H. ZANCHII
CVIVSDAM
ANI LIBELLVM: CVI
LVS EST, ANTITHESIS
CTRINÆ CHRISTI ET
ANTICHRISTI, DE VNO
VERO DEO:

RESPONSIO:

AD

AN. STVRMIVM

V. Ampl. A. A. P.

Psal. 110.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

STADII PALATINORVM
Typis Matthæi Harnisij.

cIↃ. IↃ. XCII.

a2

H. FRANCKII

AD CLIVIS DAM

[illegible]

[illegible]

RESPONSIO

AD

JOANNIS STURMII

Ms. Ampl. A. P.

[illegible]

H. ZANCHIVS
IOAN. STVRMIO
Gratiam & pacem.

VPERIORI anno, mi D. Sturmi, libelli duo, in Filium Dei, D. N. Iesum Christum, blasphemiarum pleni, à duobus magnis viris, ad me, vt eos refutarem, missi fuerunt: quorum prior, hominis est Samosateniani: alter verò Ariani. Autor prioris, Ioh. Sommerus Pirnensis, olim in Schola Claudiopolitana Professor: is cumprimis refutandum suscepit libellum Petri Carolij de Deo: adiecti verò sunt tractatus aliquot, variis de rebus: præfixam autem habet libello Epistolam cuiusdam, qui se vocat Theodosium Schimbergium. Is enim curauit, vt refutatio illa Sommeri Transyluani, mentito loci & Typographi nomine ederetur, Anno 82. Autor alterius, neque suum apposuit nomen: neque finxit alienum: sed simpliciter post breue Epistolium ad Lectorem, hunc præfixit libello titulum: *Antithesis doctrinæ Christi & Antichristi, de vno vero Deo: ex Scripturis, 1581.* Cum magna Spiritus mei perturbatione vtrumque perlegi, vt vix ad finem peruenire potuerim. Quis enim homo Christianus, tales queat inspicere, nedum perlegere libros? Quis vir bonus, tot tantasq; fere & in Deum blasphemias, & in optimos viros, deque Ecclesia optimè meritos, calumnias? Quis etiam doctus, tales ineptias: aut moderatus, tales impudentias sustinere? Digniores sunt huius generis scriptiones, quæ Vulcano dentur: quàm quæ à viris piis & bonis legantur, aut doctis refutentur. Quid enim agas cum negantibus prima fidei principia? cum reiicientibus omnia Ecclesiæ symbola? cum omnia Oecumenica concilia conspuen-

tibus? cum denique omnes in vniuersum Patres totam [illegible] Ecclesiam Catholicam, tanquam Antichristi mancipes superbè damnantibus?

Perneccessarium tamen fuit, vt ambo refutarentur: quòd hisce libris non solùm harum sectarum homines in sua quisque hæresi, confirmentur: verùm etiam ex Catholicis, qui sunt imperitiores, seduci à recta fide, facilè possint: qui verò sunt eruditiores, eorum nonnulli animo turbari, & in sana doctrina concuti, ac sæpè etiam labefactari soliti sint. Atque ad hanc rem non paruam vim habere mihi cumprimis visus est libellus ille Arianus propter breuitatem simul & autoritatem: receptior enim semper fuit propter maiorem probabilitatem Arianæ, quàm Samosateniana hæresis: vt taceam, quòd iste libellus ita astutè & callidè est compositus: vt imperitiori homini, apertis Scripturis, nec non etiam Antiquissimis patrib', causam suam agere, facilè videri queat. Adde, quòd & multos magnos nostri sæculi viros inter se committere non solùm conatur: sed etiam probabiliter videtur: Me verò nominatim quàm sæpissimè perstringit. Non parce igitur, nec leues fuerunt causæ: quamobrem non potuerim huius inprimis Ariani & pernicioſissimi libelli, aut prorsus negligere, aut in longum tempus differre confutationem. Sperabam alterius quoque libelli blasphemiarum depulsionem, vnà cum prioris confutatione, me in lucem, iisdem Nundinis daturum: sed, vt & tu, & omnes norunt, fui per annum & amplius, tot tantisque & animi molestiis, & laboribus corporis, longis durisque itineribus conficiendis confectus atque consumtus: vt qui hæc norunt, admirari potiùs possint ac debeant, quomodo & valetudinem seruare, & tot tantasq; afflictiones sustinere, & ea quę præstiti, prę stare potuerim. Quòd ergo ad Samosateniani librū non respondérim, credo te, & omnes bonos viros, excusatum me habituros: & quod do in præ-

sentia

sentia, æqui bonique consulturos. Primo quoque tempore, ad alterum librum parabimus, Deo fauente, responsionem. Factum benè (inquies D. Sturmi:) omnes boni excusatum te habent, qui tuas non ignorant afflictiones. Quis tuum, Zanchi, non probet desiderium, voluntatem, studium, conatum? præsertim cùm alterius quoque libri refutationem primo quoque tempore polliceris? sed non omnes probant tuum, Zanchi, ad Apologiam, contra vestram Admonitionem Neustadianam silentium. Imò verò, mi D. Sturmi, non prorsus silui: etsi responsio mea, affecta quidem, sed sic volente Domino, nondum perfecta, in lucem non prodierit. Qui descripsit, & qui nonnihil in ea legerunt: ij quod scribo, vereque sit, an falsum, optimè norunt. Quî verò factum sit, vt inchoatam scriptionem non absoluerim, & absolutam, foràs non dederim: explicare non est necesse, nec præsentis temporis. Satis est, quòd habita ætatis meæ, hebetudinisque mei visus, ratione: ego pro clementia Illustrissimi Principis nostri, Dn. Ioh. Casimiri, donatus fui rude: & aliis ad hanc prouinciam refutandæ Apologiæ idoneis fratribus, demandatum fuit hoc opus. Certè ad Germanicum Apologiæ exemplar respondere me propter ignorantiam linguæ non potuisse, nimis manifestum est: Latinum verò anno 83. editum, & seriùs etiam, quàm debuerit, ad nos in hanc Sareptam allatū, legi quidem, sed non sine magno stomacho perlegi: cùm nimirum viderem, qualis nam sit scribendi ratio, qua in Ecclesiis (vt vocant) ex Euangelio reformatis, permulti, ne dicam, pleriique omnes vruntur: qui tamen Pastores, qui Doctores, qui columnæ Ecclesiæ videri volunt. Statum causſæ, ne intelligatur, de industria sæpenumero tenebris inuoluimus: quæ sunt manifesta, impudenter negamus: quæ falsa, sine fronte asseueramus: quæ apertè impia, tanquam prima fidei principia obtrudimus: quæ Orthodoxa, hæreseos

damnamus: Scriptũras ad nostra somnia, pro libidine torquemus: Patres iactamus, cùm nihil minùs, quàm illorum doctrinam sequi velimus: sophisticari, calumniari, conuitiari nobis est familiare: nec quantopere his nostris scriptis cursus Euangelij impediatur, Ecclesiæ Christi euertantur, sectarij in suis hæresibus confirmentur, Tyranni ad arma contra nos sumenda animentur, regnum denique Diaboli promoueatur, cogitamus, curamus: sed modò causam nostram, siue bonam, siue malam, quo iure quaque iniuria tueamur, reliqua omnia susque deque facimus. O tempora, ô mores. Quis hæc videns, legens, perpendens, si micam habeat pietatis Christianæ, non afficiatur, non turbetur, non summopere calamitatem nostri temporis deploret? Perlecto tamen huius admirabilis Apologiæ libro, statim cogitaui, non esse, cur ad omnia respondeamus, totumque librum refutemus. Cùm enim non solùm aduersus Neustadianos, sed etiam aduersus Anhaltinos, Bremenses, & Danæum conscriptus esset: illos proculdubiò non futuros mutos, persuasum habebam. Satis ergo fore, si ad ea, quę cõtra nostram Admonitionem scripta fuerant: breuiter aliquid diceremus.

Cùm verò duo inter nos & aduersarios controuertantur capita, vnum de Persona Christi, alterum de benedicta illa Cœna, ad quam semper nobis paratam, nunquam tamen omnes, vt deberemus, simul accedimus: cogitaui de hoc altero, de quo nimis multa scripta sunt per annos 70. & amplius, nihil prorsus respondendum esse: cùm ipsi aduersarij ad Admonitionem nihil reuera dederint responsi: sed tantùm veteri semper crambe repetita nugati sint. Si, quæ in Admonitione de ea re continentur, aduersariis, (qui tamen illam reuera non refutarunt) non sufficiunt: remittendos eos esse iudicaui ad posterum, felicis memoriæ D. Vrsini scriptum de Cœna: et si quid in Admonitione desiderant, illud in Considera-

tione

ρωμα reperiant. Reliqua enim omnia, quæ de hoc articulo, in illa Apologia disputantur: vana sunt & superuacanea. Alterum præcipuumque caput, de Persona nimirum Christi, silentio prorsus prəteriri non posse vidi. Sed ne antequam incepissem respondere, diu hæsi. ratio fuit: quia, qui non solùm ab Vrsino in libris aduersariorum exercitatissimo, magnique iudicij, & summæ eruditionis viro, verùm etiam ab omnibus aliis doctis status esse controuersiæ, iudicatus fuerat: hunc ipsum esse isti Erfurdienses constanter pernegant. Non enim à se credi & doceri, essentiales diuinæ naturæ proprietates, vel in humanam naturam (vt antea aliquot alij perperam docuerant) realiter esse transfusas: vel huic carni humanęque naturę ita esse communicatas, vt in ea insint essentialiter, formaliter, habitualiter, subiectiuè. Interrogantibus verò, QVOMODO ERGO? triplex ad summam data est responsio. Prima ex Damasceno, sed, vt video, malè intellecta: nempe per περιχώρησιν. Si enim hac dictione, vnitionem intelligant: nihil hac doctrina certius. Sed hoc ipsi aduersarij nolunt: qui inter realem communicationem, & inter vnionem, maximum discrimen constituunt. Si verò eo nomine similem immeationem significari velint, qualem in diuinis personis non pauci antiqui Græci scriptores, esse dixerunt: nihil magis cum ipsorum Vbiquitariorum dogmate pugnat. Neque enim personales, puta Patris proprietates, alteri Personæ, puta Filio, vlla ratione communicantur: vt is dici possit vel Pater esse Filij alicuius, vel generans, vel ingenitus. Si verò περιχώρησιν interpretentur immeationem talem, qualis est Solarium radiorum in aëre, ita vt ex illa in humanam Christi naturam, essentialium proprietatum effecta deriuentur, velut ex increatâ omnipotentiâ, immensa sed creata tamen potentia, deriuetur, quemadmodum etiam ex radiis in aëre immeantibus, calor in aëre ipso & terra generatur:

quis

quis illam neget? Sed neq; hoc Erfurdienſes
quippe, qui propter dona finita, proprietates
realiter communicari contendunt. Ita ex
ſponſione, nunquam potui, quæ mea eſt inge
do, de ſtatu controuerſiæ, aliquid colligere cert
igitur eſt ad alteram reſponſionem: Ea fuit, hoc
ci proprietates diuinæ naturæ, communicatæ
næ: quòd hæc ad veram & realem illarum, cùm
ſurpationem, & vt quidam breuius Græcè ſcri
non ad κτῆσιν, ſed ad liberam χρῆσιν, aſſumta ſit. Sed
hinc certum controuerſiæ ſtatum concludere
Expreſsè enim (vt alias omittam rationes) ſe
ſtorianiſmó negant: qui tamen ex ea doctrina
ſequitur, quâ naturæ, actio propriè tribuitur: cùm
nes ὑφεσταμένων ſint, non autem naturarum.

Nam quod Leo dixit, VTRAQVE FORMA
quod proprium eſt: illud tanquam impropriè
Damaſcenus ita reſoluit, Chriſtus ſecundùm vtr
formam, quod proprium cuiuſque eſt, agit. Hanc
Damaſceni explicationem, quâ nihil eſt clarius, à
ti quæſtione excludunt Erfurdienſes: in qua non
Chriſtus, & ſecundùm quámuam naturam, ſed
mana eius natura, ſecundùm diuinas (vt vocant)
municatas ſibi proprietates agat, diſputatur. Hanc
noua phantaſia de aſſumtione humanæ naturæ ad
pationem, liberumque vſum eſſentialium Dei pro
tatum, nihil ineptius & magis puerile excogitari
arbitror. Quid enim abſurdius illa locutione, humana
Chriſti naturam, vti proprietatibus diuinæ: cùm
ſicut Anima corpore ad multas ſuas actiones, non
corpus anima vtitur: ſic etiam plenitudo Deitatis
eſt in Filio, humanâ naturâ, non autem hæc illâ vti
debeat? Acceſſit ergo tertia explicatio: quæ
minus offendit, quia ex Patribus deſumta eſt: modò

quem intelligamus. Ea, hæc est: commu-
hanc ita esse factam, vt humana natura, verè
potens, & vbique præsens esse dicatur; non in se-
sua ὑσίᾳ) sed in Persona. Sed hîc rursus sub-
quæstio: quid nomine personæ intelligant ad-
Si enim persona ἐκ λόγου intelligatur, quæ etiam
est humanæ naturæ: nihil ea doctrina certiùs
Quid enim hoc aliud fuerit: quàm λόγον hominem,
tem, & vbique præsentem esse? Quis verò hoc
ur? sed quæstio erit, secundùm quamnam natu-
mo vbique præsens esse dicendus sit. Si autem
nomine, vtramque naturam comprehen-
nouam mihi inijciebatur dubitatio: quomodo
natura, quam non in sua ipsius ὑσίᾳ, sed in per-
, omnipotentem esse dicunt; sit tamen et-
ipsa, tanquam altera parte personæ, realiter o-
& omnipræsens. Contradictionem enim hæc
videntur: eandem nimirum naturam, in ea-
, eodemque modo ac sensu, semper esse, &
potentem simul, & non omnipotentem. Hæc me
controuersiæ, quisnam ille esset, & quônam mo-
conciliari, cogitantem valde remorata sunt, &
retardarunt. Scribere enim aduersus ali-
non probè cognito & concesso controuersiæ sta-
spectiam obtinendæ veritatis, conciliandæque
sia, quàm prudentis viri sit, nesciebam, & ad-

Age igitur hîc agas Zanchi, (me ipsum alloquens
) cùm & res sit desperata: & verò etiam contro-
nolint aduersarij à nobis cognosci? Quic-
concluseris argumentis: παραφύσεσι, quibus il-
dent, & ad quæstionem non pertinere conten-
me deerunt istis Sophistis, Non legisti elegan-
lepidissimam tui IOAN. STVRMII PALINO-

diam in qua & breuiter simul, & fideliter omnes horum vespertilionum cryptas, foramina, recessus, latibula, in quibus ad lucis aduentum sese abdunt, digito, quasi dicto? imò expressa manu, demonstrat? Legi: & hoc quidem est, quod me à pugna cum talibus animalculis deterreat atque vt simplici veritatis auicula contentus, domi me contineam, efficit. Nam si istas bestiolas non capiam, nihil operam; si capias, mordent. Habent enim non solum alas, cum auibus; sed etiam dentes, cum muribus vtique communes.

Scripsi tamen, Sturmi, & non pauca scripsi in hanc miseram Apologiam: vtut multæ præterea remorationes, aliæ ex alijs curæ, aliæ ex alijs molestiæ, aliæ ex alijs negotijs accesserint: quæ inchoatam atque etiam affectatam meam scriptionem mirabiliter retardarunt & impedierunt: atque ita impedierunt, vt tandem relicta alijs meis potioribus, hac respondendi ad eum librum prouinciam longam, duram, meisque viribus imparem professionem, nimirum Glauennam vsque fuscipere coactus fuerim: quanquam illius professionis me non pœnitet, quid ex fratrum visitatione magno affectus fui gaudio.

Ita habes ex parte, mi D. Sturmi, qui factum sit: quod obrem responsio mea ad Apologiam, neque absoluta fuerit, neque in lucem edita: Deo sic omnia, sua prouidentia gubernante, vt accuratiora ab alijs, hisce deterioribus grauissimis ederentur: & vt Ego ad alia, non minoris tamen momenti, animum adijcerem meum: ad refutationem nimirum doctrinæ Arianæ, verè autem de Deo defensionem. Ac reuera longè mihi gratior fuit hæc provincia, quàm illa: propter perspicuitatem controuersiæ inter nos & Arianos: propter breuitatem libri professi Ariani: propter argumenti, quod tractandum erat, necessitatem. Apologetæ statum controuersiæ de industria, vt videtur, inuoluunt: multa verba sine causa fingunt, [illegible]

...usque repetunt, & nihil concludunt: pu... scribunt: & pleraque longè aliter, quàm lingua ...nica scripta reliquerant, in Latinam verterunt: ...ciam res me non parum illius linguæ ignarum, ab ...legia refutatione remorata est.

Denique nemo ferè est vir bonus, qui non istas no... sæpenumerò vanas atque inutiles fastidiat, non di... disputationes, sed altercationes, contentiones, ho... pugnas. At verò Arianorum libros refutare, in hoc ...rum tempore, quo illud venenum plerisque in lo... serpit: plusquàm necessarium est, omnibusque Chri... entibus gratissimum. Ego itaque priori cura libe... hunc meum, contra Ariani, libellum, domi incho... feria, in itinere, affeci: domum reuersus perfeci. Sed ...do? Post menses à meo reditu, plus minus octo. Per ... enim illud tempus, tam multis, tam grauibus, ...que molestiis, & animi & corporis afflictionibus pres... vix tandem ad studia literarum, animum meum ...ligere potuerim: Tantùm abest, vt in librum alte... ...nimirum Samosatenianum, vt sperabam, aliquid ...mentari, vacarit. Contenti igitur sunto in præsentia ...ri pij hoc meo qualicunque labore: donec Dominus ...rum suppeditet vitæ & virium, vt non solùm alterius ... Refutationem, verùm etiam alia quæ promisi, & ...etiam non promisi, ad publicam Ecclesiæ ædificatio... ...in commune conferam.

Cogitanti verò mihi, cuinam amicorum, vt moris ... hanc meam lucubrationem dignè dedicare possem: ...tim mi D. Sturmi, occurristi, quòd & Christiana tua ...ta hoc postulare, & vetus nostra amicitia flagitare vi... ...tur. De vtroque simul breuiter.

Annus agitur 25. plus minus, à quo tempore sancta ...nos Christianaque amicitia intercedit. Ea non so... ...inde concepta fuit, quòd tu autor fueris, vt venerim

Argentinam, tuusque in eadem celeberrima Schola
annos ferme vndecim fuerim collega: verum etiam
nata, educata, atque in hanc vsque diem confirmata
ducta & conseruata est, quòd præter non paruam
rum similitudinem & morum, summa etiam in doc
Ecclesiæ verè Catholicæ consensio semper fuit & per
net: Bucerique vt de alijs in præsentia taceam, scripse
veterem fidem ac religionem reuocandam, illu
dam, confirmandam, quàm maximè conducere
vtrique visa sunt. Quod vtinam visum quoque fu
mnibus, qui Argentinæ docuerunt. Sed iudicia D
gna, insita, & inscrutabilia sunt. Sic erat in Fatis, ho
Dei decretis. Nihil etiam inter nos accidit, quod
tiam hanc nostram vel dirumpere, vel dissuere po
Homines sumus, labimur quotidie, verum est: fi
firmum manet fundamentum veræ amicitiæ, pie
tus, sinceritas: ipsa quoque amicitia firma perma
cesse est. Et hæ tandem amicitiæ, veræ & Christi
ab hac constantia dignoscuntur. Atque hanc bre
amicitia nostra. Non potui igitur facere, quin an
moriamur, aliquod eius testimonium toti posteri
bello hoc meo, tuo nomini consecrato, relinquer

Si quid verò certi de aliquo iudicij ex tota
necessitudine, diuturnaque familiaritate fieri pote
de te Sturmi, (ad gloriam Dei hoc scribo, non
tuis do) aliter sentire & dicere bona conscientia
sum, quàm veterem Ecclesiæ, hoc est, Christi doctri
cùm de alijs rebus omnibus, ad veram religionem
nentibus, tum illam in primis, quæ de Deo est, æterno
tre, æterno Filio, æterno Spiritu sancto, vno eo
Iehoua, per Prophetas & Apostolos ad nos fideliter
missam, & per veteres porrò Patres, piè explicatam
que aduersus hæreticos defensam, tibi semper
certè virtute, sed singulari Dei gratia, fuisse & esse

Hac

rem res, argumento mihi non paruo nec infirmo
quis verè diligat Dominum Iesum, nec ne diligat.
enim illa non potest: quin Christus ipse, totius do-
ctor & basis diligatur: sicut contrà etiam gloriari
potest, se Christum vero complecti amore, nisi cer-
illius doctrinam, ex animo amplectatur, ea oblecte-
studio afficiatur, eam denique propagari cupiat,
sua virili diligenter curet. Quid verò hoc Christi
cio (neque enim res humana est hæc dilectio, sed
) utilius? quid iucundius? quid ad vitam inter Mun-
huius miserias feliciter traducendam conduci-
quid denique ad æternæ cœlestisque gloriæ posses-
eandem aliquando obtinendam certius inueni-
aut inuenire potest? Vt enim, qui non diligit Domi-
Iesum, anathema est maranatha: sic qui diligit, ve-
habet cum Patre & Filio, cumque tota Catholica
Ecclesia, tam quæ in Cœlis, quàm quæ in terris est:
æterna manet hæreditas. Qui diligit me, dicebat
Christus, sermonem meum (tam totam Euangelij doctri-
nam omnia mandata) SERVABIT: (in corde per fi-
dem ac dilectionem: in ore per ingenuam constantem
confessionem: & in tota vita, per sincerum obedien-
tiæ cultum); & Pater meus diliget eum, & ad eum venie-
mansionem apud eum faciemus. Contrà, quam
illorum miseria atque infelicitas: qui Christi gloriæ
& ea de causa, veterem Apostolorum, totius-
Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ de Christo doctri-
detrahunt? Diabolica certè sunt ingenia: ab inferis
Christum, & aduersus eius Ecclesiam, singulis
excitata. Quis obsecro intelligat, quanta sit,
ex supercilio proficiscatur illorum hominum
qui in rebus ad Religionem pertinentibus, ab
totius Ecclesiæ consensu, ex ore Christi &
concepto: sanctis Prophetarum oraculis,

confirmato: in Oecumenicis concilijs disputa-
cato, constabilito: infinitorumque Martyrum
varijs temporibus obsignato: ad vana, vel sua
nescio quorum hominum commenta, cum
mum ignominia, & morte, facilè temereque
Annon à Diaboli spiritu, hoc hominum genus
Vnde enim tantum audaciæ, nisi ab hoste veritatis
teque superbiæ, Satana?

Quæ igitur de hoc totius Christianæ doctri-
damento, aduersus Arianum quendam, nec tibi
hi, quanquam nomen suum suppresserit, ignotum
scripsi: non potui tibi Catholicæ huius doctrinæ
gloriæ Christi, amantissimo, studiosissimo, defen-
stantissimo, non consecrare: vt hinc non solùm
stra fuerit amicitia, sed etiam quæ consensio in
ne, tota posteritas intelligat. Atque hæc est ver-
xima omnium laus: quam quis possit in hoc M
sequi, & verò etiam quam debeamus expetere,
vt in Ecclesia Christi verè Catholica, tum Chris
tes, doctrinæque illius verè studiosi, ad finem
fuisse: tum veram cum pijs honestisque homi
citiam coluisse agnoscamur: quibus nam enim
stat Christiana pietas, quæ sola promissiones
sentis vitæ pariter & futuræ: quàm vera Christi
& sincera cum fratribus amicitia, ac quantum
est, cum omnibus hominibus pace? In ijs duo
tis (dicebat Christus, de dilectione scilicet Dei
mi) pendent Lex & Prophetæ: Et qui diligit
(inquit Apostolus) legem implenit. Hic itaque
sicut contemnendus non est; sic etiam
bet in Ecclesia Dei.

Positum est quidem in more, vt quibus libe
tur, eorum laudes quæcunq; possunt, ab
rum celebrentur: & rectè id quidem atque

...ciâ affectatione, & moderatè id fiat. Natu æquum ... est, vt quales nam illi sint, qui hoc honore afficiun... ...nes, qui nesciunt, intelligant: ac proinde iure opti... ...honorem hunc illis fuisse delatum, nemo non sciat: ...ad attentiùs legendum quisuis excitetur. Neque ...indignis, ac prorsus obscuris, nullaque virtute præ... ...commendandi sunt boni libri: sed ijs demum hoc de... ...honoris, qui vicissim libris nostris, sua pietate, sua ..., sua nominis celebritate, non parum & ipsi pos... ...conciliare autoritatis, & conciliatam tueri. Ce... ...ego, licet ampliſſimam laudum tuarum materi... ...haberem Sturmi: facere tamen id nolui: tum quòd ...tibi quæ tua est modestia, illud summopere displi... ...tum quòd non ignorarem, me quoque non de... ..., vt culpam darem occasionem aliquam, me tibi a... ...voluisse, suspicandi. Egóne, tibi, senex seni, amicus ..., Christianus Christiano, Zanchius Sturmio, pal... Contentus ergo illa tua, quæ tamen singulare Dei ... est, constantia in vera Christi fide, veraque Reli... ..., & in amicitia cum fratribus honestisque viris co... ...reliquas tuas laudes, quæ nec paucæ nec obscuræ ..., alijs decantandas relinquo: id quod post mortem ... futurum non dubito. Etsi enim multos discipulos ...habuisti ingratos: non omnes tamen tales aut sunt, aut ... fiunt. Sed quid hæc ad nos, qui aliò tendimus? Nos ... Sturmi, occupemur in celebrãda, animo, ver... ...stis, Domini nostri Iesu Christi gloria & gratia: ...que in vera & æterna eius Deitate, contra Arianos & ...Photinianos: in vera humanitate, contra Marcioni... ...& Vbiquitarios: in vera & hypostatica duarum natu... ...vnitione, contra Nestorianos: in vera naturarum, ...operationum & actionum vtriusque naturæ inter se di... ...ctione, in confusaque vnitione, contra Eutychianos: ...vera & gratuita gratia, contra Pelagianos: in vera & ef...

ficaci

ficaci per suum sanguinem redemtione, contra Turcas Summa: Christus sit nobis semper ante oculos: vt eius personam, talem nempe apprehendamus, qualem nobis proponunt Sacræ literæ: verum hominem, nobis per omnia simílem excepto peccato: verumque Deum, Patri ὁμοούσιον, Patríque per omnia símilem, excepto quòd non est Pater. Quid hac Personæ Christi contemplatione & apprehensione certius, suauius, salutarius? Nam qui talem in suo corde habet & retinet Filium, habet ac retinet Patrem, & vtriusque Spiritum. Rursus item salutis nostræ totum in Christo contemplemur, quia totum etiam in Christo collocant scripturæ. 2. Gratuitam æternamque Electionem. In Christo enim elegit nos Deus & Pater D. N. Iesu Christi, ait Apostolus. Sic ita nos elegit Pater in Christo, vt & Christus nos elegerit: Ego (inquit Christus) scio, quos elegerim: De æterna autem, ad æternam vitam electione loquebatur. 2. Gratuitam item nostri redemtionem, antequam vel nos nati, vel ego Zanchius, nati essemus. Deus enim, hoc est Christus, redemit nos sanguine suo. 3. Gratuitam etiam nostri creationem in viscéribus Matrum nostrarum. Per ipsum enim Christum, omnia facta sunt; & sine ipso factum est nihil, quod factum est: omniaque per ipsum consistunt, aiunt Iohannes & Paulus. 4. Gratuitam, quoque & efficacem nostri ad se, eoque ad realem participationem redemtionis vocationem. Ipse enim (Christus) veniens (per Apostolos eorumque discipulos) Euangelizauit pacem ijs, qui procul, & ijs, qui prope: Et per illum habemus adductionem in vno Spiritu ad Patrem. 5. Iustificationem. Quis est qui nos iustificat, ac regenerat: hoc est, vt vera fide, nobis condonata esse peccata omnia, iisque nos in conspectu Dei reputari, verè sentiamus? Quis iniquitatem ipsam reuera oderimus, iustitiam autem diligamus efficit? An non ita Pater in Christo, perque eius Spi-

Iohan. 1.

spiritum, iustificat, sanctificat, vt & Christus per eundem spiritum, istud efficiat? Iustificabit multos puer meus, ait per Esaiam. 6. Quis nos fide ad hæc mysteria, to-tumque Euangelium intelligendum donat? an non Chri-stus, qui aperuit mentes discipulorum, vt intelligerent scripturas? Hoc agnoscentes Apostoli, dixerunt ei, tan-quam autori fidei: Adauge nobis fidem. Illius enim est dare, cuius & donare. 7. Quis nos in lutem editos, ab in-fantiæ periculis, ac sæpe è faucibus mortis liberauit, qui tantam ætatem, nostros extendit annos? 8. Quis quæcunque habemus bona, & animi & corporis, & (vt vo-cant) fortunæ, nobis qui ex vteris matrum nostrarum nati sumus nudi, largitus est? 9. Quis nos aduersus & insidias, & minas impetusque Diaboli, vt non penitus fuerimus ab eo oppressi & absorpti, seruauit atque in hanc vsque diem constantia fidei donauit? An non Christus? Quid *Glorifica-tio, certò à Christo ex pectanda.* restat nisi gloificatio tum animorum, simulac hisce corporibus soluti fuerint: tum corporum, post genera-lem omnium resurrectionem. Qui ergò nos tot tantis-que beneficijs, non tam quæ ad præsentem, quàm quæ in animi ad futuram vitam pertinent, hucusque affecit, & quidem Iesus Christus: de eòne dubitabimus benignè quod nobis, quibus sit præstiturus? ad futurus in agone mortis? seruaturus à malo? Spiritus nostros ad se recepturus, & in cœlum adducturus? Aliter certè docent Scripturæ: Ioan. 13. Cùm dilexisset suos (Christus) in finem vsque dilexit eos. Rom. 8. Ego (inquit) veniam ad vos, & assumam vos ad me ipsum: Iohan. 17. volo vt qui credituri sunt in me, ibi sint, vbi ego. Et Apostolus: Quod incepit in vobis bonum opus: perficiet illud vsque in finem. Solui profectò minimè po-test hæc illa. Quos prædestinauit, hos & vocauit: Et quos vocauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit, hos glorificauit. Testimonia autem iustificationis nostræ, seu remissionis peccatorum propter solam Dei gra-

tiam, & propter Christi merita: pacem ac tranquillitatem hac dere, animi: odium peccati, amorem que iustitiæ: quomodo non percipimus in nobis ipsis, si Christiani sumus? Itáne ergo, qui nos elegit, qui creauit, qui sustentauit, qui vocauit, qui iustificauit, qui sanctificauit, qui huc vsque perseuerantiæ gratia in fide donauit, dubitandum an sit nos, quod reliquum est temporis, in finem vsque perfecturus: contra omnes Satanæ tentationes defensurus, in pugna cum morte affuturus: animas nostras ad se recepturus, & tandem glorificaturus, dubitabimus? Ex his præteritorum beneficiorũ perceptione debemus cum Abrahamo, vt etiam ratio & omnis æquitas postulat, de futuris certam concipere fiduciam, ac spem: quanto magis, cùm tot, tamque certæ accedant, vt vidimus, promissiones? At peccata mea, sese mihi opponunt: ac nouitas, qualem proponis, salutis æternæ certitudinem consequi re possim, impediunt, & remorantur. Quasi verò, quæ tot & tanta, per tot annos gratis condonauit peccata, flagitia, scelera: is quæ porrò ex ignorantia & eximbecillitate nostra admittimus: ea dolentibus ac fiduciam in se, quantulacunque illa sit, concipientibus, misericorditer non donare, non possit aut nolit. Nam donum etiam fidei & resipiscentiæ, vt promisit, in nobis electis suis, nunquam deficiat, continuabit: vt iustificatis, de glorificatione minimè sit dubitandum. tam certa enim est hæc, quam quando Christus nobis datus est, vt perfectus sit Seruator noster: qui secundùm æternum suum & Patris propositum, salutem in nobis inchoet, continuet, perficiat, & firmet. Hoc igitur loco, in seria & assidua, attentaque consideratione huius postremi, eiusque amplissimi, & in omnem æternitatem duraturi beneficij Christi, quod est finalis nostri glorificatio, ex sola pendens gratia: in hac inquam contemplatione, cum certa eius expectatione, occupati nos oportet, mi D. Sturmi: si quod reliquum nobis vitæ, ita

felicitatem transigere velimus: vt superatis omnibus mundi, carnis & Satanæ tentationibus, superatoque certamine mortis, in Cœlestem illum locum, vbi & Christus est, eoque ad æternam felicitatem, peruenire possimus. Sicut enim nemo ascendit in Cœlum, nisi qui descendit de Cœlo, Filius hominis, qui est in Cœlo: sic omnes illi descendant oportet, qui huic Filio hominis verè insiti sunt, viuaque eius membra sunt effecti. Insiti autem sumus per gratiam Spiritus Christi, gratuitumque illius donum, per veram nimirum fidem: quæ in vera Christi cognitione & fiducia, per dilectionem efficaci consistit. Hęc verò ea ratione in nobis conseruatur, augetur & coalescit, qua etiam ingeneratur. Ingeneratur verò, vt Apostolus docet, ex auditu, eoque ex Lectione etiam, meditatione quoque verbi Euangelij: cuius summa & basis est Christus, verus Deus, verus homo, verus perfectusque seruator.

Ad hanc eandem fidem in cordibus nostris seruandam, fouendam, augendam, quàm necessaria est crebra ad Christum in Cœlo residentem, & pro nobis interpellantem, mentis elevatio, eiusque ac Patris inuocatio? Fieri enim hæc non possunt, sine fidei exercitio: fides autem quò magis exercetur, eò magis crescit, & robustior ac fortior. A vera porrò & seria contemplatione Personæ Christi, & ab assidua beneficiorum eius commemoratione, & denique ab ardenti nominis eius inuocatione, quibus (vt dixi) fouetur fides nostra, qua Christo insiti sumus, separari non potest studium perpetuæ resipiscentiæ: qua & admissa peccata doleamus, & in obedientiam mandatorum nostri seruatoris diligenter incumbamus. Sunt autem hæc, meditatio, inuocatio, resipiscentia, tria exercitia veræ fidei effecta: per quę verus autor fidei Christus eandem in nobis seruat, fouet, auget. In quibus verò fides in finem vsque seruatur: hos æterna glorificatione

& vlta donatum iri, extra controuersiam est. Nobis igitur Christum, quis & qualis sit, verè agnoscentibus, & quàm illius erga nos amore & beneficijs assiduè cogitantibus, illum inuocantibus, in obedientiam mandatorum eius incumbentibus: quid aliud, quàm æterna glorificatio expectanda est? Exercitium hoc pietatis magnum non est, difficile non est, laboriosum non est, aut molestum ijs, qui vera Christi cognitione donati sunt. Quid enim facilius, etiam senibus ipsis, & ætate confectis, quid suauius, quid iucundius, quàm subinde cogitare de Christo? amorem eius erga nos immensum contemplari? beneficia eius in animum reuocare? totam fiduciam in illum collocare? illius nomen inuocare? obedientiam mandatorum eius amare? atque vt eius voluntati obtemperemus, pro virili curare? Actiones animi sunt istæ, per se & suauissimæ homini Christum cognoscenti, siue senex ille sit, siue iuuenis, siue valens, siue ægrotans, faciles, suaues, iucundæ, vt nemo sit hominum, qui excusare se possit, quòd hæc nimis grauia sint onera ad ferendum: modò, vt ista, vera adsit Christi cognitio: & cor nostrum non sit tenacius mundo nimis affixum. Iugum meum suaue est, dicebat Dominus Iesus, & onus meum leue. Paulo, cui ante veram Christi cognitionem, nihil erat grauius, nihil insuauius, nihil intolerabilius, quàm audire Iesum Christum nominari: puram enim creaturam esse putabat: postea quam illum verè nouit, quisnam esset, non homo solùm, sed vaticinatus, eoque naturalis Dei Filius; quidue pro nobis egerit: tunc mutatis ex hac noua Christi cognitione, affectibus, omnia duxit vt stercora, modò Christum haberet: nihil voluit scire nisi Christum: nullaque re magis delectatur, quàm cogitare de Christo, loqui de Christo, prædicare Christum, inuocare Christum, parere pro Christo, implere legem Christi: & denique expectare Christum de Cœlo, cupereque solui hinc, & esse cum Christo.

Quam

...igitur positum est, mi D. Sturmi, in vera Christi no... assidua amoris eius erga nos contemplatione? in quotidiana denique & seria gratiæ & beneficiorum ipsius commemoratione ac meditatione? Quantum inquam, hæc posita esse iudicamus? Vno verbo dico, TOTVM TOTVM inquam in hoc Christo positum est: vt non sine causa dixerit Apostolus, se nihil decreuisse scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum: qualem nimirum describunt nobis scripturæ: quia qui habet Filium, habet & Patrem, & qui ab vtroque procedit, Spiritum sanctum. Quid vero amplius desiderari à nobis potest?

In hoc igitur Christo, mi D. Sturmi, magis ac magis ... cognoscendo, contemplando, suspiciendo, amando, colendo, celebrando, studioque voluntatis eius faciendi, semper colendo: constanter in finem vsque perseverare rogantes, vt quando nos, ad hanc vsque senectutem, tot tantisq; beneficijs, non tam ad præsentem, quàm ad futuram æternam vitam pertinentibus, pro sua benignitate & gratia affecit: velit etiam, quod restat, pro sua misericordia & beneuolentia erga nos liberalitate largiri: constantiam in fide, victoriam in lucta cum morte, receptionem animorum nostrorum in æterna tabernacula, sempiternam quoque corporum glorificationem. Atque hæc petendo, certa cum fide petamus, minime dubitemus. Ipse præcepit, quin ea simus accepturi, dubitantes. Quare nil dubitantes? quia sicut reliqua omnia bona, tum spiritualia, Electionem, vocationem, iustificationem, sanctificationem, quàm corporalia, non propter merita nostra, sed ex sua gratia donauit: sic etiam perseuerantiam in fide, vitæque æternæ possessionem, ex eadem sua gratuita liberalitate, largitur. Est enim perseuerantia, dono Dei: & gratia Dei (ait Apostolus) vita æterna. Cùm ergo hæc non operibus nostris debeantur, sed ex gratia donentur: cumque etiam Christus iubeat hæc peti, nihil

quin simpliciaccepturi, dubitantes: quid aliud facere de re promissa dubitare, nisi & contra mandatum Christi facere, & ea bona ex gratia dari, apertè negare? In solam igitur gratuitam Dei promissionem intuentes, & mandata eius simpliciter obtemperantes; sine vlla dubitatione quæ porrò nobis ad plenam æternæ hæreditatis possessionem restant, supplices à seruatore nostro petamus, & illa nobis non denegaturum, persuasum omnino habemus. Nihil enim ei hac nostra fiducia & persuasione gratius. Proinde vtrum nobis & in lucta cum morte, cum Diabolo, ad futurus sit Christus, nosque omnino seruare, & animos nostros corporibus solutos, in Cœlum ad æterna gaudia recipere velit, nec ne: nullo modo dubitare debemus. Certè D. Sturmi, si vnquam fuit, maximè nobis duobus tempus est: vt oculos nostros, & corda à Mundo, ad Christum conuertamus, in Cœlum etiam hoc stelliferũ, supra quod inhabitat Christus suo corpore, cum beatis spiritibus sæpius iam scientes, & omnino sperantes, nos propediem cum Christo & sanctis Angelis ibidem futuros. Exaudita enim est oratio Christi ad Patrem pro omnibus illis, qui in ipsum per sermonem Apostolorum credituri: Volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum: vt conspiciant gloriam illam meam, quam dedisti mihi. Quare securi de salute per Christum: in eodem Christo læti, bonaque conscientia ita viuamus, vt etiã in ipso quieta mente & feliciter mori valeamus: illi enim tantummodo beati sunt, qui in Domino moriuntur. Huic vnà cum Patre & Spiritu sancto omnis honor & gloria: A M E N.

Ioan. 17.

Neustadio Calendis septembribus anni 1586.

INDI

INDICVLVS LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ DILIgentius & accuratius in hoc libello explicatorum.

Psal. 110. v. 1. Dixit Dominus Domino meo, sede ad dextram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. pag. 15.

Matth. 13. v. 32. De die illo ac hora nemo scit, ne Angeli quidem qui in Cœlo sunt, nec Filius, nisi solus Pater. pag. 23. b.

Luc. 1. v. 32. Hic erit magnus, & Filius altissimi vocabitur, dabitq; ei Dominus sedem Dauid Patris ipsius, &c. pag. 10.

Ioan. 1. v. 3. Omnia per ipsum facta sunt, & absq; eo factum est nihil, quod factum est. pag. 16.

Ioan. 1. v. 18. Deum nemo vidit vnquam: Vnigenitus ille Filius, qui est in sinu Patris, ille nobis enarrauit. pag. 18.

Ioan. 3. v. 31. Qui supernè venit, supra omnes est: qui è terra est, terrenus est, terrena loquitur: qui à Cœlo venit, supra omnes est. pag. 18.

Ioan. 5. v. 22. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio. pag. 24.

Ioan. 5. v. 26. Sicut Pater vitam habet in se ipso, sic dedit & Filio vitam habere in ipso. pag. 12. b.

Ioan. 6. v. 46. Non quòd Patrem viderit quisquam, nisi is qui est à Deo, ille vidit Patrem. pag. 18.

Ioan. 6. v. 62. Hoc vos offendit? Quid igitur si spectaretis Filium hominis ascendentem eò, vbi erat prius? pag. 20.

Ioan. 8. v. 42. Ego à Deo profectus sum & venio: neque enim à me ipso veni, sed ille me misit. pag. 7. b.

Ioan. 8. v. 54. Pater ille meus est qui glorificat me, quem vos dicitis Deum vestrum esse. pag. 18.

Ioan. 16. v. 28. Exiui à Patre, & veni in Mundum: iterum relinquo Mundum, & proficiscor ad Patrem. pag. 20. b.

Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt te solum cognoscant esse Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. pag. 6. b.

Rom. 16. v. 27. Soli sapienti Deo, gloria per Iesum Christum, in secula, Amen. pag. 13.

1. Cor. 8. v. 6. Nobis tamen vnus est Deus, Pater ille, à quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. pag. 6.

1. Cor. 15. v. 24. Deinde erit finis, cùm tradiderit regnum Deo ac Patri: cùm abolerit omnem potestatem ac virtutem. pag. 25.

Col. 1.

Col. 1. v. 15. Christus est imago Dei conspicui, primogenitus omnis creaturæ.

Ephes. 3. v. 9. Deus omnia condidit per Iesum Christum.

Ephes. 4. v. 10. Qui descendit, ipse est, qui etiam ascendit longe super omnes Cœlos, vt impleret omnia.

2. Thes. 2. Antichristus sese opponet & efferet aduersus quicquid dicitur Deus aut numen: adeo vt in templo Dei tanquam Deus sedeat, prædicans se esse Deum.

1. Tim. 2. v. 5. Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.

2. Tim. 1. v. 13. Exemplar sanorum sermonum, quæ à me audisti, cum fide & caritate, quæ est in Christo Iesu.

Hebr. 1. v. 3. Christus est splendor gloriæ, & character personæ eius, portans omnia verbo illo suo potente &c.

Hebr. 1. v. 2. Vltimis diebus hisce locutus est nobis per Filium, quem constituit hæredem omnium, per quem etiam Mundum condidit.

Apoc. 3. v. 14. Christus est principium omnis creaturæ.

H. ZANCHII
AD ARIANI CVIVSDAM LIBELLVM, CVI TITVLVS EST, ANTIthesis doctrinæ Christi & Antichristi, de vno vero Deo: breuis
RESPONSIO.

EPISTOLA ARIANI
AD LECTOREM.

INter cætera argumenta quam plurima, quæ falsitatem articuli Trinitatis manifestè coarguunt, non postremum locum tenent innumeræ contradictiones, quibus hoc dogma implicatur: dum non solùm diuinis Prophetarum & Apostolorum scriptis apertè reclamat, sed à se ipso etiam dissentit, & in tetram contradictionis notam incurrit. Quia verò tantus est seculorum in approbando hoc dogmate consensus, vt eius vanitas ac inconstantia minus appareat. Existimani igitur me rem gratam & multis nominibus iucundam omnibus pijs facturum, si partem aliquam contradictionum huius dogmatis quasi in pugnum contraherem, ac veluti in tabella spectandam proponerem; quò facilius de hoc argumenti genere iudicare possent. Quod verò optima voluntate ac studio à me factum est, spero bonos viros, ac veritatis potiùs, quàm multitudinis amantes in optimam partem interpretaturos. Inprimis hoc rogatos volo lectores (si qui sunt futuri) ne obcipisequorundam maligna intemperie patiantur; qui priùs iudicari quàm audiri, damnari quàm de errore con-

uinci vellent omnes eos, qui in controuersiam vocant dogma Trinitatis eiusq; legitimam cognitionem in lucē afpectuque omnium fieri desiderant. Quia peticri specti illis sint cum sua fide, qui malunt quæ fidei sacram, & è media religione petitam, gladio & igni; quam placidè conferendo, & vtramque partem legitimè audiendo iudicari. Quemadmodum enim veritas Dei murus est aheneus, aduersus omnes qui aduersantur ei, nec alieno patrocinio eget: ita ad odia & simultates, ad damnationes ac carceres, denique ad gladium & ignem ij confugiunt, qui cùm causæ suæ parùm fidant, aliunde quàm ex Dei Verbo præsidium petunt. Ab horum moribus alienissimos esse decet homines pios, ac Christianos, tius præceptis, quàm suis affectibus obsequentes. verò ita sunt animis obstinati, vt malint tyrannidem semel ingressam ad extremum insistere, quàm ad saniora ac Christiano nomine digna amplecti; hi prodiem suo malo experientur, Deum sua formidabili frenum iniecturum ipsorum violentis machinationibus, ne controuersiæ omnium grauissimæ cognitionem legitimam, eo quo hactenus successu, impedire possint.

Scriptum Anno salutis 1583.

AD EPISTOLAM RESPONSIO.

Epistola autoris, partes habet duas: priore, contendit doctrinam Ecclesiæ Catholicæ de DEO, non solùm cum scriptis Propheticis & Apostolicis apertè pugnare: verùm etiam manifestis contradictionibus implicari: quæ hoc autor præsenti scripto planum se facturum esse gloriatur. Posteriore verò, dum rogat lectorem, vt quod à se bona (quæ animi rum est Sathanæ erga Christum) voluntate ac studio profectum est, illud in optimam partem interpretetur, nec plus damnet, quàm audiat: in summa, breuiter quidem, sed tamen acerbè, in illos, qui oppugnatores doctrinæ de Trinitate, quos persequuntur & insectantur: inuehitur: minaturque illis immanem iram Dei.

Quàm verum sit, quod initiò de doctrina proponit: examinatis nostris scriptis, luculenter apparebit. Quod verò de Antitrinitariorum, aliorumq; similium hæreticorum persecutione subijcit: illud nunc non opus habet vlla refutatione: quandoquidem, & à veteribus Patribus, & à pijs nostri seculi Doctoribus, sæpe & abundè, idq;, ad thesin quod attinet, non inficiter, quia consentienter & secundùm Scripturas, disputatum & conclusum est. Certè manifestè blasphemos, à vera religione apostatas, falsos Prophetas, impios seductores, Deum nolle audiri, verùm etiam è medio tolli: vt è Satanæ latrocinio, apud omnes verè pios & doctos viros, extra controuersiam est. In hypothesi à multis peccatur: quia hæresim sæpe vocant, quod est Orthodoxum: defectionem, quod nihil aliud est, quàm reditus in viam: hostes Ecclesiæ, qui vera Ecclesiæ sunt defensores: denique seductores, qui populos ad Christum reuocant. At verò, doctrinam de æterno Patre, æterno Filio, æterno Spiritu sancto, vno eodemq; Iehoua, non solùm pertina-

citer negare, verùm etiam impudenter oppugnare: quid [illegible] indecst, quàm à tota religione Christiana ita desisti[illegible] nitus extinctam velis? Etenim scripturæ Prophet[illegible] stolica, doctrinam hanc magno & constanti co[illegible] quemadmodum & veteres Patres, tum in omnibus [illegible] conciliis, tum in suis quisq; libris, aduersus hæreticos, [illegible] luculenter demonstrarunt: & nos etiam, Dei be[illegible] lis permultos, libris 13: pro nostra virili parte, co[illegible] cur animum. Vniuersa quoque Ecclesia, à tempori[illegible] rum, per totum terrarum orbem, in hunc usq; diem, [illegible] semper, vt verè diuinam amplexa est: Et Symboli de[illegible] ne, baptismi administratione, Cœna celebratione, [illegible] fessa est, ac constanter profitetur. Nam (vt de his [illegible] quid dicam) primùm quidem Catholica fidei confe[illegible] vocant: Symbolum Apostolicum, vnum diuinum [illegible] DEVM: hunc distinguit in Patrem, Filium & Spi[illegible] ctum: eandem planè fidem fiduciámque in Filium, [illegible] ritum sanctum, quam etiam in Patrem profitetur. Cr[illegible] DEVM Patrem, IN Filium, IN Spiritum sanctum: qu[illegible] quem diratione non vtitur, cum ad ECCLESIAM [illegible] Iesum Christum, vocat cum Scripturis Filium [illegible] VNIGENITVM: apertè illum hac voce, non per [illegible] vt nos, sed per naturam, Filium esse Dei Patris, [illegible] minè enim Filius, aut naturâ, aut adoptionis gratiâ, [illegible] filius est. Neque finit, cur factus sit homo, passus & [illegible] tus sit: nempe propter nostram salutem, & (sicut [illegible] Scripturis explicatur) vt eius sanguine nostra ex[illegible] peccata: quod certè sanguine puro creaturæ fieri [illegible] potuit. Qui igitur Christum, filium Dei naturalem, [illegible] verum de Deo vero esse negat: an non etiam, nos [illegible] seruatos, eumq; verum Christum ac seruatorem mundi [illegible] gat? Quamam porrò est Ecclesia Catholica, cum[illegible] Eorum, quam profitemur? num cœtus Arianorum? [illegible] Arium, Ebionem, Cerinthum, aliosq; hæreticos, qui[illegible] lapsu

Apostolica fuit Ecclesia: Cœtus igitur est eorum, qui solū Christum, præter alia, pro verè vnigenito agnouerunt, & amplexi sunt, semperq; in finem vsq; perstiterunt. Huic Ecclesiæ renuntiant Ariani: nullam sanctæ communionem habere volunt. Fundamentum fidei Christianæ penitus conuellunt; quicunq; Christum & naturâ Dei filium esse infitiantur.

Verum etiam Baptismi, qdem negant: & religioni penitus renunciant. Vt enim Israëlita, symbolo circumcisionis non obsignabantur vlli creaturæ, sed soli Iehouæ Deo: neque nos in nomen alicuius puræ creaturæ baptizari vllo modo possumus, aut debemus: quo pertinet Apostoli sententia apud Corinthios: numquid in nomine Pauli baptizati estis? Tam autem in nomen Filij, & Spiritus sancti quàm Patris baptizati sumus omnes: vsque adeò, vt sine expressa Patris mentione, plerosq; in nomine Christi baptizatos fuisse legamus: quòd eo nominato, & Patre sanctum, simul cum illo intelligantur. Sunt enim vnum idemq; Iehoua. Infelicem verò Apostolum: NON enim iudicaui (seu, decreui) aliquid scire 1. Cor. 2. (siue sapere) inter vos, nisi Iesum Christum, EVMQVE crucifixum: non agnouit hunc Iesum, verum, eundemque non Deum, sed puram creaturam, eum esse putauit.

Spiritumque Domini, eiusque substantiam tollunt: qui non sit, verum naturâq; Deum esse. Quomodo enim creatura, animas & corpora nostra viuificare posset? Verba Christi viuifica: Qui manducat (inquit Christus) carnem, & bibit meum sanguinem: habet vitam æternam, & ego excitabo eum in nouissimo die. Et quare est vita? Quia nempe Verbum vita est VERBO viuifico, ac proinde recte contra Nestorium definiuit Synodus Ephesina: quod ex illo capite sexto Iohannis manifestè euincitur. Cùm igitur Ariani, Christum Filium esse Dei Patris aternum naturalemq; qui vitam à Patre, in aterna sui generatione

me acceptam, nobis per suam carnem, fide in Cœna applicatam, communicet, pernegent: ipsam quoque carnem, vivificam esse, reipsa inficiantur, & vt inficientur oportet.

Quid dicam de invocatione precibusq; Ecclesiasticis? Cum sciant Ariani, puras creaturas in Cœlo existentes, nobis in terra degentibus, invocandas non esse, sed solum Deum, & in quem etiam solum credendum est, (Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?) Christum autem negent, verum esse Deum, itidem & Spiritum sanctum: profectò cum illis Ecclesia, in quibus cum Stephano Dominus Iesus invocatur, & Spiritus sanctus, nullam volent habere communionem. Ita miseri homines, & Symbolo, & Baptismo & Cœna Dominica, & precibus Ecclesiæ, adeoq; toti Ecclesiæ corpori, in qua tamen vnà sunt, baptizati sunt, fidem professi sunt, & permulti Cœnam Domini participati sunt, & nomen Domini Iesu invocarunt, nunc penitùs renunciant: Omnia item Concilia, omnes Patrum scripta, apertè reijciunt: solas Scripturas recipiunt: sed quomodo? ita vt velint sibi licere, omnia de vera Deitate Christi testimonia, pro sua Sathanica libidine, interpretari: Deum enim esse, non æternum, sed temporarium: non ex Patre genitum, sed factum: non naturâ, sed officio. Quid verò hoc aliud est; quàm omnibus etiam scripturis, de vera Christi, Spiritusque sancti Deitate clarè loquentibus, re ipsa valedicere? Quid verò ex his efficitur, necessariò; concluditur: nisi vera religione Christiana, penitus discessionem fecisse? Tales vos esse, ô Ariani, & Samosateniani: quis non videat? Quid enim hinc consequatur: nemo non videt. Ad autoris Anti-

thesium epistolam satis. Venio nunc ad Antitheses.

I. ANTI-

In Antithesin.

Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus vnus est.

1. Cor. 8. Scimus, quòd nullus Deus alius, nisi vnus.

Hæc fides est veteris & noui Testamenti, hoc est, Prophetarum, Christi & Apostolorum.

Quid verò ad hæc Antichristus? DEVS (clamat ille) non solùm vnus est, sed etiam trinus. Quanquam verò re ipsa abolet vnum verum Deum: tamen ne impietas manifestè appareat, verbó tenus retinet vnum Deum: interim loco vnius, substituit tres eiusdem æternitatis, potentiæ ac maiestatis: idq; facit in vsitato doctrinæ Tenebrarum, cuius & Autor est & Patronus. Tam verò gaudet, vt Deus sit vnus & trinus: quàm si quis contendat, Deum & Spiritum esse, & corpus: & æternum & temporarium: bonum & malum. Antichristi vocem, vt cæteros taceam, Athanasius sonat in celebri illo Symbolo, cuius inter alia hæc sunt verba: Fides Catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Huc quoque pertinet illud Talmudicorum de tribus Elohim, qui ipso titulo tres Deos probent, cùm tres Elohim, non aliud sint, quàm tres Dij.

Ad dicta Scripturae.

Deut. 6. Hebraea vocabula hæc sunt: Iehoua Elohenu, Iehoua Echad est, vnum: quorum illud ἐνικὸν, hoc est, essentiæ nomen singulare & numeri: hoc pluralium personarum seu προσώπων, & plurativo numeri pluralis: quemadmodum in meis libris de vocibus Elohim abundè demonstratum est, nonnullis etiam exceptionibus Rabinis, prout citantur à P. Galatino, sic explicatis: obiectionum responsum est ad exceptiones neotericorum, & responsiones nondum sunt refutatæ.

1. Cor. 8. Nosse Deum alium, nisi vnum, nil certius: quia vnitas exaltata est, & Patris & Filij, & Spiritus sancti οὐσία.

Ad Ariani calumnias.

DEVS vnum οὐσίᾳ vna: Trinum verò hypostasibus seu perso-

personis tribus: non Antichristi, sed Christi doctrina est. Ut enim vnum tantummodò Deum esse, qui & veteris & noui fœderis autor fuerit: & cui etiam soli obsignandi fuerint, quicunque in fœdus reciperentur: consentienter cum Mose, & Prophetis omnibus prædicauit. Mittens autem Apostolos prædicandum Euangelium omni creaturæ: iussit, credentes baptizari in nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti. Ad hoc baptisma vos ego voco, ô Ariani, inimici Christi: ac primùm interrogo, an non distinguendi & discernendi sint à seinuicem tres, Pater, Filius & Spiritus sanctus: vt non sint vna & eadem persona, quæ tribus nominibus, vt voluerunt Sabelliani & Patripassiani, appelletur? Certè alius sit, qui gennit: & alius, qui genitus est: alius, qui ab vtroq; procedit, quig; vtrius q; Spiritus esse dicitur. Nimirum Spiritus sanctus: omnino necesse est. Eu ero pro-

Col. 2. *nas seu ἐπιφοιτῶντος. Deinde constat Baptismum Circumcisioni successisse: vt sicut hæc signum fuit veteris fœderis, quo vetus populus Iehoua Elohim obsignabatur: sic etiam illa signum sit noui, quo nouus etiam populus, eidem Iehoua Elohim, sicut veteris, sic noui fœderis autori, obsignetur.*

Hinc tertio loco extra controuersiam esse debet: Dominum Iesum, cum fuerit à Patre pronuntiatus Filius dilectus, credentes in se, hoc est, nouum populum, minimè aut alicui peregrinæ, aut multis essentiâ Dijs, aut alij Deo, quàm illi, qui erat vetus populus, Sacramento circumcisionis obsignari solebat, Symbolo Baptismi obsignari iussisse. Soli enim fœderis autori, obsignari illi debent, qui in fœderis societatem admittuntur. In hunc etenim finem, misit Apostolos in omnem terrarum orbem prædicaturos Euangelium, & credentes omnes baptizandos: vt & reliquias Israëlis, inter gentes dispersas, ad verum Iehouam Elohim, tam noui, quàm veteris fœderis autorem, congregaret: & gentes ipsas, ad eundem Deum, vnà cum Israëlitis colendum vocaret: & ita è duobus populis, vnam Ecclesiam, vni & eidem Deo, non multis seruientem: vnoq; & eodem fœdere colligatam: vno item & eodem fœderis signo, nempe Baptismi ob-

signa-

...stituerat. Cùm igitur Dominus Iesus omnes Ec-
...clesiæ ministros, nouumq; fœdus amplectentes, Patri simul &
...Spiritui sancto, distinctis inter se personis, eodem nomi-
...mento obsignari ac consecrari iusserit: nemines
...vel alicui puræ creaturæ, vel multis Dijs, vel alij Deo,
...Deo Israelis Iehoua Elohim, soli vero & æterno Deo, soliq;
...iuratus societatem admisit summus autori, obsignari vo-
...qui tam cæcus & bardus est, qui non videat & intelli-
...Christo vero Doctore, primùm, Patrem, Filium, & Spiri-
...sanctum, non esse vnam personam, sed plures? Deinde, Fi-
...& Spiritum sanctum, non esse puras creaturas? Tertiò,
...esse plures Deos, sed vnum duntaxat cum Patre De-
...vnum, & eundem fœderis autorem: Deum inquam v-
...Iehouam, propter essentiam, & plures Elohim propter per-
...Quare ex solo Baptismatis sacramento, quo nouus popu-
...Iehoua Elohim, tribus nominibus expresso, Patri in-
...Filio, & Spiritui sancto obsignatur, cui vetus populus,
...circumcisio, circumcisione obsignabatur: late meridia-
...errores, doctrinam de Deo vno tota, trino hypostasi-
...personis, doctrinam esse Christi, non Antichristi. Ad
...cap. 9. ex morte Christi, qua fœdus nouum con-
...cinitur, Christum fœderis Iehouæ ita Mediato-
...esse, vt eius etiam autor sit: quia testamentum non nisi mor-
...tis, testes Apostolo, confirmantur: Est autem te-
...stamentum hoc morte Christi confirmatum. An non verò apud
...Iehoua Elohim, autor prædicatur & veteris & noui fœ-
...deris, quod & testamentum vocatur? Baptismus igitur, noui
...fœderis sacramentum, quo obsignamur fœderis autori, Patri,
...Filio, & Spiritui sancto: damnat vos, ô Ariani, summa impie-
...tatis & turpissimæ à Christo defectionis: dum illum, vnum &
...eundem esse cum Patre Iehouam negatis: & qua manifestissi-
...me Christi doctrinæ, eam Antichristi doctrinam esse, impu-
...denter scribitis. Laqueum, quo suspendendi estis, vos ipsi gesta-
...bitis colle vestro. Resipiscite potius, antequam ducamini ad pa-

tibulum. Zanchius (scribitis) titulo sui libri de tribus Elohim tres Deos profitetur. Imò non tres Deos, sed tres Elohim, id est tres personas Zanchius profitetur, ut reliqua pars tituli explicat: aternum scilicet Patrem, aternum Filium, aternum Spiritum sanctum: quorum quisque Deus est: sed hos etiam omnes simul, unum duntaxat Deum esse, cum Athanasio totâ Ecclesia, pradicat idem Zanchius: quia omnes tres illi Elohim, unus & idem sunt Iehova, secundum illud, Iehova Elohenu, Iehova Echad &c.

Neq; ista pugnant inter se, Deum esse unum & trinum: cùm non eodem respectu hac dicantur, sed diuersis. Unum, κατὰ τὴν οὐσίαν: Trinum κατὰ ὑπόστασιν, seu personis. Anima hominis una est, τῇ οὐσίᾳ: & multiplex, partibus suis: τῷ νοερῷ, τῷ αἰσθητικῷ, τῷ θρεπτικῷ: Et Petrus, unus est homo, seu κατ' ὑπόστασιν: & multiplex partibus, anima & corpore. Et multi homines numero, unus homo sunt specie. Hoc norunt etiam pueri in scholis. Quare cùm dicitis, tam consentaneum Deum sit unum & trinum, quàm si quis contendat, Deum & spiritum esse, & corpus: & aternum, & temporarium: & bonum & malum: nimis putidam prodisis ignorantiam vestram. Si diceremus, Deum eundem οὐσίᾳ, aut eundem ὑποστάσει, esse bonum & unum: hoc verò demum apertam contradictionem implicaret. Sed aliter sentit & loquitur Ecclesia, Sacris literis secuta: quæ aiunt: Et ἓν tres, unum sunt: & quamplures Elohim, unum vocant Iehouam. Deinde, similia, quæ adfers, non plane congruunt. Aternum enim & temporarium, semotum vertunt: quia temporarium nulla ratione in Deum cadit, sicut nec malum: Unus autem & Trinus, sine contradictione de Deo dicuntur.

Hæc ad primam Antithesin fusius: ut in reponendis reliquis simus breviores.

II. Antithesis.

1. Cor. 8. Nobis solùm vnus est Deus, nempe Pa-

Ecclesia Antichristi blasphemis testibus superillustre

…, ex quo omnia, & nos in illo.

clamat, imò verò, quicunque solum Patrem Iesu Christi agnoscunt, vnum verum Deum, eos crudelissimè occîdit.

Ioh. 17. Pater, hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum DEVM, & quem misisti Iesum Christum.

Hæc duo sunt testimonia longè clarissima, noui Testamenti, quibus euidenter, ac velut in specie declaratur, quis sit vnus ille Deus Israëlis: quem Moses, & Prophetæ veteris Testamenti annuntiant.

AD SCRIPTVRAS.

Locus ad Corinth. nil vobis fauet, contra Deitatem Filij & Spiritus sancti: VOX enim, NISI VNVS DEVS PATER, non excludit Filium, aut Spiritum sanctum, qui eiusdem cum Patre sunt essentiæ, quando omnes Elohim vnum sunt Iehoua: sed omnes deos, omnesq; puras creaturas, de quibus ibi antè, excludit. Nam etiam de Christo subdit: Et vnus Dominus Iesus. Non excluditur Pater, quin & ipse sit Dominus? Minimè quia alioquin tantùm pura creatura: quòd nulla simpliciter sit Dominus, sicut est Christus, ius habens etiam in animas nostras. Per hunc enim solum, sicut omnia condidit, sic omnia regit Cœlo & in terra Pater.

Deinde, sicut hoc loco colligitis, Christum ita esse Dominum, vt non etiam Deum verum: cur ergo Thomas confessus est, eum non solum Dominum, sed etiam Deum suum? Nec mihi dicas, vocat Deum suum, propter officium. Etiam Moses fuit Pharaonis officio. Itáne sentitis etiam de Filio Dei vnigenito? Iohannes vocat eum Deum verum, & vitam æternam: Paulus, & Apostolus Deum super omnia benedictum, Deum magnum &c. Per talia ergo Deo Thomas quoque agnouit & confessus est Christum. Quare vera Christi Deitas, non ideo negari potest, quia Paulus Corinthijs concedit, nobis non esse nisi vnum Deum, Patrem illum, à quo omnia: quin eâdem ratione negari etiam possit, Patrem nobis esse Dominum: cùm idem dicat, no- Ioh. 20.

bis vnum solum esse Dominum Iesum Christum. Imò potius ut
hoc loco, Christum verum esse Deum, eiusdem & potentiæ cum
Patre: manifestè euincitur. Ratio est: quia Apostolus eandem
verorum omnium creationem & gubernationem das Christo, quam
& Patri: seruata tantummodò hac differentia, quòd omnia sint
à Patre, tanquam à fonte, sicut Deitatis, sic etiam ἐνεργείας
omnia & condita sint, & regantur.

Nobis (inquit) vnus est Deus Pater, à quo omnia, & nos
ipsum: Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, &
nos per ipsum.

Nihil minus etiam vos iuuat locus, Ioan. 17.

11. Illud enim μόνον solum, non coniungitur cum subiecto Deo
cum prædicato ἀληθινὸν θεὸν: Sic enim Græcè, Hæc est autem
æterna, ἵνα γινώσκωσι σὲ (inquit) τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν. Quæ
licet prædicant scriptura. Scriptura enim prædicat Christum
tantum esse verum Deum. Sed quis est iste solus & verus
Deus? Elohim Iehoua: non solus Pater, non solus Filius, non so-
lus Spiritus sanctus: sed ordine quodam, primùm Pater, ut fons
totius Deitatis, & qui à nullo est: Deinde Filius, qui ex Patre
natus est: Tertiò, Spiritus sanctus, qui ab vtroque procedit. Si
solus Pater esset ille vnus verus Deus: necessariò excluderentur
Filius & Spiritus sanctus. At Christus hoc non docuit, sed
ostendimus. Docuit autem salutificam Dei cognitionem in hoc
consistere, vt in primis cognoscatur ille, quem Christus summo
verum (naturalem) esse docebat, esse ille verus & vnus Deus,
quem Scriptura prædicant. Hinc enim sequebatur, Filium
quem Scriptura prædicant. Hinc enim sequebatur, Filium
tur etiam ipsum vnigenitum (id est, qui non est factus, sed ex
Patre genitus: non per adoptionem, vt nos, sed per naturam
Deus) quem Pater miserat, verum item esse Deum, & eiusdem
essentiæ cum Patre.

12. Deinde, etiamsi quis contungat dictionem μόνον, cum solo
Deo: ea tamen non tamen simpliciter excludi possunt à vero
Filium & Spiritum sanctum, sed tantùm creaturæ: ut sæpe alibi
dicit.

[illegible] ad locum 1. Cor. 8. & fusiùs in libris nostris declara-[illegible]. Sol vnus illuminat Mundum: num ergo excluditur [illegible]? Sola enim illa excluduntur, quæ eiusdem naturæ non sunt. Filius autem, quia vnigenitus est, eiusdem naturæ cum Patre.

Adde ex eo etiam, quòd se vt Filium, à Patre missum fuisse, & 3.
ipsum Christum se esse dicit: apertè docet, se verum esse Deum. Scriptura enim sacra Messiam, vocant Iehouam: & quæ sunt propria Dei, Christo attribuunt: nec Messias potuit esse Mediator inter Deum Patrem, & inter nos: nisi Deus quoque pariter & homo.

Habemus ergo & hæc duo dicta, verè duo testimonia noui Testamenti clarissima, quibus declaratur, quis sit ille Deus Israelitarum. Moses & Prophetæ veteris Testamenti annuntiant. Annuntiant enim Iehouam vnum; qui non est vnus, sed plures personæ. Pater, à quo omnia: Filium, per quem omnia: Pater misit, Filius missus, &c. Hæc est doctrina Ecclesiæ Christi.

AD CALVMNIAS.

Hæc nomine Ecclesiæ Antichristi, intelligis, vt intelligit Ecclesiam Catholicam, à qua non recessit, ad hanc doctrinam Romanam; mera est calumnia, summa cum ignorantia rerum conuicta, quod pro Antithesi subdis. Non enim nos, qui solum Patrem Christi, eo, quem declarauimus, sensu, verum Deum esse credunt. Summa: Christus Ecclesiæ, ex cuius substantia solus est genitus, esse illum verum, qui est vnicus Deus scilicet ingenitus, prædicabat: præterea summum erga nos amorem, vt esset Christus noster, missum fuisse asseverabat: atque in hac cognitione vitam æternam consistere, constanter docebat.

III. ANTITHESIS.

Thesis 3. Christus ad Iu- Romanenses negant esse
dæos inquit: quem vos di- Deum Abraham, Isaac & Ia-

citis Deum vestrum esse, Pater meus est.

Act. 3. Deus Patrum nostrorum, Deus Abraham, Isaac & Iacob, excitauit filium suum.

cob: ac Deum Trinitatem, [illegible] co vnius Patris collocare[illegible] sacrilegium committi putant, si quis solum Patrem IESV Christi fatetur esse Deum Abraham, Isaac & Iacob.

Ad Scriptvras.

Iohan. 8. Illi Iudai, ad quos Christus verba faciebat, [illegible] fcebant quidem in genere ex Scripturis, vnum esse Deum Iehouam: sed, sicut etiam nunc nostri Iudai, & cum Iudaei Arianis personarum in vno Iehoua pluralitatem, haud diligenter scrutati Scripturas, ignorabant. Putabant autem hunc Iehouam, sicut est vna essentia: sic etiam esse vnam personam, quae non habeat filium, & à qua non procedat Spiritus sanctus, vere quoque. Hanc vnicam Patris personam Deum suum esse dicebant, sicut & Abrahami, Isaaci & Iacobi Deus fuisse legitur. Christus ergo ad captum illorum Iudaeorum de Deo sese accommodans, de Deo Iehoua loquebatur: & hunc dicebat suum esse Patrem, quo se indicans, illum Deum non carere filio: ac proinde in vno Iehoua plures esse Elohim, hoc est, personas. Cùm enim se vocabat filium Dei: non intelligebat per adoptionem, seu per gratiam, sed per naturam, se esse Dei filium, eoq. & Deum: id quod optimè intelligebant Iudaei: & eam ob causam eum blasphemiae arcebant, quoties se vocabat filium Dei: quia videbant hac ratione, plures in Deo statui personas: ipsi autem persuasi erant, sed falsò, & contra mentem Prophetarum, Deum sicut vnica essentia, sic vnicam tantùm esse personam: qua propter gratiam adoptionis, Patrem omnium Iudaeorum esse praedicaretur: naturam autem esset per naturam. Hoc verò toties refutauit Christus, quoties sese à reliquis separans, dixit se filium esse Dei, nempe naturalem. Tantum igitur abest, vt ex his duobus locis, refutetur pluralitas personarum in Deo: vt potius clarissimè confirmetur. Ideò examinanda sunt verba. Non dixit, Quia, [illegible] quinta-

...ſit Deus veſter, is eſt Pater meus: ſed quem vos dicitis eſſe Deum veſtrum, is eſt pater meus. Si illud dixiſſet, poſſemus ...ſumere in ſecunda figura, negatiuam: Atqui Λόγος & Spiritus ſanctus, non ſunt Pater Chriſti: Ergo Λόγος & Spiritus ſanctus, non ſunt Deus Iſraël. Sed ex verbis Chriſti tale conficitur argumentum: Quem vos dicitis eſſe Deum veſtrum, hoc eſt, Iſraëlis: is eſt Pater meus, nempe naturalis, ex cuius ſubſtantia genitus ſum. Atqui vos dicitis, illum (tantummodò) eſſe Deum veſtrum, qui cùm ſit unicus Iehova, unitaq; eſſentia, tamen iſtam eſt Perſona, ab alio non exiſtens. Hanc ergo perſonam, quæ originem ab alio non habet, Patrem meum eſſe dico. ...poſitio verißima eſt, & concluſio certa: ſed in aſſumtione ...ſtenditur Iudæi illi. Non enim unus tantùm El, aut ſola illa perſona, quæ originem ab alio non habet, nempe Pater, Deus erat illis: ſed omnes ſimul illi tres Elohim, erant Iehova Echad, unus Iehoua.

...ſtimonium dicto, Actor. 3. nomen Dei perſonam Patris ſignificat: qui καὶ ἐξοχὴν & quia ſolus eſt ingenitus, Deus nominatur: præſertim quando nomen quoque Filij apponitur. Atqui hoc non fit niſi ex eo, quod addit, Filium ſuum: Filius autem non eſt niſi Patris. Quid igitur ſibi vult: Deus Patrum noſtrorum miſit Filium ſuum: niſi Pater æternus, qui eſt Deus Patrum noſtrorum, miſit Filium ſuum, nempe vnigenitum, vt ...ſtenditur? Si autem Pater Deus habet filium, non gratione filium factum, vt nos, ſed ex ſua ſubſtantia genitum, ...ſt vnigenitus: an non ſequitur, hunc etiam filium quoad ...ſtatem, eúm; verum cum Patre Deum, propter vnicam & ...ſtantiam? Deorgo, & adducite ſcripturas, contrapluralitatem perſonarum in Deo.

AD CALVMNIAS.

...ed ergo ſubdis de Romanenſibus in primo membro: mera ...lumnia. Romana enim Eccleſia, non negat Patrem, Deum Abrahæ, Iſaaci, & Iacobi: ſed licet καὶ ἐξοχὴν Patri nomen

men beatificat fruentem, sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus. Deum esse spiritum, omnia negat. Alterius status, Dei & deorum, Elohim, finem esse unionem Verbi cum carne, ut sint unus Deus, sicut nos Patri, Filio & Spiritui sancto, obsequi fatetur.

IV. Antithesis.

Col. 1. Christus est imago Dei invisibilis.

Christus est imago Dei invisibilis, &c.

Heb. 1. Christus est splendor gloriæ Dei, & figura substantiæ eius.

Ergo iuxta ipsorum sententiam Dei idem sunt, &c.

magis differunt, quàm Cœlum à terra.

Ad Scripturas.

Col. 1. *Christus est imago Dei invisibilis.* Imago est, non est ea ipsa res, cuius est imago. Christus dicitur imago esse Dei simpliciter, hoc est, essentiæ Dei, hoc est, Dei Patris. Ecclesiæ verò Romanæ, cuius filium, eundem esse, qui & Pater, hoc est, unum: sed semper Filium à Patre distincte. Est imago Patris, & quatenus filius hominis seu hominum, filius Dei naturalis. Et homo: imago sunt & ea, quatenus minorum in ea carne, perfectionis Patris, bonitatis, potentiæ, sapientiæ, & cæterarum perfectionum, ostendunt. Quatenus autem filius Dei est, imago est Patris essentialis: quia minorum non solum dispensationis, sed ipsa quoq; eius hypostasis, in Filio repræsentatur inquam, non solùm hominibus, cum fuit manifestatus: sed etiam Angelis, ab initio Mundi: & ab æterno. Quid enim, si Cæsar in imaginem suam cudat aureum? ita, non solùm post incarnationem hominibus: & ante incarnationem, ipse Angelis: sed

genitate, per sese & in sese, Christum fuisse Dei Patris i-
mum non accidentalem, sed essentialem dico. Genitus enim
Patre: imo verò simul fuit Patris imago. Seth, genitus
Adamo: imago statim fuit Adami Patris sui: non solùm ac-
cidentia propter eandem naturæ corruptionem: sed etiam sub-
stantia propter eandem naturam, à Patre acceptam: quara-
tionem filium, essentialis est Patris sui imago. Et ideo ex tali
argumentari licet: cum qui est alicuius imago: esse
eundem, cuius est imago, sed eiusdem tamen natu-
quidem ab eo acceptæ, participem. Hæc enim est imago
perfectissima. Quid verò est rei, cur non dicamus,
perfectissimam esse, eoq; substantialem, Dei Patris
imaginem?

Eadem modo explicatur locus, Heb. 1. Christus splendor
ἀπαύγασμα gloriæ (id est, Deitatis paternæ:) & χα-
ἀπαύγασμα Patris. Quid hinc sequitur? pluralitatem per-
sonarum, & unitatem essentiæ. Pluralitatem quidem: quia alia
splendor seu ἀπαύγασμα: & alia, ipsa lux, cuius est ἀ-
quod in Sole. Unitatem verò essentiæ: quia splen-
ἀπαύγασμα ex se descendens, eiusdem est naturæ cum luce,
ex qua est. Et hoc concludere voluit Apostolus: Chri-
stum unico efficaci sacrificio dissertaturus erat: esse non
hominem, sed etiam verum eundemq; cum Patre Deum.
Filium nunquam fuit sine suo splendore: sic neque Pater sine
filio. Est igitur illi coæternus.

AD CALVMNIAS.

Videat, liquet qualis, & ex quanta ignorantia sit calumnia
quod Ecclesia Romana non dicit, Christum esse ipsummet
Patrem substantialem (hoc est, Patrem:) & ipsammet substantiam
Patris (hoc est, Patris, & quatenus est in Patre:) sed esse personam
Patre quidem distinctam, eiusdem verò cum Patre essentiæ,
quatenus cum Patre Deum. Quare quod etiam subditis: Ergo

inuenta ipsorum Theologium, Deum ipsemet, & imagines sunt: vestram supinam proditis ignorantiam. Deus (hoc est, Pater:) & imago eiusdem Dei, (id est, Patris) idem, hoc est, eadem persona: sunt tamen idem, hoc est, essentia atque natura. Quid verò hîc est contradictionis? Vno verbo semel dicam: vos estis vel imperitissimi ad, non intelligitis, quid scribatis: aut nimis homines, qui imponitis simplicioribus: quasi verò nos Christum, talem imaginem esse statuamus: qualis est veri Cæsaris, pictus Cæsar & pictus orbis, veri orbis. Certum est, ista magis differre, quàm Cælum à terra. Sed oportet Diabolum, cum Christo tum Ecclesia pugnare in finem vsq;. Vos, vos estis Antichristi, de quibus, 1. Iohan. 2.

V. ANTITHESIS.

Luc. 1. Christus vocatur Filius altissimi. Deus igitur tum hîc, tum aliàs sæpe dicitur altissimus: Christus verò Filius altissimi, altissimus nunquam.

Romanenses in suis idolatricis templis sic canunt: Tu solus altissimus Iesu Christe. Hîc rursus Cœlum miscent, dum Filium altissimum habent pro ipso altissimo. Sic qui filius consulis, non est consul, & Abel filius Adami, non est ipse Adam: Ita cum Scriptura Christum vocat altissimi Filium, distrimen permagnum statuit inter Christum, & altissimum Deum. Videmus Antichristum vbique esse sui similem, ac gloriæ altissimi aduersarium. Ac quemadmodum orbi Christiano innotescere cœpit fucus, quem fecit in sanctis supra modum extollendis, ad Christi gloriam obscurandam: Ita tempus instat, quo Christus non amplius ex præscripto Conciliorum ac Patrum colatur, proveniat illo altissimo Deo, sed pro Mediatore apud Deum, quo vbique æterni Dei ac Patris maiestas, non Angelorum ac hominum, sed ipsius etiam Christi sublimitatem longissimè excedere intelligatur.

AD SCRIPTVRAS.

Luc. 1. Christus, altissimi Filius vocatur, hoc est, Patris, eadem diuina essentia. Omnis enim filius, alicuius Patris

[illegible] naturæ vel essentiæ. Itaque filium Dei Patris, non [illegible] Pater: & Filius altissimi, id est, Dei Patris, non est ipse [illegible] Pater. Est tamen & Christus, altissimus, hoc est Deus: [illegible] verus & naturalis filius, eiusdem naturæ est, cum [illegible] Patre: vt omnis filius hominis, homo est: omnis filius asini, [illegible] est. Accedit testimonium Zachariæ, Luc. 1. qui suum filium Baptistam, prophetam altissimi, h. e. Christi, appellat. Ita hoc de Christo, quatenus Filius Dei, Deus est. Deinde Christus, vt creatura, altissimus est: quia tum propter vnionem hypostaticam cum Λόγῳ Deo: tum propter exaltationem ad dextram Patris, supra omnes est creaturas: quo spectat illud, ex. Hebr. [illegible] sedet ad dextram.

AD CALVMNIAS.

Hæc ad putidas calumnias vestras, patet responsio. Tu solus altissimus Iesu Christe. De Christo loquitur Ecclesia Romana, & quatenus homo, creatura est, est enim supra omnes: & quatenus etiam vnus & idem est cum Patre & Spiritu sancto Deus: non autem, quatenus est persona altera. Non enim solus Filius altissimus est, hoc est, Deus: sed etiam Pater, idq; imprimis, & [illegible] & Spiritus sanctus. Hoccine est miscere Cælum [illegible] Filius consulis, non est ipse consul: est tamen & ipse homo. Et Abel, filius Adami, non fuit ipse Adam, sed tamen & [illegible] homo: quid non videas vestras ineptias?

Quid porrò garritis de gloria altissimi Dei, hoc est, Patris? [illegible] verò ille sit aduersarius gloriæ Patris, qui eum credit & [illegible] tetur, habere filium sibi ὁμοούσιον, Deum de Deo: quem profundissimum & incredibilem amorem, quo nos dilexit, in [illegible] ad mortem pro nobis subeundam miserit: & non potuit capitales hostes sint gloriæ Patris, qui eum, verum, hoc [illegible] tumdem esse Patrem volunt: nec filium suum vnigenitum, sed purum creaturam, ad nos redimendos misisse, contendunt. Atqui gloria fuit Dei, quòd miserit Mosen ad redimendum populum ex Ægypto: eadem reluxit in infinitis aliis operibus ipsius: sed hæc est gloria eius omnium maxima, quæ maior

excogitari non potest: nimirum, quòd sic dilexerit Mundum, vt Filium suum vnigenitum dederit: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aternam. Vani igitur sunt aduersarij gloriæ altissimi Dei Patris: nos, qui cum Christo confitemur Deum Patrem misisse Filium suum vnigenitum: illi Arriani, qui aiunt, illum misisse puram creaturam? Vos vtique Patrem spoliatis, & Filium propria spoliatis gloria. Patrem, inquam, quia negatis eum sic dilexisse Mundum, vt Filium vnigenitum dederit: Filium verò, quia eum facientes puram creaturam, negatis esse verum redemtorem: ac per consequens, totam illam Ecclesiam, spoliatis vera salute. Magnas Dei Patris, longè excedit sublimitatem Christi, quam scilicet habuit ab æterno, sed non quam semper habuit vt Deus. Eadem enim est, vt sæpius docent: & ideo etiam Ecclesia canere solita est: Gloria Patri, & Filio, ac Spiritui sancto: sicut erat in principio, &c. nunc, & semper, &c.

VI. Antithesis.

1. Cor. 3. Omnia vestra sunt: vos autem Christi: Christus verò Dei.

Christus est eiusdem statis ac gloriæ cum Deo, inquiunt Pontificij. Negatur Deum, esse caput Christi.

1. Cor. 11. Velim vos scire, caput mulieris, esse virum, caput viri, Christum, caput verò Christi, Deum.

Ad Scripturas.

Probij, Christus vt Mediator, & caput Ecclesiæ immediatum proponitur. Quis autem neget eum vt talem, & vt hominem, inferiorem esse Patre? Sed vt filium naturalem vnigenitum: æqualis est Patri, eiusdemq; cum eo naturæ, maiestatis, gloriæ. Philip. 2. Non rapinam duxit, se esse æqualem Deo. Et cum accusarentur blasphemiæ à Iudæis, quòd faceret se æqualem Deo, hanc æqualitatem non negauit; sed contra, se non blasphemare probauit, & ita æqualitatem confirmauit.

AD

AD CALVMNIAS.

*Imperitè ergo infertur: Christus inferior est Patre, quia Pater dixerit Christi: Ergo non est æqualis maiestatis cum Patre. Eò est, vt Ecclesia Romana docet, Ergo Deus, non est ca-
Christi. Quasi verò hæc sint pugnantia: cùm vtrumq; ve-
in diuersis respectibus. Caput etiam mulieris est vir, qua-
licet illa est vxor: num igitur, quatenus & illa est ho-
non est æqualis viro humanitate?*

VII. ANTITHESIS.

Col. 1. Christus est primo- Christus est vnus ille æter-
genitus omnis creaturæ. nus Deus, clamat Antichri-
Apoc. 3: dicitur prin- stus.
cipium creaturarum Dei.

Quemadmodum autem primogenitus fratrum, est ex nu-
fratrum, & primogenitus filiorum, est vnus ex filijs, &
gregis, sunt de grege: Genes. 4. vers. 4. Et ini-
bonorum Christi, est de signis Christi; Iohan. 2. vers. 20:
lec. initium Gentium, est ex numero Gentium: Ita si
non est creatura Dei, quomodo verè dicetur primo-
& initium creaturarum Dei? Eò igitur nos ducit Scri-
ra, vt statuamus, Christum esse creaturam ipsius Dei im-
diatè. At creatorem Angelorum & hominum: Deus e-
Mundum, & quæcunque in eo sunt, per ipsum condidit.
Coloss. 1. Hebr. 1. Ita Christus, nec in solio vnius Dei
collocatur, neque in ordinem Angelorum & hominum redi-
sed manet longè inferior Deo, multò superior Angelis
hominibus, vtpote ipsorum creator, Deus & Dominus.

AD SCRIPTVRAS.

Col. 1. πρωτότοκος πάσης κτίσεως, id est, ante omnem creaturam genitus: Græcis, Tertulliano, Ambrosio, ... intelligitur: neque aliter intelligi potest locus ille, propter ... immediatè sequuntur. Subijcit enim Apostolus, quam-
... appellarit πρωτότοκον πάσης κτίσεως: quia (inquit)

per ipsum creata sunt omnia &c: non dicit Apostolus, Quia ipse creatus est ante omnia: sed, Quia per ipsum creata sunt omnia. τὰ πάντα inquit, ἐπίδη: tam quæ in Cœlo, quàm quæ in terra. Si πάντα: ergo nihil est creatum, quod non sit per ipsum creatum, vt Iohan. 1. explicatur: Et sine ipso factum est nihil quod factum est. Non igitur ipse est pura creatura: sed πρωτότοκος πάσης κτίσεως, hoc est, ante omnem creaturam genitus, eoq; ante tempus, & eare ab æterno. Ante tempus enim non est æternitas. Ideo apertè subdit Apostolus: Et ipse est ante omnia. Nimirum creata. Non te pudet, talia loca proferre, contra aperta Christi Deitatem: quibus nihil clariùs illam confirmat?

Eodem spectat, quod adfers ex Apoc. 3. Christus προκαταρχὴ principium τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ. Sed quale principium? non primum (vt ita loquar) quasi fuerit prima creatura: sed actiuum, quia à Deo Patre, per ipsum omnia creata sunt, initium, ab eo ducunt: vt & Paulus dixit, & Euangelista Iohannes amplius reliquit. Ideo rectè Græci, ἀρχὴ δὲ τῆς κτίσεως, id est, προκαταβολικὴ αἰτία τῆς κτίσεως. Imò Christus, sicut est principium, nempè actiuum omnium creaturarum: sic est principium est omnis creatura Dei; hoc est, omnis nouæ & spiritualis creaturæ, totiusq; Ecclesiæ caput, à quo illa habet initium & originem.

AD CALVMNIAS.

Profligantur ergo, & in fumum abeunt, omnes tuæ, quæ sequitur, ineptæ consequentiæ. Si Christus (inquis) non est creatura Dei: quomodo verè dicetur primogenitus & principium creaturarum Dei? Audiuisti, Quomodo: non vt tu explicas cum tuo Ario: sed vt explicat Ecclesia cum Paulo, aliisq; Apostolis. Imò si est πρωτότοκος, primogenitus: non est ergo πρῶτος θεοῦ, primò creatus. Genitus enim ex substantia est genitura, creatura autem ex nihilo. Ante creaturas verò nulla erat nisi Dei substantia. Quid ergo garris? Primogenitus (inquis) fratrum, est ex numero fratrum, &c. Quis hic non videat, tam sophi-

subiicam, vel saltem ignorantiam Dialecticæ? In antecedente loqueris de primogenitis, qui habent secundogenitos: & illic verè est propositio, omnis primogenitus est ex natura secundogenitorum. Tibi verò assumendum fuerat: Atqui Christus primogenitus est omnium creaturarum, tanquam secundogenitarum, hoc est, fratrum & sororum: Ergo & ipse est una ex creaturis. Sed quomodo probabis, creaturas omnes esse sorores Christi, vel secundogenitos Dei? Non ergo sequitur, Christum factum ex creaturis: & quidem ante reliquas omnes conditum. Ita verò nos rectè argumentabimur retorto in te argumento: Omnis primogenitus, eoq; & omnis secundogenitus, ex natura & substantia genitoris. Hoc liquet in omnibus exemplis, quæ tu attulisti: & ratio tua propositionis hoc postulat. Cur enim fratres eiusdem sunt naturæ, nisi quia ex eodem patre, qui sua illis communicauit naturam? Si ergo Christus verè & propriè primogenitus & vnigenitus Dei Patris filius: quomodo non erit ex natura & substantia Patris? Vade (inquam) sic argumentari. Edigitur (inquis) nos docet Scriptura, Christum esse creaturam, &c. Non Scriptura nos docet, sed vos docet. Contra, Scriptura nos docet, vt sciamus Christum, non esse creaturam: quia si est ex Patre Deo genitus: ex eius est substantia: Nulla autem pura creatura, ex substantia Dei est, sed ex nihilo. Quare Christus, non est quidem ipse Pater: sed vnà cum Patre, est vnicus ille Deus, de quo agitur.

VIII. ANTITHESIS.

Filius cùm sit eiusdem æternitatis ac maiestatis cum Deo, nihil omnino accipit, nec vitam nec gloriam: à se habet omnia. Hic iterum, quod Christus affirmat, Antichristus negat.

Iohan. 5. Quemadmodum Pater vitam habet in se: ita & Filio dedit habere vitam in seipso.

Iohan. 17. Pater, quos dedisti mihi, velim vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt conspiciant gloriam meam, quam dedisti mihi.

AD

Ad Scripturas.

Pater in aeterna Filij generatione, suam totam illi communicando essentiam: vitam etiam & gloriam, omnesq; perfectiones essentiales communicauit: ita vt sicut illam, sic etiam habeat in semetipso Filium non minus quàm Pater, non tamen à semetipso quemadmodum Pater habeat. Atq; ex his locis manifestè conuincitur, Filium, sicut distinguitur à Patre, quia vnum alter accepit: Sic etiam eandem prorsus habere Deitatem, sicut Pater, sic & filium vitam & gloriam habere in seipso. Et liberi nostri, humanam naturam à nobis accipiendo, quoque, & sensum, & vim ratiocinandi, ita à nobis accipiunt vt eam in seipsis non minus, quàm nos parentes habeant. Est habere à seipso: & aliud habere in seipso. Pater habet à seipso: Filius & Spiritus sanctus habent in seipsis, sed non à seipsis: quia originem habent à Patre, à nullo: vt manifesta sit & vnitas identitasq; essentiæ, & distinctio personarum. Hæc est doctrina non Antichristi, sed Ecclesiæ Catholicæ: contraria Antichristi Ecclesiæ vestræ: qui negantes, Filium esse Deum, negant & Patrem, Deum esse. Omnis enim verus & naturalis filius, eiusdem naturæ est cum Patre.

Ad calumnias.

Manifesta igitur est calumnia cum summa inscitia coniuncta: cùm nobis adscribitis, quòd dicamus, Filium, cùm sit Deus æternitatis & maiestatis cum Patre: ideo eum à Patre accepisse. Valet ne consequentia: Filij mei essentiam habet à mecum: Ergo à me illam non acceperunt? Videtis vestram ignorantiam? Ecclesia Romana non sic docet, neq; nos sic docemus, sed vos, qui spiritum Antichristi habetis. Locus Ioban. 17. v. 24. de visibili potiùs gloria & felicitate, quam Christus vt homo accepit in tempore, quàm de inuisibili, quam accepit ab æterno, vt Deus, de Deo, intelligendus esse videtur.

IX. Ar-

IX. ANTITHESIS.

Matth. 16. Soli sapienti [illegible] per Iesum [illegible].

Marc. 14. Pater, omnia [illegible] sunt tibi.

[illegible] testimonia tribu[illegible] Patri summam [illegible] ac sapientiam.

VVolf. Musculus, in Ioh. c. 1. Deus sine Christo, nec sapiens est, nec potens. Item. Deus Pater nihil potest facere sine Filio suo: quemadmodum ignis non potest calefacere sine calore, & artifex nihil potest sine sua sapientia. O miseram Theologiam, quæ ita Deo [illegible] sua sapientia ac potentia, vt ad Filium ableget, quo[illegible] sapientia ac potentia opus sit. Habet Deus suam potentiam sapientiam: habet & Filius suam. Est in Deo immensi[illegible] sapientiæ ac potentiæ. Filius etiam tanta est sapientia ac potentia à Deo instructus, vt omnem Angelorum & [illegible] captum longissimè superet. Quemadmodum igitur [illegible] Christus, nec Christus, est Deus: ita alia est sapientia Dei, alia Christi. Nihilominus rectè dicitur Christus sapientia Dei: eò quòd in Christo eiusque admirandis [illegible] fulgent radij quidam eius sapientiæ ac potentiæ, [illegible] immediatè in solo Deo residet.

AD SCRIPTVRAS.

[illegible] Deo Patri datur vera sapientia: non excluso tamen [illegible] Spiritu sancto. Vt enim quidq; Deus est, nec tamen tres [illegible] sunt Dij, quia vna est omnium voluntas: ita etiam quis[illegible] sapiens, & quisq; omnipotens, nec tamen tres quoadam sapientes omnipotentes, sed vnus tantùm sapiens, & vnus omnipotens: quia vna est omnium sapientia & omnipotentia, nihil aliud sunt, quàm ipsa diuina essentia. Quisquis ergo intelligit, & potest, per suam, quæ vna est omnium, [illegible] vt vult Athanasium, vtilius nolitis, in symbolo suo [illegible]: Christi Filium Λόγον & sapientiam Dei Patris vocat. In Christo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ: [illegible] quodque sanctum, Spiritus sapientiæ appellatur, & solus [illegible] ipse, quæ sunt Dei: de se verò Christus, nemo nouit Pa-

trem, nisi Filius. Num Pater ipse, & Spiritus sanctus excludantur? Quinam ergo excluduntur? Creaturæ omnes. Nulla enim simpliciter & per se, sapiens est, aut omnipotens: sapientia Patri in primis & κατ' ἐξοχὴν, tanquam fonti Deitatis, & omnium essentialium attributorum fonti, ea attribui solent in Sacris literis. Hæc est Ecclesiæ doctrina, è Sacris literis ortho-doxè intellectis, hausta: & ab omnibus Patribus in hanc usque diem comprobata.

Cæterùm ad locum speciatim, Rom. 16. quod attinet, ubi solus Pater, sapiens vocatur, quia à nulla creatura, sed ab ipso, tanquam ex fonte, prodijt illa æterna sapientia, qua ita tantum Filio patefacta est. Marci verò 14. Patri omnia possibilia ascribuntur: sed non sequitur, ergo Filio non sunt omnia possibilia.

Ad calvmniam.

Cur, tu nebulo, non recitas fideliter Arianuli verba? Hæc ea verba, ET DEVS ERAT VERBVM: offensurum eum qui Evangelistæ, Christum verum esse Deum: præter alios probat, pag. 4: Hoc est tertium prædicatum de Christo Verbo. Colligitur autem ex duobus præmissis, nempe quòd Verbum hoc fuisse in principio, & fuisse apud Deum, ut sit naturalis conclusio. Quicquid enim in principio non factum est, fuerit & apud Deum erat, Deus est. Christus, Verbum Dei, in principio apud Deum erat: ergo Deus est. Quomodo enim Deus non esset, qui sapientia Dei est, Verbum Dei est, virtus & potentia Dei est, Filius Dei est? Quomodo Deus non esset, qui sempiternus est, nec principium nec finem dierum habens? Quomodo Deus non esset, qui apud Deum semper fuit, est, & futurus est in perpetuum? Quomodo Deus non esset, qui Deo per omnia, qualis est, æternitate, sapientia, voluntate & potentia? Quomodo Deus non esset, qui unà cum Deo essentia est, ita ut illo Deus nec sapiens esset nec potens, h. e. quod est, esse simul non posset: & quæ sequuntur. Videamus cur dicas, Deum, hoc est Patrem, sine Christo Filio, nec sapientem, nec potentem, nec Deum

[illegible] posset? nempe, quia Filius una cum Deo Patre essentia est. Dic ergo mihi, Ariane inepte, potestne Deus, Deus esse, sine [illegible] essentia, & Deitate? ita certè nec sapiens, sine sua sapientia. Est autem Christus sapientia Patris.

Item, pag. 8. expendens particulam PER IPSVM, ait: Deus non tanquam per ministrum, sed tanquam per sapientiam suam, per Verbum suum, omnia fecit. Sicilic. Non ergo Patri sapientia spoliatur: sed illi asseritur.

Item, pag. 7. in eâ verba, ET SINE IPSO FACTVM EST NIHIL, QVOD FACTVM EST: ita scribit: Deus enim Pater, nihil potuit sine ipso (λόγῳ) facere. Quare? Quia sapientia & potentia Dei, Filius est. Sapiens, ut sapiens, non potest quicquam sine sua sapientia facere: Et Sol, non potest quicquam illuminare, sine suo splendore: nec ignis calefacere, sine suo calore. Potuisset Deus quicquam temerè & stultè facere: potuisset sine suâ sapientia ipsum, quicquã facere. Sed quoniam omnia in sapientia fecit, & per Verbi sui potentiam, rectè dicit Euangelista, nihil sine Christo nihil factum sit. Considera ergo simile Solis, ut evidentius & apertius; num quia dicimus, Solem non posse Mundum illuminare sine suo radio: ideo sequitur, Solem spoliari suâ luce, & eam à radio accipere? imò contra, ideo radius illuminat Mundum, quia lucem à corpore Solari habet: & ita corpus Solare Mundum per lucem radio communicatam illuminat, nec tamen luce ipsum careat unquam. Est enim eadem lux radio & Solari corpore. Disce ergo, Ariane, si vis: Si non vis, filium audi. Eadem lux, quatenus in corpore est Solari ab eo communicata, Sol vocari solet: quatenus verò communicatur, & in terram usq; demittitur, radius est, qui micat Sole: & tamen ipse etiam Sol verè appellatur, & est: quia eadem hoc est lux, quæ & in corpore solari: sed hoc discrimine [illegible], quòd alio modo est in Sole, nempe incommunicabiliter, ut ita loquar: alio modo in radio, nempe per communicationem: at licet communicetur, non tamen recedit à Sole. Ita Sol verè dicitur lucere, per propriam lucem, non per alienam: &

tamen, rectè etiam dicitur. Mundum illustrare sol suo radio, qui est ipsa Solis lux. Idem cogita, si potes, de divina potentia, sapientia, potentia. Habet Deus (Pater) suam, suam potentiam: verum est, quia quæ in ipso est, ipsius est: Habet & Filius suam: itidem verum est, eandem ob causam. Sed est tamen hæc, etiam Patris: tum quia eadem est cum illa, quæ est in Patre: tum quia à Patre communicata est Filio: & vicissim, quæ est Patris, eadem etiam est Filij: quia una & eadem est in utroq; sed in Patre, ἀγεννήτως: in Filio, γεννητῶς. Habet & Sol, suam lucem: habet & radius suam: eadem tamen est in utroq; quæ causa est, cur quæ Solis, etiam radij sit: & quæ etiam Solis lux esse dicatur. Hinc illud Christi ad Patrem, omnia tua, mea sunt: & omnia mea, tua. Sed hæc non percipit, quia reiecisti veram sapientiam, quæ est Christus: Deum enim nemo novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Quæ dicis de potentia & sapientia Filij: vera sunt, quatenus Christus homo est. In ea enim natura, fulgent illi radij finiti, quos & infinita potentia ac sapientia τοῦ Λόγου effecta.

X. Antithesis.

Psal. 110. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Si igitur duo Domini, Pater & Filius: Pater est Dominus Filij: vnde & Deus Filij dicitur Ephes. 1. At Filius creaturarum. Pater imperat Filio: Filius creaturis.

Athanasius in Symbolo: Pater & Filius, non sunt duo Domini, sed vnus Dominus. Negat igitur Athanasius cum his, Patrem Dominum, & Christo Domino, sede à dextris meis, quia contendit eundemque esse Dominum, Patrem & Christum.

Ad scripturas et calumnias.

Si, quia Apostolus dixit 1. Cor. 8. Nobis est unus Deus, idcirco negatis, Christum esse Deum, ne duos statuatis Deos: cùm idem dicat, nobis unus est Dominus, qui est Christus, non

...sto, ſtatuit Dominos deos? Alloquitur autem Pater ...incarnum manifeſtatum. Nullaigitur hic contradictio. Deo ...ſunt, id eſt, duæ perſonæ, quarum vnaquæq; Dominus ...nomen vnus dumtaxat Dominus ſcribatur: quia vna eſſen-...De primo loquitur Pſalmus: de ſecundo Athanaſius, totaq; ...Mira verò impudentia tua, ô Ariane. Dominus Ie-...Matth. 22. ex hoc dicto euincit quàm manifeſtiſſimè, Meſſiã, ...Dominus filium, ſed etiam Dei, eog; non hominem ...ſed enim Deum eſſe: Et tu ſo abuteris, vt puram crea-...Chriſtum eſſe concludas. Cùm autem Dominus Pater ...Domino Filio, nempe in carne ex Dauide ſumta mani-...de à dextris meis: quid clarius, ad vnitatem eſſentiæ, ...perſonarum demonſtrandam dici potuit?

XI. Antithesis.

...Deus omnia con-...dit per Ieſum Chriſtum.

...Deus mundum ...per Filium.

...Omnia per ipſum ...facta, & ſine ipſo factũ ...quod factum eſt.

...ſequitur non ipſemet ...Mundum immedi-...per Filium, cui o-...dedit in manum, Ioh. ...15. hoc eſt, opera tam ...quàm repara-...per ipſum exequi-...quanquam nihilomi-...omnia illa Deo aſſcri-...in ſcriptura, vtpote ...primus eſt fons ex quo ...omnia & cuius virtute ac

Muſculus in Ioham. cap. 1. Beza, in Confeſſione ſua, & Zanchius, in 3. Elohim, affirmant, Filium fuiſſe ſynergon ac coöperatorem Patris in condendo mundo. Ita detrahunt gloriæ ac maieſtati Dei, dum contendunt ipſamet occupari rebus creandis, & quidem non ſolam, ſed filio cooperantem. Deinde Chriſti quoque potentiã extenuant, dum cooperarium Patris faciunt, perinde ac ſi non tantũ virium à Deo accepiſſet ad Mundum creandum abſque vllius ope. Præterea miris tenebris inuoluunt Scripturam, & phraſes loquendi toto Cœlo diſſidentes confundunt. Quando enim Scriptura dicit, Deum omnia condidiſſe per Ieſum Chri-

mandato filius omnia facit. Pater igitur operatur, creat, redimit, iudicat: & Filius itidem operatur, creat, redimit, iudicat: at non pari vterque ratione: Pater mediatè per Filium, Filius immediatè per se. Pater velut supremus dictator suam voluntatē Filio declarat, & quid fieri velit, ostendit: Filius Patris voluntatem ac iussum potenter exequitur. Id clarè cernitur, ex 5. cap. Ioh. vbi Christus id, quod antea in genere dixerat, Pater meus operatur, & ego operor: postea distinguit, inquiens: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio: quibus verbis exprimit modum omnium Patris & suorum operum, ne quis priora illa verba sic acciperet, ac si Pater & Filius eodem modo operentur. stum, perinde accipiatur, ac si diceretur, Deum vnà cum Christo omnia condidisse. Verùm verò Theologorum attentio, aliquantò diligentius expenderet, quid sibi velit Scriptura, cùm affirmat, Deum hoc aut illud agere per Iesum Christum. Docet Paulus Roman. 2. Deum Mundum iudicaturum per Iesum Christum. Christus cùm inquit Iohan. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio: diserte explicat vim illius phrasis, ac docet, quomodo vtrumque dictum sit. Dicebat Mundum iudicabit Christum, & Deus non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, quasi ipsa nihil esset discrepantia, modò tot Seculorum ignorantia, lucem diuinæ veritatis non extingueret. Inualuerunt phrases loquendi Caldaicæ potius, quàm Christianorum; non mirum igitur, si Scripturæ vim ac propriatem ignoremus.

Quod verò Christus in vna facit specie, transferendum est ad alias hoc modo: Pater non resuscitat mortuos, sed resuscitationem mortuorum dedit Filio: Pater non creat quicquam, sed omnem creationem dedit Filio: Pater non redimit quenquam, sed totam redemtionem dedit Filio: Pater non operatur quicquam, sed omnem operationem dedit Filio, & sic de cæteris.

AD

Ad Scripturas.

De Christo, deq; eius actionibus & operationibus, trifariam loquuntur Scripturæ: aut quatenus fuit ante orbem conditum, Iohan. 1. v. 1: aut quatenus fuit post conditum orbem, sed ante assumtam carnem, 1. Cor. 10. 9: aut quatenus fuit in carne: quod etiam dividi potest in tempus ante glorificationem, & tempus post glorificationem. Ex omnibus autem aterna [illegible] demonstratur. Ante conditum Mundum nulla legimus opera: actiones tamen de nobis etiam, scribuntur: [illegible] aterna electio nostri, Iohan. 13. 18. Ego scio, quos elegerim ex loco, quis non videat, Christum verum esse & aternum Deum? De temporali electione ad Apostolatum, dixerat: Nonne ego duodecim elegi, & unus ex vobis (Iudas) diabolus est? Hic autem (id est, Iohan. 13. 18.) illum excipiebat. De aterna ergo ad salutem egit.

Duo porrò in summa sunt operum Christi genera: illa, quæ [illegible] & illa, quæ post carnem assumtam præstitit. Illa sunt per illum Pater omnia condidit: sic etiam omnia servavit, rexit: collegit Ecclesiam, iudicia exercuit, legem dedit, Prophetas, per quos locutus est, 1. Pet. 1. v. 11. Ante creationis, Christum verum & aternum esse cum Deo Deum: manifestissimè à Iohanne Evangelista, vt de alijs [illegible] omittam, edocemur. Iohan. 1. 1. Dixerat λόγον, quo [illegible] esse, fuisse ante conditum Mundum, id est, aternum [illegible] (quem nos ἰσοχλυ vocat Deum) distinctum: quo [illegible] fuit apud Deum: & denique Deum esse. Mox hoc [illegible] creationis: omnia enim per ipsum facta sunt: [illegible] factum est nihil, quod factum est. Qui omnia dicit, [illegible] excludit: quomodo ergo λόγος fuit prima creatura, per quem [illegible] facta? præsertim cum addat Evangelista, præ-[illegible] hæresim, ET SINE IPSO factum est NIHIL, quod factum est? Cur tu Ariane contra Evangelistam excipis [illegible] omnia, quamvis sit per λόγον, sed immediatè à Patre

sint

sine λόγῳ facta? Caussa est: quia inimicus est Christi, & naturæ eius gloriæ invidet. Per Christum sicut omnia fecerunt condita, sic etiam omnia fuisse conservata, & ipsius providentia gubernata: docet præter alios, Apostolus Col. 1. ET PER EVM (inquit) omnia consistunt. Et Hebr. 1. Portans (inquit) omnia verbo virtutis suæ. Quis autem per parem modum omnia regat, omnia reget & gubernari dicat? Apostolus certè hoc tribuit soli Deo: Act. 17. In ipso (Deo) vivimus, movemur, & sumus.

Idem euincunt opera, quæ intelligenda Ecclesiæ, educendo populo ex Aegypto, in eo per mare, perq; desertum, terram promissam traducendo, præstitit. Christum eadem præstitisse, docet Apostolus 1. Cor. 10: neq; tentemus (inquit) Christum, sicut quidam eorum tentauerunt. Quem tentauerunt, id est, qui illa omnia præstitit. Tentarunt quidem Christum nondum incarnatum, sed ipsis etiam scientibus, & videntibus. Quis verò per Prophetas locuturus erat? Certè Christus. Prophetæ testantur, & Apostolus ad Hebr. 1. Petrus autem
1. Pet. 1. 11. Spiritum Christi in Prophetis prænuntiasse, quæ Christo essent futura, & ante nato obuenturæ erant perpessiones, &c. Idem verò etiam in Apostolis, & per Apostolos locutus est. Vnde Paulus
2. Cor. 13. de se ait, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Quæris, quomodo Deus Pater, omnia per Filium condidit, sustentauit, egit? Modum non inuestigandum censeo, vt perfectè illum intelligere possimus: neque tamen multum interest nosse. Si tamen verè credimus Filium esse Dei sapientiam, vt Scripturæ docent: non male respondebimus Patribus, Deum Patrem operatum esse per Filium suum, quia sapiens, per sapientiam suam, potens per potentiam suam dicitur: non quidem accidentalem, vti est in hominibus, sed substantialem, qualis est in solo Deo.

Sed his omissis, quæ parum ad rem faciunt. Satis est monstrasse, ex omnibus actionibus & operibus, quæ humanitati Christi assumptæ attribuuntur in Scripturis: eum, qui æternum, vnumq; cum Patre esse Deum: nunc [illegible]

...sunt Ariani imperitissimè contenditis, colligi queat, ...ipsum puram esse creaturam.

De illis verò diuinis operibus, vt dicam, quæ iam carne ve... præstitit: eorum alia pertinent ad miracula: alia ad re... Ea prioribus certè Christus ipse Iudæis probabat, ... esse talium creaturam, qualemcumque putabant: sed potius Fi... naturalem, eiusdem cum Patre essentiæ atque potes... quæcunque agit Pater (aiebat: non similia, sed) eadem ... (pari omnium potentia) agit & ipse Filius. Ideo sub. Ioh. 5.
... operibus Iudæis: vt ex illis, se verum esse Dei Fili... scirent, intelligerent: Ioh. 10. 14. & alibi. Hæc ... lentissima fuerunt Deitatis Christi testimonia, ... illis dicam, quæ propriè ad expiationem, remissio... vestrorum, & ad hominum regenerationem ... Vt cùm remittebat peccata, cùm regenerabat, ... sanguine suo expiabat omnium electorum pecca... quæ lenissimè, vera ipsius Deitas demon... ... Dei est, remittere sua autoritate peccata: ... pura creatura expiari potuerunt: neque puri ... Angeli, homines regenerare, & donare Spiri...

... horum operum genus præstitit Christus i... naturalis, & vt homo. Vt Filius, ἀπαύγασμα fuit ... vt homo homini esse solet, sed vt sapientia sapientiæ ... Filius Dei, sapientia sit Dei Patris, ex substantia ... ὁμοούσιον. Ita, Pater in Filio, & per Filium ... ipsoque Filium operaretur, & operatur. Quo... Pater operatur: eadem & Filius & quidem ... Homo autem: organum fuit Deitatis, qua ... & inhabitat corporaliter.

... quæ adduximus, Scriptura locis, de operi... Christum, & ex alijs etiam pluribus testimonijs: ... concluditur, Christum, verum esse & æternum ... Patre Deum. Quæ quotquot testimonia attu...

listis de operibus Dei per Christum: ea omnia fuerunt tui laquei, quibus strangulamini.

AD INEPTIAS ARIANI.

Fingitis, Patrem esse ceu Regem, qui tantùm mandet Filio quid fieri velit ac debeat: ipse autem nihil agat, sed omnia per Filium executioni mandet: Proinde scribitis, Patrem operari, Filium itidem operatur: sed non pari virtute, &c.

Quid igitur est, quod Christus dixit: Quæcunque operatur Pater, eadem & Filius ὁμοίως operatur? Iussu & imperio efficaci, operatur Pater: iussu igitur & imperio efficaci, operatur & Filius: Heb. 1. Portat omnia verbo virtutis suæ, id est, ipsa potentissimo. Mittit Pater Spiritum suum, per quem illum operari in cordibus nostris: mittit & Filius eundem, & per eum illum operatur qua & Pater. Ioh. 16. Quid & illud, Ego & Pater unum venimus? Eodem modo Filius, quo & Pater ad nutum. Calumnia verò est, quod dicitis, nos contendere, Deum aliquid rebus creandis: Tali locutione nunquam usa est Ecclesia. Quæ est enim occupatio Dei, cùm suo iussu omnia condit? Psal. 33. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt: Esto lux, & fuit lux: & cætera ordine. Quasi verò ipse iusserit: posuerit Filius suis manibus, non sine labore, singula formarit.

Imò vos Deum Patrem tota spoliatis gloria: dum illum negatis Mundum reipsa creasse, sed tantummodò creaturæ illi primæ, quam tamen insciè vocatis Filium, ut creaturæ mundasse contenditis: quasi Deus Pater, fuerit κωφὸν ὄργανον creaturæ autem illæ, verus rerum omnium conditor. O egregios gloriæ Patris defensores.

Filium cooperarium Patris prædicamus: quia ipsum præsentia & actionis cum Patre in creando Mundo fuisse & esse firmiter credimus: quam etiam totam à Patre in æterna sua generatione accepisse non dubitamus.

Si Pater simpliciter non iudicat quenquam: quomodo ea Scriptura vocat Deum Mundi iudicem? Deus Pater [illegible]

...dam, id est, totam Mundi administrationem, dedisse Filio (incarnatione manifestato) dicitur: non quòd ille non regat Mundum, sed quòd non regat sine hoc Filio, vt volebant Iudæi, negantes simul & vos, Christum esse Deum, Deum inquam vnum & eundem cum Patre. An non ante dixit, sicut Pater suscitat mortuos & viuificat: ita & Filius, quos vult viuificat? Num iudicandi actione excluditur Pater? imò docet Christus, se eadem potentia viuificare, qua & Pater: sed à Patre acceptâ, eandem Pater à seipso habeat. Ergo cùm etiam subdit, Pater non iudicat quenquam, subintelligitur, SOLVS: *quia sine Filio incarnato Mundum non regit, sed vnà cum Filio. Quæ omnia quàm è cunctis, hunc Christum, verum esse cum Patre Deum, liturgo & docete, quomodo debeant intelligi & explicari Scriptura.*

XII. ANTITHESIS.

Ioban. 1. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.

Ioban. 6. Patrem nemo vidit, nisi is qui à Deo est, hic vidit Patrem.

Ioban. 3. Qui è cœlo venit, is supra omnes est, & quod vidit & audiuit, hoc testatur.

Ioban. 8. Ego à Deo exiui & veni: Non enim à me ipso veni, sed De' me misit.

Pontificij contra asserunt, Christum esse vnum illum verum Deum, qui lucem inhabitat inaccessam: & sic temerario ausu negant, Christum Iesum videre & audire Deum, & ab eo mitti in Mundum. Si enim Christus ipsemet est vnus ille Deus: falsò dicitur Deum vidisse & audiuisse, & à Deo mitti, eiusque voluntatem Mundo patefacere. Hac caligine, qua Deus confunditur cum eo quem misit, non video quid deterius esse possit in religione Christiana.

Hæc sacratissima Scripturæ dicta, tribuunt Filio DEI vnigenito hanc prærogatiuam longè maximam: quòd videlicet ad Deum immediatè accedat, ac eius familiari consuetudine, ac præsenti aspectu fruatur: cùm Angeli & homi-

nes longissimè absint ab hoc propiore intuitu [illegible] tis: ac quicquid habent lucis ac cognitionis Dei, id omne à Filio accipiant, qui id quod coràm vidit & audivit apud Deum, Angelis & hominibus, pro ipsorum modulo, patefacit.

AD SCRIPTVRAS.

Incredibilis est Arianorum imperitia & impudentia, qui hic adferunt testimonia è scripturis: ea omnia & vniuersam sentiam in Patre & Filio, & distinctionem personarum confirmant: interim tamen illos non pudet, ea contra Filij Deitatem proferre. Cùm Iohannes Baptista, Christum vocet vnigenitum Dei Filium: an non eum, è Patrè subsistentem esse testatur? Non enim propter excellentissimam [illegible] diuina natura creationem, Filium vocat vnigenitum: [illegible] omnes Angeli apud Iobum, filij Dei vocantur: Christus vnigenitus appellatur. Nec propter gratiam adoptionis, [illegible] dum hanc enim nos quoque, Filij Dei sumus. Naturâ ergo ipse, & solus ex Patre genitus. Deinde, cùm dicit, nemo vidit Deum, omnem ab hac visione excludit creaturam: sicut & [illegible] Nemo novit Filium, nisi Pater: & nemo novit Patrem, nisi Filius, cognitione scilicet perfectissima & plena: aliquo modo, ut ait Christus, vident semper faciem Patris: & nostra cognitione Filij, vt Christus testatur, novimus Deum. De illa visione loquitur, quæ nulli creaturæ conceditur. Similiter 1. Cor. 2. Nemo novit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei: sicut & nemo novit quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est. Ea phrasi docuit Paulus, Spiritum sanctum esse è substantia Dei: & ab illa cognitione non excluſit Patrem nec Filium, sed omnem divexat creaturam: significans Spiritum non esse creaturam. Idem concludit & Iohan. Baptista de Filio, dicens, hunc solum vidisse Deum, nempe Patrem. Denig, hoc idem confirmat particula, Qui est in sinu Patris. Significat enim, Filium non solùm Patri carissimum esse: sed etiam de eius substantia

qui

significat intimam & substantialem vnitionem cum Patre, quo & illud, Ego in Patre, & Pater in me. Esse enim in sinu, hoc loco significat idem quod Apostolus dixit de Spiritu sancto, hunc solum nosse, qua sunt Dei, quia in ipso est Deo: sicut & spiritus hominis in homine est: pars nimirum essentialis ipsius hominis.

Iohan. 6. 46. Patrem non vidit quisquam, nisi is, qui est in sinu, vidit Patrem. Idem planè ex hoc versu, quod etiam ex superioribus, de vera Christi Deitate colligitur. Ab hac enim visione omnem excludit creaturam, Angelos & Prophetas omnes: soli vni adscribit. Deinde se vocat κατ' ἐξοχὴν, τὸν ὄντα, (quod dicat, οὐ μόνον ὄντα) παρὰ τοῦ θεοῦ: Omnes tamen etiam creaturæ sunt à Deo, tanquam à suo conditore, 1. Cor. 8. significat ergo Christus, se παρὰ τοῦ θεοῦ esse, longè diuerso modo, quàm Angeli vel homines: nempe sicut naturalis filius, ex suo Patre. Sic etiam Iohan. 7. 29: Ego autem noui eum, quia παρ' ipso sum, id est, quia ex ipsius sum substantia.

Eodem spectant verba Iohan. Baptistæ de Christo apud Ioh. Christum enim separat à numero omnium creaturarum, quæ omnes sunt creaturæ: & solum hunc vocat filium (nempe naturalem) Dei: vt ibi liquet. Ergo venisse è Cælo: nihil aliud est, quàm Filium ex Patre genitum, Deum verum de Deo vero, incarnatum, & in carne manifestatum esse: vt docet Apostolus, & canit Ecclesia. Vidit autem & audiuit à Patre, quatenus Deus est ab omni æternitate, diuino & incomprehensibili modo, diuinam essentiæ sibi à Patre communicatæ: quatenus autem homo, vidit IN VERBO, & audiuit EX VERBO, in ea carne hominante & loquente.

Lætum etiam Iohan. 8. 42: vestræ hæresi potius aduersatur, quàm fauet. In toto enim illo sermone, Filium Dei (naturalem) se perpetuò vocat: seq. per carnis assumtionem, in qua manifestatum erat, venisse in Mundum docet. Ideo rectè Cyrill. profectus ex Patre, diuinitatis est: venire autem humanitatis. Sed

videtis omnes Patres: nos verò odimus omnes filios furiosos, & perfidos.

AD CALVMNIAS.

Pontificij ita asserunt, Christum esse illum vnicum cum Patre Deum, propter vnitatem essentiæ: vt eum etiam à Patre distinguant, propter ὑποστάσεων distinctionem: & ita Deum illum esse confitentur, vt hominem quoque prædicent: Assumdùm vtramq; naturam, Deum videre & audire: sed diuersis, vt suprà explicatum est modo. Neque simpliciter negamus Filium Dei, missum esse à Patre in Mundum: cùm hoc apertè doceat Scriptura: sed eo tantummodò sensu, quo vos cum Patre vestro Ario, vel Diabolo potiùs, fingitis, quasi Filius pura & finita sit creatura, qua localiter è Cœlo in terram missa sit, peregrinans. Carnaliter omnia accipitis: quia carnales estis. Dicite ergo de Patrem, esse finitam creaturam, & pedibus ad nos venire: quia Christus ait, Ego & Pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Certè quo modo ad nos venit Pater: eodem, iam, ad nos venit Christus: vt verba manifestè sonant. Num verò localiter & pedibus Pater venit? Agnoscite Filij Deitatem. Neque confundimus mittentem cum misso: sed distinguimus Personas: seruata tamen vnitate essentiæ. Vos verò omnia confunditis, omnia turbatis, omnia pessundatis: dum fictitiè Patrem, sine vero & naturali Filio: & vicissim Filium, sine naturali & ὁμοουσίῳ Patre.

XIII. ANTITHESIS.

Eph. 4. Qui ascendit, ipse etiam est qui descendit.

Iohan. 16. Exiui à Patre, & veni in Mundum, iterum relinquo Mundum, & proficiscor ad Patrem.

Christus, quatenus est Dei Filius, neq; descendit de Cœlo, neque ascendit in Cœlum, sed semper fuit, est & erit in Cœlo & in terra & vbique. Sic Antichristus cum suis.

Ioh. 6. Hoc vos offendit? quid si videritis Filium hominis ascendentem eò, vbi erat prius.

Hoc

Hæc dicta clarè testantur, Filium Dei, verè de Cœlo descendisse, & peracto opere redemtionis in Cœlum redijsse: aliàs malè inuicem responderent, descendere & ascendere. Certè si non verè descendit, in dubium etiam veniet ascensio. Patet etiam ex hisce dictis, Christum non fuisse in Cœlis, cùm in terris degeret, secus non dixisset, se eò rediturum, vbi antea erat.

Ad Scriptvras.

Eph. 4. Qui ascendit, ipse etiam est qui descendit. Primùm, inuertis verba Apostoli. Non enim ait, Qui ascendit, ipse etiam est, qui descendit, nempe de Cœlis, vt tu interpretaris: & ita vis talem fuisse descensum è cœlis in terram, descensum nimirum localem qualis & ascensus fuit: sed sic ait Apostolus, τὸ δὲ, illud verò ASCENDIT, *quid aliud est, nisi quod descendit prius, in inferiores partes terra? Ex ascensu enim, quem expressit Psalmus: descensum concluſit Apostolus: sed qualem? Ipsa vnitatem persona demonstrans, subintulit dicens: Qui descendit, idem etiam est, qui ascendit longè supra omnes Cœlos.*

Verbum ascendendi hoc loco, localem motum significare, extra controuersiam est: quia de corporali & locali Christi ascensu sermo est. At verbum descendendi, alij aliter accipiunt. Patres Græci & Latini, consentienter de locali descensu animæ Christi in infernum, non tamen ad patiendum, vt quidam somniant, sed ad intimandam redemtionem factam, initumque triumphi sui faciendum, interpretantur: ac præter alias rationes, duo etiam in verbis Apostoli, fauere huic interpretationi videntur: vnum, quia non dicit Apostolus, descendit in infimas Mundi partes, hoc est, in terram: sed in infimas partes terræ: alterum, est antithesis inter infimas partes terræ, & inter supremum Cœlum, quod supra omnes reliquos est Cœlos. Alij, quorum interpretatio, nunc in Ecclesijs reformatis, recepta est, exponunt verbum, descendit, de INCARNATIONE VERBI: *dicitur enim descendisse de Cœlis in has infimas Mundi*

partes,

partes, cùm carne nostra vestitus Filius Dei Deus, in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Ita descensus fuerit non localis, sed Spiritualis, secundùm consuetudinem Scripturarum: quæ docent, Deum eò venire, vbi se nouo aliquo ratione patefacit. Vos Ariani, de descensu locali certi Spiritum creati, quem vocatis Filium Dei, intelligitis: quòd scilicet is descenderit de Cœlis localiter, & factus sit homo. Sed quomodo probatis? De Iehoua certè loquitur Psalmus 68: cuius particulam citauit Apostolus. Vester Spiritus, non est Iehoua: est autem noster Christus, Iehoua. Non posse autem de vestro Spiritu creato, locum hunc de ascensione in Cœlum, intelligi: liquet ex loco Christi, Iohan. 3. Nemo ascendit in Cœlum, nisi qui descendit de Cœlo: Filius hominis, qui est in Cœlo. Interrogo: Cùm iste vester Spiritus, esset in terra homo factus: fuitne tunc in terra simul & in Cœlo, nec ne? Negare cogimini, qui vbiquitarios damnatis. Non est igitur ille Filius hominis, de quo Christus loquitur: nec ille Christus, de quo Apostolus ait, Qui ascendit, ille est etiam qui descendit. Oportet enim hunc eodem tempore, & in terris simul, & in Cœlo fuisse: quod nullius est, vobis ipsis teste, pura creatura.

Locus Iohan. 16. ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς &c. non eam habet nouæ explicationem: cùm ex superioribus peti possit. Exiit à Patre, per æternam generationem: venit in Mundum, per incarnationem: relicto Mundo redijt ad Patrem, hoc est, in supremum Cœlum, vbi habitare dicitur Pater, cùm spectantibus Apostolis, suo corpore ascendit in Cœlum.

Eodem modo intelligitur locus Iohan. 6. Ascendit visibili & locali motu secundùm humanam naturam, vbi ab æterno erat, secundùm diuinam. Coniunge hoc VBI ERAT PRIVS, cum illo Iohannis tertio: QVI EST IN COELO. Vester Spiritus creatus, ita erat prius in Cœlo, vt cum hæc diceret, ibi non esset, sed eò ascensurus erat: noster autem Christus, ibi etiam tunc erat, secundùm Deitatem, quo ascensurus erat secundùm humanitatem.

AD

Ad calvmnias.

Christus, quatenus est Filius Dei, Deus, neque descendit de cœlo, neque ascendit in Cœlum, nempe motu locali: verè tamen descendit, quia per assumtam carnem, in terris visus est: verè item ascendit, quia suo corpore, in cœlum subuectus est. Hæc est doctrina non Antichristi, sed Christi, qui secundùm diuersas naturas locutus est, de descensu & ascensu: Nemo ascendit, nisi qui descendit, & qui est in Cœlo, hoc est, qui tunc, cùm hæc in terris loqueretur, erat tamen in Cœlo. Expende diligenter hæc verba illius: & videbis doctrinam Ecclesiæ, non esse Antichristi, sed Christi: nullamq; in se habere contradictionem: quia diuersa significatio verborum Descendendi & ascendendi: ac si vellem eandem & eandem esse: vestro spiritui non posse congruere, vt qui descendisset de cœlo, in cœlo tamen adhuc realiter fuerit. Christus autem de se apertè hoc asseruit Iohan. 3. Non fuit igitur nisi pura creatura. Quare impudens es & imperitus, inquit: Patet etiam ex his dictis, Christum non fuisse in Cœlis, cùm in terris degeret: An non Christus contrarium apertè dixit, Iohan. 3? Qui est, qui est (inquit) in cœlo. ô sedu-

XIV. Antithesis.

Iob. 8. Christus inquit: non habeo dæmonium, sed honoro Patrem meum: & Iohan. 8. Pater, qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei, facio.

Christus, secundùm Pontificios, eiusdem est cum Deo Patre maiestatis, potentiæ ac gloriæ. Negant igitur Deum honorarià Christo. Vbi enim par est maiestas, & æqualis gloria, excluditur obedientia & honor inferioris erga superiorem.

Ad Scriptvras.

Christus, vt Filius Dei, isq; in carne manifestatus, & vt homo, Deum Patrem debito honore, & obedientia afficiebat.

Ad calvmnias.

Quæ igitur hæc est consequentia: Non ergo fuit aut est eiusdem cum Patre, maiestatis, potentiæ ac gloriæ? Ab obedientia & honore filiorum meorum erga me: sequitúrne, illos non esse eiusdem naturæ, eoq; eiusdem facultatis intelligendi, ratiocinandi, cuius & ego sum? En Arianorum doctrinam: & quàm verum sit, quod alicubi scripsi, & exemplis demonstraui: ignorantiam Dialecticæ, ac veræ Philosophiæ, non paruam esse hæresium causſam. Christus, quâ homo, minor est Patre: Ergone simpliciter? Imò cùm audis nomen Patris (nempe, vt ipsum obscurè significabat, & Iudæi optimè intelligebant:) inferre debes: Eiusdem ergo cum Patre est natura, maiestatis, potentiæ.

XV. Antithesis.

2. Tim. 2. Vnus est Deus, & vnus Mediator Dei & hominum Iesus Christus.

1. Iohan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum.

Rom. 5. Reconciliati sumus Deo, per mortem Filij eius.

Theologorum Schola sic: vni vero Deo reconciliati sumus per Mediatorem: Est verò vnus ille Deus, Pater, Filius & Spiritus sanctus. Ita scilicet Christum abdicant ab officio Mediatoris apud Deum, eo ipso, quòd constituunt eum loco vnius Dei: quæ enim insania esset dicere, Christum esse & vnum illum Deum, & Mediatorem apud Deum?

Hæc dicta ingens discrimen faciunt inter ipsum Deum, & inter Mediatorem apud Deum.

Ad Scripturas.

Si modò haberet pudoris iste Arianus (neq; enim ita est impertitum, vt sit purus asinus:) puduisset, à suo spiritu creato, contra increatum Dei Filium, talia proferre testimonia: quæ etiam penitus euertunt, & huius Deitatem maximè confirmant. Causſa autem totius erroris Arianorum, est: quia sicut percipere non possunt, quæ

quòd vna & eadem essentia, in pluribus sit personis, in Patre, in Filio, in Spiritu sancto, quo fit, vt plures sint Elohim, vnus autem Iehoua: Sic etiam idem nolunt credere: id quod tamen, velint nolint, professi sunt in Baptismate, & illo sacramento profitentur quotidie: donec se nolle esse baptizatos in nomen Patris, & Filij & Spiritus sancti, publico scripto profiteantur.

Vnus est Deus (inquit Apostolus: nimirum τῇ ὑσίᾳ: & in natura omnes Gentilitios Deos): sed hoc non tollit, quin plures sint in Deo personæ: hoc est, quin Filius, distinguatur à Patre. Quid autem absurdi est, si filius Regis, se Mediatorem constituat inter Patrem offensum, & populum offendentem, atq; rebellem, & quòd populus Patri reconciliatus, ipsi quoque filio reconciliatus esse dicatur per ipsummet filium?

VNVS ET MEDIATOR: *Sicut illud,* VNVS DEVS, *omnium creatitijs Deis: Sic etiam* VNVS MEDIATOR, *omnibus, qui pura sunt creaturæ, Mediatoribus, opponitur. Ita Moses non fuit verus Mediator: de quo hic loquitur Apostolus.* "

DEI ET HOMINVM: *oportuit igitur vtrinsq; naturæ esse participem: diuina & humana. Et hoc est, quod cum alibi, tum maximè ad Hebr. concluſit Apostolus, Primùm, Christum verum esse Deum, cap. 1. Deinde, hominem, cap. 2: vt posſit compati infirmitatibus nostris: atque inde intulit, hunc Iesum verum esse Messiam, Pontificem, Regem: perq; hunc vnicum expiatos esse peccata, &c. Constat & ex alijs Scripturis, Mediatorem esse non potuisse Dei & hominum, qui non esset Deus pariter & homo, vt per vnam naturam posset mori: & per alterius vim reparetetur.* Quo illud Act. 20. Deus acquisiuit, seu (vt alij) redemit Ecclesiam sanguine suo: id est, Dei ipsius. "

Et notandum, quòd non ait, DEI ET ANGELORVM: *sed hominum. Non enim venit Mediator, vt reconciliaret Angelos Deo: non bonos, quia non defecerant à Deo: non malos, quia reconciliatio erat alea. Quomodo ergo dictum Pauli, in vestrum mentem Spiritum, quem vocatis Christum, competere potest: nisi Mediator fuerit, non hominum tantùm, propter assumtam*

ab ipso (vt vos vultis) naturam humanam, sed etiam Angelorum, propter suam naturalem substantiam, cum Angelis reliquis communem? Malè ergo Paulus, qui Dei tantùm & hominum, Mediatorem esse dixit. Rectè autem Ecclesia Catholica, ex eo, quòd Iesus Mediator Dei & hominum esse dicitur: concludit eum & Deum & hominem esse. Subdit Apostolus.

22 HOMO CHRISTVS IESVS:

Proponit ergo Apostolus Mediatorem, qui sit verus homo: sed simplex ne ac purus homo? Vos Ariani contra Samosatenum negatis. Dicitis enim eum, Angelum quoque esse, qui carne assumta, factus sit homo. Sed vbinam legistis, quòd Angelus susceperit carnem nostram, formam serui, semen Abraha, & factus sit homo? Non potest ergo vester Angelus, esse ille Mediator, de quo Apostolus loquitur. Nos verò legimus de Christo Iesu, Et Deus erat verbum, & verbum, caro factum est. Item, qui cum in forma Dei esset, &c. semetipsum exinaniuit, formam serui sumta: Item, Non enim Angelos assumsit: sed semen Abraha assumsit: quisnam assumsit? ille, quem in primo capite, verum & naturalem esse Dei Filium concluserat. Num audebis dicere illa elogia de Filio Dei, competere in vestrum Angelum? At Apostolus disertè negat: Ad quem autem (inquit) Angelorum dixit vnquam, sede à dextris meis? Nota illud: AD QVEM AVTEM ANGELORVM: Ergo etiam vestrum excludit. Non est igitur ille, de quo postea subdit, cap. 2. Non enim Angelos assumsit (: erat ergo superior omnibus Angelis ille qui assumsit:) sed semen Abraha assumsit. Imò de omnibus Angelis spiritibus creatis, dixit, omnes illos esse administratorios Spiritus: nemo igitur illorum est Mediator noster: sed omnes ministri. O miseros nos, si alium non habemus Mediatorem, quàm creatum Spiritum. Quomodo enim carne & sanguine ab illo sumtis, expiari potuerunt peccata nostra? Si ergo vos non indicatis absurdum, quòd primus Spiritus creatus, factus sit homo, quod tamen nullibi legitur: cur impium esse indicatis, quod nos cum omnibus scripturis credimus, & confitemur, verum Dei Filium, id fecisse?

Nonum

Nomen etiam CHRISTI, vos conuincit: quia, vt supra diximus, Messias in scripturis, vocatur Iehoua: & qua sunt Iehoua propria, illa ei verè attribuuntur: Et vocatur Immanuel, id est, nobiscum Deus, non autem, nobiscum Angelus.

De IESV, Angelus dixit ad Mariam, ipse saluabit populum suum à peccatis eorum: vbi verò vnquam populus Israël, vocatus fuit populus Angeli, alicuiúsue creaturæ, & non potius populus Iehoua? Iesus Christus igitur verus est Iehoua: Israël fuit populus eius, vt docet Angelus. Egregiè certè vos finem hic locus Apostoli, de Mediatore.

Nec minus vestram iuuat caussam alter locus 1. Iohan. 2. de Aduocato apud Patrem. Si Christus, noster est apud Patrem Aduocatus: potest ergo, & debet à nobis inuocari. At vos ipsi Spiritum temporis, negatis idq; meritò, vllam puram creaturam, in cælis inuocandam nobis esse. Vester ergo Spiritus, non est Aduocatus. Adde, quòd quem hîc appellat aduocatum nostrum, in fine epistola disertè vocat verum Deum, & vitam æternam.

In dicto Pauli Rom. 5. perpende vocem, PER MORTEM filij eius: per mortem puræ creaturæ, reconciliatio fieri non potuit: Ideo Act. 20. Deus acquisiuit Ecclesiam sanguine suo, non alieno. Filius ergo, de quo loquitur, & per cuius mortem reconciliatio facta est, verus Deus sit oportet.

AD CALVMNIAS.

Quod ergo infers ex dictis Scriptura, magnum discrimen fore inter ipsum Deum, & inter ipsum Mediatorem apud Deum, quid non fateatur? Alia enim est persona Patris, qui nomine Dei intelligitur: & alia, ipsius Filij, carne præsertim nobis iuncti. Sed nunquid tale sequitur fieri discrimen, quale tu fingis? Quasi verò Aduocatus ac Mediator, non possit ipsum esse natura, cum illo, apud quem Aduocatum agit, & Mediatoris officium facit. Imò hoc est necesse: vt supra ostendimus, & vt nomen Filij euincit. Sed quod subijcis de doctri-

na Theologorum: tu non intelligis: & proinde calumniaris. Per mortem Filij reconciliatos nos esse Deo Patri (inprimis) cum Apostolo dicimus: Per consequens autem ipsi etiam Filio: quatenus vnus est cum Patre Deus: & per quem nam reconciliatus sum ipsi etiam Filio? Per ipsummet Filium, per ejus enim mortem. Est enim mortuus, quatenus homo: Et verò sumus reconciliati, quatenus Deus est, in quem peccaueramus. Quid hic est insania, & contradictionis? Quasi verò fieri non possit, vt per filium alicuius Regis, populus Regi, & per consequens etiam Filio, qui cum Patre à populo fuerat offensus, reconcilietur. Si Ecclesia, loco vnius Dei, hoc est, Patris, constitueret Christum: nihil faceret insanius. Nunc autem id non facit: sed distinguit personas in Deo, vnam agnoscens ὑσίαν: & naturas in Christo, atque officia discernit, vnam confitens personam. Distinguite & vos personas, vnam confitentes in singulis & omnibus naturam: tum omnia intelligetis.

XVI. Antithesis.

Marc. 13. De die illa & hora, nemo nouit, non Angeli, ac ne Filius quidem, sed solus Pater.

Romana Ecclesia statuit, Filium æquè nouisse diem & horam extremi iudicij, atque Patrem.

Ad Scripturam.

Istud vetus est Arianorum argumentum, quo probarunt, Filium non esse Deum: sed solutio etiam vetus est: ab hac negatione non excludi, nisi creaturas: ita vt etiam Christus, non simpliciter, sed secundùm humanam duntaxat naturam, illum ignorasse dicatur. Ergo particula, NISI SOLVS PATER, *non excludit Filium, quâ Deus est, aut Spiritum sanctum: sed vnum tantummodò creaturam, adeoq. ipsam etiam animam Christi in sese consideratam. Similia exempla non desunt in Scripturis. Annon etiam Christus Ioan. 5. dixit, Nemo nouit Patrem, nisi Filius? nunquid ergo Pater se ipsum ignorabat, aut*

quid

quibus sanctus eum non nouerat? Apostolus quoque ait, 1. Cor. 2. Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei: num ergo Deus ipse, hoc est, Pater, aut æterna eius sapientia, quæ est Christus, quæ expressè dixit, se nosse Patrem, & per consequens, quæ sunt Dei Patris, non nouerat? Quid igitur hîc est contradictionis: si tantum in Christo distinguantur: et cui q. detur quod sunum est?

Ad calvmnias.

Ecclesia Romana edocta è Sacris literis, statuit Filium æqualem Patrem, nouisse diem illum, nempe secundùm diuinam naturam: secundùm humanam verò, diuersa fuerunt Patrum sententia. Quæ de re non est hîc disputandum: vobiscum præsertim, qui præsomnijs Arij, omnia Patrum Scripta, alto supercilio contemnitis. Satis est monstrasse, ex loco Marci, colligi non posse, Christum simpliciter ignorasse diem: ac proinde cum Scriptura non pugnare, quod tota in vniuersum Ecclesia statuit de scientia Christi, quatenus Λόγῳ est & sapientia Patris.

XVII. Antithesis.

Ioh. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio.

Augustinus, & quicunque Trinum Deum colunt: Opera Trinitatis ad extra, sunt indiuisa, inquiunt, & patiter fiunt à Patre, Filio & Spiritu sancto. Cùm Mundi iudicium sit opus ad extra: sequitur de illorum sententia, non datum fuisse Filio omne iudicium, quod tamen Christus disertè confirmat: & Patrem soum iudicare, quod Christus apertè negat. Hæc sanè non videntur inter se pugnant, quàm nigrum & album, ignis & aqua, lux & tenebræ.

Ad Scriptvram.

Pater non iudicat quenquam (solus, sine hoc Filio, vt putatum Iudæi) sed omne iudicium dedit Filio (incarnato): dedit inquam, hoc est communicauit: non autem, quòd se illo spoliarit. Cum Filio enim in carne manifestato, & ad dextram Dei sedente, omnia regit Pater, omniaq; sua exercet iudicia:

& per

& per ipsum visibili forma apparentem, iudicabit [illegible] mortuos. Sic autem intelligendum esse hunc locum [illegible] præcedentibus verbis Christi: Non potest Filius [illegible] se facere quicquam, nisi viderit Patrem facientem. [illegible] enim ille facit, hæc etiam Filius ὁμοίως facit. Sicut ergo [illegible] git Pater, quod non & Filius ὁμοίως agat: Sic etiam [illegible] us, quod non etiam Pater faciat. Exemplis explicat Chr[illegible] subdens: Sicut Pater excitat mortuos & vivificat: ita & [illegible] us, quos vult vivificat. Ergo Pater, sicut Christo it[illegible] tatem mortuos vivificandi, vt tamen ipse quoque [illegible] retineat, & vnà cum Filio, ac per Filium mortuos viv[illegible] etiam ita dedit Filio omne iudicium (id est, plenum [illegible] ctum iudicandi officium) vt illud etiam sibi retineat, [illegible] lium exerceat.

AD CALVMNIAS.

Ex hac, quæ certissima est, vt nemo non vide[illegible] me: liquet, quæ vestra sit, ô Ariani, inscitia & audac[illegible] cendis consequentijs. Si rusticus aliquis omnino imper[illegible] tendat, solum illud corpus Solare, sine suo radio, Mund[illegible] illustrare: alius verò Solem non nisi per radium, illud [illegible] præstare demonstraturus, dicat, Sol nihil eorum q[illegible] Mundo, illuminat, sed totum illuminandi officium, [illegible] dio: nam inde poterit quispiam meritò argumentari: Ergo [illegible] pus Solare hasce terras non illuminat? Datum est Christ[illegible] iudicium, non eo sensu, quo vos interpretamini: sed [illegible] Sacris literis, verba illa intelligenda esse, demonstrabimus [illegible] falsum esse apparet, & calumnioſum, quod dictis, Chri[illegible] pertè negare, Patrem, cum Filio simul, quempiam iudicare. [illegible] quid apertè negat Solem cum suo radio, hasce terras illuminare: [illegible] ait, Sol nihil hic in terris illustrat: sed omne illud officium [illegible] radio suo?

XVIII. ANTITHESIS.

1. Cor. 15. Docet Apostolus, Filium Dei peracto iu- Filius (si credendum [illegible] thodoxis) in extremo [illegible] dicio

…alitaq; omni po… tradet regnum Deo & Patri, …imperio, magi… neque subijciet se Patri, sed æ… quali potentia, maiestate ac …num, ac regnũ … gloria, æternum cum Deo re… Deo & Patri: … gnum obtinebit.
…ctum omnibus bea… …lis & hominibus, beatissimo regno Dei ac Pa… …ternitatem subijciat.

Ad Scriptvras.

… hoc Apostoli loco, sed perperam intellecto, vester et… …ret Arius, contra aqualitatem Filij cum Patre Sophi… …: tum verbo TRADET REGNVM: *tum verbo* SVB… …VS. II. *turpiter abusus. Ad quæ Sophismata fusè re… …& nos. De tribus Elohim, p. 2. lib. 3. cap. 11. sect. 6. … Apostoli, dilucidè explicata. Ne singula… …prolixior: eò vos remitto Ariani.*

… : agnoscite naturam in Christo diuinam, quam … & luculentissimè prædicant Scriptura, imò … vel solum nomen PATRIS, *nempe naturalis e… … humana distinguite: & intelligetis ad Chri… …verus est Deus, quia Filius est naturalis, nequa… …, de qua loquitur Apostolus, subiectionem: … semper fuit, & erit Patri: neque eius gloria atque … augere potest à Patre incrementum. De Chri… …hominem & caput est Ecclesia, locum ille intelliga…*

… & illud, TRADET REGNVM DEO AC PA… *… tradet? Christus vt Mediator: Quid tradet? Re… … Ecclesiam, quam suo redemit & acquisiuit san… … tradet? Patri, tanquam iam ab omnibus hostibus … vel iam immediatè subiectum sit hoc regnum Patri, … dominia in omnibus: quæ est summa Ecclesiæ felici… … vere tradet? num ita, vt planè cum Patre non … regnum? absit: ait enim Angelus, & regni eius non*

erit finis. Sicut ergo Pater regnum huc usq; Filio [illegible] didit recuperandum, vt tamen non defierit me [illegible] esse regni rex: Sic idem regnum recuperatum, [illegible] Patri, vt tamen in eo cum Patre regnare non [illegible]

Ad calumnias.

Calumnia igitur est, quod de orthodoxis scribitis, [illegible] enim docemus cum Apostolo, & traditurum regnum Patri, se eidem subiecturum: sed alio sensu quàm vos: Apostolum mirum, non autem Ariano.

XIX. Antithesis.

Iohan. 16. Spiritus sanctus, inquit Christus, quem mittam vobis à Patre, non loquetur à semetipso, sed quæcunque audiuerit, loquetur: ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

Spiritus sanctus, [illegible] rus & æternus Deus, [illegible] Filio per omnia æqua[illegible] pria loquitur autorita[illegible] quisquam accipit à Fi[illegible] annunciet Apostol[illegible] tichristus, & qui [illegible] derem gerunt.

Ad scriptvras.

Non solùm quæ cap. 16, sed etiam quæ 14, & 15. quæ alibi de Spiritu sancto locutus est Christus: in [illegible] scopum, cuius caussa illa dicebat, tria alia videbat Christ[illegible] nos doceri: pluralitatem personarum: earum inter se [illegible] & vnitatem essentiæ, vnamq; in omnibus inter ipsos, [illegible] nem ac voluntatem. Primum liquet: quia nominat [illegible] trem: secum Filium: & vtrinsq; Spiritum sanctum, [illegible] inter se personas. Alterum autem inde: quia dum [illegible] trem suum, significat se ex eo genitum esse. De Spiritu [illegible] sancto ait, eum & à Patre, & à se mitti. Tertium [illegible] præter alia, quæ Pater agit, ipse etiam Filius, se cum [illegible] cit: Pater mittit Spiritum sanctum: & Filius eundem [illegible]

[illegible] Spiritum nihil à seipso, sed tantùm, quæcunq; audiuerit à Patre, & à Filio, loqui: quæ phrasis, vnam & eandem sapientiam & voluntatem significat: sed quæ à Patre à nullo fit: in Filio, à Patre: in Spiritu sancto, à Patre & à Filio. Patre enim à nemine audit: Filius à Patre: Spiritus sanctus à Filio. Qua & illud pertinet, quod sequitur, de quo accipiet. Quomodo accipiet? sicut radium lucem, & vim faciendi à Sole: quo sensu Christus quoque dicebat, se nihil à seipso loqui, sed tantùm quæ audiuit à Patre: & doctrinam suam non esse suam, sed eius, à quo missus fuerat, Patris. Si igitur vna eademq; sapientia ac voluntas in Patre est à nullo, & in Filio à Patre, & in Spiritu sancto, à Patre & à Filio communicata: quemadmodum verba Euangelistæ docent: Sequitur, eodem modo, vnam & eandem essentiam in singulis esse: quam sapientiam in Deo, reipsa idem est, quod essentia: ac proinde ita vnumquemq; Deum esse, vt tamen non sint quoad essentiam tres Dij, sed vnus tantummodo Deus. Ad summam. Quam toti libro prædicari instituit de Deo Patre, Filio & Spiritu sancto doctrinam, in quorum etiam nomen omnes credentes baptizari iubet: eandem vbiq; in suis sermonibus inculcare solebat: sicut præsertim apud Iohannem videre est. Obseruate etiam, ὁ Apostolum, quendam Spiritui sancto, qui Spiritus Dei, & Christi vocatur, attribuisse Scripturæ. Cognitionem, 1. Cor. 2. Nemo nouit, quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei: Iudicium, Act. 15. Visum est Spiritui sancto & nobis: voluntatem, 1. Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis, pro vt vult, iudicium & loquelam, Iohan. 16. Quæ audiet, loquetur: & hæc, & alia, quæ breuitatis caussa omitto, dantur Spiritui sancto. Quomodo autem illi hæc conuenirent, si non sit persona, hoc est, substantia individua, per se subsistens, intelligens, viuens? Si autem persona est: ea aut creata est, aut increata. Creatam dicat, quemadmodum de Λόγῳ quoque, qui porrò Christus, volutant Christum, somniatis: finita igitur fuerit: quæ enim est in Cælo, non sit in terra, multo minus vbiq; simul:

eadem enim etiam de vestro primo Spiritu, quem Filium vocatis, prorsus docetis. At Scriptura hunc Spiritum sanctum vbiq; esse, & omnia implere tradunt: quo ibo (inquit David) à Spiritu tuo, ô Deus? si ascendero in Cœlum, tu illic es: Si descendero in infernum, ades: omitto reliqua, ne in re manifesta, nimis immorer: Persona igitur increata sit, oportet. Si autem hoc de Spiritu sancto concluditur: cur non idem & de Filio, qui est Christus: præsertim, cùm hîc Spiritus, tam Spiritus Christi vocetur in Scripturis, quàm etiam Dei, hoc est, Patris? Et quidem de hoc Spiritu ait Christus: ILLE ME GLORIFICABIT. Quomodo Spiritus sanctus Christum glorificavit? Tum quòd non aliam doctrinam per Apostolos tradidit, quàm quæ prius per Filium fuerat revelata & prædicata: Tum quia spectantis gloriam, hoc est, Deitatem Christi magis ac magis, per ipsos Apostolos toti orbi patefecit. Inde eum vocarunt Deum magnum, Deum verum, Deum supra omnia benedictum, Deum in carne manifestatum &c. Ite ergo, & quas contra doctrinam Ecclesiæ adducitis scripturas: eas diligentius examinate.

AD CALVMNIAS.

Ex verborum Christi apud Iohan. 16. explicatione: quàm lis & quanta sit vestra calumnia, liquidò apparet. Efferunt loquitur Spiritum sanctum propria autoritate, quia Deus est, non autem sicut Moses & Prophetæ loquebantur: non sequitur tamen, ipsum quæ loquebatur per Apostolos, ea non accepisse à Christo, eo sensu, quem supra explicauimus: quia distincta est persona, quæ sicut veram essentiam à Patre & à Filio habet: sic etiam ab eisdem, omnem accepit autoritatem. Hanc ne ergo doctrinam, Antichristi doctrinam, vos ipsi Antichristi, audite appellare?

XX. ANTITHESIS.

2. Tim. 1. Exemplar teneto sanorum verborum, quæ à me didicisti.

Voces illæ, Trinitas, Essentia, tres personæ in vna essentia, quanquam nec à Christo, nec

Paulo sint vsurpatæ, sed à concilijs & Patribus inuentæ, quarum in Ecclesia necessariò retinendæ, inquiunt orthodoxi. Fateantur igitur quod res est, se non esse discipulos Christi & Apostolorum, vtpote quorum præceptis adeò temerè obtemperant, ac posthabita illa diuina simplicitate, qua Prophetæ & Apostoli mysterium cognitionis Dei & Christi sanctissimè retulerunt, nouis formulis studeant, easq; in docenda Ecclesia frequentissimè in ore habent, non sine turpi ignominia, tum suarum, tum Ecclesiæ Christi.

Hoc iubet Paulus Timotheo & omnibus Ecclesiæ ministris, vt fugiant exotica verba, & phrases loquendi de Deo & mysterijs fidei, ac contenti sint ijs, quibus ipse in religionis doctrina tradenda sit vsus.

Ad Scriptvram.

Locum illum Apostoli, 2. Tim. 1. Sic Græca scholia exponunt: τὸ ὑποτύπωσιν dicunt significare εἰκόνα, ὁμοίωσιν, μίμησιν, & sermones sanos nihil aliud esse, quàm doctrinam φὲ πίστεως. vt sit sensus, fac ô Timothee, ita te exerceas in doctrina pietatis, quam à me percepisti, & qua summatim constat fide & caritate: vt ea in te, tanquam in speculo reluceat, quasi viuentis imago. Si hanc admittamus interpretationem: quid vobis faues? Certum verò est, nomine τῶν λόγων hic non verba & nomina, & quibus in docendo vsus fuerit Timotheus: sed doctrina, quæ in Ecclesia sonare debet, qualitatem, significari. Non enim dixit, τῶν ῥημάτων, sed τῶν λόγων. Et hoc inde etiam liquet, quia illorum sermonum fundamentum dicit esse, fidem & caritatem, quæ in vno Christo fundamentum & complementum habent. Ita ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων, nihil aliud fuerit: quàm summaria quædam delineatio formæq; doctrinæ Christianæ, ex variis sermonibus & scripto Apostolorum expressa: qualis est doctrina, quæ in symbolo Ecclesiæ, & in Catechismis breuiter continetur. Quid autem hæc ad causam vestram, aduersus omnia Oecumenica concilia, totamq; Ecclesiam Catholicam? Sed, vtut se res

habeat de huius loci interpretatione: nos libenter admittimus, imò ingenuè propter alia Scripturæ testimonia, doctrinam agnoscimus, cùm de religione Christiana agitur, vocibus & phrasibus Sacrarum literarum, quoad eius fieri potest, semper vtendum esse. Sed hoc bifariam fieri potest: nimirum, vt aut ipsissimis Scripturæ verbis vtamur: aut sola sententia, genuinoque sensu contenti, de ipsa verborum forma, siue ita pusillos, an vsq; adeò simus soliciti. Vtriusq; enim modi, exempla habemus in ipsis Sacris literis: vbi, Apostoli & Euangelistæ sæpissimè ipsa propria Prophetarum verba, modò secundùm Hebræicum contextum, modò secundùm versionem septuaginta interpretum, fideliter citant: nonnunquam verò variatis aliquantulùm verbis, solùm adferunt illorum sensum: id quod & ante illos, ipsi Prophetæ fecerant ipsi Prophetæ in adducendo Mose: vt exempla passim occurrentia docent. Quid igitur contra Verbum Dei & Ecclesiæ: cùm vt veram sententiam aduersus hæreticos explicaret, nonnunquam vocibus vsa est: quæ licet eadem in Sacris literis non reperirentur, sensum tamen verborum Spiritus sancti, nihil variabant? imò & quæ etiam ex ipsis Verbis, per regulam coniugatorum colligebantur? Quid igitur peccatur, si cùm Scriptura dicat, vnum tantùm esse Deum, & hunc vnum Deum vocet τὸν ὄντα: Ego dicam, Deum esse vnicam οὐσίαν, seu in Deo vnam tantummodò esse οὐσίαν, eamq; æternam, simplicissimam, perfectissimam? & inde etiam vocem hanc alteram vocem, VNITATEM οὐσίας, hoc est, essentiæ? Cùm etiam eadem Scriptura nominet in Deo, tres, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, & horum vnicuiq; attribuat ea, quæ propria sunt personæ, vti est, posse subsistere, esse incommunicabilem, distingui vnam ab alia, intelligere, velle, operari: quid peccarunt Patres, quòd in Deo tres esse ὑποστάσεις, seu personas dixerunt: & quòd inde TRINITAS personarum deducta sit? Quæ non perpetuò tamen retinetur sententia Spiritus sancti, quòd sint tres, Pater, Filius, Spiritus sanctus: & quòd ij tres, vnum sint? quale verò VNVM? Tale VNVM, de quo & Christus,

[illegible] vnus summus: vnius potentia, eoq; & essentia: ac proinde Ichoua, pluresq; Elohim.

Ad calvmnias.

Quòd igitur voces ista, Trinitas, Essentia, Tres persona, [illegible] essentia, vos mirabiliter offendant; caussa non est, quòd [illegible] Spiritus sancti in Scripturis peruertant, aut quòd [illegible] sint exotica: sed alia caussa est. Vt enim ἑνότης ἀπὸ τοῦ ἑνὸς, [illegible] vnus non est: sic neque ἑνότης ἀπὸ τοῦ ἑνὸς: neq; οὐσία ἀπὸ [illegible]: neq; Trinitas, à vtribus: sunt enim è vocibus scriptu[illegible], eadem regulâ deducta, qua & Apostolus, ex voce ἑνὸς [illegible] ἑνότητα: & praterea fuerunt semper, in veteri totaq; [illegible] vsurpata. Exotica autem dicuntur, quæ ἔξω, hoc est, [illegible] extra Scripturas, & extra Ecclesiæ Catholicæ con[illegible] proferuntur: & quæ denique extra Ecclesiam, tan[illegible] impia & hæretica, vno omnium piorum consensu, legiti[illegible] profligata fuerunt: vt qui illa conantur renouare in [illegible], exotica renouare meritò dicantur: quale fuit sata[illegible] dogma Arij, quod vos ex inferis exuscitare magno conatu [illegible]. Hæc verè sunt & vocantur exotica. Quid igitur caussa [illegible] illa vocibus, TRINITAS, VNITAS, ESSENTIA, Τ[illegible]ΑΣ, PERSONA, ita offendamini? Hæc verò est, [illegible] amittam, non postrema, quia inimici estis Dei: quippe [illegible] ferre non potestis, vt cum Mose dicamus, Deum esse plures [illegible], & vnum Ichouam: vt cum Iohanne prædicemus, τὸν [illegible] Filium Dei esse æternum, quia erat antequàm quicquam [illegible] natum: & esse ὑφιστάμενον à Patre distinctum, quia erat [illegible] Deum, hoc est, apud Patrem: & esse Deum, quia & Deus [illegible] Verbum: & esse non factum, quia omnia per ipsum facta [illegible], & seipso factum est nihil, quod factum est: ac proinde [illegible] genitum ex Patre, & ea ejusdem esse natura cum Pa[illegible] potestis ferre, vt cum Christo dicamus, nos tam in no[illegible] Filij & Spiritus sancti, quàm in nomen Patris baptizatos [illegible] proinde non Patrem solum, sed & Filium & Spiritum sanctum,

sanctum, esse Deum illum Israëlis, cui soli & olim sacr
circumcisionis, obsignabantur Israëlita, & nunc sacr
Baptismi obsignantur, quicunq; in Ecclesiam Christi re
tur. Ita inimici estis Patris, quia non vultis, cum esse natu
Filij Patrem: inimici estis Filij, quia negatis eum Filium
naturalem: inimici estis Spiritus sancti, quia illum non
scitis, tàm à Filio, quàm à Patre, tanquam rem à Deo
uentem, intelligentem, volentem procedere: & tanquam
sum verè ac per se efficientem, nos sanctificare. Nec dem
potestis, vt cum Iohanne dicamus, & ij tres (Pater, VERB
& Spiritus sanctus) vnum sunt: hoc est, vnius essentiæ
tentiæ, sapientiæ, voluntatis, essentiæ. Hinc fit, vt vobis
nomina, vnitatis, Trinitatis, Essentiæ, personæ: non
quòd sint voces exoticæ: vel quòd simplicem de Deo do
à Prophetis & Apostolis luculenter traditam, aut tol
obscurent: sed quia potius eam breuiter explicant
strant. Si enim vos offendit nomen TRINITATIS, *cur*
citis cum Iohanne, TRES, PATREM, VERBVM, &
TVM SANCTVM? *Si non placet vox personæ: cur*
Heb. 1. *lo non vtimini voce hypostaseos: & confitemini, sicut*
hypostasis, sic etiam eius Filium, esse hypostasim, & vtr
ritum, esse hypostasim? Si nomen essentiæ abhorretis:
Col. 2. *Apostolo non amplectimini nomen Deitatis, vt dicatis,*
esse omnium illarum trium συνόλων *Deitatem: quia*
illorum est Deus, & vnus tamen duntaxat est Deus? Sum
hoc est: Qui vult mori, nulla ei prodest medicina: & qui
Christum, nulla ei, de illius gloria, phrasis probari potest.
autem non diligit Dominum Iesum: is sit anathema maran

XXI. ANTITHESIS.

2. Thess. 2. Vaticinatur Paulus, Antichristum oppositurum se aduersus omne quod dicitur Deus, aut

Mart. Luth. affirmat
lum de DEO & Me
Christo, sub Papatu
mansisse. Zanchius in
non

tione à patris suorum Elohim, Ecclesia, inquit, Romana, integrum tempus fundamentum: ideo quæ collapsa sunt, facilius rædificantur. Facilè enim domus instauratur, cuius firmum adhuc, & integrũ manet fundamentum: per integrum fundamentum intelligens articulum Trinitatis. Negat igitur Lutherus, negat Zanchius, negant orthodoxi omnes, Antichristum esse aduersarium Dei & rectæ eius cognitionis: Negant apostasiam ac defectionem, quam inuecturus erat Antichristus in Ecclesiam: cùm illa stare nõ possit cum professione vnius veri Dei & Iesu Christi: nec locum habeat, quamdiu fundamentum manet intactum. Si excipiunt, cultum vnius veri Dei & Iesu Christi ab Antichristo pessundari, idcirco rectè dici aduersarium Dei & Christi: respondemus, esse quidem hoc scelus grauissimũ, tamen sic Antichristi impietatem non digne æstimari: & arbitrabar, finibus circumscribi. Quid enim? hoc est, quòd totis viribus pugnat pro vno Iesu Christo? quòd omnino ipsi tribuendum est, si verus Deus? Atqui non ferit malitia Antichristi tantum, cum potius quicquid ille exosculatur, quicquid amplectitur, id ipsius proprium, hoc est, Diabolicum, esse necesse sit: contra, quicquid sceleratus ille persequitur, id alienum ab eius natura, hoc est, Dei sit: quemadmodum in Apoc. cap. 13. de ipso

prædictum fuit, quòd sit bellum gesturus cum sanctis, numerum impijs contemtoribus veri Dei: Vnde inter cætera illud requiritur, fieri non posse, vt sint omnino mali, per quos hoc accidere. Trinitatis dogma, in suspicionem falsi vocari caepit: his hominum genere nihil fit Antichristo intolerabilius.

AD ARGVMENTVM ARIANI ex 2. Thessal. 2.

Argumentum tuum, tale est. Papa, hoc est, Papatus Romanus Pontificis cum toto suo regno, est ille verus Antichristus, de quo Apostolus, 2. Thess. 2: Ergo omnis nulla Dei cognitio est cognitio apud eum, & quicunq; eum in hoc articulo sequuntur, penitus extincta, & pro vera, falsa ac commentitia obtrusa est. Consequentia confirmatiua duplex est. Antichristus omnem rectam Dei cognitionem & doctrinam deleturus fuisse prædicatur: cùm Apostolus ait, qui adversatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut numen, &c. Vera, quia regnum Antichristi, Apostasia vocatur ab Apostolo: hac autem secum trahit, totius Religionis, & in primis cognitionis veri Dei, ac Mediatoris Iesu Christi ruinam. Resp. Ad hoc argumentum, duplex est responsio: Primum respondeo Pontificij, & negant Antecedens, tanquam falsum assumtum. Apostolum enim non de aliquo regno, seu de regno aliquo tum suis successoribus suoq; regno, quod Christo adimeret, sed de certo homine; eoq; (vt plerique omnes veteres Patres circumcisionis, loqui: qui sub aduentum Christi, summa malitia & artibus Diaboli instructus, eaque & hic à Paulo & alijs à Prophetis, alijsq; Apostolis, atq; adeò ab ipso Christo fuerunt prædicta, facturus sit: Patribus omnibus, tàm Græcis, quàm Latinis, vno omnium consensu, locum hunc sic interpretantibus. Confirmans suam sententiam, Primò: quia Apostolus Antichristum, vocat singulari numero, hominem peccati: alios autem homines: filium perditionis, non autem filios illius, quos non quos, Dominus interficiet. Secundò: quia Iohannes in epistola, hunc opponit multis: dicens, multi, quod Antichristus

[illegible] nunc autem Antichristi [illegible] finis. Non [illegible] unum, multi reguntur: sed homine mul[illegible] intelligit multos haereticos: Ergo & nomina eorum An[illegible] perfectum quendam intellexisse dicendum est. Quòd [illegible] idem Paulus dicit: Antichristum hunc, tunc fuisse in [illegible] illud intelligendum esse, quòd unus fuerit in Mundo, [illegible] se fuit in suis praedecessoribus. Tertiò: probent: quia Aposto[illegible] non venturum, Dominum Iesum, nisi prius revelatur [illegible] perditionis, seu Antichristus: significans, ubi ille revelatus [illegible] manifestè pro vero Antichristo agitur: tunc fore pro[illegible] Dominum: & hoc tempus, quo vt Antichristum omni[illegible] agnoscit, sedebit ille in templo Dei futurum, vt est apud [illegible] in Apocalypsi unorum trium, cum dimidio. At quam[illegible] nunc Pontifices Romani, manifestissimè sedent in tem[illegible] Dei: tamen nondum venit Dominus. Non ergo de suc[illegible] Romanorum Pontificum: sed de aliquo insigni Nebulo[illegible] futuro, tantum Apostoli intelligendum esse. Adde, quia [illegible] omnium Romanorum Pontificum loqueretur Apostolus: [illegible] competeret istud Antichristi proprium, HOMO PECCATI FILIVS PERDITIONIS. At non in omnes com[illegible] Complures enim multos pios fuisse homines, qui pro Chri[illegible] sanguinem profuderunt & vitam. Quintò addunt & hoc: [illegible] loquitur Apostolus, illeidem est, de quo & Christus, [illegible] Ioh. 5. v. 43. in nomine Patris mei, & nō receipitis me: si alium venet, [illegible] in nomine suo, recipietis eum. Opponit autem sibi Christus, [illegible] Episcoporum successionem: sed vnum hominem, [illegible] scelestissimum. Quid vos ad haec Ariani? Retor[illegible] torquere quaeve Paulo, de Antichristo subdidit, [illegible] si Antichristus ille est, qui omnium rectam Dei & [illegible] ecclesiarum, ex Ecclesiae tollit: Non igitur est Papa An[illegible] de quo Paulus: quoniam, quam de Deo & Christo, [illegible] ab Apostolis acceptam, & Baptismo, qui confertur [illegible] Patris, & Filij, & Spiritus sancti quotidie confirma[illegible] Episcopi, constanter praedicarunt: eandem in

sunt Ecclesiæ veteres Papæ. Deinde se[illegible]
ra & perfecta apostasia à Christo. Atque [illegible]
stus ille, de quo Apostolus. Constat vero [illegible]
Christo, ejusq; veram Baptismi formam, & [illegible]
Ecclesiam illum non penitus à Christo apostatam fuisse. Quin
potius vestrum Arium, fuisse Antichristum, qui
Christum, quæ per successionem manuum [illegible]
à temporibus Apostolorum, sine ulla interruptione,
usq; Arij continuata fuerat: ipse Arius, unus [illegible]
stigare ex Ecclesia voluit. Doctrina certè Ecclesiæ, quæ
manit, prior fuit doctrina Arij, quàm illum oppugnan
tur hæc potuisse esse Christi & Apostolorum, sed Ari
ctrina. Atque hæc breviter de prima responsione:
stalis: quia cùm causam nobis cum Pontificijs to
fendamus: oportuit me illorum etiam nomine, ad
gumenta respondere. Venio ad alteram. Protestantes
cedentes Antecedens, negant consequentiam. Non
Papam vocari Antichristum, quòd omnia contra Chri
stituerit, falsumq; Dei & Christi cognitionem, adu
quam Christus docuit, in Ecclesiam induxerit: sic
quòd sub nomine veri Christi, malas quasdam
Christi per manuum traditas superstitiones &
clesiæ obtruserit. Nec aliter fieri potuisse, quoniam
Dei, aliam à sua, hoc est, à præcepta de Deo & Christo
lum profiteri vidisset: haud facilè eum audiisse, nec
sipasse fuisse, nec pro vicario veri Christi, cum
tu eundem, qui veram & veterem de Deo & Christo
pinxisse, populos facilè seduci potuisse, ut
vocati possent sub unum Deum & Christum
retineri oportuisse. Confirmatur hæc assertio exemplo
boami, quem verum fuisse typum Antichristi
Etenim Ieraboamus verum Deum Israelis, semper
& veram hujus cognitionem, ita sublatis tribubus
minimè alioquin tot tantasq; superstitiones &

Quis unquam sanus eum potuisset audire, Deo detestabiliter quidem ita agendo, per Moysen fuerat, ipsum fassurus. Professus autem veterem verumq; Deum, haud dissimiliter, quia ipse ab eo egit contra falsa & supposititia pugnando persuasit. Eundem ad modum egisse Romanos, & ita agere oportuisse, docendum. Atq; hinc sequela prosequitur, ô Ariani, consequentia luculenter apparuisse consequentia, Ieroboam est Antichristus: Ergo Ieroboam Iehoua cognitionem sustulit ex Israël, vel pro illa falsam & commentitium obtrusit? At (inquies) Antichristo assignatus Regnum, quod perfectissimâ apostasia Christo debebat. Talis autem apostasia, totius veræ & veræ cognitionis Dei ac Christi interitum secum trahit; uti idem Apostolus, Antichristum se se opposituru omnè quod dicitur Deus, aut numen: significatur rectam Dei cognitionem & cultum abolituru Deum, loco veri Dei, & commentitium Christi, pro vero Christi, Ecclesiæ Gentium obtrusurum: Sic apostasia facta est in Papatu: & si Papa est propriè ille homo, de quo Apostolus: sequitur necessariò, omnem rectam Christi cognitionem, apud eum extinctam esse. Respondeo, si minor hypotheticæ affirmativa, assumat Catholicam, & subversionem consequentis, ad eversionem antecedentis, in hunc evincitur modum. At qui in Regno Papæ & Romana, nondum ea cernitur apostasia, de qua Apostolus: Ecclesia Romana Episcopus, non est ille Antichristus 2. Thess. 2. Assumtionem hanc probabit: vera Christi Ecclesia apostasiæ est, cum aliquis populus, ab ea desciscit, vel ab ea plus amplius vel minus, ullam vindicantia dominatum, pro suo agnoscit excessu omnem prorsus subjectionis jugo, omnique eam vindicet, omniaq; eius insignia expungat, destruatq; &c. At quis hæc dicat (inquiet tuus adversarius) de Ecclesia Romana? Adhuc enim Christum, pro

Filio Dei Deo, præsule Rege, Domino, Creatore, Iesu, &c. scribitur. Habent enim Reges suos fabricatos, effictos, & Regia insignia, dicte coronata, Papa eorum conculcat, & Canam restituet ut veneratur: imò alia quæq; insignia, præter Domini voluntatem, ex quodam tamen erga eum vel studio, adhibent, passim suspendit, efficit, colit: videat sanè Christi imagines, statuas, cruces: tantùm abest, vt Christo ejusmodi cultum fecisse videri velit: si quis populus, ita se gerit erga suum principem: licet in ijs, quæ contra illius voluntatem aut neglexit, aut adiecit, maxima reprehensione, atque etiam quæ pœna dignus sit: quis tamen eum apostatæ, & rebellionis arguere queat? Hinc etiam posse videtur, illam vulgatam postoli de Antichristo, ὁ ἀλλαχόθεν & melius in alium orbem, hoc est, in Turcum, quàm in Romanum Pontificem, migrare. Ἀλλαχόθεν enim propriè ille dicitur: qui ex diametro alteri oppositus est: vt Oriens, Occidenti: Es, qui ex diametro contra alium pugnat: fere enim ex diametro Antagonistæ sunt: Quæ vox & Aristoteles usus est, cum egit de oppositis. Hoc igitur nomine verè Antichristus describitur: quòd diametrum totus sit Christo ἀλλαχόθεν. Quotus autem quisq; hominum Christum profitentium, qui, in Mahometem, ejusq; successores, hæc multò melius & plenius, quàm in Papam quadrare, non videat? Mahometes enim veram & plenam apostasiam ipse cum suo populo fecit: is ex diametro fere Christo opposuit: quæcunq; ille instituit, abrogans: prædicationem Euangelij, Baptismum: Canam: invocationem in suo nomine: & alia quæcunq; abrogata à Christo fuerant, revocans: doctrinam legis, quæ per apostolos fuerat traditam, retinuit: polygamiam, edictum ciborum: sacras ablutiones: diuortia à Christo damnata: varias vanas; cæremonias: alias multas. Dum quidem asseruit Christum, se esse Filium Dei (naturalem:) hoc negauit Mahomet, quemadmodum & vos Ariani facitis: cum dicitis verum esse Deum, imficiatus est, sicut & vos Trinitatem, &c. lem, quam Christus in Baptismo docuit, ipse, &c.

...hic est verus & solus τὸν θεὸν καὶ τὸν κύριον. cog. verum Antichri-
...sed & reliqua, quæ de Antichristo subdit Apostolus, multò
...in Mahumetum, quàm in Papam competere videntur.
...Apostolus de Antichristo, ἐπὶ πᾶν λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα:
...Certè Mahomet sese extulit su-
...solum Deos Romanorum, supra Angelos omnes, sed &
...Christum: qui tamen in Sacris literis vocatur, & est ve-
...Deus: ipse verò infra se, tanquam simplicem Prophetam
...Quemnam adhuc obscurè mortalium, præter hunc
...pudeat, & Filium perditionis Mahometem, ausus est
...subdit Apostolum, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ κτλ.
...Scio hæc verba ab illis urgeri, qui nequaquam de
...sed de solo Papa locutum fuisse Apostolum, contendunt;
...sedeat, id est, regnet in Templo, hoc est, in Ec-
...sed solus Papa est hoc aliquod, illudque non contem-
...Verùm in quem maximè competunt sequentia verba,
...ὅτι ὅτι θεός: de eodem etiam hæc præsentia,
...prædicari posse videntur. Vter autem magis
...se demonstret, hoc est, & verbis & factis pa-
...se esse Deum: Papa, an Mahometes? Quæ hic no-
...interpretes de Papa referant, id ex ipsius etiam
...nimium, quòd licet nomen Dei sibi non arrogat, ma-
...& autoritatem, quæ solius Dei est, sibi vsurpet:
...sunt nihil. Interim si quis omnia diligenter perpen-
...ferat, quibus & ille, & iste, discantur reipsa laudes
...sui Dei: in hac verba Apostoli longè melius in Ma-
...in Papam congruere, manifestè videbit. Pri-
...Papa, quandam se vocavit, aut vocari passus est, De-
...sed tantum seruum seruorum Dei: At Turcus, inter alios
...se ornat, est etiam nomen Dei. Disertè enim se
...solum Regem Regum, qui est tamen titulus Christi
...solum Deum terræ, & custodem paradisi. Quid
...Hocine parui est momenti ad perfectum An-
...cognoscendum?

Deinde

Deinde ad facta quod attinet, unum illi
exemplum propono. Certè solum Deum
nobis cum promissione æternæ vitæ, &
remunerandi. Quis enim hominum aut Angelorum
habet aut potest in animas nostras aut ea possessa
dere? Ideo recte. Vnus (enquis) est legislator
potest servare & perdere. Quis verò istud
ipso vocabulum fuit, quo Mahumet? Reperam
Dei quibusdam legibus, feciss videtur: sed
impudentissime sibi Mahumet: quomodo ergo
ipse Alcorumum? Annon ut Deus? Primum
ceperis ex legibus Divinis: omnium tamen ipse
videri voluit. Deinde vultis, & hæc conditio
vis: vos qui obedire, is vobis sibi promeretur
minus, æternam mortis pœnis obnoxium fiat. Ex
sorem, qui possit animas servare & perdere.
sese ostentare, quasi Deus sit? quid! quod à Christ
sectis, primogenitos, sicut Deus à Judæis, sibi
non hoc est, se facere Deum? Quare verius
Hinc verò liquet, quomodo præcedentia eius verba
verè competant: ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς θεὸν
Patres Templi nomine, ipsum Dei templum, quod
solymis, intellexerunt: nec prorsus malè. Scriptura
minè templi Dei, templum illud Salomonis, quod
porò Christi, & Ecclesiæ Christianæ, significare
Apostolus de templo Dei, omnibus noto, locutum esse
autem illud unum Hierosolymitanum fuit, nullum
plum apud Gentes, templum Dei vocasse. In illa
plo, sessurum volunt Antichristum, & sessurum
tanquam Deum adoraturum. Sed certe
illo certè templo, nunquam sedit, nec sedet Romanus
sed potiùs Turcus, qui illud occupavit. Sed,
omnibus nostri temporis interpretibus, nomine templi
telligendam esse Ecclesiam Dei, secundum illud

sanctum

quod ipse vos: optimè tamen congruit ipse com-
Duplex enim sensus esse potest: & vterq; in
Primus est, si tum plerisq; omnibus, illud εἰς τὸν
templo, vt sit sensus, sedebit, hoc est, regna-
Est enim nomen hoc non amplius de populo
dici possit: initiò tamen cùm Mahometes illum
regnare cœpit, Ecclesia erat Dei, Christiani o-
professentes. Sedit ergo, id est, regnauit in
Dei, hoc est, qua tunc erat Ecclesia Dei, vt Deus:
Deus? Quia, vt suprà explicatum est, pro suis
vocatis quæ à Christo instituta, & reuocatis quæ ab
fuerant, nouas tulit leges: à quarum obserua-
penderet: & quarum transgressionem, aser-
Eius enim, qui sedet, id est, regnat, of-
est, leges populo suo præscribere. Fecit autem
non vt politicus tantùm, sed vt spiritualis
sibi in animas quoq; vsurpans, eoq; vt Deus. Cui
cessit, quòd voluit adorari, vt Deus: & verò et-
Dei seruus, custodiq; Paradisi, appellari. Annon
est, Mahometem cum suis successoribus, sedisse
templo Dei, tanquam Deus?

sensus est, si cum nonnullis, sicut in Græco est, lega-
templo, sed in Templum: vt talis sit sensus, qua-
affert de Ciuit. Dei, lib. 20. cap. 19. cuius
Sedit quo Templo Dei, vt Deus sit sessurus, in. "
rum in illa ruina templi, quod à Salomone Rege "
rum verò in Ecclesia. Non enim templum ali- "
monis, Templum Dei Apostolus diceret. Vnde "
ipsum Principem, sed vniuersum quodammodo "
est, ad eum pertinentem hominum multitudi- "
ipso suo Principe hoc loco intelligi Antichri- "
stianos putant etiam Latinè dici, sicut in Græ- "
Templo Dei, sed in Templum Dei sedeat: tam- "
Templum Dei, quod est Ecclesia: sicut dicimus, se- "

„dat in amicum, id est, velut amicus, vel si quid aliud ejus ge-
„tionis genere dici solet.

Approbat hunc alterum sensum Lud. Vives, qui ita scribit: Sedet in amicum, id est, velut amicus) Locutio sumpta „in Sacris literis. Elegit Dauid in Regem: esto mihi in Deum pro„tectorem, & in locum refugij. Hactenus. Sensus igitur fuerit, Christus, verus Dei Filius, & verus homo, constitutus est, futre caput totius Ecclesiæ, vt quicunq; sese illi verè subijciant, sibi tanquam membra capiti incorporet, vnamq; exin eius corpus (quod & Ecclesia Dei, & Templum Dei, ex fidelibus, quam ex viuis lapidibus, super Christo ceu fundamento aedificatis, constructum, ab Apostolo appellari solet:) Sic Antichristus iactabit, sed falsò, penes se solum, veram esse Ecclesiam, veram sponsam inquam Dei, qui habitat in cœlis: sed illum esse caput, qui negatur & seruetur: quippe qui Deus est terra, & custos Paradisi. Annon verè hoc modo Turcus sedet in templo Dei, hoc est, annon gloriatur, se tanquam caput, cum suo populo, quam corpore, veram esse Dei altissimi Ecclesiam: seu templum, cuius ipse solus sit, & fundamentum & summus lapis angularis: ac proinde verus Deus terra, & custos Paradisi?

Competunt in eum & quæ sequuntur: Tempus Pauli perabatur mysterium iniquitatis, in suis scilicet prodromis: in illis nimirum, qui primùm amplexi Euangelium: postea ejus Ecclesiam fecerunt: negantes Christum, verum esse Deum, verum perfectumq; Redemtorem: reuocantes ceremonias, & praecantes, per opera legis, homines seruari: de quibus apostata dixit Iohannes: discesserunt à nobis, quia non erant ex nobis. Inter hos prodromos Mahometis, fuit etiam Arius vester: fuerunt & Pelagiani, aliiq; hæretici, qui ab Ecclesia Catholica, in varias sectas defecerunt: fuit & Iulianus ille apostata. Illa enim particulares apostasia, præmonstrabant hanc generalem, quam per Mahometem, perq; eius successores, in toto pene Oriente, longè lateq; factam esse, & in ipsum etiam Occidentem, paulatim penetrare, videmus.

Quid

Quod etiam ait Apostolus de caussa, quia fiebat, vt tunc
[illegible] duntaxat perageretur iniquitatis, non autem ipse
[illegible]retur Antichristus, eiusq; regnum emergeret: in quem-
[illegible] verum illud, quàm in Mahometem conuenit? Constat e-
[illegible] historijs, dum Romanum imperium, suas retinuit vires
[illegible] imperium Turcicum emergere non potuisse: sed post-
[illegible] exulsis ab imperio Romano regnis aliquot, ceu fractis
[illegible] ipsum imperium, è medio (nempe, non vbiq; sed in
[illegible] solatum fuit: tunc Mahometem cum suo populo, non
[illegible] clàm & in mysterio, sed palàm & aperto Marte, sese
[illegible] ex diametro opposuisse: regnumq; suum extulisse, & lon-
[illegible] ampliasse. Et, hoc est, quod dicebat Apostolus ad Thess.
[illegible] (Romanus scilicet Imperator) ἄρτι (scilicet ob-
[illegible] μόνον γίνηται: (non simpliciter, sed καὶ τὸ, in
[illegible] medium:) ἕως ἐκ μέσου γένηται: verè
[illegible]: quia Mahometes, neq; Dei, neq; Romanorum legibus
[illegible], sed tantummodo νομοθέτης esse voluit. Quod sub-
[illegible] aduentu, secundùm efficaciam Sathanæ, in omni po-
[illegible] & signis ac prodigijs mendacibus &c. Patres, vt alia,
[illegible] hoc, ad vltimum illum Antichristum referunt: quo
[illegible] pertinere videntur ea, quæ Christus Matth. 24. de
[illegible] dixit: surgent Pseudochristi & Pseudoprophe-
[illegible] dent signa magna: ita vt seducant (si fieri posset) etiam
[illegible]. Venient enim cum vltimo illo Antichristo, falsi etiam
[illegible], qui edent hæc signa. Nam post aduentum illorum
[illegible], subijcit Christus, statim autem post afflictionem
[illegible] sol obscurabitur, nec dabit Luna splendorem suum, &
[illegible] cadent è Cælo, & potestates Cælorum concutientur: tunc
[illegible] signum filij hominis in Cælo. Quòd si nolimus Patrum
[illegible] sententiam admittere: non male hæc etiam congruunt in
[illegible]. Verba enim Pauli cum primis de prodromis hu-
[illegible] Antichristi Mahometis, qui fuerunt tempore Apostoli, intel-
[illegible] esse, docet ipse Apostolus: quia non ait, cuius aduentus
[illegible], sed cuius aduentus est, &c: quemadmodum etiam in præ-

senti supra dixit. Nunc enim peragitur mysterium [illegible]. Sicut ergo tunc peragebatur mysterium iniquitatis, [illegible] tunc cœpit aduentus Antichristi: non quidem in [illegible] ma, sed in suis prodromis. Et quidem si fuerunt [illegible] Pseudoapostoli, qui erant ex circumcisione: & [illegible] nulli interpretantur illud Christi Matth. 24. [illegible] christi & Pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & [illegible] &c. Item Matth. 7. Multi dicent in illo die, Domine, [illegible] nonne per nomen tuum prophetauimus, & per nomen [illegible] monia eiecimus, & per nomen tuum multas virtutes [illegible] &c. Hos autem fuisse præcursores Mahometis, [illegible] gni: liquet ex doctrina, quam illi præditabant, & [illegible] fessus est, & adhuc in suis successoribus profitetur. [illegible] Agnoscebant Christum pro magno Propheta, sed non [illegible] esse naturâ Deum: ac si eum fatebantur esse Filium Dei, [illegible] telligebant non per naturalem ex Patre generationem, [illegible] gratiam, dignitatem, officium: quemadmodum & [illegible] & vos cum illo, docetis. Illi præterea negabant, salutem [illegible] nibus contingere, per solam fidem in Christum: sed [illegible] comparari & acquiri contendebant: ac proinde, quam [illegible] abrogauerat circumcisionem & legem, & quam Paulus [illegible] abrogatam esse asseuerabat: eam illi reuocabant, insistentes [illegible] oppugnantes, & contrà, iustitiam operum urgentes. [illegible] verò ad hæc duo capita, tota etiam Mahometis de religione [illegible] ctrina reuocatur? Nam neque Christum agnouit, nisi [illegible] quo Dei Propheta: neq; aliam admittit iustitiam, quàm [illegible] peribus, hoc est, obedientia sua legis comparatur. Horum [illegible] præcursores fuerunt illi, de quibus diximus, Pseudoprophetæ, [illegible] Pseudoapostoli: cog. Mahomet, cum suis successoribus, verus [illegible] & est Antichristus ille, de quo Christus & Apostoli. [illegible] argumenti confirmationem, addo non propter vos [illegible] qui omnes reiicitis Patres, sed propter fideles, qui hæc [illegible] sunt, addo inquam Basilij verba, ex epistola 70. & 71. [illegible] enim ad Episcopos in Occidente, hoc est, in Italia & Gallia, [illegible] pos-

...rum Arianorum, quibus tunc præmebantur Ecclesiæ
... aperte demonstrat, Arium præcursorem fuisse Anti-
...christi, de quo Sacræ literæ passim loquuntur: & quare
... Propter eandem doctrinam Arij & Antichristi.
... Post explicatam acerbam persecutionem, ita scribit
... persecutionis, pag. 698. Ingemiscite propter nos, quòd "
... blasphematur, & non est qui contradicat: Spiritus "
... omnia afficitur, & qui potest redarguere fugatur: "
... Deorum invaluit: Magnus Deus apud ipsos est & "
... Filius non est naturæ nomen, sed dignitatis appellatio "
... Spiritus sanctus non creditur complere sanctam "
... nec socius esse divinæ & beatæ naturæ, sed vna ali- "
... quarùm, temerè, & prout contigit, Patri & Filio adie- "
... Quis dabit capiti meo aquam, & palpebris meis fontem "
... lacrymarum: & deplorabo populum diebus multis, qui vnà "
... his doctrinis ad interitum detruditur? Epistola "
... doctrina Arij, & ex persecutionibus propter do-
... ctrinam easdem disertis verbis concludit, dicens: Et dum hæc "
... scribimus, simul etiam illa cogitatio in mentem venit: Num. "
... Ecclesias suas penitus reliquit? Nunquid extre- "
... mitatem tetigit, & defectio per hæc ingressum sumit? vt de "
... hoc constet iniquus ille filius perditionis, aduersarius, & "
... aduersus omnem qui dicitur Deus, aut numen? An- "
... hæc meridiana clariùs liquet, sicut Arium eiusq; di-
... scipulos tempore Basilij, sic etiam Pseudoapostolos tempore Pauli,
... Antichristi prodromos?

... Basilij, quod habet in eadem Epistola 70, ad eosdem
... de gravissima persecutionis Arianorum in genere: simi-
... lia queruntur illi boni Episcopi, traditionem Patrum:
... Quæ videlicet de vera Deitate Filij, & Spiritus
... Scripturis hausta: recepta porrò & confirmata fuerat,
... in Ecclesia, in Nicæno Concilio, Constantinopoli-
... tano. Pag. 697: Vnum est (inquit) crimen, quod "
... damnatur, ac punitur: diligens observatio "

„ traditionum Patrum. Ob hoc fugantur pastores pij: & ad
„ tudines, habitationes transferunt. Non raticies quod
„ iniquitatis venerabilis est: non exercitatio pietatis:
„ iuxta Euangelium, à iuuentute vsq; ad senectam prod
ille. Annon hoc idem est crimen, quod vos Ariani vestri
poris, in nobis damnatis? Obseruent hac omnes illi, qui
praceptoribus nimis addicti, vel ingenijs nimis confis
omnes contemnunt, quemadmodum & vos Ariani fecit
do ex his quæ dixi, vnicuiq; intelligenti liquere: cùm eadem
Sathana in Mahomete, quæ & ante in Ario alijsq; vim
hæreticis, & denique in Pseudoapostolis tempore Pauli,
Dei, deq; eius beneficio doctrina: rectè à nobis concludi,
met cum suis successoribus, verum esse illum Antichristum,
ius aduentus, qui incepit tempore Pauli in Pseudoapostolis
ficacia Sathanæ, in omnipotentia, et signis, & mirac
fuisse legitur. Quare tantum abest, vt ex loco
tichristo, inferri possit doctrinam, quam cum tota
tholica, etiamnum Romanus Pontifex, de vera Christi &
ritus sancti Deitate tuetur, doctrinam esse impiam &
stianam: vt inde potius contrarium necessariò concludatur,
quando verus & perfectus Antichristus, ipse est Mahomet:
priore abnegata, quam nobiscum prius professus fuerat de
nitate doctrinam: post modum Christum, purum hominem
cum Samosateno prædicauit. Summa igitur responsionis
tuum argumentum, hæc est: vos in isto vestro Enthymemate
magnum admittere paralogismum, cùm ita argumentamini:
Papa Romanus, & non alius, est ille verus Antichristus de quo
Apostolus 2. Thess. 2: Ergo cognitio veræ Dei & Christi, quæ
cum nulla est: tùm potius ab ijs, quæ de Antichristo prædixit
postolus, ad monstrandum ipsum Antichristum, arguenda
dum sit. Vos assumitis pro confesso, Papam esse illum simplicem
Antichristum, de quo Scriptura: ac inde ad doctrinam de
quam profitetur, hæreseos conuincendam, descendistis.
sumtum, Patres simpliciter negant: Protestantes tantum
dunt.

...runt verum esse concedunt: ac proinde quam ἀναλῶς in... consequentiam, tam meritò negant. Quid igitur vobis ...dum? Abijs, quæ Sacra litera, de Antichristo prædicant, ...cum Romificem & non alium, verum esse Antichristum ..., deque Scripsura, demonstrandum fuerit. Atqui licet ... Romificem multa congruant: plura tamen, & præci... in Turcicum Imperatorem, verius & plenius competere, ...in Papam, demonstratum est. Ipse enim ex diametro sese ... opposit, totumq; ferè Mundum, à Christi doctrina, cul... dientia anocauit, & indies magis ac magis, nouis occu... regnis (proh dolor) auocat.

Quod etiam ex Apocalypsi profers de Antichristo, datum Apoc. 13. ...esse, vt bellum faciat sanctis (adde) & vt eos vincat: v. 7. ...quamnam magis istud competit, quàm in vestrum Turcum? ...non inficiamur, quin Papa multis sanctis faciat bellum, ...rum in Gallia: idq; hoc tantùm nomine, quòd illi puram ...gelij doctrinam sequentes, cum ipso in idololatrijs, super... stitionibus, falsis doctrinis, communicare nolint. Quis verò ...alia bella illam à spiritu Christi, & non potius Antichri... instinctu gesta dixerit? Caterùm, licet quibuscunque po... sanctis, bellum inferre conetur: non tamen semper vin... cat: quæ est altera pars vaticinij: de Antichristi potes... tate. At verò Turcus, non solùm bellum omnibus sanctis, hoc ..., Christianis, quia Christiani sunt, tanquam æternis hosti... bus indicit ac facit, sed semper etiam, vt hactenus vidimus, ...malo nostro subinde experimur, occupatis Christianorum ...regnis & provincijs, nos vincit. Quousque tandem progres... sa hac potentia, nondum aperte possumus videre: initia ...videmus non exigua in varijs Occidentis etiam partibus: ...nimirum vbicunque Cœtus & Ecclesia Arianis conce... datur. Et huc quoque spectant isti vestri libelli, ô Semina & ...pseudoprophetæ Antichristi: quos per Germaniam aliasque re... gnos, contra doctrinam Ecclesiæ de Filio Dei Deo, spargitis: ...trinam illam, doctrinam esse Antichristi ideo contendentes,

vt po...

vt populi hanc exosi, propter nomen Antichristi, tan[quam] gnum veri & perfecti Antichristi transeant, eumq[ue] potestatem tradamur: quod Dominus Iesus, pro sua [mise]dia, auertat. Vt multa paucis complectar, vestram [ar]torquemus argumentationem, hoc modo. Turcus, [quia] perfectior est Antichristus, Romano Pontifice, vt [ipse] tum est: quia, ad summam, ille facta vera, & perfecta [Anti]verus ἀνλαπάυσ@, sese totum Christo ex diametro [op]& semper opponit, illius personam & officium penitus [im]gnans: cùm alter neq; personam vllo modo, neq; officium [ill]citer perneget. Ergo verius de Turco, quàm de Papa [dic]quòd apud eum extincta sit vera veri Dei & Christi [cog]Quare & vestra, quatenus Turco negatis, Christum [verum] & naturalem Dei Filium, doctrina: doctrina est [non] sed Antichristi. Cogimini enim, velitis nolitis, negare [in] Christi Deitatem: illius quoq;, quo nos redemit, officium [ne]gare: quando sanguine pura creatura, nemo seruari [pos]

Conclusio: cum argumenti Arianorum in ipsos retortione.

Atq; hac ad primum genus Antithesium, [quod] ctrinam Ecclesiæ de Trinitate, cum Sacris literis pugnare [et] doctrinam esse Antichristi, contenditis: nos verò [consen]tire cum Scripturis esse, imò è Scripturis haustam, [eoq;] Christi doctrinam, non Antichristi: vestram verò, verè [Anti]christianam & Diabolicam esse demonstrauimus.

DE ALTERO ANTITHESIUM genere.

Subditis alterum genus: quo probare conamini, [doctri]nam nostram de Trinitate, secum pugnare: idque propterea quòd Patres & alij, qui illam defenderunt, haud constanter eâdem sententia perstiterint; sed à seinuicem dissenserint. [Ad]quantia quoq; inter se scripserint. Hoc argumentum [vestrum] breui responsione diluitur. Primùm enim falsè [supponi]tis, dicta Patrum corrupistis, & facitis esse oppo[sita] reuera non sunt. Hoc facilè liquebit: si quis ea, quæ [de]

*...ipta Patrum aliorumq; doctorum conferat, diligenterq;
... Deinde etiamsi aliquando Patres videantur inter
...dum in Phrasibus & Sacrarum literarum interpreta-
...ssentire: non sequitur tamen eos in summa doctrina
...sse. Quid enim quòd quidam dicant sibi locutionem
...sancta Trinitas, vnus Deus, non placere? num igitur
...cludes, eos cum alijs non sentire, hos tres, Patrem, Fi-
...Spiritum sanctum, vnum esse Deum? Ac si aliquis
...hoc dictum illud Concilij Constantinopolitani, Deum de
...probari: num ergo euinces, illum negare, Filium esse
...esse ex Patre Deo? Dissentiunt nonnunquam, vt di-
...in verbis Orthodoxi doctores: sed semper in sententia,
...doctrina consentiunt. Postremò: esto: aliqui in re-
...dissentiant: Ergóne doctrina, quam è Scripturis han-
...semper professa est, de tribus Elohim, aterno Pa-
...terno Filio, aterno Spiritu sancto, quòd sint vnus idemq;
...sit falsa? Hæc est ad argumentum vestrum, eoq; ad
...genus Antitheſium, summa responsionis nostræ:
...esse omnino & semper verum: neq; consequen-
...tiam ac necessariam esse. Subiectas tamen Antitheſas
...premitate percurremus: video enim pluribus hîc
...esse quàm in priore genere fuis.*

I. ANTITHESIS.

...ugust. lib. 6. cap. 8. de ...Trinitate inquit: Deus tri- ...nus trinus rectè dici- ...lib. 15. cap. 7. dicit ...trinitatem, idem

Caluinus in admonitione ad Polonos: oratio illa, sancta trinitas vnus Deus, miserere nostri, mihi non placet, barbariem sapit. Et Lutherus in maiore postilla: Non est elegans Germanismus, quòd Deum ...Dreyfeltigkeit/ etiam latinum trinus, non bellè sonat.

Quis non videt, & Caluinum & Lutherum, de ...es esse, quòd non sit admodum latina: non autem rem ...m è Scripturis tradit Augustinus, improbasse?

II. ANTITHESIS.

Mysterium Trinitatis omnem captũ excedit, nec intelligi potest, ideoq; simpliciter est credendum.

Aug. lib. 1. de doctrina Christiana, dicit Trinitatem [illegible] purgata mente & cerni [illegible] telligi.

Resp. Torquentur verba Augustini, quæ sunt de doctrina Christiana, libro 1. cap. 10. Hoc tantummodo dicere, quod nobis hîc esse animum: quo tandem lucem illam [illegible] quæ est Deus, perspicere valeamus, & ei inhærere perfecte. Hoc enim didicit à Christo, qui dixit, Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Augustini verba hæc sunt. Quapropter cum illa veritate perfruendum sit, quæ incommutabilis [illegible] & in ea Trinitate Deus autor & conditor universæ creaturæ quas condidit, consulat: purgandus est animus, ut [illegible] illam lucem valeat, & inhærere perfecte. Quam progressionem quasi ambulationem quandam, & quasi navigationem [illegible] triam esse arbitramur. Non enim ad eum qui ubique [illegible] locũ movemur, sed bono studio, bonis moribus. Hæc [illegible] hæc pugnant cum ijs, quæ cum ille alibi, tum alij [illegible] reliquerunt, de obscuritate huius mysterij, & quid [illegible] peret capiunt?

III. ANTITHESIS.

Deus est ens simplicissimum.

Deus constat è tribus personis, Patre, Filio & Spiritu sancto. Ita vicissim destruunt recte dicta: quod enim [illegible] est, simplex esse desinit.

Resp. Deus est ens, id est, essentia simplicissima: quia in eam nulla plane cadit compositio. Ita nec tres illæ personæ componunt: sed in ea subsistunt: quia & Pater totam [illegible] plicissimam habet essentiam, & Filius habet, & Spiritus [illegible] Et us habet: verùm Pater à nullo, ideo ἀγεννήτως. Filius [illegible] per æternam generationem, ideo γεννητῶς: Spiritus à Patre & Filio, per æternam processionem, ideo ἐκπορευτῶς. Et sic [illegible] quia

quemadmodum docent Scripturæ, vt alibi fusius ostendimus: quia si Pater est verus Pater, filium generat, suam & eandem ei communicando essentiam atq; naturam: non ex parte, quia simplicissima cùm sit, impartibilis est: ergo totam. Idem de Spiritu sancto: qui & Patris & Filij Spiritus in scripturis vocatur: & quem Filium à Patre mittis, dicendum est. Quomodo igitur illa tres ἀνυπόστατοι, componere illam essentiam dici possunt: cùm vna & eadem, eaq; simplicissima sit in singulis: eoq; & personæ ἰδιώματα non differant, sed tantummodò diuersis essendi modis distinguantur? Quare quod ais, Deus constare tribus personis: verbum illud, si propriè accipias, non admittit Ecclesia. Compositionem enim aliquam alicuius totius, ex suis partibus, significat. Vox quoque Tripli, vestra est, non Ecclesiæ, in hoc negotio. Ecclesia dicit Tres esse personas, non triplices. Neq; tu, quamquam vel profitearis Philosophiam, vel Philosophum videri cupias, rectè & Philosophicè loqueris: cùm triplum, opponis simplici. Triplici seu multiplici, opponitur vnicum: & simplici, compositum. Quis vnquam tres homines, appellauit triplicem hominem? Quæ sunt vnius naturæ tres individuæ: ea non vocantur multiplicia, sed duo, tria, aut quatuor, &c. Quid ergo? QVOD TRIPLVM EST, SIMPLEX ESSE DESINIT? Quid hoc ad tres personas, in vna simplici essentia subsistentes: quæ inter se non alia ratione differunt, quàm quòd eadem essentia in vna est persona vno, in alia, alio modo? Modus autem iste, nullam adfert compositionem.

IV. ANTITHESIS.

Beza in præfatione in Dialogos Ariæ: Deitas (inquit) cuius causa est alius, quam est Deitas: Caluin. in epistola ad Polonos & contra Gentilem, asserit Christum quatenus est Deus, à Augustin. lib. 7. c. 1. Pater genuit essentiam & Deitatem. Et Cyrillus, Pater principium est, sine principio: quoniam à nullo suæ deitatis habet originem. Filius verò est principium de principio. Et Beza in cap. 6. Iohan. v. 57, Christus

se ipso esse: & hanc ob causam reprehendit verba Concilij Niceni: Deum de Deo, Deum verum, de Deo vero, cùm adeò sit manifesta, vt vel cœcis appareat.

suam diuinitatem à Patre habet. Et Zanchius, Patrem esse fontem totius diuinitatis. Cuius subtili sophistica etiā opus est hanc contradictionem in lucem oculis ponendam,

Resp. Priores autoritates de Deitate per se, & in se considerata, & quatenus etiam est in Patre, loquuntur: loquuntur de personis, Filio & Spiritu sancto. Ac proinde aliud est, quod Deitas in se sese, sit ab alio, caussa sui efficiente: aut etiam, quod in Patre sit ab alio, ab alia scilicet persona: & aliud est, quod in Filio ea sit à Patre, & in Spiritu sancto ab vtroque. Primum falsum est: alterum verum. Si humanitas esset aeterna, non à Deo esset in primo homine: an non eam per se, & in primo homine considerata, à nullo esse, homines verò reliquos, aliunde eam accepisse, rectè diceremus? Quid hic est contradictionis? In idea rectissimè & Theologicè Beza locutus est. Pater enim non est caussa Deitatis, quam communicat: sed Filij, quem Deum communicando, genuit. Ac licet Pater à nullo sit, non est Deitas eius: non est tamen Deitas, qua communicatur, non planè eadem Patre, à quo communicatur. Cùm verò Patres ita quando dicunt, Pater genuit essentiam ac Deitatem: nihil aliud volucrunt, quàm quòd Pater suam essentiam totam communicando, genuit Filium: sicut & nos nostram communicando, nostros generamus liberos. Qua caussa est, cur cùm patres nobis dicantur principia esse & fontes totius humanitatis in liberis: filij tamen formaliter homines non sint, per humanitatem patrum, sed per propriam, licet à parentibus acceptam. Hinc explicatur Caluini dictum. Non enim Filius, Deus est per alienam Deitatem, sed per suam: hæc autem licet sine à Patre, non sola tamen considerata, nullum habet sui principium antecedens. Ergo licet Caluini dictum durius sonum sit, quia cùm dicitur EST, *non simplex Deitas, sed persona etiam, qua Deus est, significatur*

...tur, persona autem Filij, à se ipsa non est: sensu tamen, quem explicant, haud impium est illud dictum. Solam enim Deitatem in Filio, nomine Dei intellexit Caluinus. Patres autem in Filio, Deus de Deo: nomine Dei intellexerunt personam, quæ Deus est. Est autem Filius Deus de Patre Deo: sicut & filius homo, de patre homine. Cæterùm, sicut Filius homo, quatenus filius, non potest esse, nisi à patre: quatenus autem homo, seipso est homo, quia non aliena, sed propria humanitate homo est: Sic Filius de Filio Dei Deo, locutus est Caluinus.

V. Antithesis.

Caluin. in Instit. Deus quoties absolutè nominatur, Patrem, Filium & Spiritum sanctum designat.

Erasmus Roter: Quoties Deus absolutè nominatur, Pater solus intelligitur, Apostolici sermonis consuetudine.

Resp. Diuersa hæc regula, nil præiudicant sanæ doctrinæ, de Deo, quam defendimus.

VI. Antithesis.

Scholæ Theologorum statuunt ingens discrimen, inter οὐσίαν & hypostasin, & qui id negant, habentur pro atheis.

Augustin. lib. 6. c. 8. de Trinitate, dicit se ignorare, quid intersit inter hypostasin & οὐσίαν. Et lib. 7. c. 6. affirmat οὐσίαν siue essentiam & personam differre tantùm denominatione, vel secundùm aliquem modum intelligendi, cùm proprie idem sint. & Hieronym. fatetur, sub voce hypostasis, aliquid latere veneni: nec tutò dici posse, tres esse in Deo hypostases.

Resp. Disputationes illæ Patrum de nominibus οὐσίας & ὑποστάσεως, non efficiunt, quin in rebus consenserint: Summa rerum, in quam omnes consenserunt, fuit: alium esse Patrem: alium Filium: alium Spiritum sanctum: quia vnus ab alio: non autem esse aliud & aliud: quia omnes, vnus & idem Deus sunt. Atq; hoc est οὐσίας, illud ὑποστάσεως: quæ vox

apud Apostolum extat. Hebr. 1: Vox autem ista, à Psalmo deducitur, vt suprà monstratum est. Qui tamen ipsum negant, pro atheis habentur: non autem, qui de vocibus disputant.

VII. Antithesis.

Vnus est Deus æternus, subsistens, viuus, intelligens, individuus.

Tres sunt in vno Deo personæ. Personam verò definimus, quòd sit subsistens, viuens, intelligens, individuum. Si igitur quælibet persona sit talis: necesse est: vt tres sint subsistentes, tres viui, tres intelligentes, tria individua. Nemo potest dubitare potest, dogmate Trinitaris tres Deos, pariter asserere fabricari: præsertim cùm Augustinus expresse dicat, personam non esse aliud, quàm Deum. Nonne igitur tot dij essent, quot personæ?

Resp. Quanquam apud Patres nunquam legi, quod sciam INDIVIDVI, *de Deo in genere seu de Essentia prædicatum, sed semper de personis: hoc tamen per concessionem dictum, primum dictum, de essentia intelligendum esse, quatenus eadem, eaq; individua, in singulis existit personis: alterum autem, de personis, quatenus earum vna quæq; in eadem essentia. Et essentia quidem ideo individua esse dicitur, quod dividi non potest, cùm sit simplicissima: non autem, quòd sit quoddam ὑφιστάμενον, & individuum, extra personas. Tres enim sunt, & non plura in Deo ὑφιστάμενα: Pater, Verbum, Spiritus sanctus. Ita tres esse subsistentes, intelligentes, viuentes, individua, libentissimè cum Athanasio confitemur: sed inde non licet nos consequi, tres igitur statui à nobis τῇ ἰσοίᾳ Deos. Esse enim tres, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, realiter inter se proprijs personos subsistendi modos, sint distincti, distinctas, ὑφιστάμενα, non sunt tamen, propter vnam & eandem volun, à se inuicem vt nos, diuisi. Oportet enim semper in hac Sacra scriptura fundamenta intueri: Vnum tantum modò esse Deum, seu Iehouam & plures inter se distinctos Elohim, Patrem, Filium & Spiritum sanctum: quorum quisq; in Scripturis pariter Deus appellatur: & Deus esse, ex ijsdem attributis demonstratur.*

VIII. An-

VIII. ANTITHESIS.

Damnamus (inquiunt Orthodoxi) ipsum dogma Sabellij, Praxeæ, Noëti, veterum hæreticorum, contendentium, vnum eundemque esse Patrem, Filium & Spiritum sanctum: & nominibus solùm, non personis distingui.

Huic damnationi ipsimet se inuoluunt: idque cum ex alijs argumentis non obscurè colligitur, tum verò ex eo, quòd eiusmodi similitudinibus suam fidem declarant: Solis, inquiunt, vna est substantia, at vires diuersæ: & anima humana vnica est, cuius tamen diuersæ sunt potentiæ: In igne est calor, sine quo calefacere non potest: & in artifice est sapientia, sine qua efficere nihil potest. His, inquam, similibus Orthodoxi, vniuerso orbi Christiano testatum faciunt, se Patrem, Filium & Spiritum sanctum, vnum individuum conflare, ita vt Pater reuera non sit alius, quàm Filius, nec Filius alius, quàm Pater, sed eiusdem substantiæ, eoq; : idq; hoc ipsum est, quod hæresis Sabelliana olim propugnabat. Huc pertinet canticum illud Papale, quod Lutherani retinent in suis Ecclesijs, cuius inter alia hæc sunt verba: Pater, Filius, Spiritus sanctus, tria sunt nomina, omnium eadem potentia. Quia enim Euangelici affirmant articulum de Deo, vnum mansisse sub regno Antichristi: eo ipso hunc cantum, similes nugas approbare se fatentur. Quemadmodum verò, veri Orthodoxi contra Gentilismum pugnant, in Sabellij hæresin incurrunt: ita è conuerso, quoties in Sabellianis confutandis, acriùs insistunt: multitudinem Deorum in Ecclesiam inducunt, hoc est, tot Deos constituunt, quot personas numerant. Si igitur penitus excutiatur dogma Trinitatis: apparet è perniciosissimis & quidem toto genere contrarijs erroribus conflatum esse, Gentilismo & Sabellianismo, hoc est, plurium Deorum, & confusione Patris, Filij & Spiritus sancti, quibus Christianam religionem miserè conturbari necesse est. Neque enim nisi doctoribus Ecclesiæ vel inuitis, subinde exciderent illæ quædam voces, de vno Deo Patre, & Mediatore Iesu Christo apud Deum: non video, quæ spes esse possit de Ecclesijs nostri temporum. Sed facit ingens Dei bonitas, vt in medijs tenebris salutaris aliqua lux veritatis subinde effulgeat, quæ piorum

rum mentes, ſpiritu directore, in recta cognitione Dei, [illegible] Chriſti erudiat. Hæc vtinam ſedatis animis expenderent, [illegible] opinantur ſuas Eccleſias, ita à iugo Antichriſti vindicatas, [illegible] libertatem Euangelij traductas eſſe, vt nulla amplius reformatione, in vlla doctrinæ parte opus ſit: quique eò [illegible] labuntur, vt ſi quis ipſorum placitis non per omnia ſubſcribat, aut de aliquo doctrinæ capite controuerſiam mouet: eum [illegible] biſſimè perſequantur, & ſi facultas ſupperit, funeſto ſpectro è medio tollant. Ita ſcilicet ſe ipſos reddunt indignos vberi gratia: & Deum hac ſua immanitate, ad vlciſcendum ingratitudinem prouocant.

Reſp. Illud Damnamus, meritò probamus: [illegible] hæreticorum dogma, falſum impiumq; fuit. Quòd [illegible] tis, nos eâdem inuolui damnatione: negamus: & [illegible] veſtrum nullum eſt. Quæ enim ex noſtrorum libris [illegible] ſimilia ſunt, quibus aliquo modo declarare voluerunt [illegible] ita abſurdum, vt ſapientes Mundi putant, vnum tamen [illegible] eſſe Deum, & in eo tamen tres eſſe perſonas: quæ nihil [illegible] quàm ipſe Deus vnus: quando in rebus creatis, ſi non [illegible] ſus, ſimile tamen quiddam reperitur: vt in Sole, & in [illegible] Cur enim quod in creaturis cernimus accidentale: id non [illegible] gradu altius aſcendentibus, non licet in Deo, ſecundum [illegible] tas, de perſonis cogitare, & affirmare? Non valet igitur [illegible] ſequentia veſtra: multa potentia ſunt in anima humana, [illegible] tamen in ea ſunt multa individua, ſed vnum duntaxat [illegible] dualum: Ergo etiam in Deo, diuerſa perſona, in vnum [illegible] duum ab ijs conflantur: qui illis ſimilibus oſtendere [illegible] vnum eſſe Deum, tres autem in eo perſonas. Similia [illegible] in prouerbio eſt) non currunt quatuor pedibus. Nos ſemper [illegible] tinemus, vnum eſſe Iehouam, plures Elohim: & horum in [illegible] ptismo explicationem, cùm dicimus baptizari eſſe, in nomen Patris, Filij & Spiritus ſancti: Ab his fundamentis non diſcedimus: reliqua ſunt mera ſophismata. Annon verò doctrina noſtra, ex diametro pugnat cum Sabelliana, pariter & cum Arrianismo? Ille enim vnam perſonam, qua tribus nominibus ſe

palam

pollueretur, constituebat: Isti, plures posse Iouem, à se inuicem secerni: Nos cum Scripturis, vnum Iehouam, in tres Elohim distingui: ita vt Deus nihil aliud sit, quàm aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus Spiritus sanctus, realiter inter se distincti, propter diuersos subsistendi modos: minimè autem à se inuicem diuisi, cùm vna eademq; sit omnium essentia: in Patre existens ἀγεννήτως: in Filio, à Patre, & γεννητῶς: in Spiritu sancto, à Patre & Filio ἐκπορευτῶς. Quid clarius, & è Scripturis certius? At non percipio. Num igitur verum non est? Audi Israël (inquit Moses) Iehoua Elohenu, Iehoua Echad: Baptizantes eos (inquit Christus) in nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti. Tres sunt in Cœlo (inquit Iohannes) Pater, Λόγος, & Spiritus sanctus: & ἕν tres, vnum sunt.

Aduersus hæc dicta vos superbè perpetuò pugnatis: Nos illis simpliciter acquieuimus. Vtinam hæc dicta, sedatis animis expenderetis: & sine curiositate, simplici fide credere tis. Sed dum vultis vestris carnalibus ingenijs, scrutatores esse diuinæ Maiestatis: vos tandem opprimemini ab illa, & illius iram sentietis. Resipiscite, resipiscite miseri.

IX. Antithesis.

Pater, Filius & Spiritus sanctus, tres sunt personæ, eiusdem maiestatis, potentiæ, honoris.

Ambrosius in 2. ad Cor. 5. sic: Quamuis Christus nos redemit, sunt tamen omnia ex Deo, ideo oportet Patrem præferre. Et Hilarius de Synodis: Non exæquamus Filium Patri, sed subiectum intelligimus. Idem testatur lib. 9. de Trinitate: Ecclesiam suo tempore, confitendo Christum esse Deum, nihilominus Patrem, solum verum Deum confessam esse. Et Zanchius in tribus Elohim: Pater est principalis Deus, præ Filio & Spiritu sancto: Patrem credimus super omnia, & καθ' ἐξοχὴν, hoc est, secundùm præstantiam, Deum verum prædicamus: Item, non inficiamur, quin Pater modo quodam peculiari Deus sit, nempe secundùm præstantiam, præ Filio & Spiritu sancto, quia est fons totius Diuinitatis. Hæc testimonia clarissimè docent, æqualitatem trium

personarum, ab ijs ipsis euerti, qui maximè eam stabilire conantur: & toto illo tempore, quo hic peregrinus Deus in Ecclesia dominatum tenuit, scintillam aliquam rectæ cognitionis vnius æterni ac altissimi Dei Patris, & vnius Mediatoris IESV CHRISTI, diuino beneficio conseruatum esse.

Resp. Prior sententia, omnium est Orthodoxorum: reliqua Patrum dicta, duplicem habent sensum. Aliquando vtuntur, respectu humanæ in Christo naturæ, & officij Mediatoris: Sic enim Pater maior est Christo, vt Christus ipse dixerit: & Patri subiectus est Filius, Philip. 2. Aliquando respectu originis & ordinis, inter personas diuinas: quarum vna originem ducit ex alia: & ordine Pater semper præfertur Filio: & Filius, Spiritui sancto: vt in forma Baptismi docuit Christus. Est enim præstantius quid, & dignius, gignere quàm gigni: & mittere, quàm mitti. Atq; hoc sensu Basilius interpretatus est verba Christi, Pater maior me est: quòd scilicet Pater, qui Pater, maior sit Filio, quâ Filius est: quix Pater genuit: Filius genitus est: non autem maior est Pater Filio, quâ Deus est: cum vna & eadem sit vtriusq; Deitas, quæ se ipsa maior & minor esse non potest: sed secundùm hanc, æqualis est Filius Patri, vt idem Christus sæpe docuit: & Apostolus Philip. 2. confirmauit. Certè neq; ego, quâ homo sum, maior sum liberis meis, quatenus & ipsi homines sunt: quem tamen maiorem esse, quâ Pater sum, illi non inficiabuntur. Eodem sensu, vt seipsum explicat, loquitur Zanchius in tribus Elohim. Quid igitur est hic antitheseos & contradictionis? Quod ex Hilario adducis de confessione Ecclesiæ, eam confitendo, Christum esse Deum, nihilominus Patrem solum esse verum Deum, confessam esse: id non alio sensu intelligi potest aut debet, quàm quo Christus ipse intellexit, cum hæc verba ad Patrem fecit, Iohan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, quo sensu autem illa protulerit verba Filius Dei: supra à nobis in primo genere Antitheseum tuarum explicatum est. Sed lege etiam eum, quem aduersus nos citas Hilarium, in eodem li-

bro

lib. de Trinitate nono, pag. 173. & iugulum tuum, tanquam hominis blasphemi, sentiet ictum iusti carnificis. Inde enim enim Hilarius, Filium istius Patris, qui est Deus verus, esse quoq; verum Deum: imò illum eundem solum verum Deum, qui de Patre pradicatur. SOLVS *enim, non ad personam Patris, quasi exclusa persona Filij: sed ad nomen Dei, hoc est, ad essentiam Dei, seu ad Deitatem, quæ vna & eadem est vtriusq;, refertur: proinde, si Pater est ille solus verus Deus, propter essentiam: Filius quoque ex illo perfectissima natiuitate natus, propter eandem essentiam, vnus ille solus verus Deus, vnà cum Patre necessariò fuerit. In eo namq; (verba sunt Hilarij) quod ait,* TE SOLVM VERVM DEVM, *separari se à* VERITATE DEI, *per exceptionem* SOLITARII *existimatur (nempe ab Arianis:) cùm solus verus Deus, nisi se tantùm solitarium Deum, non patiatur intelligi. Et verè istud fides Apostolica non patitur, duos veros Deos credi: quia natura vnius veri Dei nihil alienum, (hoc est, quia nihil à natura vnius veri Dei alienum:) natura eiusdem exæquandum sit veritati. Non erit enim in Dei vnius veritate Deus vnus: si extra naturam vnius Dei veri, alterius generis, & non secundùm natiuitatem, naturalis sibi Deus verus existat. Sed vt in hoc ipso eodem dicto, non ambiguè ipse se in vnius Dei veri natura, Deum verum professus esse intelligatur: à superioribus, huius tamen dicto continuatis atq; iunctis professionibus, responsionis nostræ sermo descendat. Hæc ille: Et ita ex superioribus Christi sermonibus ad discipulos suos, euidentissimè demonstrat Hilarius: Filium vnà cum Patre, esse illum vnicum & solum Deum, cuius cognitio ad vitam æternam, necessaria est. Hic est sensus Verborum Hilarij: vt interim omittamus, quod alibi sæpe, ideo Patrem, solum verum esse Deum, prædicari in Sacris literis docet: quia solus est ingenitus, & à se ipso Deus: cùm Filius sit à Patre, eoq; Deus de Deo: & Spiritus sanctus ab vtroque.*

X. ANTITHESIS.

Ad vnum illum Deum

Ex aduerso docent, Chri-

Israëlis non patet accessus sine Mediatore, & frustra inuocatur sine Mediatore.

stum Dei & Mariæ Filium, neque tamen opus esse Mediatore vllo apud Christum. Quòd si Christus est vnus ille Deus, & tamen nullo Mediatore opus est apud Christum: quis est tam amens, vt non intelligat, funditus euerti, quod fuit ab altera parte rectissimè asseueratum?

Resp. Ὁμωνυμία *in nomine Dei Israëlis. Deus Israël, propriè est ille Iehoua Elohim: sed* καθ' ἐξοχὴν *pro Patre accipitur: præsertim cùm additur nomen Mediatoris. Ad illum, sine hoc accessum nobis non patere, extra controuersum est: Hunc autem inuocari à nobis posse & debere, sine alio Mediatore: nemo Christianam religionem professus, dubitat. Quomodo verò idem Christus & Deus sit, & Mediator, nos Patri simul, & sibi reconcilians: praterquàm quod in tribus Elohim fusè explicatum est: suprà etiam in responsione ad Antitheses primi generis,* Antithes. 15. *non obscurè declarauimus. Sed velamen positum est super vestrum: vt Christum non cognoscatis, & mysteria Dei non intelligatis.*

XI. Antithesis.

Essentia diuina complectitur tres personas: estq; tota in qualibet persona.

Contrarium est, quod recte dicunt, Solum Filium induisse naturam humanam. Si enim tota essentia est in qualibet persona, est quoque in Filio tota: & iam non solus Filius assumsit naturam humanam, sed tota Trinitas. Id iam olim animaduertit Athanasius, in libello de vnitate fidei: metuens enim ne diuideretur Filius à Patre & Spiritu sancto, coactus est fateri, Trinitatem totam nasci ex Maria, & Trinitatem assumere corpus, eò quòd vnita semper sit Trinitas.

Resp. Neque Scripturæ dicunt, neq; Patres docent, Essentiam diuinam, nempe, prout in eà tres subsistunt persona, sibi sumsisse carnem, & factam esse hominem: neque etiam idem de Trinitate tradunt, sed tantùm de Filio. Aliud item est, tota essentia diuina: & aliud, tota Trinitas. Tota essentia diuina,

non

non simpliciter, sed quatenus est in Filio, vnita est carni naturaliter: iuxta illud, Col. 2. In ipso inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter: non autem tota Trinitas, cum solus Filius, factus sit homo. Idcirco & ineptum sophistam agis in argumentando: & calumniatorem incitando. Constanter vbiq; scripsit Athanasius, secundùm confessionem fidei Nicænæ, solum Filium descendisse de Cœlis, & incarnatum, factum esse hominem. Itáne sophisticis & calumnijs seducitis populos?

XII. Antithesis.

Augustin. in disput. contra Maximinum, concedit Patrem & Filium ita esse vnum, quemadmodum Paulus & Barnabas dicuntur vnum esse. 1. Cor. 3, hoc est, eiusdem naturæ, at duorum individuorum.

Alij sic defendunt vnitatem Patris & Filij, vt sint non solùm eiusdem naturæ, sed etiam vnius eiusdemque individui.

Resp. Rectè Augustinum, si rectè intelligatur. Similè adfert, vt discrimen ostendat inter essentiam seu naturam, & inter personas: sed simile non est planè res ipsa. Paulus & Barnabas, non solùm sunt duo individua, inter se distincta, sed etiam à se inuicem diuisa: non sic in Deo: vbi persona, licet inter se realiter sint distincta: nullo tamen modo diuisa sunt, cùm non sint finita. Paulus item & Barnabas, eandem habent naturam specie, & eare vnum sunt: Pater, Filius & Spiritus sanctus, eandem numero, & ideo ἀτομῶς, vnus simpliciter sunt Deus, non autem vnus specie. Quinam scripserint, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, esse non solùm eiusdem naturæ, sed etiam vnius eiusdemq; individui: non legi: nec etiam tibi credo, qui, vt video, mentiri soles. Sed si quid tale à viris pijs scriptum reperitur: non aliter intelligi debet, quàm quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus, eiusdem sint individuæ naturæ.

XIII. Antithesis.

Orthodoxi determinant, Augustin. lib. 7. cap. 1. apertè

nulla ratione verum esse posse, aut dici, essentiam generari.

dicit, Deum Patrem genuisse essentiam & Deitatem.

Resp. Primum est verum, si nomen essentia, proprè; falsum non est falsum, si καταχρηστικῶς pro persona accipiatur, quemadmodum accepit Augustinus & alij etiam vetustiores Patres: & illarum oratio sic resolvenda est, Deus Pater genuit essentiam, hoc est, essentiam communicando, genuit Filium.

XIV. Antithesis.

Pater est perfectus Deus. Filius est sapientia Patris: & Pater esse non potest sine hac sua sapientia, aliàs Deus non esset, inquiunt orthodoxi. Atqui sic Pater negatur esse perfectus Deus, nisi Filius accedat. Sic igitur dicendum erat Trinitatis: Pater non est perfectus Deus sine Filio: & sic dicendo, sententiam suam ad vivum exprimerent, quam aliàs tenebrisimo involunt, metuentes, ne coarguantur à luce.

Resp. Qua est ista tua consequentia? Si Pater est perfectus Deus, & Pater esse non potest sine Filio, qui est sapientia Patris, vt aiunt orthodoxi: Ergo de ipsorum sententia, nisi accedat Filius, Pater perfectus esse negatur: qua inquam ista tua, & ineptè sequela? Quasi verò dicant Orthodoxi, Filium quia est sapientia Patris, efficere, vt Pater sit perfectus Deus. Quòd Pater sit perfectus Deus, eius rei caussa non est, quia habet Filium: alioqui Filius non esset perfectus Deus, quia non habet alium Filium: & sic neq; Spiritus sanctus: sed hoc est in caussa, quia nimirum habet perfectissimam essentiam: qua etiam caussa est, cur Filium quoque perfectum Deum esse dicamus, sicut & Pater est: quia nimirum eandem habet essentiam. Hoc verò ex premissis sequebatur. Ergo Pater, perfectus Pater esse non potest, nisi perfectum, eoq; eiusdem secum naturæ & essentiæ filium habeat. Est autem Pater, sicut verus perfectusq; Deus, propter essentiam: sic etiam verus perfectusq; Pater, propter Filium. Filius ergo, eiusdem naturæ est cum Patre, eoq; verus & perfectus cum Patre Deus. Vade ergo & discas melius argumentari.

Notan-

Notandum præterea, causſam cur Filius ſapientia Patris vocetur non eſſe, quòd Pater per Filium ſit ſapiens: eſt enim ſapiens, ſicut & potens, per ſuam eſſentiam, eoq; ſe ipſo: id quod & de Filio & de Spiritu ſancto dicimus: ſed duabus potiſſimùm de cauſſis ſapientia Patris vocatur: tum quia ſicut λόγος, hoc eſt, ratio, à rationali mente: ſic etiam Filius à ſapientiſſimo Patre genitus eſt: tum etiam quia per hunc Filium, ſe ſuamq; bonitatem, potentiam, Maieſtatem, Angelis & hominibus patefacit Pater iuxta illud Ioan: Deum nemo vidit vnquam: Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis &c. Viden igitur Ariane, quanta ſint tua tenebra: & eas à luce reuelari?

XV. Antithesis.

Mediatorem oportuit eſſe non ſolùm hominem, ſed & Deum: aliàs non poteſſet placare infinitam iram Dei aduerſus peccatum, ac prò eo ſatisfacere.

Iram Dei, contendunt, placatam eſſe obedientia, quam Chriſtus perſoluit Deo, factus obediens vsq; ad mortem crucis. Atque huius obedientiæ Chriſti, lucentis in paſſione, ne minima quidem portio (vt ipſi volunt) ad diuinam eius naturam pertinet, ſed tota in humana natura patiente hæret. Concedunt igitur Chriſtum Mediatoris munus in natura humana peregiſſe: & ſic viciſſim defruunt, quod antea affirmarunt.

Reſp. Paſſio in humana hæſit natura. Chriſtus enim paſſus eſt, non ſecundùm Deitatem, ſed ſecundùm carnem, vt Petrus & Paulus docuerunt: ſed eius paſſionis vis, à Deitate fuit, quia infinita: niſi enim ſanguis Dei fuiſſet, expiari peccata illo minimè potuiſſent: ideo Apoſtolus dixit, Deus ſanguine ſuo, Eccleſiam acquiſiuit: & alibi, Dominum gloriæ, fuiſſe crucifixum. Quomodo ergo paſſionis Chriſti, ne minima quidem (vt tu calumniaris) portio ad diuinam naturam pertinet? Imò totam, ad illam pertinere dicimus: quia perſona, qua paſſa eſt, Deus eſt. ſed aliud eſt, hærere in natura: aliud pertinere ad naturam: quæ impietas imperitiæ confundis. Annon pertinebant ad Chriſtum

ſtum afflictiones, quas Eccleſia à Paulo patiebatur? Cur enim alioqui dixiſſet, quid me perſequeris? non habebant tamen in propria Chriſti perſona, ſed tantùm in ipſius membris, hoc eſt, in fidelibus. Peregit ergo Chriſtus (inquis) Mediatoris munus in natura humana. Si hoc munus, eſt pati & mori: concedimus: ſed qui tamen peregit, fuit Chriſtus, non homo ſolùm, ſed & Deus: nec ſola humana, verùm etiam diuina voluntate peregit. Etſi enim in natura diuina non eſt paſſus: voluntate tamen diuina, voluit pati in carne. Num verò hoc eſt deſtruere: quod antea affirmauimus?

XVI. ANTITHESIS.

Chriſtus quatenus eſt Mediator noſter apud Deum, inferior eſt Deo: at quoad naturam diuinam, eſt Deo per omnia æqualis.

Zanchius: dicimus Chriſtum duplici ratione eſſe Mediatorem apud Deum: primùm, quà æternus eſt Dei Filius: deinde quà homo. Hæc pugnant ex diametro. Si enim Mediator Chriſtus, inferior eſt Deo, & non ſolùm reſpectu naturæ humanæ, ſed etiam diuinæ Mediator eſt, negamus Chriſtus quoad naturam diuinam, Deo per omnia æqualis.

Reſp. Prima propoſitione nihil certius: Quod etiam in altera de Zanchio refers, Zanchius confirmat. Quod verò tu dicis hæc pugnare ex diametro, nempe Chriſtum eſſe Mediatorem, non ſolùm quâ homo, ſed etiam, quâ æternus Dei Filius eſt, & tamen Mediatorem, inferiorem eſſe Deo: quia ſi Chriſtus, inquis, eſt Dei Filius (qualem ſcilicet nos Orthodoxi prædicamus, nempe naturalem) fuerit ergo Patri per omnia æqualis: ſi rurſus idem, quatenus Dei filius, eſt etiam Mediator: fuerit igitur idem Chriſtus, quatenus Dei Filius (nota hîc fraudem & calumniam) etiam Patre inferior, quia omnis Mediator inferior eſt illo, apud quem eſt Mediator: & ita erit æqualis, & non æqualis: quæ ex diametro pugnant: Quod inquam, dicis hæc pugnare, tu verè tuam prodis ignorantiam: vt qui in Filio Dei neſcias diſtinguere naturam ab officio: & diſcrimen facere inter

has

hæc duo, quatenus Filius Dei naturalis, hoc est, respectu naturæ diuinæ: & quatenus Mediator, hoc est, respectu officij Mediatoris, quod non solum vt homo, sed etiam vt λόγος facit. Naturæ enim seu quatenus Filius est Dei naturalis, æqualis est per omnia Patri Filius: officio autem, & quatenus est Mediator, inferior est Patre. Annon potest homo aliquis, apud alium hominem, officium Mediatoris facere? Num ideo iste Mediator, quia officio inferior est altero: negabitur alteri naturâ æqualis esse? Quid hæc inter se differunt, imperite?

XVII. Antithesis.

Duæ naturæ in Christo arctissimè sunt copulatæ, quemadmodum anima & corpus in vno homine.

Natura humana in terris patiente, aiunt diuinam in Cœlis perfusam esse inenarrabili gaudio, ac ne minimum quidem doloris sensum percepisse. Arqui altera hominis parte patiente, altera compatitur: habentq; corpus & anima inter se communia prospera & aduersa, læta & tristia. Id dum negatur de duabus in Christo naturis negant eas arctissimè vnitas esse: imò verò ipsa vnio Filij Dei & hominis assumti, in nihilum redigitur, sublata hac communione gloriæ & humiliationis.

Resp. Similia non adferuntur, quòd per omnia ei sint similia, cuius causa adducuntur: essent enim alioqui idem, non autem similia: sed vt per clariora, aliquo modo, quæ sunt obscuriora, explicentur. Anima, vt persistam in simili, intelligens est & volens: num igitur propter vnionem cum corpore arctissimam, ipsum corpus sit intelligens, & volens? aut contra, corpus est mortale, ac fami & siti, frigori & æstui obnoxium: num igitur propter hypostaticam vnionem, mens quoque hominis, sit harum passionum, & mortis particeps? Summa: vt defendatis Arianismum, vos in eorum quoq; castra transire non pudet, qui diuinam in Christo naturam verè passam cum corpore fuisse, impudenter docent: cum tamen Arius, negando λόγον esse verum Deum, diuinitatem esse passam minimè concesserit.

XVIII. ANTITHESIS.

Spiritus sanctus tam ab Ecclesia veteris, quàm Noui Testamenti, habitus est pro vno illo vero Deo, cum Patre & Filio.

Refert Sozomenes lib. 7. c. 5. Athanasium cum aliis quibusdam Episcopis Alexandriæ conuenisse, & Spiritum sanctum in Trinitate comprehendisse: quibus verbis recens diuinitas Spiritus sancti arguitur: si quidem Athanasij ac Episcoporum autoritate, in æternæ diuinitatis solio collocatur. Ita augescente regno Antichristi, auctus est numerus Deorum. In Concilio Niceno duo veri dij sanciuntur his verbis: Deum de Deo, Deum verum, de Deo vero. Postea tertius accessit Spiritu sancto in æternæ diuinitatis societatem recepto.

De Spiritu sancto.

Resp. Quæ ex Sozomene profers: ea perperam à te citantur. Lector ergo legat quæ ab illo fideliter narrantur, lib. cap. Interea multarum ciuitatum Episcopi, Alexandriam conuenientes Nicæna dogmata cum Athanasio & Eusebio confirmant, & Spiritum sanctum & Patri & Filio coessentialem esse confitentur, ac Triadem nominant. Eandem historiam refert Rufinus, lib. 1. cap. 29. Additur sanè (inquit) in illo Concilij (Alexandrini) decreto, etiam de Spiritu sancto plenior disputatio, eiusdem substantiæ ac deitatis, cuius Pater & Filius, etiam Spiritus sanctus crederetur, nec quicquam prorsus in Trinitate, aut creatum aut inferius, posteriúsue diceretur. Itáne tu ex his verbis inferre audes, recentem tunc diuinitatem Spiritui sancto attributam, eumq; humana autoritate, in æterna diuinitatis solio collocatum fuisse? Confitentur (inquit Sozomenes) Spiritum sanctum, Patri & Filio consubstantialem esse: antea ergo crediderunt: Vnde verò fides? ex verbo Dei. Ideo Ruffinus ait, pleniorem præcessisse disputationem. Disce ergo fidelius citare Patres: & prudentius ex eorum dictis argumentari.

XIX. ANTITHESIS.

Spiritus sanctus (inquiunt) ab æterno procedit à

Beza in commentario super hunc locum, negat Christum

Patre.

Patre & Filio, & procedendo à Patris & Filij essentiæ sit particeps. Id probant dicto Christi Ioh. 15. Mittam vobis Spiritum sanctum, qui à Patre procedit, loqui de essentia Spiritus sancti, & intelligit verba Christi de virtute & efficacia Spiritus sancti in nobis. Atqui hoc vnicum est testimonium in totis Biblijs, vnde Trinitarij hactenus probare sunt conati æternam processionem Spiritus sancti. Eo igitur sublato, tollitur, quod multis seculis de Spiritu sancto fuit creditum. Quis verò non miretur Bezam nihilominus prauam opinionem semel conceptam retinere, ac nequaquam errorem vnà cum malo erroris fundamento, & quidem abs se euerso, abijcere?

Resp. Beza, magnus est vir, & verus Dei seruus, & Ecclesia optimè meritus: sed diuersa illa interpretatio, nullum fuit præiudicium veritati. Quæ nos quoque de hoc loco Ioh. 15. scripsimus, in DE *tribus Elohim, p. 1. lib. 7. cap. 1. loco 6: adducto Iustino cum primis & Tertulliano: ea iudicio Ecclesiæ verè catholicæ subjicimus: atque eximium illum Dei seruum, quæ est singularis eius pietas atq; modestia, idem facere: mihi dubium non est: nec cuipiam viro bono esse debet. Quòd autem Beza non postea mutarit sententiam, vel potiùs fidem de Deitate Spiritus sancti: id inde est, quia ex alijs infinitis Sacræ scripturæ locis optimè nouit, rem ita se habere: de quibus & nos toto libro septimo. Si nihil aliud haberem: Baptismus in nomen Spiritus sancti, mihi satis esset: quia nemini obsignari possunt aut debent fideles, quàm Iehoua: At tam Spiritui sancto, quàm Patri nos Sacramento Baptismi obsignari voluit, ipse Dominus Iesus.*

XX. ANTITHESIS.

Lombardus affirmat, nullam penè literam esse in scriptura, vnde Trinitas colligi non possit.

Eccius in locis communibus dicit, Trinitatem nullaratione probari posse è sacris literis, sed traditionem esse Ecclesiæ.

Resp. Lombardus hyperbolicè locutus est: Ecclesiarum est, quod refers, quod vix credo, impiè & imprudè. Quid verò hoc ad rem?

XXI. ANTITHESIS.

Zanchius, & alij assertores Trinitatis, testimonia non pauca ex veteri Testamento depromunt, quibus probent, tres esse personas in vna diuina essentia.

Cyrillus lib. 3. de Trinit. legalis eruditio prædicat quidem, quòd vnus sit Deus, & nullo modo dilatat Diuinitatis naturam ad Trinitatem personarum, nec iterum congregat ad vnitatem, hoc enim nos noua docuit scriptura.

Resp. Zanchius fecit, quod & Patres & Cyrillus ipse quem citat. Vt alia infinita testimonia omittam breuitatis causa, non initio illius tertij libri Dialogorum de Trinitate, tom. 5. Lutetiæ, pag. 258. ait Cyrillus, Baruchum quasi digito demonstrare, præter Patrem, ipsum etiam filium, esse illum Deum, qui per Prophetam dixit, Ego Deus, & non est alius præter me! Quomodo hoc docet ex Baruch? citatis illius Prophetæ verbis cap. 3. Hic Deus noster: non reputabitur alius præter eum. Inuenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Iacob puero suo: & Israël dilecto suo. Postea autem super terram apparuit (Sic enim legit Cyrillus:) & cum hominibus conuersatus est. Quod ergo pag. 266. de legali eruditione & noua scriptura subiungit: illud comparatiuè intelligendum est: quòd nimirum doctrina de Trinitate longè clarius & copiosius, in nouo, quàm in veteri Testamento tradatur. Explicat enim dictum Apostoli ad Philip. 3. vbi cognitionem Christi, quam Euangelium affert, vocat supereminentem cognitionem. Et ait præter alia: Posuisse (Apostolus) cognitionem Christi meliorem incomparabiliter omni legali doctrina, & præstantiorem nominat: ruderaq; arbitratur ea, quæ in lege. Et cùm Hermias dixisset, Christum verum vnumq; cum Patre Deum, fuisse prædicatum per omnes Scripturas, quomodo igitur cognitio Christi præstantior &

euidentior veteri legali: respondit Cyrillus in hac verba: Multo melior est, & transilit primam (manifestiorem enim habet narrationem:) & ad scientiam dilatatur, legi incognitam. Etenim & ipse noster sacrorum dux Moses precabatur sanè diligenter, vt euidentem (Nota hac Ariane) & absq; vmbra scientiam Dei assequeretur &c. Continebatur ergo cognitio Trinitatis in veteri Testamento, sed obscura (respectu Euangelij) & sub vmbris tradita fuit. At (inquies) ait Cyrillus de legali: nullo modo dilatat Diuinitatis naturam ad Trinitatem secundùm subsistentiam. Aliud verò est dilatare, hoc est, clarè & copiosè explicare: aliud nullo modo adferre, & indicare. Hîc igitur nulla contradictio.

XXII. Antithesis.

Ex primis sacrorum Bibliorum verbis: in principio creauit Deus (Elohim) Cœlum & terram: Orthodoxi magno consensu eliciunt Trinitatem in vna essentia, quia vox Elohim plurale est, verbum verò creauit, singulare.

Caluin. in Genes. c. 1. Mihi parum solidà videtur tantæ rei probatio. Monendi itaq; sunt lectores, vt sibi à violentis eiusmodi glossis caueant. Putant illi se habere testimonium aduersus Arianos, ad probandam Filij & Spiritus sancti diuinitatem. Interea se inuoluunt in errorem Sabellij, quia postea sequitur: Et Spiritus Dei (Elohim) ferebatur super aquis. Hîc nulla erit personarum distinctio, & Spiritus erit sui ipsius Spiritus. Mihi igitur satis est, quod pluralis numerus, Dei virtutes sonat, quas in creando Mundo exeruit. Hæc Caluinus. Præterea habent Orthodoxi inter alias, hanc quoque regulam interpretandæ scripturæ, quòd videlicet nomina, quæ dignitatem significant, pluraliter vlurpentur, ad ampliorem honorem, cuius regulæ misum est eos penitus obliuisci.

Resp. Solidum esse argumentum, ex nomine Elohim, & Iehoua, ad probandam in Deo pluralitatem personarum, & vnitatem essentiæ: Et meras esse nugas, quæ adferuntur ex Gram-

maticis Hebræis de virtutibus Dei multis, & de dignitate, quæ per nomina pluralis numeri significetur: abundè in libris de Tribus Elohim demonstrauimus. Quòd alij aliter sentiant: hoc nihil præiudicat veritati Ecclesiæ Catholicæ.

XXIII. ANTITHESIS.

Quod Gen. 19. leguntur tres viri apparuisse Abrahamo, quos tamen velut vnum compellat: ex eo Patres omnes ac multi neoterici deriuant tres personas vnius diuinitatis.

VVolffg. Musc. super hunc locum: Personæ illæ tres, sanctæ triadis personæ non fuerunt, nec Abraham eas hoc loco habuit, quod ex historia est manifestum. Erant Angeli, quia sic nominantur, præsertim cum dicunt duo ex his, delebimus locum istum, quia ascendit clamor eorum coram Domino, & misit nos Dominus ad perdendum eum. Quòd Abraham eas pro tribus personis Diuinitatis non habuerit, nec in ijs tres personas triadis considerarit, ex eo liquet, quòd officia humanitatis talia illis obtulit, quæ nemo poterat Deo, nisi prorsus insanus, offerre ac destinare. Vnum autem ex tribus compellat, quia cæteris præstantior appareret, & aliorum nomine loqueretur. Ipsa verò adoratio, fuit corporis incuruatio, ac humanus quidam ac ciuilis honor, quo solebant homines honesti excipi.

Resp. Quod dicis, Patres omnes, valde audacter an. Sed inter illos tres, fuisse Filium Dei, Deum: plures testificantur: quanquam & ij ab Augustino refutantur, de Ciuitate Dei, lib. 16. cap. 29. Quid verò ex hac Interpretum diuersitate, aduersus veritatem concludi potest?

XXIV. ANTITHESIS.

Verba Psalmi 2. Filius meus es tu, Ego hodie genui te: Augustinus & alij permulti sic interpretantur: hodie, id est, ab æterno.

Calu. friuola est Augustini argutia, qui hodie æternum fingit.

Resp. Licet illud HODIE, *non significet æternitatem: dicto tamen illo, Filius meus es tu, probari Christum Filium esse Dei,*

Dei, omnibus Angelis, nemine excepto, præstantiorem: euincit Apostolus ad Hebr. 1. Vbi de Deitate Christi agit: Ad quem enim Angelorum dixit, Filius meus es tu? Caluino etiam sit explicatus. Quid Caluino? Imò Patribus & doctis omnibus.

XXV. ANTITHESIS.

Ex Psalmo quoque 33. Verbo Domini Cœli facti sunt, & Spiritu oris eius omnis exercitus eorum: edocent tres personas Deitatis.

Bucerus dicit, Verbo idem significari, quod solo iussu, & Spiritum oris & Verbum pro eodem dici, vt Esa. 11. percutiet terram virga oris sui, & Spiritu labiorum suorum interficiet impium. Vult igitur dicere Bucerus, non agi hìc de tribus personis, sed extolli his verbis Dei potentiam, qui suo verbo, hoc est, solo iussu, imò simplici nutu condere potuerit Cœlos cum toto eorum apparatu.

Resp. Ad hanc respondetur, quod etiam ad 23: & Bucerus rectè sensit.

XXVI. ANTITHESIS.

Trinitati suæ stabiliendæ accommodant visionem, quæ describitur Esa. 6. Vbi Angeli terclamant, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituũ.

Caluinus negat firmum esse hoc testimonium, & dicit ternario numero perfectionem notari, vt in alijs locis scripturæ: item indefessam assiduitatem Angelicarum laudum, cuius inexhaustam materiam suppediteret Dei sanctitas.

Resp. Etsi vox SANCTVS, *ter repetita, Trinitatem personarum in Deo minimè probet: ex toto tamen illo contextu Prophetæ, eam demonstrari, liquet ex Iohan. 12: vbi de Christo Filio Dei locum illum interpretatur: In Actis autem capite vltimo, de Spiritu sancto Apostolus. Sed tu inique, omisso frumento, arripis paleas, vt insulies Ecclesiæ.*

XXVII. ANTITHESIS.

Et quod Michææ 5. scri-

Caluinus affirmat, Prophe-

ptum

ptum est, Egressus eius à seculo, à diebus æternitatis, ex eo probant æternam Diuinitatem Christi.

tam nō loqui de essentia Christi, sed de efficacia, secundùm quam ab initio Mundi præsens fuit in sua Ecclesia.

Resp. Nec illo Micheæ dicto nititur fides nostra de æterna Filij generatione: quid igitur concludis? Falsámne esse doctrinam nostram de vera Filij æternitate?

XXVIII. Antithesis.

Apud Iohannem: In principio erat sermo, Trinitarijs idem est, ac si scriptum esset, ab æterno erat sermo.

Gualterus: Vox principij æternitati nequaquam conuenit. Cùm enim æternum dicatur, quod principio & fine caret, quomodo principij nomine declarari potest?

Resp. Licet nomen principij, non significet æternitatem: ex dicto tamen Iohan. vera Filij æternitas manifestissimè demonstratur. Si enim Λόγος erat iam in ipso principio, tùm Mundus crearetur: fuit igitur ante Mundi creationem, ergò ante omne tempus: & eare in ipsa æternitate, quando ante tempus, nil fuit nisi æternitas.

XXIX. Antithesis.

Et quod eodem capite habetur, omnia per ipsum facta sunt, ex eo colligunt, Christum vnà cum Patre operari, ideóque eiusdem esse potentiæ ac honoris.

Origenes super hæc verba: Si omnia per sermonem facta sunt, nō à sermone facta sunt, sed ab eo qui est sermone maior, quem quis alium dixerit, quàm Patrem ipsum?

Resp. Verba Ioannis clariora sunt, quàm vt vllius sophisticæ nebulis obscurari possint. Origenes indicat fontem, à quo: sed nunquid negat per Λόγον omnia esse condita? Et maiorem vocat patrem eo sensu, quo etiam (vti suprà respondimus) Basilius illud interpretatur, Pater maior me est.

XXX. An-

XXX. ANTITHESIS.

Deus, inquit Paulus Act. 20. Redemit Ecclesiã proprio sanguine. Est igitur Christus vnus ille Deus, ait Trinitarij.

Eraſm. in paraphraſi: Deus adeò charam habuit Eccleſiam, vt eam ſanguine filij redimere non ſit dedignatus. Hæc interpretatio concinna eſt, & congruit cum alijs ſcripturæ locis. Quicquid enim Deus agit per Chriſtum, perinde habendum ac ſi ipſemet ageret, eò quòd Chriſtus, quicquid agit, Dei voluntate ac mandato agit.

Reſp. Odium Chriſti eò vos adduxit, vt aperta Sacroſanctæ ſcripturæ de Chriſto teſtimonia, nimis violenter & vos, & cauſam veſtram fuerunt, aut ſunt farina, torqueatis. Quæ grammatica docuit Eraſmum, ſuo, ſignificari Alienum, aut contrarium ſuum?

XXXI. ANTITHESIS.

In locis, in quibus Chriſtus diſertè dicitur Deus, aut minè vrget orthodoxi, ad confirmandam ὁμοουσίαν ac æqualitatẽ Chriſti cum Deo, veluti ſunt Iohan. 1. vbi dicunt Deus, & Ioh. 20. Dominus meus & Deus meus. Imprimis verò quod Rom. 9. dicitur: Deus ſuper omnia benedictus in ſæcula.

Eraſm. in Annot. paſſim: Ariani non negant Chriſtum eſſe Deum, imò magnum Deum fatentur, tum ob naturæ præſtantiam, tum officij ac operum dignitatem. Arnon concedunt eſſe vnum illum Deũ, nec vſquam in ſcriptura vnum Deum appellari aiunt, cum hic honor proprius ſit patris. Iohan. 17. 1. Cor. 8. Epheſ. 4. Eò igitur vſq; extollunt Chriſtum, vt ſit Dominus ac Deus omnium angelorum ac hominum: Pater verò non ſolùm angelorum & hominum, ſed ipſius etiam Chriſti, quemadmodum Iohan. 20. & Epheſ. 1. diſertè appellatur: & ideò ſolus altiſſimus dicitur Luc. 1. Act. 7. vtpote cui omnia ſubſunt, nil par. Et Ioh. 10. appellatur maior omnibus ſine exceptione. Eſt igitur inter hæc ingens diſcrimen, quod Chriſtus dicitur Deus, Pater verò vnus & ſolus Deus. Nec quicquam derogatur vnitati Dei, ſi Chriſtus cognoſcitur Deus, &

Dominus angelorum & hominum. Quicquid enim manet sub vno Deo, & ad Dei vnius altitudinem non assurgit, eo non impeditur vnitas Dei, nec plures dij inuehuntur: imò verò immensitas gloriæ vnius Dei è nulla re alia magis perspicitur, quàm quòd sub se habet filium potentissimum ac sapientissimum, qui imperet, ac cuius virtute opera præstantissima efficiat. Quod ad locum attinet Rom. 9. confirmat Beza Christum ibi Deum dici super omnes Prophetas & Patriarchas, de quibus ibi mentio fit, ne quis suspicari posset, Christum esse instar vnius ex illorum numero, ex quibus secundùm carnem natus est. Ideò ἐπὶ πάντων reddit super omnes, non vt alij interpretes, super omnia. Ita confirmat hos gradus, vt Christus sit Deus Ecclesiæ veteris ac noui Testamenti, Pater verò etiam Deus Christi, & consequenter omnium qui sunt Christi.

Resp. Audetis etiam hac disertissima Apostolorum testimonia Arij sophismatis ex Erasmo eludere? Interpretationem illa, Christum esse Deum non ἀρχίαν sed ob naturæ (creatæ tamen) præstantiam, & ob officij & operum dignitatem: nullo modo admitti possunt, aut debent: quippe quæ propria Arianorum, non autem à Spiritu sancto profecta sunt. Vbi enim vnquam in sacra scriptura has, vel expressas, vel aliqua circumstantia indicatas, quemadmodum cum aut Angeli, aut homines nomine Elohim & Dei appellantur, reperies? Cùm igitur Christus ab Apostolis simpliciter Deus, Deus magnus, Deus super omnia benedictus, Deus denique verus appelletur: qua nam est vestra impia temeritas, super hac audacia, vt eum præstantia quadam dumtaxat supra reliquas creaturas, & officio, operumq; dignitate, non autem naturâ Deum esse cum Ario interpretemini?

1.

Istam certè interpretationem nullo modo admittere potest nomen veri Dei, quo Christus 1. Ioan. 5. appellatur: Verus enim Deus esse non potest, qui diuinam essentiam atq; naturam ità in se non habet, vt sit ipsa diuina essentia, proprio subsistendi modo subsistens: quemadmodum neq; verus homo ille esse dici potest, qui non habet humanam in se naturam.

2.

Neq; etiam eandem ferre potest explicationem nomen Filij unige-

vnigenitus. Si enim est genitus: nonergo creatus & factus: Et si ex Patre genitus est, eiusdem ergo cum eo est οὐσίας: Et, si vnicus est Dei filius, ex Deo genitus: ab hac ergo filiatione (vt ita loquar) & ab hac genitura excluduntur Angeli, omnesq; homines. Quomodo ergo fuerit vnigenitus Dei filius, propter excellentem eius naturam creatam: aut propter officium, & per gratiam, operumq; præstantiam? Nam etiam Angeli propter præstantiam naturæ omnes filij Dei, & Dij vocati fuerunt. Et Moses, propter officium, Deus Pharaonis appellatus est: & ad principes iudicesq;: Ego dixi, Dij estis (inquit Dominus) & filij Excelsi omnes: & nos omnes filij Dei vocamur & sumus per gratiam adoptionis & regenerationis. Si ergo vnigenitus est Dei Patris, Filius: alio excellentiori modo, quàm vel Angeli, vel homines, Filius Dei appelletur, & sit, necesse est. Quare non præstantia naturæ creatæ, neq; gratia, neq; officio tantummodò, Filius Dei & Deus esse prædicatur. Quo igitur modo? Naturâ: alius enim modus non restat. Nam si excipias, ideò sic appellari, quòd licet alij quoq; Angeli præstantissimam habeant naturam, ipse tamen longè præstantiorem acceperit: nihil dixeris. Magis & minus, non variant speciem: nec quòd vnus meus filius plus quàm alius acceperit ingenij, hoc efficiet, vt ideò sit vnigenitus, quinq; homo, quàm alter. Idem de præstantiori officio, maiore gratia, deq; præstantioribus operibus si quis obijciat, dictum sto.

Vicissim & Patris nomen propriè acceptum (sicut cùm De- 4.
um esse Christi dicitur, accipiendum est,) vestram istam interpretationem vanissimam esse demonstrat. Sicut enim homo alterius hominis pater dici propriè nequit, nisi illum è sua genuerit substantia: Sic neq; Deus, pater Christi vocari propriè potest: si ipse Filius è substantia Dei genitus non sit: ita vt non officio, aut gratia, aliue ratione, quàm naturâ, non minus quàm Pater, Deus sit. Deum autem Patrem, Patrem Christi propriè vocari, eúq; Christum propriè Dei Filium in Sacris literis appellari, præter alia & argumenta & testimonia, quæ alibi attulimus,

hunc etiam eximi posse arbitror: quia, quod impropriè de vnoquoque dicitur, illud de aliquo alio propriè praedicatur, oportet: & quod vnius respectu impropriè, idem alterius respectu propriè vocabitur. Atqui Deus Angelorum & hominum pater esse impropriè dicitur: quando è propria substantia illos omnino genuit: aliquis igitur alius sit omnino, cuius causa, Deus propriè dicatur Pater: & per consequens, qui propriè sit Dei filius, & ea ratione naturâ Deus, necesse est. Quis autem iste fuerit: si non est Dominus noster IESVS CHRISTVS, *qui vnigenitus Dei filius appellatur: qui quaecunq; sunt Patris, sua quoque esse: & quaecunq; operatur Pater, eadem se quoq; ipsius operari, seq; vnum esse cum Patre praedicauit?*

55 *Quid? quòd ipsamet tria testimonia, quae adfers, nonne istud commentum refellunt? De quónam Iohannes ait, Et Deus erat Verbum? De illo, quem aeternum esse demonstrauit: in principio (creationis rerum quacunque illa sint) erat, hoc est, subsistebat: ante enim illud initium nil fuit, nisi quod verè aeternum est: nihil autem verè aeternum est, nisi verus & naturâ Deus: Adde quòd de illo λόγῳ loquitur, quem minimè factum esse docet, cum ait, Omnia per ipsum facta esse, & nihil esse factum, quod per ipsum factum non sit. Solus autem ille, qui naturâ Deus est, omnino factus non est. Quomodo ergo λόγος, de quo Iohannes loquitur, non naturâ, sed creata tantum substantia Excellentia, & officij operumq; dignitate, Deus à Iohanne vocari, dicere potes? Hunc verò paulo post, vnigenitum à Patre vocat: Quòd autem tum ex voce vnigeniti, tum ex voce Patris propriè accepti euincatur: paulò ante dictum est. Quod Thomas dixit de Christo, Dominus meus, & Deus meus (tempta, Tu es): alluserit ad illud, Deuter. 6.* IEHOVA *Elohenu Nomen enim Iehoua semper vocarunt & pronuntiauerunt Euangelistae, sancti septuaginta interpretes;* Κύριον: *sed Thomas Hebraicè est locutus: Ideò Christum, suum vocauit Iehouam. Neque verò vquam Iudaeis licuit, quempiam suum & Dominum & Deum appellare, nisi qui naturâ verus est* IEHOVA. *Cùm ergò Thomas, Chri-*

Christum, fuum esse dixerit, & Iehouam, & Elohim, nec id fa-
cto contra mandatum Dei fecerit. Tùne Christum à Thoma
supra omnia naturæ creatæ & efficij operumq; dignitate
Deum, agnitum fuisse dixeris?

Quòd etiam Paulus vocarit Christum Deum super omnia
benedictum: id non alio sensu accipi potest, quàm quo ipse Apo-
stolus alibi eum appellat DEVM magnum: & eum in quo inha-
bitat πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς: & qui est ante
omnia (creata) id est, verè æternus: & per quem omnia (nulla
excepta) condita sunt: qui non est conditus. Qui autem est
benedictus, Te Deum naturâ esse negabis? Quod ex Iohan.
1. 1. Cor. 8. Ephes. 4. hoc esse proprium Patris, ut sit unus ille
verus Deus, quàm tu turpiter hallucineris, suprà in explicatio-
ne horum testimoniorum perspicuè demonstratum est: nec vides
adhuc, quoties scriptura vocat Christum, Dei Patris filium,
unigenitum: toties inde euinci, nobisq; à Spiritu sancto
declarari, filium esse eiusdem naturæ cum Patre: si quidem
nomen Patris & Filij, vt accipi necesse est, propriè accipiantur.

Deum Patrem, Deum Christi appellari, quis neget? sed
quando, & quo sensu, videndum est. Num aliquando ante
omnem creaturam? nunquam: sed tantùm postquam factum est
hoc. Non ergò simpliciter, sed nam ἀπὸ, respectu videlicet hu-
manæ naturæ, Deus Pater, dicitur esse Deus Christi: Pater au-
tem proprièὰ, respectu divinæ: & verò etiam per gratiam
adoptionis, respectu humanæ. Ideò non simpliciter
Deus Christus, ascendo ad Deum meum, sed etiam ad Patrem Ioh. 20.
meum: & quidem priori loco, ad Patrem, deinde ad Deum:
quia ab æterno fuit eius Pater, in tempore autem eius Deus. Neq;
dixit ad Patrem nostrum: sed primò Meum: deinde, Vestrum:
quia alia ratione Pater est Christi; alia Pater est Apostolorum
& nostri. Christi est, per æternam generationem, eoq; per totius
naturæ suæ communicationem: noster autem per gratuitam
adoptionem, & per spiritualem regenerationem.

De vocabulo ALTISSIMI, suprà dictum est: & filium

quoq; vocari Altissimum, abundè demonstratum: quò & illud Zachariæ ad filium suum Ioannem Baptistam, Et Tu puer, Propheta Altissimi (hoc est, Christi) vocaberis: præibis enim ante faciem eius. Cum Christus de Patre dixit, Maior omnibus, id est, potentior: si simpliciter se quoque cum omnibus creaturis, vt tu vis, minorem & impotentiorem fecit Patre: cur ergo omnia subiecit? Ego & Pater vnum sumus? Quid est enim, vnum sumus, nisi eiusdem potentiæ? Hoc demonstrat conclusio Syllogismi. Ergo si nemo potest rapere oues de manu Patris, quia maior, id est, potentior omnibus est: nequeetiam quisquam eas rapiet de manu mea, quia eiusdem potentiæ sum cum Patre. Hæc certè est Christi argumentum: nec aliter sequitur hæc conclusio, nisi ex æquali vtriusq; Patris & Filij potentia. Ergò verba illa, Ego & Pater vnum sumus: immediatè de vnitate potentiæ, & per consequens, de vnitate essentiæ intelligantur, necessariò. Hæc contra ea, quæ subijcis de vnitate Dei: sequitur, si Christus eiusdem est potentiæ cum Patre: aut igitur eundem etiam Patre esse illum vnum solum Deum, de quo Scriptura: aut duos esse (quæ summa est blasphemia) veros, & æqualis potentiæ Deos. Vade ergo, & disce melius interpretari scripturas, & ratiocinari. Quis etiam te sic docuit argumentari: Beza vertit illud Πὶ πάντων, super omnes, Prophetas scilicet & Patriarchas: Ergo confirmat hos gradus: vt Christus sit Deus Ecclesiæ: Deus autem etiam ipsius Christi? quod nihil aliud est, quàm dicere Christum Deum esse secundùm quid: Patrem autem, simpliciter: & ita concludere, Christum esse puram, sed omnium tamen excellentissimam creaturam. Hoccine verò aut voluit ille sensus Christi Beza, aut ex eius verbis colligi potest? Beza docet ex verbis Apostoli, Christum esse super omnes Prophetas: ergo super omnia esse negat? ait Apostolum collocare Christum super omnes Prophetas, & Patriarchas, ne quis suspicetur, eum esse illorum numero, ex quibus quoad carnem natus est: Ergone hinc sequetur, Christum altiorem aliquam omnibus hominibus, aut etiam Angelis creaturam, quæ sit aliarum omnium Deus, cui

credit à vobis Bezam voluisse? Hoc certè inferunt tua verba; sed quàm ineptè, imperitè, pueriliter, ne dicam malitiosè, quis non videat? stat igitur sententia: Cum scriptura vocat Christum, Deum: eam velle, vt eum verum ac naturâ Deum esse credamus.

XXXII. ANTITHESIS.

In primis quod Christus Iehoua appellatur, ex eo minimè concludunt esse verum illum Deum, præter quem non est alius: quia hoc vox ipsam Dei essentiam significet, quæ semper fuit, est & erit: & nulli creatæ rei in scriptura communicetur, ipsis etiam Rabinis Iudæorum testibus.

Flaccius Illyricus in secunda parte Clauis, negat hoc nomine æternam essentiam Dei exprimi, quia Exod 3. & 6. (vnde hoc nomen oritur) non scriptum sit, sum qui sum (vt vulgò redditur) sed ero qui ero, in futuro, quod nequaquam intelligi possit de æterna essentia Dei, quæ semper fuit. Docet igitur Deum respicere his verbis instantem liberationem sui populi ex Ægypto, quæ futura erat planè portentosa ac multis miraculis clara: perinde ac si diceret Deus, se quidem Patribus ipsorum Abrahamo, Isaaco ac Iacobo promissionem dedisse de terra Chanaan olim possidenda, verùm ipsis viuentibus non exoluisse tam magnifica promissa, nunc reipsa promissis satisfacturum. Comparat igitur præsentem felicitatem sui populi cum ea, qua olim ipsi erant ipsorum progenitores, quam multo inferiorem esse ostendit. Hæc interpretatio vt concinna est, ita ex aduerso eorum vanitatem redarguit, vtpote quæ stare non potest, si primis Patribus vnius veri Dei cognitio detrahatur. Si enim Iehoua significat essentiam Dei æternam, sequetur Abrahamum, Isaacum & Iacobum, verum Deum, eiusque æternitatem agnouisse: cùm Deus disertè affirmet, se nunquam illis hoc nomine innotuisse. Quòd verò dicunt, nulli rei creatæ hoc nomen communicari, falsum esse ex plurimis Scripturæ locis patet. Legatur vel vnicum caput sextum in Iudicibus, ibi enim Angelus, qui apparet Gedeoni, modò Angelus Iehouæ dicitur, modò Iehoua, propter legationem, quam sustinebat: in quo etiam

etiam loco Kimchi doctissimus Hebræorum diserè scribit, angelum, Iehouæ nomine appellari, vnde colligitur quo loco habendum sit, quod hactenus à magnis Theologis fuit de Iudæorum Rabinis affirmatum.

Resp. Duplex hic adfers effugium, ad argumentum à nomine Iehoua deductum: quo Christum, verum & æternum Deum esse confirmamus. Vnum est, nomine Iehoua non significari æternam Dei aternam: quia interprete Illyrico, Deus Exodi 3. & 6. non dixit, sum, qui sum, vt vulgò dicitur, sed Ero qui Ero: quo futuri temporis verbo, æternitas excluditur. Alterum est, nomen hoc attribui etiam creaturis, vt Angelo in Iudicum libro. Quod igitur attribuatur Christo: inde eum non esse creatorem, sed verè Deum, euinci non posse. Confirmas primum effugium: quia si nomen Iehoua significat essentiam Dei aternam: sequetur, hanc patribus ante Mosen ignotam fuisse: ait enim Deus, se nunquam hoc nomine innotuisse illis.

Ad primum: Non negamus, quin quam refert Illyricus (non est enim ipsius) & lectio & interpretatio ea vera sit ac genuina. Sed qua est hac consequentia, Ergo Iehoua non significat aternam Dei essentiam? non enim ideò essentiam Dei eo nomine significari dicimus, quia locus ille in Exodo secundum vterem versionem sic habeat, SVM QVI SVM: *sed quia Deus, vt eam indicaret, hoc se nomine nominauit: quemadmodum etiam vt suas essentiales proprietates explicaret, se vocauit potentem, iustum, misericordem &c.*

Hoc liquet Exodi 32. vbi Mosi faciem eius videre cupienti, tandem se, & quid, & qualis sit, ijs verbis declarauit: IHOVA, IEHOVA *&c. Quid obsecro significauit nomine Iehoua, si non significauit perfectissimam, aternamq; essentiam? attributa enim præcipua, alijs quæ sequuntur expressit nominibus. Erat autem imprimis, quid esset, deinde qualis esset, declarandum. Cùm igitur nomen* IEHOVÆ, *vt notum est omnibus, à verbo, quod* ESSE *significat, derivetur, & ita sit compositum vt perpetuum Esse demonstret: quid caussa est, quamobrem perfectum, &*

sum, & æternam Dei essentiam, ipso nomine significari neges?

Quanam etiam est ista altera tua consequentia? Deus dixit, se Patribus ante Mosen, in nomine IEHOVÆ *non innotuisse: Ergo si eo nomine significatur essentia Dei, consequetur, hanc illis Patribus ignotam fuisse. Quasi verò Deus de hoc nomine, quo eius significatur essentia, loquatur: Et non potius de complemento promissionum: quòd videlicet licet Patribus planum fuerit se posse (hoc enim voluit nomine Saddai): non tamen reipsa illas promissiones existere fecerit seu compleuerit: nunc autem eas velit in effectum deducere. Hoc enim sibi voluit illa locutione. Quid ergo hic locus ad rem? Nomen certè* IEHOVÆ, *fuerat illis notum: quia ab initio mundi sese nominauit Iehouam: vt ex historia Geneseos liquet: cum non retulerit falsa, idem scriptor Moses.*

Ad alterum κρησφύγετον tuum quod attinet: nimirum nomen IEHOVÆ *aliquot etiam præter Christum creaturis in sacris literis attribui: non igitur rectè inde concludi, Christum eorum esse Iehouam, quia hoc nomine in Scripturis appellatur: Ad hoc inquam effugium idem respondetur, quod etiam ad Anthesin 31, de communicato nomine Dei responsum est. Nomen enim hoc creaturis, vt Angelis, & Arcæ Domini, attribui quidem, sed impropriè, & propter aliquid in eis diuinum: Christo autem ἀναλόγως & propriè: quemadmodum ex circumstantijs locorum sanctæ scripturæ facilè fuerit cuiq; viro docto iudicare. De Messia scribit Propheta: Et hoc est nomen, quo vocabunt eum, Iehoua Zedechenu, iustitia nostra. Cui obsecro puræ creaturæ, hoc nomen congruere potest, vt verè dici possit nostra esse iustitia? Solus certè Deus est ille, qui iustificat: & sola eius iustitia propriè iustificamur. Christo autem propriè & simpliciter datur quòd sit nostra iustitia. Propriè igitur & simpliciter conuenit, quòd sit Iehoua: quia cui propriè competit, nostram esse iustitiam: huic etiam simpliciter congruit, nostrum esse Iehouam: quando Propheta vtrunq; simul coniungit. Stat igitur argumentum Theologorum: Christo non κατάλυ, & im-*

Rom. 8. Rom. 3. 1. Cor. 1.

propriè, sicut nonnullis creaturis, sed simpliciter & propriè tribuitur nomen Iehoua in S. literis: Verè igitur & nouo, Deus est Iehoua.

XXXIII. ANTITHESIS.

Quod ad Philip. 2. dicitur Christus fuisse in forma Dei, & æqualis Deo: inde colligunt orthodoxi, Christum esse cum Patre vnum DEVM.

Calu. Fateor, inquit, Paulum de diuina Christi essentia hîc non agere. Et in instit. lib. 2. cap. 13. sect. 2. Non docet hîc Paulus, quid fuerit Christus, sed qualiter se gesserit. Et Erasm. in annotat. dicit, nihil tale hinc probari, imò ad victoriam detorqueri scripturam ab interpretibus.

Resp. Hoccine est demonstrare, illius Apostoli verba, veram Christi Deitatem, & æqualitatem cum Patre euincendi: quia Caluinus ait, Paulum ibi de diuina Christi essentia non agere: nec quid fuerit, sed qualiter se gesserit Christus, docere? Quasi verò de Caluini sententia, quia Apostolus summam Christi humiliationem explicare instituit, idcirco de diuina eius maiestate omnino tacuerit: cùm potius ad illius humilitatis explicationem, maiestatis declaratio perneccessaria fuerit: nempe, quòd qui æqualis erat cum Patre gloria, eiusdemq. cum illo essentiæ, is nostra caussa sese eò vsq. demisit, vt sumta serui forma, factus sit homo: & tandem supplicio crucis affectus. Qua igitur est ista tua ex Caluino consequentia, Ariane: Fateor (inquit Caluinus.) Paulum hîc non agere (hoc est, sermonem non instituere) de diuina Christi essentia: Ergo ex illo Apostoli contextu, vera Christi Deitas & æqualitas cum Patre euinci non potest? Imò contrarium ibidem docuit Caluinus, & reprahendit Erasmum, qui verba Apostoli eluserit. Placet totum Caluini locum hîc transferre, vt & singularis illius viri pietas, & tua simul diabolica malitia atq. peruersitas, omnibus innotescat. Habent Caluini verba in Philip. c. 2. in illum Apostoli locum, Qui cum in forma Dei esset &c. Nemo, inquit, non videt Paulum hoc vsq.

ng. de Christi gloria tractare, quæ ad amplificandam eius sub-
missionem pertinet. Et mox: Porrò, inquit, in ijs verbis clarè
ostenditur æternam eius Diuinitatem, qui non videt, prorsus cæcus
est. Nec satis verecundè Erasmus, qui tam hunc locum, quàm
alios similes eludere suis cauillis conatur. Fatetur quidem vbiq;
Christum esse Deum: sed quid me iuuat orthodoxa eius confessio,
si nulla scriptura auctoritate fulciatur mea fides? Fateor sanè
Paulum de Diuina Christi essentia non facere mentionem: sed
non sequitur propterea, quin locus ad profligandam Arianorum
impietatem sufficiat, qui fingebant Christum Deum creatum,
& Patre minorem: consubstantialem negabant. Vbi enim a-
qualis est cum Deo absq; rapina, nisi in sola essentia Dei? manet
enim semper idem Deus, qui per Iesaiam 48.11. clamat, Vinoego,
non dabo gloriam meam alteri. Forma figuram significat, vel
apparentiam, vt vulgò loquuntur. Id quoque fateor: sed an
extra Deum reperietur talis forma non fallax neq; emeritia?
sunt ergo à suis virtutibus cognoscitur Deus, & opera eius testi-
monia sunt æternæ eius Diuinitatis. Rom.1.20: ita vitè Diuina
Christi essentia probatur ex Christi maiestate, quam æqualem
cum Patre habebat, antequam seipsum humiliaret. Mihi certè
non omnes quidem diaboli hunc locum extorqueant: quia in Deo
firmissimum est argumentum à gloria ad essentiam: quæ duo in-
separabilia sunt. Videat ergo Lector, qua fide ab hoc Ariano do-
ctorum virorum dicta citentur. Eâdem etiam fide retulit, quod
Irenæus tulit. lib. 2. cap. 13. sect. 2. Caluini verba hæc sunt ad-
uersus Marcionem, qui ex verbis Apostoli Phil. 2. perperam in-
tellis. Christo phantasticum, pro vero & humano corpore af-
fingebat. Sed minimè (inquit) expendit (nempe Marcion.)
quid ille agat Paulus. Non enim quale sibi sumpserit corpus
Christus, vult docere: sed quùm iure diuinitatem suam exerere
posset, nihil pro se tulisse, nisi quod erat abiecti, contemtiq; ho-
minis. Nam, vt eius exemplo nos hortetur ad submissionem:
quum dicit, quùm Deus esset, potuisse Mundo gloriam suam conspi-
cuam statim proponere: cessisse tamen iure suo, & sponte seipsum

„ exinaniſſe: quia ſcilicet imaginem ſerui induit: & eâ humili-
„ tate contentus, carnis velamine ſuam diuinitatem abſconde-
„ ret. Hîc certè non docet quid fuerit Chriſtus: ſed qualiter ſe
geſſerit. Hæc ille. Et ſi ergo Apoſtolus in toto illo contextu ſibi non
propoſuerit docere, quid fuerit Chriſtus, ſed quàm humiliter ſe
geſſerit, vt ſuo exemplo nos quoque ad ſubmiſſionem excitaret:
interim tamen quid etiam fuerit & ſit, Verus ſcilicet Deus & ve-
rus homo, Apoſtolum docuiſſe de Caluini quoque ſententia ma-
nifeſtum eſt.

XXXIV. ANTITHESIS.

Et quod ibidem ſequitur, datum eſſe Chriſto nomen ſuper omne nomen, vt in eius nomine flectatur omne genu: inde quoque magno conſenſu filij & patris ὁμοουσίαν ac æqualitatem aſſerunt.

Eraſmus. Quemadmodum à Deo Patre proficiſcitur omnis gloria filij, ita in Patrem redundat. Vult igitur Eraſmus cum Paulo dicere, gloriam filij in hunc finem flectere, vt ſeruiat gloriæ Dei. Cumque gloria filij non in ipſo filio tanquam vltimo fine ſubſiſtat, ſed altius ſupra ſe aſſurgat, nempe ad gloriam Dei Patris: neceſſe eſt, vt gloria Patris multò ſublimior ſit gloria filij, cum non ſolùm angeli & homines, ſed etiam ipſe filius cum omni ſua dignitate, Patris gloriæ velut ſupremo ac vltimo fini ſeruiat. Et certè quemadmodum Deus Pater primus eſt, atq; vnicus fons, ex quo manant omnia, tam filius, quàm quæ ſunt per filium: ita ordo iuſtitiæ poſtulat, vt quoq; vltimus ſit finis, ad quem omnia velut ad ſui primam originem redeant.

Reſp. Quid Eraſmus ſenſerit de Chriſto, nouit ipſe: Teſtimonia verò Scripturæ de æternâ eius Deitate & gloria, quomodo ille contra orthodoxorum Patrum ſententiam interpretetur, norunt omnes, qui eius ſcripta legerunt. Quòd autem hîc ex illo adfers, omnem gloriam filij, ſicut à Patre proficiſcitur, ſic etiam in Patrem redundare: illud nihil contra nos facit. Deus enim duplicem à Patre gloriam habeat Chriſtus, vnam αὐτὸν & ἰσοτίμον, quæ eadem planè eſt cum gloria Patris, de qua hîc &c. & ali-

alibi: alterum temporariam, qua illi vt homini post resurrectionem, & propter humilitatem atq; obedientiam vsque ad mortem accessit, de qua Phil. 2. Hebr. 2. & alibi: vtrang; in Patrem redundare, ingenuè profitemur & predicamus. Nam primùm quidem quòd Christus Filius Dei sit naturalis, eiusdem cum Patre essentiæ: hoc habet à Patre in aterna sui generatione, ing gloriam Patris cedit: qua certè gloria spoliat Patrem, quicunque Filium, naturâ esse Deum negat: negat enim per consequens, Patrem, verum & naturalem esse Filij Patrem. Deinde verò quòd idem Christus etiam vt homo ad tantam euectus sit gloriam, quantam tam in cœlo sedens ad dextram Patris in sua humana habet natura, finitam quidem, sed tamen numeris & modis omnibus perfectam: hoc quoque habet à Patre, & in Patrem idem gloriam cedit: vt Apostolus Phil. 2. & alibi docet. Sit ergo de prima, aterna & immensa: sive de altera, quam accepit in tempore, etmq; finitam: sive de vtrag; simul, dictum Erasmi intelligatur: illud nihil cum doctrina Ecclesia de gloria filij pugnare, quis non videt? Caterùm quòd tu tanquam Erasmi interpres, negata prima, & essentiali aternaq; gloria, dissimulata verò altera, qua illi, vt homini, in tempore accessit, tertium gloria genus, gloriam nimirum creata & finita, nescio cuius Deitatis, affingis Christo: istud tanquam tuum imò diaboli mendacium cum tota Ecclesia Catholica reijcimus. Locus autem Phil. 2. manifestus est: futurum tandem aliquando, vt omnes creaturæ mente prædita, impijetiam omnes, omnesq; etiam hostes, è quorum numero vos quoque estis, ô Ariani, hunc ipsum Christum, velint nolint, verum esse Κύριον, hoc est, Iehouam confiteantur: eiq; tanquam tali genua flectant, secundum Isaiæ vaticinium cap. 45: vbi Iehova ait, Mihi flectetur omne genu: id quod Apostolus in gloriam Dei Patris cessurum dixit: quia sicut qui non honorat Filium, nõ honorat Patrem, ait Christus Ioan. 5: sic contrà, qui honorat Filium, honorat Patrem. Allusit enim procul dubio Apostolus ad illud Christi Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit filio: vt omnes honorent

Filium, sicut honorant Patrem: (eoq́, eodem quo & Patrem, honore illum afficiant:) qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Quis est iste honos? vt sicut Patrem, sic etiam Filium agnoscamus & confiteamur verum esse Iehouam, eoq́ illi flectamus genua. Hanc ob causam volet Pater, vt tandem in fine Mundi, Filium ipse carne visibili vestitum, summa cum maiestate è cœlo veniat ad iudicandum viuos & mortuos: vt omnes etiam impij, ex illo glorioso aduentu, & iudicandi officio, eum verum esse Dei filium, verumq́ Mundi Dominum, & Iehouam cognoscentes, genibus flexis vel inuiti, vt reprobi & cacodæmones, hostesq́ eius omnes, debito etiam honore afficiant. Sic enim in Filio honorabitur, & adorabitur & glorificabitur Pater. Hoc est, quod hic ait Apostolus: futurum hoc in gloriam Dei Patris. Videte ergo quid agatis miseri homines. Qui Christum, tanquam verum, naturalemq́ Dei Filium, nunc sponte, idq́ cum vestra salute, adorare recusatis: Vos certè tandem inuiti, ad æternum exitium vestrum id facere cogemini.

XXXV. ANTITHESIS.

Cùm Paulus inquit Tit. 2. Expectantes beatam spem & apparitionẽ gloriæ magni Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi: Beza vtrumque ad Christum trahit, reprehendens eos, qui posterius solùm Christo tribuunt, prius Deo Patri.

Calu. dubium est, coniunctim ne hæc sint legenda, an verò de Patre & Filio disiunctim. Postea sic explicat: Paulus de reuelatione gloriæ magni Dei locutus, mox Christũ adiungit, vt sciremus in huius persona, fore illam gloriæ reuelationem.

Resp. Opponis Caluinum Bezæ: quasi ij duo magni viri de huiusce Apostolici loci intelligentia inter se dissentiant. Sed falleris miser: nihil enim hic Beza contra Caluinum scripsit: sed tantùm, quod Caluinus dixerat sibi esse dubium, illud emendauit Beza: & vnà cum Patribus aduersus Arianos, tam nomen τῦ μεγάλου θεῦ, quàm nomen σωτῆρος, ad nomen τῦ ἰησοῦ referendum

dum esse, luculenter demonstranit: idq; ijs duabus potiss. ratio-
nibus: primùm quidem, quia de eodem hac duo apud Apostolum
pradicantur, cui etiam nomen ἐπιφανείας attribuitur: nomen
autem ἐπιφανείας, aut etiam παρουσίας nunquam Patri, sem-
per autem Filio in S. literis attribuitur. Deinde quia vno arti-
culo τοῦ, connectitur vtrumq; nomen, & μεγάλου θεοῦ & σωτῆ-
ρος ἡμῶν. Sicut ergo cùm de Patre legimus apud eundem Apo-
stolum, ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, vtrumq; nomen ad vnam Patris perso-
nam referimus, non autem ad duas: id quod facere cogeremur,
si legeremus ὁ θεὸς καὶ ὁ πατὴρ: sic etiam, cùm hîc Apostolus non
dicat τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος, sed tantummodò τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος:
idcirco gratam, Paulinamq; phrasin postulare, vt vtrumq; pra-
dicatum ad idem subiectum, hoc est, ad Ἰησοῦ Χριστοῦ referatur:
quare hinc euinci Iesum Christum, sicut Seruator noster est: sic
etiam magnum esse, hoc est, verum & naturâ Deum. Ad con-
clusionem quod attinet, annón hoc idem aduersus vos ex Apo-
stolo concludit Caluinus? quòd verò attinet ad illa Apostoli ver-
ba τοῦ θεοῦ, καὶ σωτῆρος, nunquid pugnant inter se Caluinus &
Beza, quia vnus dicit dubium esse, quò referenda sint, alter ita
explicat, vt omnem tollat dubitationem? Fallerus ergo Ariane,
si putas, te istos duos Dei seruos inter se commisisse: sed quid, si
etiam vnus cum altero pugnaret, nam ideò Catholicæ Ecclesiæ
doctrina falsa esset, aut periclitaretur? sed audiamus etiam
Caluinum ipsum in hunc Pauli locum. Porrò (inquit) dubium
est, coniunctim ne hæc legenda sint, Christi magni Dei & Serua-
toris: an verò de Patre & Filio disiunctim. Ariani hunc poste-
riorem sensum arripientes, probare inde conati sunt, Filium esse
Patre minorem: quia hîc distinctionis caussa à Paulo dicatur
Magnus Deus. Orthodoxi Ecclesiæ doctores, vt obstruerent
aditum huic calumniæ, vehementer contenderunt, vtrumq; de
Christo prædicari. Verùm breuius & certius refellere licet Aria-
nos: quia Paulus de reuelatione gloriæ Magni Dei locutus, mox
Christum adiunxit, vt sciremus in huius personâ fore illam glo-
riæ reuelationem: ac si diceret, vbi Christus apparuerit, tunc

pate-

„ *patefactum nobis iri Diuina gloria magnitudinem. Ipse igitur Magni Dei intellexisse videtur Caluinus, non solum Patris personam, sed & Filium simul & Spiritum sanctum, qui omnes sunt vnus idemq; τῇ οὐσίᾳ Deus. Gloria enim illa, de qua loquitur Apostolus, communis est Patri, Filij & Spiritui sancto, sed in sola Filij persona, visibili nimirum carne vestita, cum venit ad iudicandum viuos & mortuos, relucebit, omnibus q; super carnem conspicua. Quare neq; Caluinus vobis, aliisq; dormit, in huius loci intelligentia fauet: quippe qui nomen τῆς μεγάλης, minimè ad solam Patris personam restringit: sed ad totam diuinam essentiam, quatenus ea est etiam in Filio, & in Spiritu sancto, extendit. Certè Filium, magnum esse Deum aperte confitetur Caluinus: cùm illam gloriam magni Dei, in persona Christi reuelatum & patefactum iri, sine vlla dubitatione affirmat. Vade ergo Ariane & da operam, vt melius intelligas, quæ legis.*

XXXVI. Antithesis.

Dictum Pauli 1. Tim. 3. Deus est manifestatus in carne, pleriq; sic interpretantur, vt ex eo omnium firmissimè conentur probare, Christum esse vnum illum Deum.

Vuolffgan. Musc. Deus est manifestatus in carne Christi. Sententia Musculi haec est: quemadmodum Deus dicitur se manifestasse in rebus creatis, quas tamen per Filium creauit: ita in Christi incarnatione, passione, morte, resurrectione, ascensione in Cœlum, præconio Euangelij, Deum quasi præsentem conspici, ac clarissimè cognosci.

Resp. Quod ex hoc Pauli dicto, Christum, verum esse Deum firmissimè probetur: hinc manifestum fit. Nomine enim Dei intelligendum esse constat, aut creatum aliquid, aut increatum. De creato dicam primùm, deinde de increato. Si de pura aliquare creata interpreteris: ea necesse est, vt sit vel purus homo, anima & carne constans, qui propter inhabitantem & operantem in se verum Deum, Deus appelletur: qualem esse Iesum Chri-

Christum, Samosatenum docuit: aut aliquis Spiritus creatus, per quem reliqua omnia sint condita, & qui tandem carne sumpta, factus sit homo: & qui tum propter præstantiam creatæ substantiæ, tum propter excellentiam officij, Deus sit vocatus: quales esse Christum somniauit vester Arius. Primum opinionem refellit Apostolus, cùm ait, Deus manifestatus est, seu conspicuus factus est in carne, hoc est, in humana natura. Quibus verbis discrimen facit inter eum qui, & inter carnem in qua ἐφανερώθη: quorum autem homo à se ipso, τῇ οὐσίᾳ non differt. Aliud ergo est ab humana natura, ille qui in ea manifestatus est, oportet. Quis mihi hîc partiaris hunc hominem, nec dixeris animum esse illum Deum, qui, corpus autem esse illam carnem, in qua ille factus sit conspicuus. Nam & Samosatenum, omnesq; eius farinæ homines, totum hominem Christum, Deum appellarunt: & eius officij, meritoq; persuadendæ causa, illum dicebant esse Deum, hanc non patiuntur distinctionem: quando non minus carne, hoc est corpore, quàm animo, officium fecit Redemptoris, & tam in hoc corpore, quàm in animo inhabitabat, & operabatur Deus. Adde, quòd non minus corpus, quàm animus, assumtum est in gloria: qui autem assumtus est, is totus vocatur ab Apostolo, Deus. Non potest ergo solus in homine Christo animus, Dei nomine censeri. Quare, si, Qui manifestatus est in carne, differt humanum, priorq; fuit (vt Apostolus ea locutione monstrat) carne: & carnis nomine, tam animus, quàm corpus intelligitur: manifestum est sententiam Samosateni, hîc locum habere non posse. Sed neque Arij, de Spiritu creato, qui carne assumpta, in ea per se ipsum se manifestaverit, habere potest. Quod enim hîc de Deo in carne manifestato scribit Apostolus: illud vocat Mysterium, & quidem sine vlla dubitatione magnum, quo scilicet maius excogitari nullum potest: rem nimirum arcanam, nouam, humanis mentibus absconditam, omnemq; creatum captum superantem. Quid autem noui & arcani fuerit, quòd Spiritus creatus ex factus sum seuerit humanum corpus, & in eo operatus sit, & hanc se ipse conspicuum fecerit? An non Angeli & in Scriptu-

simili, & apud profanos scriptores hoc sæpe factum legimus. Humanum certè captum hæc res non superat. Reformavit nomen Dei, rem increatam significet Apostolo. Nihil autem increatum, nisi æternus Pater, æternus eius Λόγος, æternus eius Spiritus, quem scriptura Spiritum sanctum vocat. De Spiritu sancto nemo unquam hominum hucusq; locum hunc interpretari ausus est: quando nunquam in humana forma visus, aut apparuisse legitur: vt alias taceam causas. De Deo Patre posse intelligi, ex ipsius Apostoli contextu manifestum fit, qui concludit, de solo Filio contextum hunc proprie accipiendum esse. Primò. Certum est, nemine contradicente, hic nominari Apostolum, sicut & Ioh. 1. & alibi sæpe nomine carnis, humanam Christi naturam intelligendam esse. Si itaq; Pater in hac Christi carne, vt vos interpretamini, sese manifestauit, sese conspiciendum fecit: hoc certè fecit, aut ita, vt tamen non sit ipse factus: quo modo & in Cœlis Solem, Lunam, Elementa, cæteraq; omnia, rebusq; omnibus conditis ita sese, suam Deitatem, sapientiam, sapientiam, bonitatem, totam denique suam Maiestatem patefecit, & ceu conspicuum ac palpabilem præstitit, vt tamen ipse non sit factus Cœlum, Sol, aliquidue cæterorum: aut ita se in carne manifestauit, vt ipse reuera per incarnationem factus sit illa caro in qua manifestatus esse contenditur. Prius falsum esse verum est, huic tamen loco Apostoli congruere non potest ratio est: quia hic nullum foret mysterium, nedum magnum mysterium. Quidenim mysterij & arcani dixeris, si dicas, Deum Patrem in creanda humana Christi natura, in eaq; maximis donis ornanda, & ad opera diuina excitanda, sese manifestasse? an non à condito orbe in multis præclarissimis, heroicisq; rebus, si non paria, saltem haud dissimilia præstitit? Nunc autem ait Apostolus, Mysterium hoc in religione Christiana esse omnium maximum: quòd Deus in carne sit manifestatus. Prius non sensus, hic locum non habet. Alterum etiam, nempe Patrem fuisse ipsum carnem, & in ea tanquam sua, suaq; persona se manifestasse, quis admittat, nisi qui ex diametro sit

errat

vere scripturis velis: quæ solum Filium, factum esse carnem, & hominem, prædicant? Caro enim Dei propriè dici non potest, nisi quæ à Deo in unitatem suæ personæ assumta est. Non est autem assumta in unitatem personæ Patris. Et tamen cùm Apostolus ait, Deus manifestatus est in carne, necessariò subintelligendum est, SVA. Apostolo ipso interprete, qui ait, Actor. 20. Suum Ecclesiam acquisivit sanguine (non alieno, sed SVO.) De Christo autem ait Hebr. 5. qui in diebus carnis SVÆ. Et Christus hæc carnem, de qua Apostolus, suam semper vocat carnem. Pater autem unquam vel Pater suam vocat carnem: vel Apostoli, Patris carnem, sicut semper carnem Christi appellant? Non potest igitur locus iste de Patre intelligi, quòd sit manifestatus in carne: nempe neq; sua, quia nulla ei attribuitur caro: neq; aliena, quia hoc non esset mysterium, nedum magnum, & sine dubitatione magnum. Quare de solo Christo.

Ait præterea Apostolus, Qui conspicuus factus est in carne: eum iustificatum esse in Spiritu: hoc est, contrà negantes veram eius Deitatem, vi & operibus ipsius Deitatis declaratum, demonstratum, agnitumq; fuisse verum esse Deum. Quis autem unquam negavit, Patrem esse Deum: vt hoc aliqua egerit probatione: quæ quod Scriptura de illo prædicant, id verum esse ex operibus divinæ eius naturæ demonstrari debuerit? At verò quod de se prædicavit Filius: illud sicut impij Iudæi pernegarunt, sic ipse præter alia argumenta, apertumq; Patris testimonium, infinitis etiam suæ divinitatis operibus, ad finem vsq; vitæ, & in ipsa morte & post resurrectionem, & in Cælum assumtionem, luculentissimè demonstravit: atq; ita in suis sermonibus, quibus se unigenitum Dei Filium, & eiusdem cum Patre naturæ esse dicebat, iustum se, & veracem fuisse, palàm & manifestissimè declaravit: vt is unus verè, non item autem Pater, iustificatus in Spiritu fuisse dicatur. 2.

Ait item: conspectum fuisse ab Angelis: hoc est, Angelos, in hunc Deum carne vestitum, & visibilem factum, tanquam rerum verè novarum & admirandarum cum summo stupore, sum- 3.

suaq; voluptate intuitos fuisse: illum pro vero Deo & hominum Mundiq; Redemtore agnouisse: eoq; & adoraſſe, & omni cultu ſuo genere coluiſſe, quemadmodum hæc omnia Teſtamenti abundè explicant, quæ Paulus uno verbo ἐφάνη breuiter complexus eſt. Atqui hæc tanquam noua, & dixiſſe, non fuit neceſſe. Angeli enim ſemper à conditione mundi in ſua Maieſtate viderunt, eiq; inſeruierunt. De Filio tem dit Hebr. 1. Apoſtolus: Et iterum, cùm introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes angeli eius.

4. Subdit Apoſtolus: prædicatus eſt in Gentibus, id eſt, apud Gentes. Quem obſcurè prædicabant Gentibus Apoſtoli, 1. Cor. 1. Apoſtolus uno verbo explicat, cùm ſcribit, Nos autem prædicamus 2. Cor. 2. Chriſtum crucifixum: Item, nihil decreui me ſcire inter uos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Summa enim euangelij erat, Chriſtum eſſe Filium Dei, nempe unigenitum & naturalem: & hunc miſſum à Patre in Mundum, factum hominem, Deum in carne manifeſtatum: qui ſua morte noſtra expiaret peccata: & qui in hunc, ut verum Deum & hominem credit, hunc iuſtificari atq; ſeruari. Sic ergo prædicantes Chriſtum Filium Dei, ſimul etiam Patrem prædicant: ut Ioannes ait, qui habet filium, habet & Patrem. Illud ergo PRÆDICATVS EST GENTIBVS, immediatè de Chriſto intelligitur, quòd nimirum eſſet verus & naturalis Dei Filius, eiusdem cum illo naturæ, eoq; verus unusq; cum Patre Deus. Quare Chriſtus eſt ille Deus, de quo initio dixit Paulus, Deum manifeſtatum eſſe in carne.

5. Subdit Paulus: πιστεύθη ἐν κόσμῳ, nempe uerum eſſe, inter Gentes. Hoc etiam facit ad myſterij magnitudinem: quod ſicut Apoſtoli, ipſis quoque Gentibus Chriſtum, Deum manifeſtatum in carne, tanquam illarum etiam Seruatorem prædicarunt, cùm tamen ad ſolos Iudæos fuerint de illo facta promiſſiones: ſic etiam à Gentibus fide fuerit receptus, tametſi à Iudæis reiiceretur. Gentes omnes, licet multos colerent

Deos

...secundarios: eum tamen opt. max. agnouerunt Deum, eum Iouem (credo à Iehoua) nominarunt: vnde, Iouis omnia plena: & quòd etiam propter Mundi rerumq; omnium gubernationem, Patrem omnium votarunt: sed ex huius essentia generatum ab aterno fuisse Filium, & ab vtroq; procedere Spiritum Sanctum, vtrumq; eiusdem cum Patre naturæ, ignorarunt: ignorarunt item, hunc Filium missum tandem in Mundum, & factum carnem, hominem factum fuisse, vt totius humani generis Redemptor esset. Quòd ergò gentiles in genere Deum, Patrem omnium, ignorato Filio illius naturali, nouisse, fidemq; in eum præstitisse fuisse negatur: hoc mihi habuit mysterij: cùm illud fuerit Gentibus fermè omnibus & semper commune. Sed quòd Apostolis talem Dei Filium in carne tunc manifestatum, qualem describit Euangelium, prædicantibus, crediderint, & Filium hunc vt suum Seruatorem, Fide amplexi sint: hoc demum pars magni illius fuit mysterij, quæ totius Christianæ pietatis summa æstimatur, & de qua Paulus loquitur. Hunc enim recipiendo, receperunt & eius Patrem, sicut Ioannes ait, qui habet Filium, & Patrem habet: & per consequens, vtrumq; etiam Spiritum. Alia Apostolica, hanc egregiè confirmant doctrinam. Quare exhortatiua particula, Ἀναντιρρήτως τὸ κρεῖττον, confirmatur, quod initio propositum est: nomine Dei in carne manifestati, ipsum Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, propriè intelligendum esse: quia ipse summa est Euangelij, quod Apostoli Gentibus prædicarunt, & quod Gentes Fide receperunt. Non est enim (dicebat Petrus) aliud nomen sub Cælo, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi nomen Domini nostri Iesu Christi.

Deinq; subdit Apostolus de hoc Deo in carne manifestato: 6.
ἀνελήφθη ἐν δόξῃ. Quis, obsecro, assumptus est in gloria? De Patre hoc usquam leges, sed tantùm de Filio: idq; carnis assumptæ respectu. Diuina enim Maiestas omnia implet, vt è Terra in Cælum assumpta fuisse minimè dici queat. Est autem ille idem, de quo vtrumq; dicitur: & assumptus est in gloria: & Deus manifestatus est in carne. Quis ergo tam cæcus & stupidus

est, qui non videat atq; intelligat, Deum, de quo loquitur Apostolus, esse ipsum Dominum nostrum Iesum Christum? Confirmatio huius explicationis petenda est, cum primum ex Iohannis 1. vbi de Λόγῳ, quem dixerat esse Deum, Ioannes ait, ὁ Λόγος caro factus est. En Deum in carne existentem. Deinde subdit, & vidimus gloriam eius, gloriam vnigeniti à Patre: en Deum in carne manifestatum. Illud verò ingenuè fatemur, si Filius Dei Deus, in carne manifestatus est per incarnationem Patrem quoque in eâdem fuisse manifestatum, per suam assumptam sesen Filio exercentem, per q; sui Spiritus, qui Christo tanquam fuit non ad mensuram, charismata: secundum illud, qui videt me, videt & Patrem meum. Item, Pater in me manens. Quid igitur hoc dicto Apostoli firmius ad probandam veram Christi Deitatem, aduersus Arianos proferri possit? Adiicis ex Musculo obijcis: ex ijs, quæ dicta sunt, responsio patet. Non negamus, quin Deus Pater in Filio, eiusq; carne, peculiari & præstantiori ratione, quàm in reliquis creaturis, sanctis hominibus sese patefecerit: sed sensum hunc non esse huius loci Apostolici genuinum, abundè à nobis ex ipso contexta demonstratum est. Addeiam quòd male fide egisti, cum simplici amico tuo lectore. Cum enim Musculus duas adferat interpretationes, vnam qua de Patre, alteram qua de Filio nomen Deus interpretatur: cur tu bone vir altera suppressa, vnam tantummodo retulisti?

XXXVII. ANTITHESIS.

Præcipuum robur vnitatis essentiæ trium personarum, collocant Trinitarij in dicto 1. Iohan. 5. Et hi tres vnum sunt: & quod Iohan. 10. Christus inquit: Ego & Pater vnum sumus. similiter sic: horum trium summus est consensus: & addit, perspicuè intelligi, vnum hîc non referri ad essentiæ vnitatem, sed consen-

Caluinus testatur in versione de trib. testibus in Cœlo, Græcos codices non consentire: ideo se vix audere quicquam asserere: præterea quod dicitur, hi tres vnum sunt, ad essentiam non referri, sed ad consensum potius. Erasmus

falsissimum, quia sequitur: tres sunt in terra, qui testificantur, Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt. Est verò manifestum, haud quaquam vnam esse horum essentiam ac naturam. Loco Iohan. 10. affirmat Caluinus, abusos fuisse veteres Patres ad probandam ὁμοουσίαν Patris & Filij. Christum enim non disputare hoc loco de vnitate essentiæ, sed de consensu, quem cum Patre habet.

Resp. Falsum, quod dicis de præcipuo robore. Non enim ignoramus quæ huic loco obijciantur, & obijci possint. Alia sunt clariora certiora, & testimonia: quæ nemo, nisi qui Baptismo renuntiet, & sacras literas neget, aut illas pro sua tantum libidine, contra omnium consensum, superbè & ineptè interpretetur, inficiari eludere ne potest. Ad baptismum te revoco, qui sacramentum est vnici fœderis: & quo qui ad fœdus pertinent, non nisi fœderis autori obsignantur, obsignari ne possunt, aut debent. Quis est autem fœderis autor, nisi Iehova Elohim? Ier. 31. Adde verò quod Heb. de Christo scribuntur, illum ita esse Mediatorem noui Testamenti, vt etiam Testator, hoc est, Testamenti autor, qui sua morte ratum & firmum illud fecerit, appelletur. Hunc roboris truncum, si potes, finde manibus tuis: sed memineris eius quod accidit Crotoniati. Est tamen & hoc præsens Iohan. testimonium, ad demonstrandum in Cælo illo, in quo Deus Pater inhabitare dicitur, tres esse distinctas res, seu (vt Ecclesia loquitur) personas, quæ eiusdem sint autoritatis, sapientiæ, veritatis, haud ita obscurum: quin quinis, nisi prorsus cæcus, rem ita se habere, perspicuè videre possit. Primùm, ait, est τριὰς: nomen igitur vnus aliquis, seu vna persona, quæ trium nominibus appelletur: aut vnus testis, qui propter diuersos testificandi modos, τρεῖς testes esse dicatur: quasi persona Patris, quia & sermone suo testificatus est de Iesu, quòd sit suus filius, & quia sermonem hunc obsignauit ac confirmauit variis sui Spiritus operibus ac donis, ideo idem Pater non vnus, sed tres testes esse à Iohanne prædicetur. Quis enim hoc de homine, qui de aliqua re testificetur, suum & testimonium, & dictum, & scriptum,

ptum, suo obsignet sigillo asserere audeat? Duo enim sunt Patrem, veri sint in Cœlo testes, quales & Patrem esse sint testificati, oportet. Præsertim cùm non dicat TESTIFICANTVR. sed TESTIFICANTVR. Plures ergo personæ quinam sint isti Tres, explicans, unum vocat Verbum Λόγον: tertium Spiritum sanctum. Certum sicut nomine Patris, Deus Pater Christi intelligatur, nomine Λόγου, Filium illius naturalem intelligi: Ioan. & ex Euangelio Ioan. & ex hac eiusdem epistola ter apparet: Et sic etiam nomine Spiritus sancti, ipse donorum auctor, ab Apostolo significatur. Nec mum est: quin hic idem nominentur, qui & in fonte Hos verò, tres esse Elohim, & unum Iehouam, rem: ex ipso Baptismo sæpe demonstratum est. Quòd quòd ex æquo iam de Λόγῳ, & Spiritu sancto, ait Apostolus, eos esse testes in Cœlo: prout Terra. Quomodo autem Pater in Cœlo sit & ei stificatus est de Christo, & quotidie multis mirisq; catur? Ait non ita, ut ubiq; tamen sit sua Eodem igitur modo, & Filius & Spiritus sanctus in & è Cœlo testificantur: ut sint ubiq;, sicut & Pater est. non ait in præterito, testificati sunt, quasi non amplius tur: sed in præsenti ait, μαρτυροῦσι: quòd etiam Iohannis, & quotidie in finem usq; Mundi, idem ex Cœlo, & de Cœlo, idem de Iesu testificentur ac prædicent. modo verò hoc efficiunt? multis certè & mirâ modo randa Ecclesia ipsius Iesu, contra potentissimos Antichristos, conservatione: amplissima doctrina per totum terrarum orbem propagatione: diuinis membroissimis Iesu operibus: certissima fide, qua plexi, sentimus nos ablutos esse à peccatis: efficaci ve, qua odimus iniquitatem, & diligimus iustitiam animi fortitudine, qua omnia aduersa propter Christum res perferimus: vera Φιλαδελφία, qua nos mutuò

mur,

[illegible] diligimus: firmè demiror, [illegible] quæ plenam [illegible] possificemur, propter meritum solius Iesu Christi, sine [illegible] expectamus. His autem aliisque mirabilibus effectibus & [illegible] in Ecclesia, in singulis Ecclesiæ membris, [illegible] testificantur, Pater almitum et Spiritus S. [illegible] & Christus, qui est Λόγος incarnatus de seipso. Est [illegible] nimirum verum: quia non est, ut ipse dicebas, [illegible] Pater, & qui ab vtroque procedit Spiritus S. [illegible] ut vnigenitum Filium, qui perpetuò & eis modis in Cœlo & de [illegible] testificantur? annum æterni? annon omnipotentes? [illegible] ipsè Deus? De Patre, hos testificari non potes: certum autem [illegible] Apostole, non solum Patrem, sed & Λόγον ipsum, & Spiritum sanctum; ijs quibus & Pater, modis testificari. Non enim [illegible] sed vera simul testificantur. Postremò, considera, quid de [illegible] testificantur: nempe id, quod voluit à nobis credi. Quid [illegible] sit, Euangelista docet, dicens: ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός: [illegible] Ἰησοῦ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Sæpenumero autem ostensum [illegible] nomine huius Christi intelligi non posse nisi eum, qui Deus [illegible] homo. Qui enim est Christus, idem & Filius Dei est: [illegible] verò Filius? vnigenitus: & ea re non per adoptionem, [illegible] sed per naturam: & è substantia Patris genitus Filius. [illegible] enim & perfectus fuerit Pater: si non haberet, nisi [illegible] filium? Ergo & vtrumvis etiam, quòd ij tres testificantur: vtrumvis Deum æternum inuincitur. Vade ergo, & ride hunc [illegible] locum, quasi ad rem nihil facientem. Nam quod subdis [illegible] Tu vel non intelligis, vel facis iniuriam sancto viro. [illegible] si non audere hunc versum amplecti, & inde verum [illegible] Deæ Trinitatem confirmare: sed si non audere [illegible] asserere, nempe de eo quod Hieronymus scripsit, ver- [illegible] fuisse Latinis dantaxat, & quidem malitia, non er- [illegible]: ratio huius est, quòd ne Græci quidem inter se [illegible]. Quod verò subdis Iohan. Καὶ τρεῖς οἱ μαρτυροῦντες εἰσιν: [illegible] proprie & immediatè ad consensionem testium refe- [illegible] esse: scopumq; Apostoli fuisse, demonstrare horum trium

testimonium, vnum idemq; esse, nulla in parte dimissa: sed hinc non sequitur, hunc ergo locum, ad probandum vnitatem essentiæ, in Patre, Filio, & Spiritu sancto, nihil idoneum esse, propter alium trium, de quibus mox, vnum sit essentia, & numero: quasi verò & vnus sit de vnius & vnius locutio: & non agnoscatur differentia inter personas diuinas, & diuina earum in homines effecta, quæ optimo interprete Beza, nominibus AQVÆ, SANGVINIS, SPIRITVS, significantur. Certè aliud sibi voluit Apostolus, cùm de diuinis personis dixit, καὶ οἱ τρεῖς ἓν εἰσι: de tribus autem testibus in terra, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι: quia simplicem tam illorum, quàm horum consensum indicare. Non enim aut temerè, aut elegantiæ caussa mutauit locutionem Apostolus: sed aliquid amplius significandi gratia: quid autem illud fuit? Effecta Dei, non possunt vnum esse τῇ ἑνότητι: sed diuina ὑποστάσεις, possunt & reipsa sunt: quia tres Elohim, vnus sunt Iehoua. Hanc ESSENTIÆ VNITATEM non autem solummodo voluntatis consensum, significare voluisse Christum, docet Iohan. 10. Ego & Pater, vnum sumus: non solùm Patrem, & omnium fermè doctissimorum hominum consensu, verum & ipsum contextus ipse euincit. Conclusio enim Christi fuit, oues meas, è manu mea eripere nemo potest: eoq; non possunt propter Ratio ab æquali, imò eadem potentia sua, cum potentia Patris, quæ significatur nomine MANVS, ducitur. Nam possunt eripi de manu Patris, quia maior, id est, potentior eorum est. Ergo & de manu mea. Ego enim & Pater, vnum sumus. Quidni aliud significat VNVM: quàm vnum non solùm consensu, sed & eadem omnipotentia, eoq; natura, & essentia? Cur ergo seruiliter sensum Christi apud Iohan. in Euangelio, non possumus hunc eundem plane sensum in epistola, eodem modo intueri? Nempe quia in Iohan. cap. 10. VNVM, nempe & natura, & essentia vnum sumus, & summe in volendo & agendo consentire. Est igitur vnum robur ad probandum vnitatem essentiæ in tribus personis, positum non nisi in hoc Iohan. loco: illum tamen non inepte quis nobis confirmaris, quinis pius & mediocriter doctus, persimul esse potest.

XXXVIII. ANTITHESIS.

Christum esse vnum verum Deum, probant inter cætera, dicto illo egregio, quod legitur 1. Ioh. 5. Scimus, quod Filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoscamus verum, & simus in vero, in Filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus & vita æterna.

Erasmus affirmat vtroque modo posse accipi hunc locum, ita vt particulæ ἐν αὐτῷ, reddantur in ipso, aut per ipsum, quam posteriorem interpretationem in paraphrasi sequitur. Et certè si locum hunc probè inspiciamus, planè consimilem reperiemus ei, qui extat Iohan. 17. Pater, hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, vbi non duo veri, sed vnus verus Deus ac Pater nominatur. Non dicit Iohannes Filium Dei esse verum illum Deum, sed ideo eum venisse, vt nos instrueret cognitione veri Dei: neque id solùm, sed efficeret, vt perpetuò essemus ac maneremus in vero illo, eiusque felicitate, gratia ac vita æternum frueremur. Si quæratur, quomodo accessus nobis patere possit ad Deum, cùm is inhabitet lucem inaccessam? respondet Iohannes, per Filium eius Iesum Christum vnicum [illegible] in quo habemus aditum ad Patrem, Eph. 2. 18. quem modum etiam Caluinus dicit, hisce verbis modum exponi accessus cum Deo coniunctionis. Vt verò pios adhuc vehementius rapiat in admirationem tanti mysterij, & clariùs se doceat, Patrem, quem antea verum simpliciter dixit, tandem vocat verum Deum & vitam æternam.

Resp. De loco Iohan. 17. satis dictum est supra, parte prima Antithesi secunda: illum à vobis non intelligi. Certum est, vnum esse Deum: sed dubium non est, quin Pater & Filius eius vnigenitus, duæ sint personæ: quarum si Pater, verus est ille vnicus Deus, Filius quoque eius naturalis, Deus sit, necesse est. Hunc vos præsentem, quàm turpiter torqueatis, ne veram Christi Deitatem confiteri cogamini, planum ex ipso Apostolo faciam, iuuante Christo. Primum ait, Filium illum Dei venisse; quémnam Filium? vnigenitum, vt cap. 4. v. 9.

explicat. Nonest igitur, vt nos, aut Angeli, per gratiam, sed per naturam Filius. Quare ὁμοούσιος & Patri Deitatis [illegible] Filium, hoc est, cùm iam esset Filius, verus [illegible] Iohan. supra cap. 4. explicat, dicens: ὁ Λόγος, [illegible] mutatione loci, sed per carnem, in qua assumpta [illegible] sua assumptam: atq; ita assumtam, vt verus homo fa[illegible] Philip. 2. explicatur: & in Euangelio, Ioh. 1: Heb. 2: 1. Quid enim fuit aliud illius aduentus in Mundum, quàm qui Filius Dei erat aeternus, in carne assumta, per carnem manifestatio? Adde efficacitatem Dei propriam, [illegible] carne exerta fuit, ablutio scilicet peccatorum, 1. Ioh. 1. eius lauat nos à peccatis. Non igitur sanguis [illegible] Dei. Tertiò ait, & dedit nobis (nempe solus) [illegible] gnoscamus τὸν ἀληθινὸν: de cognitione efficaci, & [illegible] stris impressa, loquitur, non qua tantùm verbo [illegible] aliquot erant Moses, & Prophetæ discentes aute[illegible] minibus διδακτοὶ θεοῦ sunt. Est autem solius Dei [illegible] ne: Ier. 31. & alibi. Et huc pertinet illud Iohan. 6. [illegible] Patrem, nisi Filius: & cui voluerit Filius reuelare. [illegible] Manifestaui nomen tuum, & crediderunt se cognouisse [illegible] enim Patris est reuelare Filium (quo illud Christi [illegible] Matth. 16. Caro & sanguis hæc non reuelauit tibi, [illegible] meus, qui est in Cœlis.) Sic Filij est reuelare Patrem: [illegible] est reuelatio Patris, talis & Filij: diuina, efficax, [illegible] Quarto, quo nomine appellauit Patrem, nempe ἀληθινὸν, & Filium nominauit: & sumus (per incorporationem) ἀληθινοὶ: quonam ἀληθινῷ? Explicat per ἀληθινῷ [illegible] ἀληθινοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Quid clarius? Nemo enim [illegible] absolutè possimus, vt hic, proprium est Dei. Nec est [illegible] Iohannis torquendo, sic interpreteris, nos & Patrem [illegible] & in Patre esse, ἐν τῷ υἱῷ, id est, per Filium. Esse [illegible] rum quod attines, verum hoc est: verba tamen ipsa [illegible] huic non ferunt: & alienus est à mente Iohannis hoc [illegible] sententiam concludere voluit, quod initio epistolæ [illegible]

iam

[illegible] professus: de persona videlicet Christi, deq; eius officio. [illegible] aeternum ille Λόγος, Filius Dei, Deus: qui cùm semper [illegible] apud patrem, tandem manifestatus est in carne: ita ut [illegible] ab apostolis videri vellet, auribus audiri, manibus [illegible] contrectari. Officium fuit, omnia illustrare, & animas & [illegible] corpora: In ipso enim vita erat: & vita erat lux hominum: [illegible] nunc non simpliciter Λόγον verbum, sed Λόγον τῆς [illegible] personam simul & officium, duobus nominibus breuiter [illegible] complexus. Hac initio epistolæ: eodem ad calcem concludere [illegible] videtur: nam eundem vocauit & Deum verum, & vitam æternam. Quare, quod verum dixit, & summe ἐν τῷ ἀληθινῷ, non [illegible] de Christo intelligi potest, quemadmodum ipse contextus manifestissimè docet. Cerùm Christus ipse se vocat τὸν ἀληθινὸν [illegible] cap. 5. v. 7. Vel ipsum solum nomen Filij, quod dicit, eum- [illegible] dem facit ἀληθινὸν esse: Filius quoq; eius, ἀληθινὸς sit, [illegible] necesse est. Deum & perfectè, tùm Patre, tùm Filio [illegible] dignum: Quando autem verum: verè alicuius patris filius: [illegible] nisi cum patre. Atq; hoc semper spectabat Chri- [illegible] stus, cùm Patrem, illum ἀληθινὸν, & μόνον θεὸν esse contendit, quem Iudæi & Prophetæ prædicauerant: eo inde, ve- rum quoq; illius Filium, Deum itidem esse, demonstraret: quòd in veritate cognitione, vita consisteret aeterna. Consuetudinem [illegible] Ioannis est & dilectus Christi discipulus, cùm alibi, tum [illegible] etiam de Patre dixisset, eum esse τὸν ἀληθινὸν: statim de [illegible] Filio subiecit, Et sumus ἐν τῷ ἀληθινῷ, Filio eius Iesu Christo: [illegible] agnoscentes unam & eandem virtutis esse naturam: eoq; tam Fi- [illegible] lium, quam Patrem, verum esse & aeternum Deum: id quod [illegible] clarissimis verbis expressit. Quinto igitur loco, diligenter [illegible] expendamus verba: οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς, καὶ ζωὴ αἰώ- [illegible] νιος. Quis οὗτος? an non ὁ ἰησοῦς χριστός? Immo- [illegible] dictio hoc præcedit. Præterea, an non de quo prædicatur [illegible] summa aeterna vita: de eodem etiam prædicatur nomen veri [illegible] Dei? Verò de Christo passim prædicatur, quòd sit vita, [illegible] veracissima & aeterna? An non initio huius epistolæ, Chri-

sum vocamus Λόγον τῆς ζωῆς, & ζωὴν, qua modo sit perfecta, & quidem ζωὴ ἡ αἰώνιος ἥτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν: Perpende hæc omnia, examina, confer cum aliis locis voluis. Certè, Filius ille est, qui fuit semper apud Patrem: non quam enim Pater sine Filio: Et is vocatur Λόγος, Iohan. 1: & Λόγος ζωῆς, 1. Iohan. 1: & is caro factus est, & habitauit nobis, Iohan. 1: manifestatus in carne, 1. Tim. 3: & missus fuit à Patre, vt per illum viuamus, 1. Iohan. 4. Ait autem Iohan. initio huius epistolæ, hanc ζωὴν αἰώνιον, semper fuisse apud Patrem, & iam patefactam esse nobis: nempe, in carne. Quæritur obsecro inficiari possit, Christum esse illam æternam vitam, de qua Apostolus hic loquitur? Si verò Christus est ille æterna vita: æternum quoque & verus sit Deus, necesse est. Quæritur illhæc est impudentia, hunc tam insignem locum, vel ex auctoritate Erasmi, qui quàm bene senserit de Christo, nemo nostrum ipse, eludere? Profectò, qui ex hoc tam perspicuo loco non percipit veram Christi Deitatem: ideo non percipit, quia non vult percipere: & ideo non vult percipere, quia inuidet Iesu crucifixo tantam gloriam: & ideo hanc illi inuidet, quia spiritu Diaboli, qui capitalior hostem non habet Christo, vehementèr agitatur.

XXXIX. Antithesis.

In Epistola Iudæ, vers. 4. Beza sic vertit: subrepserunt quidam homines impij, qui solum illum herum ac dominum nostrum Iesum Christum negant. Et quod Apostolus dicit solum herum Deum ac Dominum, id omne Christo accommodat, & execratur Erasmum, qui primum Deum, posterius Christum refert.

Caluinus sic vertit: insinuauerunt se quidam homines impij, Deum qui solus est herus, & Dominum nostrum Iesum Christum negantes, quæ versio contrariatur Bezæ. Iudicium cum Erasmo facit. Iudicemus, quantis dubitationum procellis iactetur dogma Trinitatis.

Resp.

Resp. Magnus verò protestor: quia in versione quorundam locorum scripturæ, dissidet Beza à Caluino & Erasmo: quasi verò fides Catholica, ijsdem aut alijs hominibus nitatur, & non potius autoritate scripturarum. Caluinus vir alioqui magnus, & magni iudicij, secutus est multis in locis Erasmum, quia non habuit in literis Græcis eruditiorem interpretem: sed Beza Græcè doctior, maluit sequi verum Græci sermonis sensum: præsertim, cùm habueris D. Petrum in epistola secunda cap. 2. sibi fauentem. Ibi enim de eadem re agens, nomen τὸν δεσπότην, ad Christum, qui nos sanguine mercatus est, refert. Nonne igitur dubium, quin Iudas, cùm posterior, secutus sit verba, & sensum Petri. Quid? quod Caluinus ipse, in commentarijs, tum propter vetustos codices, qui sic habent, CHRISTVM, qui solus est Deus & HERVS: tum propter locum Petri, non obscurè indicat, sibi magis probari, vt ipse locus Iudæ, de solo Christo intelligatur? Integer, & fidelius doctorum virorum dicta recitare. Solus certè Christus, est Deus sumus & Herus ille, qui nos mercatus est. Ne complaceris quoq; editio, teste Beza, habet. Igitur ergò, magnis dubitationum procellis agitabitur nostra, de vera Christi Deitate, doctrina?

XL. ANTITHESIS.

Postremò quod scriptum est Apoc. 1. Ego sum α & ω, principium & finis, ex eo arguunt, Christum esse verum illum æternum Deum; qui nec initium nec finem habet.

Erasmus in Iohan. cap. 8. Pater principium est omnium. Filius Patris principium certè dici non potest. Quòd autem in Apocal. dicitur principium & finis, constat intelligendum, Christum esse initium & consummationem Ecclesiæ, quam priore aduentu constituit, posteriore perficiet. Ac videtur sanè idem esse sensus horum verborum, cum verbis Pauli Ephes. 1. quando dicit Christum implere omnia in omnibus. Verùm sic non adæquatur Deo. Est enim Christus omnia in omnibus Angelis & hominibus: At Deus etiam in Christo.

Resp.

Resp. Manifesta sunt illa verba Apocal. [illegible] illi, qui eadem cum tra[illegible] quando [illegible] filium & æternum Dei Patrem, ille phrasis significat [illegible] IAM OVM explicatur. Neq; etiam obscurum [illegible] vel. Ego sum A & Ω, primum & [illegible] Patre intelligi: quia titulum subdit, quem [illegible] habuit, nempe, QVI EST, QVI ERAT, ET QVI [illegible] EST: ex quibus manifestè colligitur, secundum [illegible] ab ipso esse, sicuti est solo Deo conuenientem. Sic [illegible] modo sese habere titulum, Ego sum A & Ω: primum [illegible] Solum enim Deus, principium est & finis rerum [illegible] de Christo mox idem prædicatur, cap. 2. vers. [illegible] producitur in hæc verba loquens, Ego sum A & [illegible] & ostium: & deinceps non semel sese hoc nomine [illegible] eodem titulo ornetur & ijsdem planè [illegible] Filium, quibus & Patrem. quid caussa est, quamobrem [illegible] Patris & dicitur de Filio, testimonia ista interpretor [illegible] principium est rerum omnium, quia ab ipso [illegible] vians Filium eodem sensu vocatur principium [illegible] tur idem Ioban. 1. Omnia per ipsum facta sunt. & [illegible] factum est nihil, quod factum est. Ac si Pater dicatur [illegible] verum scilicet omnium, quia omnia ad ipsum gloriam [illegible] sunt: sic modo idem & Filium, eodem sensu sua [illegible] ketur: quemadmodum ipse scribit Apostolus Col. 1. 16. [illegible] solum per ipsum, sed etiam εἰς αὐτὸν, creata esse.

Atq; hæc de Scripturis, quas putabis te posse [illegible] terpretationibus eludere. Venio ad Patres, quos [illegible] quos solos tanquam sibi inuicem, scilicet, contrariantes [illegible] etiam unquam, si Deo placet, Patronos tuæ impietatis [illegible] ferre: imperitum & miserum hominem.

XLI. ANTITHESIS.

Ex Patribus.

In Patrum [illegible]oque testi- Ignatius in epistola ad Tar-

monia

monijs coaceruandis anxiè laborant Trinitarij, & pro certo asseuerant, totam Antiquitatem, tres personas in vna diuina essentia agnoscere. Ac primò quidem allegant pro se Ignatium omnium Patrum Antiquissimum, qui attigit ætatem Iohannis, Apostoli ac Euangelistæ,

sensus: Intellexi inquit quosdam SATHANÆ MINISTROS voluisse vos turbare, contendentes Christum esse super omnia Deum. Ibidem instituit refutationem huius Sathanæ commenti, quo Christus collocatur in solio vnius altissimi Dei, ac inter cætera adducit testimonium Ioh. 20. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum. Et 1. Cor. 15. Tradet Filius regnum Deo ac Patri: Item tunc & ipse Filius subijcietur ei, qui subiecit ei omnia, vt Deus sit omnia in omnibus. Videmus igitur, Ignatium dogma istud de vna eademq; essentia ac diuinitate Patris & Filij ad Sathanam auctorem referre. Patet etiam hinc, eos qui posterioribus sæculis Orthodoxi sunt dicti, ab Ignatio Sathanæ ministros appellari: Tanta deinceps est secuta doctrinæ ac iudiciorum mutatio. In epistola ad Magnesios sunt hæc eius verba: Christus ijs qui in superstitionem plurium Deorum impegerant, vnum verum Deum Patrem suum annunciauit: ex quibus verbis liquidò constat, Deum Trinitatem Ignatio incognitum fuisse. In epistola ad Tarsenses adducit testimonium ex 8. Prouerb. Dominus creauit me initium viarum suarum, eoque probat, Christum esse Filium Dei. Etsi verò inficiandum non est, verbum creandi non extare in Salomone: tamen Ignatius hac ipsa citatione perspicuè ostendit, tum quid ipse, tum quid Ecclesia sui temporis de Filio Dei senserit, nempe, quòd sit creatus à Deo immediatè ante initium rerum omnium, per quem deinceps Mundus sit conditus, & quæcunque sunt in Mundo. Non igitur in primitiua illa Ecclesia, Christus dicebatur Filius Dei, quòd genitus esset ex ipsa essentia Dei: quæ opinio post Ignatij demum tempora in Ecclesiam irrepsit.

Resp. Aduersus impudentes calumniatores, nullum respondendi genus magis expeditum & accommodatum inueniri posse arbitror: quàm si silendo contemnam, & contemnendo sileam: nempe in priuatis nostris causis, quibus nihil frandi esse po-

sett, si aequo ferat animo iniurias. At verò vbi agitur gloria Dei, salus Ecclesiæ, bonum publicum, honos totius piæ vetustatis: vbi nihil planè, quod ad rem faciat, dissimulandum est bonis Christiano, bonoq; viro. Ergo, quæ hîc subjecit ex Patribus mostet Arianus: ea nullo modo silentio prætereunda nobis sunt: ne minimè enim manifesta iniuria fiat abs te, quisquis es Arianè, illis pijs Patribus, quorum adducis in hoc tuo impio & inepto libello, testimonia: quasi etiam ipsi vestræ hæresi faueant: cùm aduersus eam, suos expressè strinxerint calamos: vt vestra impudens in Deum impietas, & in Patres iniquitas, digna sit quæ alio refutandi genere, quàm nostro, refellatur. Etenim, quanam est ipsa vestra peruersitas: vt qui doctrinam Ebionis, Cerinthi, Carpocratis, Sabellij, Arij, à vobis denuò ab inferis excitatam, Sathanicam appellarunt: vos, eos tanquam patronos vestros in medium adducere audeatis?

Bifariam autem in horum Patrum testimonijs citandis grauissimè & non sine malitia peccatis: primùm, quòd quæ manifestissimè sanam & orthodoxam confirmant doctrinam: ea vos de industria, silentio prætereatis: Deinde, quia quæ aduersus nos tanquam vobis fauentia adfertis, ea vel non intelligitis, vel intellecta, malitiosè corrumpitis. Ad rem.

In Epistola 2. quæ est ad Trallianos: de nouis hæresibus agens, quas viribus omnibus fugiendas esse docet: ita scribit, pag. 7. Τὸν μὲν γὰρ Χριστὸν, ἀλλοτριοῦσι τοῦ πατρὸς: τὸν δὲ νεκρὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ὁσίων μεμιάγκασιν: ἀπαρνούμενοι τὸν σωτῆρα, τὸ πάθος ἀνῃρῆσθαι, καὶ τῶν ἀναστασιν ὑπισχνοῦμενοι: τὸν Θεὸν ἄγνωστον ἐισηγοῦνται, τὸν Χριστὸν ἀγέννητον νομίζουσι: τὸ πνεῦμα, ὅτε ὅτι ἐστὶν ὁμολογοῦσιν. Ἰνὲς δὲ αὐτῶν, τὸν μὲν υἱὸν, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι: ταυτὸν δὲ εἶναι πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον: καὶ τῷ κλίσιν, ἔχειν Θεοῦ ὑ Διὰ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἰνὸς ἀλλοτρίας δυνάμεως. Interpres, latinè sic vertit: Christum enim, Patre carere affirmant, legem autem Christi, & de virgine natiuitatem calumniantur, crucis q; pudore, & passionem negant, resurrectionem minimè credunt; sic & ipsa

genitum Deum profitentur, & nunquam genitum Christum arbitrantur: sanctum autem Spiritum, ne esse quidem concedunt. Quidam verò, Filium dicunt merum hominem esse, eandemq; personam, & Patrem existere, & Filium, & Spiritum sanctum: & creaturas à Deo nunc per Christum, sed aliam quandam virtutem esse conditas. Annon & vos, cum illis antiquis hæreticis, in hac hæresi consentitis? nempe Christum, non esse verum, & è Patris substantia genitum Filium, eoq; Deum verum, de Deo vero, sed puram esse creaturam? hoc est enim Christum ἀλλοτριοῦν τῦ Πατρὸς, & νομίζειν τὸν Χριστὸν esse ἀγέννητον (nempe vt infra explicat) ἀληθῶς. Annon & in hac altera, Spiritum sanctum, nequaquam esse rem ὑφισαμένην, seu personam? Hoc est enim non confiteri πνεῦμα ὅτι ἐστὶν. Quibus Ignatij verbis (vt obiter hoc dicam:) explicatur locus Act. 19. v. 2. ἀλλ' οὐδὲ ἠκούσαμεν εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἢ οὐκ ἐστίν. Quid verò hinc restat? nihil aliud, quàm quod negantes vos hoc modo Filium & Spiritum sanctum, & solum Patrem, qui vero careat Filio, & essentiali Spiritu, introducentes: ἄγνωστον Θεὸν in Ecclesiam inducitis: quemadmodum concludit Ignatius. Et infra, in eadem epistola, pag. 8. refutans superiorem hæresim de Christo, & simul etiam illam Docetarum, contra veram eius humanitatem, ita scribit: ὡς ἀληθῶς ἐγεννήθη, καὶ ἐκ Θεῦ, καὶ ἐκ παρθένυ. Sicut ergo ideo verus est homo, quia veram humanam naturam verè accepit ex virgine matre homine: sic verus est Deus, quia veram essentiam diuinam verè accepit à Patre Deo. Et paulò post, pag. 9. sic scribit contra eosdem Docetas: ἀληθῶς πῖνυν ἐγέννησε Μαρίαν &c. ἀληθῶς ἐγεννήθη ὁ Λόγος ἐκ τῆς παρθένυ &c. Videm quomodo Christum vocet Λόγον Θεὸν, sicut etiam Iohannes Euangelista: Et Θεὸν in corpore inhabitantem, secutus Apostolum Paulum? Subdit etiam de eodem Christo: ἀληθῶς γέγονεν ἐν μήτρᾳ, ὑμῶν ἄνδρωπος ἐν μήτρᾳ Μαρίας. O ingratissimos homines. Vos quoq; in uteris matrum vestrarum formauit ipse Christus: aduersus cuius gloriam vestros acutis mucrones. Item, in epistola 3. ad Magnesios, pag. 13. de eodem Christo

ait, ὃς πρὸ αἰώνος παρὰ τῷ Πατρὶ γεννηθεὶς ἦν Λόγος Θεός, μονογενὴς υἱός. Et paulò post, pag. 14. explicans, quomodo iste Filius, sit Λόγος Patris, in hac scribit verba: ὃς ἐστιν αὐτὸς (Θεὸς Πατρὸς) Λόγος: ἀ ῥητὸς, ἀλλ' ἐνσώδης. ἀ γὰρ ἐκ λαλιᾶς ἐναρθρου φώνημα: ἀλλ' ἐνεργείας θείκης οὐσία γεγένηται. Quid clarius pro doctrina nostra, quam à Sathanæ ministris profectam esse impudenter calumniamini? Imò hunc talem Christum, qualem describit, Ignatius ait illum esse, quem Abraham, quem Moses, quem Prophetæ amplexi sunt fide, & voce prædicarunt: & de quo omnes veteres scripturæ loquuntur. Item pag. 15. de eodem ita scribit: Qui ante omnia sæcula à Patre genitus, postea ex Maria Virgine, sine viri commistione prognatus: sanctè & similiter vitam in terris egit, omnes morbos atq; infirmitates curauit in populo, signis & portentis humano generi profuit: alienis à ciuitate sanctorum, unicum verumq; Deum commonstrauit Patrem suum &c. Videtis, quibus prædicarit vnum tantum modò esse Deum? illis qui plures colebant Deos: Et quémnam, hunc vnicum Deum esse dicebat? Patrem suum: nempe verum & perfectum. Non ergo se à natura diuina excludebat, sed potiùs tacitè includebat: quia è substantia Patris genitus erat, verus Filius de vero Patre, eoq; verus Deus, de Deo vero. Cùm verò immensus sit Pater: extrà se non genuit Filium, ita vt, sicut apud nos Pater & Filius duo sunt homines, sic ibi Pater & Filius sint duo οὐσίαι & naturæ Dei: absit hæc à nobis blasphemia: sed intra se genuit, totam suam ei communicando οὐσίαν, quia impartibilis, & totam tamen retinens, quia simplicissima & perfectissima est: quo ratio, idem quoque de Spiritu sancto concludit, quem & Patris & Filij spiritum appellare solet Apostolus. Ita plures sint, (nempe τροπικῶς seu personis: de nominibus ne disceptemus:) propter distinctionem genitoris & geniti: & rursus tamen propter οὐσίας immensitatem & simplicitatem, Pater & Filius, cum utriusq; spiritu, vnum tantùm sint naturâ & οὐσία Deus, omnino necesse est. Totam hanc doctrinam, traditam ab ipso quoque Ignatio fuisse: ex quæ supra retulimus, cuinis bono viro, liquidò patere potest.

Qua-

Quæ ergo refers ex epistola ad Tarsenses: ea tu nec bona fide refers, nec intellexisse videris: cum illis certè non pugnant, quæ modò ex alijs epistolis commemorauimus: imò ea maximè confirmant. Verba Ignatij, hæc sunt, Ἔγνων ὅτι τινὲς τῶν τῦ Σατανᾶ ὑπηρετῶν ἐβουλήθησαν ὑμᾶς ταράξαι. οἱ μὲν, ὅλα Ἰησῦς δοκήσει ἐγεννήθη, καὶ δοκήσει ἐσταυρώθη: οἱ δὲ, ὅλι οὐκ ἔστιν υἱὸς τῦ δημιεργῦ: οἱ δὲ, ὅλε αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων θεός. Ἄλλοι δὲ, ὅλι ψιλὸς ἄνθρωπός ἐστιν: ἕτεροι δὲ, ὅτι ἡ σὰρξ αὐτῦ οὐκ ἐγήγερται, καὶ δεῖ τὸν σωφρονικὸν βίον μετάνοιαν: τῶν γὰρ δεῖναι πίστις τῶν ἀγαθῶν, τοῖς μὴ ὑπὸ φθορᾶ σωμένοις. *Qua latinè sic verto: est enim latina versio vtcunq; corrupta. Cognoui, quosdam ex ministris Satbana, vos turbare voluisse: Alios, quòd opinione Iesus sit natus, & opinione crucifixus: Alios, quòd non sit Filius creatoris: Alios, quòd ipse (solus, sine Patre, suaq; solius persona) sit Deus ille super omnia: Alios, quòd sit nudus homo: quòd ipsa eius caro non sit (à mortuis) excitata: ideoque vitam esse transigendam voluptariam. hanc enim esse finem bonorum, ijs qui non post multum temporis sunt interituri. Quinq; sunt hæreses: quibus propositis, subdit, horum hæreticorum imperio, ne ad horam quidem esse cedendum: quòd horum doctrina pugnet cum Apostoli Pauli doctrina, à quo illa Ecclesia fuerant plantatæ. Contraria igitur illis hæresibus doctrina: Apostolica est, non Satbanica. Quæ autem illa fuerint hæreses: ex illarum singularum, quam subdit, refutatione, clarius eluceſcit. Prima fuit, quòd Christus non verus fuerit homo: ac proinde, quòd non verè, sed δοκήσει (vnde* DOCETARVM *nomen) natus sit, & passus: hîc, duobus nominibus, reliqua omnia humanæ naturæ propria significantibus. Hæc quoque porrò fuit hæresis Marcionis: aduersus quam, cum alij, tum Tertullianus: Ignatius verò hanc cum primis refutat. De hac inter nos nulla disputatio: nisi quòd contendo, ab hac hæresi vos non esse prorsus, quanquam alio sensu, alienos. Si enim ideo illi dixerunt, Christum quæ humana sunt natura, omnia δοκήσει egisse & passum esse, quia illum verum hominem esse non credidérunt: annon vos:*

1. 2. 3. 4. 5.

ctium, qui illum negatis verum esse Deum, omnia quæ Deitatis sunt propria, ea illum præstitisse, non revera, sed δοκήσει docuit? Certè consequetur, nostra peccata à Christo non fuisse verè expiata, sed δοκήσει: neq; nos esse reapse Patri reconciliatos, sed δοκήσει. Neq; enim sanguine puræ creaturæ, expiari peccata potuerunt. Altera hæresis, ea est, quæ Christum non esse Filium Dei, rerum omnium conditoris, eoq; verum Deum, vt & Patrem est: sed eum tantummodò creaturam, esse contendit: quam hæresim, post Cerdonem & alios: vester quoque Arius secutus est. Hunc verò sensum esse Ignatij, cum ait: ὁ θεὸς, ὅτι ἐκ θεοῦ ἐστὶν ὁ δημιουργός: liquet ex huius hæreseos refutatione, cùm ait, verò verius esse, ὅτι ἄτος ὁ χριστὸς ἐκ γυναικὸς, ὑὸς ἐστὶ θεοῦ: ὁ σωτὴρ θεὸς, πρωτότοκος πάσης κτίσεως (id est, ante omnem creaturam genitus, vt Apostolus Col. 2. intelligit) καὶ θεὸς λόγος: καὶ αὐτὸς ἐποίησε τὰ πάντα. Audin Ariane, qui nam illi sint hæretici, qui negent Christum esse Filium & δημιουργόν? non certè qui negant, eum Filium esse per gratiam: sed qui negant, filium esse naturalem, qui Deus sit verus, sicut & Pater est: quique creavit hæc omnia, non autem per quem tanquam per creatum Spiritum, Pater creavit hæc omnia. Ita enim creavit per Filium omnia Pater: vt ipse quoq; Filius crearit, & verus verum omnium conditor meritò vocari possit, & vocetur. Testimonia, quæ subdit Ignatius, de vera Christi æternitate & Deitate: confirmant quæ de sensu huius hæreseos diximus. Annon verò hæc eadem vestra est hæresis?

Tertia est, quam nobis, quia cum Apostolo Christum vocamus Deum super omnia benedictum, tanquam Sabellianam objicis: cùm tu nec Paulum intelligas, nec Ignatium. Paulus, spectata divina essentia, quæ una & eadem est in Patre & Filio: Christum vocavit Deum super omnia, contra hæresim vestram Arianam: Ignatius verò, considerata personarum in Deo pluralitate, damnavit eos, qui dicebant, personam Christi, nempe solam, esse illum, quem Scriptura vocant super omnia Deum: Christum enim non esse, quem & Patrem & Filium, & Spiri-

tum

tum sanctum eadem scriptura appellant. Sabellij, & postea Praxeæ, omniumq; Patripassianorum haresis hæc fuit: & quidem verè Sathanica: quia, qui Trinitatem diuinarum personarum tollit, Deum ipsum penitus tollit. De hac verò loqui Ignatium, liquet tum ex propositionis explicatione: tum ex locis scripturarum, quos contra illam haresim adducit. Propositio fuerat in partitione haresium: οὐδὲ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς. Explicatio additur paulò post, cùm illam doctrinam refutans ait: Καὶ ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς καὶ πατὴρ, (nota) ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ: λέγει (nempe Christum ipsum) Ascendo ad Patrem meum, &c. quid clarius? Interim hîc obiter obserua, licet etiam Filio, adde & Spiritui sancto congruat esse Deum super omnia (vt suprà ostendimus) propter vnam & eandem essentiam cum Patre: Patri tamen hoc κατ' ἐξοχὴν attribui: ideo post illud, ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, adiecit explicationis caussa, καὶ Πατὴρ: Negat enim Ignatius, Filium esse Patrem, eoq; illum Deum, qui καθ' ἐξοχὴν super omnia esse prædicatur: sed Patrem à Filio distingui demonstrat dictis scripturarum, quas subijcit, & quas tu Ariane aliò, quàm quò ab Ignatio citantur, peruersè pertrahis. Conclusionem subdit Ignatius, quam tu malitiosè reticuisti: Igitur, inquit, ἕνεκεν ἐστιν ὁ ὑποτάξας &c: καὶ ἕνεκεν ὧν ὑποτάγῃ &c. Caterùm nec ex eo quod Christo tanquàm homini Pater, ita omnia subiecit, & subijciet, vt tamen & ipse Christus tandem subijciatur Patri, propterea putes Christum nudum esse hominem, purámne treaturam: audi quæ de vera Christi Deitate, quam tam refutans haresim, statim subijciat: Καὶ οὔτε ψιλὸς ἄνθρωπος, διὰ τὸ καὶ τοῦ θεοῦ γεγονέναι τὸν πάντα. Ab eo, quòd omnia per Christum nondum incarnatum, facta sunt: concludit eum non esse nudum hominem, sed verum Deum. Subdit & alia hac de re testimonia: ex quibus in hæc verba concludit: πῶς οὖν ὁ πιστὸς, ψιλὸς ἄνθρωπος, καὶ ὡς Μαξίμας ἔχων τὴν ἀρχὴν ἐξ ἄνω: ἀλλ' οὐχὶ Θεὸς Λόγος, καὶ μονογενὴς υἱὸς: ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος &c. Vade ergo Ariane, & disce tum

fide-

fideliùs citare Patres, tum rectius eos intelligere: & agnoscet Christum pro vero & æterno Deo, sicuti reuera est.

De quinta hæresi, qua propria fuit Carpocratis: non est cur hîc disputemus, aut refutationem Ignatij referamus. Ag. hac de epistola ad Tarsenses. Subdis: ex epistola ad Magnesios: Christus (inquit Ignatius) ijs qui in superstitionem plurium Deorum impegerant, vnum verum Deum Patrem suum annunciauit. Tu semper hæres in luto: quia non agnoscis pluralitatem personarum in vna οὐσία: nec intelligis, vnum verum Deum, opponi pluribus falsis: nec percipis, cùm Christus verum illum vnum Deum, suum esse Patrem prædicabat, cum concludere voluisse, se igitur Patri esse ὁμοούσιον, καὶ συναΐδιον: quòd alioqui Deus ille non semper fuerit Pater, nec perfectus, verusq; Pater. Quòd verò infers, ergo Deum Trinitatem, hoc est, Deum qui οὐσία vnus sit, & personis trinus, incognitum fuisse Ignatio, refellunt ea, quæ ante dicta à nobis sunt: & quidem ipsa hac epistola, quam modò nominasti ad Magnesios. Quid enim sibi vult, cùm Christum vocat Λόγον, ἄῤῥητον, ἀλλ' οὐσιώδη: eumque esse τῆς θείκης ἐνεργείας οὐσίας γέννημα: Summa verò & intolerabilis est impudentia tua, cùm ex eo, quod Ignatius in epistola ad Tarsenses adducit ex Prouerbijs Salomonis, illud de Christo, Dominus ab initio ἔκτισε με, infers, Ignatio & veteri illi Antiquitati, Christum non fuisse Dei Filium ex eius substantia genitum, sed è nihilo creatum. Quid hoc est rei? vbi frons, vbi pudor? An non ibi Ignatius probat hanc propositionem, Christum non esse φιλὸν ἀνθρωπον, sed Λόγον (vt eius vtar verbis) Θεὸν & μονογενῆ υἱὸν: Ac posit adductum locum ex Ioh. 1. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος: subiecit illud dictum ex Prouerb: vbi sapientia Dei, non solùm dicit (secundum versionem 70.) ἔκτισε με, sed etiam γεννᾷ. Si hac adduxit Ignatius, vt superiora de Diuinitate Christi confirmaret: quomodo tu inde concludis, Ignatio Christum fuisse, non verum Deum, sed parem creaturam? Quomodo verò locus ille Salomonis intelligendus sit, alibi fusè dictum est. Verbo Genuit, Filium de substantia Pa-

tris

trà esse: verbo autem, fecit vel creauit, illum sine labore, aut alteratione genitum fuisse, vt exponit Hilarius, significatur.

XLII. ANTITHESIS.

Iustinum deinde affirmant, non aliud vnquam docuisse, quàm Patrem, Filium & Spiritum sanctũ, eiusdem esse potentiæ ac maiestatis.

Iustinus in colloquio cum Triphone: Nec Abraham inquit, nec Isaac, nec Iacob, nec vllus alius homo, vidit Patrẽ, ineffabilem vniuersorum, atq; etiam ipsius Christi Deum: Visus est autem is, qui iuxta Patris voluntatem Deus est, quippe Filius, idem & minister & nuncius, qui paterno consilio homo natus est ex virgine, qui & Mosem allocutus est. Et in Apologia pro Christianis: Nos Christum Iesum crucifixum agnoscimus veri Dei Filium, & loco secundo colimus.

Resp. Quod Iustinum pro Catholica doctrina attulerimus: id meritò fecimus. Quid enim clarius ijs, quæ de Trinitate disputauit & concluſit in ſuis libris? Annon ille vnicus liber, cui titulus est, Λόγος πίστεως, καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος: vos summa impietatis convincit, nostramq; doctrinam confirmat? Quid in illo dialogo cum Tryphone aliud ſuſcipit contra Iudaos probandum: quàm quòd præter Patrem illum, quem omnes confitentur, ſit etiam alius, non quidem θεὸς, ſed ἀπόστολος Deus: & hunc illum esse, qui à condito orbe variis ſuſceptis formis, & tandem humana, apparuit Patribus? Quid clarius quoq; de tribus hypoſtaſibus, & vna eſſentia, quæſtione ad Orthodoxos decima ſeptima? Conſidera & illud, diligenterq; perpende, quod in Apologia ad ſenatum Rom: paulò poſt initium ſcriptum reliquit de Chriſto Iuſtinus: At Filius (inquit) illius (Patris) qui "ſolus PROPRIÈ, (nota) dicitur Filius: Λόγος ille, qui ante res "creatas apud Patrem erat, ex IPSO (nota) genitus: Chriſtus "quidem vocatur? &c. Annon ergo Chriſtus verius & præſtantieri modo, quàm Angeli & homines ſunt, Filius eſt Dei? Ergo ex Patris ſubſtantia genitus eſt: quia ſolus PROPRIÈ (inquit)

Filium Dei est vocatur. Et ad calcem Apologiæ, ait, Τὸν δὲ ἀγέννητον καὶ ἄῤῥητον Θεὸν Λόγον, μετὰ τὸν Θεὸν προσκυνοῦμεν &c. Talis autem adoratio, non debetur nisi Deo. Et in Apolog. 2, ad Antoninum, pag. 156 ait, Christianos adorare primo loco Deum Patrem: secundo loco, Iesum Christum, veri Dei Filium: & tertio Spiritum Propheticum, id est, Spiritum sanctum, qui per Prophetas locutus est. Infra autem ait, Christianos non adorare nisi Deum. Et pag. 157 vocat Christum mentem & virtutem Dei, nempe Patris. Non est igitur res creata: sed ἰσοθέως Patri, & συναΐδιος. Quare quæ tu porrò affers ex dialogo (sunt autem scripta pag. 134: hoc est, non procul à fine) de Patre nunquam viso, deq; Christo, voluntate Patris genito Filio, & Deo: nihil te iuuant, sed potius iugulant. Neq; Abraham, neq; vllus alius homo (inquit Iustinus) vidit Deum Patrem: sed solus Filius visus est. quid tum? num ergo non est eiusdem cum Patre natura? quasi verò ipsa Filij Deitas seu essentia visa vnquam fuerit: & non potius rerum forma, quas sumebat, & inprimis corpora humana: quibus, vt Irenæus explicat, seu præludio quodam, se tandem aliquando humanam naturam in vnitatem suæ personæ assumturum præsignificabat. Divina essentia, tam in Filio & Spiritu sancto, quàm in Patre: semper ἀόρατος ἐστι: sed Pater nullam vnquam sibi assumsit formam, sicut Filius: Idcò Iustinus contendit, nunquam Patrem, semper autem Filium, conspectum fuisse à Patribus. Ait autem Iustinus, Deum Patrem, esse Deum Christi. rectè: quia & quatenus homo est Christus, huius creator ac Deus, est Pater: & quatenus Λόγος est æternus, æternum quoq; est illius, totiusq; in eo Deitatis principium: quia Filius ex Patre est, sed ab æterno. Quid verò est (inquies) quod ait, Christum esse Deum iuxta voluntatem Patris? Quomodo ergo Patri coæternum? quasi verò dicat, iuxta voluntatem Patris præcedentem, et non potius voluntatem simpliciter, nimirum æternam, & ab æterno, quam Pater generabat, volentem. Non enim Pater genuit Filium inuitus, & nolens: sed volens, imò semper & ab omni æternitate. Enim-

Vide Hil. de Synod. P. 317. 25.

mi στροφα hac fuit: Si Pater genuit Filium; aut volens, aut nolens genuit. Si nolens, miser Pater: Si volens, non ergo aeternus Filius. Stropham hanc in eum acutè retorsit Catholicus quidam: Deus Pater, essne Deus volens, vel nolens? obmutuit ille, quia praeuidit absurda. Si enim nolēs, miser Deus: si volens, prior seipso Deus. Si igitur de Λόγῳ ante incarnationem sermo sit Iustino: quis verborum illorum sensus fuerit, dictum est. Natura genuit: sed non absq; voluntate, quia non inuitus genuit. Si autem de Deo in carne manifestato: res est perspicua, hunc hominem, factum esse Deum per vnionem cum Λόγῳ hypostatica ex consilio & voluntate Patris: sicut & Λόγος, per eandem sui vnionem cum humana natura, ex eadem Patris voluntate factus est homo. Colimus (inquit) & adoramus Chr. tanquam secundo loco: verum: sed quid inde? Ordo certè personarum, quibus hic idem cultus debetur, à Iustino indicatur: vera autem Christi Deitas demonstratur, si qui Patri debetur primo loco cultus, idem secundo loco ipsi Christo exhibeatur: praesertim cùm idem Iustinus sapius ibidem dicat, Christianos non adorare nec colere nisi verum Deum. Hac ad tua obiecta. Cur verò tu Ariane, quod ibidem pag. 174 subiecit Iustinus, de industria reticuisti? Ait Christum esse potentiam Dei Patris, à Deo inseparabilem: sicut & radius Solis, à Sole separari non potest, licet in terram vsq; descendat. Est igitur Christus, & coaeternus, & consubstantialis Patri. Non enim est Dei Patris potentia accidentalis, sed essentialis. An non igitur meritò Iustinum pro nostra fide adducimus?

XLIII. Antithesis.

Zanchius inter alios Patres Irenæum adducit, veluti Trinitatis assertorem: & creationem Mundi, Patri, Filio & Spiritui sancto asscribentem.

Irenæus lib. 4, cap. 5: Verus Deus est fabricator cœli & terræ, quem & Prophetæ prædicarũt, quem & Christus suum Patrem confitetur, quem & lex annunciat, dicens: Audi Israël, Dominus Deus noster,

Dominus vnus est. Et lib. 4, cap. 1: Si Christus multos Deos sciuisset, non præcepisset discipulis suis, vnum scire Deum, & hunc solum Patrem vocare. Et lib. 5 docet, Filium omnia condidisse, iuxta beneplacitum ac voluntatem Dei Patris: quibus verbis Patri consilium ac mandatum de condendo Mundo, Filio verò ipsam executionem paterni consilij, ac opus ipsum vendicat. Lib. 2, cap. 49 mouet quæstionem, quamobrem solus Pater scire dicatur diem extremi iudicij, & non Filius, Marc. 13: & subijcit, non posse dari commodius ac certius responsum, quàm quòd Christus vnicus Magister noster hisce verbis docere nos voluit, Patrem esse super omnia, tam in scientia quàm in alijs omnibus.

Resp. Tu verò non intelligis miser, quæ legis: nec aduersus quósnam scribat Ireneus, aut quid oppugnet, & quid concludere velit, mente percipis. Disce igitur hæc omnia pauci.

*Dominus Iesus, argumentum quò ad asserendam suam veram cum Patre Deitatem, vti solebat: ducebat à vera sui & essentiali ex Patre generatione: hoc modo. Filium suum (*ΠΡΟΠΡΙῈ, *vt loquitur Iustinus: &* ἀληθῶς, *vt Ignatius) vnigenitum veri Dei: sum ergo eiusdem cum Patre naturæ, maiestatis, potentiæ. Consecutio manifesta & necessaria erat, quamcum ipse supprimere solitus erat. Assumti duæ erant partes: vna, an, quem dicebat Christus suum esse Patrem, is verus esset Deus: altera, an illius Dei, ipse verus esset Filius. Hanc posteriorem probabat multorum testimonijs, Patris ipsius, Angelorum, Prophetarum, Ioan. Baptistæ, miraculorum: vt de Dæmonijs taceam. Priorem partem inde, præter alia confirmabat, quòd ille esset Cæli & terræ, hoc est, rerum omnium conditor: & quòd tum temporis etiam, cum Filio, omnia operaretur: Ioan. 5. Illum certè solum verum esse Deum, qui creasset Cælum & terram: ad-*
Ier. 10. 11. *mittebant omnes Iudæi: ita vt Ieremias dixerit, Dij, qui non fecerunt Cælum & terram, pereant è terra. Qui ergo Christum, verum huius Dei filium, sicut ipse prædicabat, esse confessisset: ipsum quoque eiusdem naturæ cum Patre esse, fateri cogebatur. Nemo autem eorum, qui Christo nomen dedissent, vt ma-*

vt magnus fuerit hæreticus, ausus fuit, Christum Filium esse creatoris Cœli & terræ, inficiari: quando hoc nimis apertè prædicauit semper Christus ipse. Quid igitur effecit Diabolus paulò post mortem Christi & Apostolorum? Excitauit Valentinum, & alios hæreticos; qui cùm non auderent negare, Christum Filium esse creatoris Cœli & terræ: ne tamen hunc esse verum Deum fatericogerentur, negarunt creatorem, quem demiurgum appellarunt, esse illum verum & altissimum Deum, quem scripturæ prædicant: esse enim alium, isto superiorem, quem ὑπερκόσμιον, & ὑπερπλήρωμα, & βύθον (vt Irenæus narrat lib. 1. cap. 1) vocarunt. Etsi ergo Demiurgus, Pater sit Christi, vt ipse prædicauit: cum tamen non esse eiusdem cum vero & supremo Deo, natura contendebant. Intellexisti Ariane, argumenta Christi, & scopum in quem intuebatur, cùm vnum tantùm esse Deum, & hunc esse creatorem Cœli ac terræ, se verò huius esse Filium vnigenitum, prædicabat? Percepisti ne etiam Diabolicam exceptionem Valentinianorum, & aliorum aduersus Christi argumentum? Irenæus ergo aduersus hoc Satanicum Valentini & discipulorum eius commentum, defendit Christi doctrinam solum Mundi creatorem, verum esse Deum, supra quem non sit alius: & hunc esse Patrem Christi: vt hinc porrò cum Christo concludat, Filium igitur eius vnigenitum, sicut verus est homo de vero homine, sic esse verum Deum de Deo vero, quemadmodum tota confitetur Ecclesia Catholica: quando, vt & ipse, per quem omnia facta sunt; creator sit Cœli & terræ, necesse est. nota argumentum Ariane. Nullus est supra creatorem, Deus: Nihil enim altius creatore. Infra creatorem, nullus etiam Deus est: omnia enim creata à creatore: in ipso autem creatore, nihil subsistit quod non sit Deus: tota enim eius essentia, Deus est: quæ cùm vna & eadem sit in Patre, in Filio, in Spiritu sancto, inde efficitur, vt licet tres sint subsistentes, non tres tamen, sed vnus tantummodò sint Deus. Hinc habes in genere, quid ad omnia ex Irenæo dicta de vno tantùm Deo, respondendum sit: præsertim si hoc etiam addas, quod sæpe dictum est, nomen Dei, & creato-

τῶν, καὶ ἐξοχὴν de Patre sæpenumerò prædicari. Omnia certè dicta Irenæi ita sunt interpretanda, vt nihil pugnet cum confessione totius Ecclesiæ, quam præmisit lib. 1, cap. 2. Ibi autem ita prædicatur vnus Deus Pater: vt etiam Christus, Deus appelletur: qualis verò? non certè qui nihil fecerit in creatione Mundi: de talibus enim Dijs ait Ieremias, Dij qui non fecerunt Cœlum & terram, pereant è terra: verus igitur Deus λόγος, per quem omnia facta sunt: quemadmodum in insequentibus demonstrat Irenæus, solum Patrem Christi omnia condidisse, per VERBVM Filium suum. Ac λόγον ipsum, non separari à Filio, sed eiusdem cum Patre essentiæ esse, eóq; verum Deum: docet etiam lib. 2, cap. 47. Refutans enim compositionem, quam in vtero fingebant: Deus autem (inquit) cùm sit totus mens, totus ratio (græcè non dubito, λόγος legitur:) totus Spiritus operans, &c: & cap. 48: Deus autem totus existens mens, & totus existens λόγος: &c.

Obseruandi sunt ij duo loci: vbi nomen Dei, pro solo Patre accipi non potest, quia Pater non est ipse λόγος, nec ipse Spiritus sanctus: sed eo nomine diuina οὐσία notatur. hæc, totus mens, hoc est, Pater, à qua λόγος: tota, λόγος: tota Spiritus operans. Quid est enim Pater, nisi diuina οὐσία, subsistens ἀγεννήτως? quid λόγος, nisi eadem diuina οὐσία, subsistens γεννητῶς? quid Spiritus sanctus, nisi eadem tota οὐσία, existens à mente, & λόγῳ, hoc est, à Patre & Filio, ἐκπρευτῶς? Hic est Deus, totus mens, totus λόγος, totus Spiritus operans: eóq; in tribus personis simplicissimus. Hæc est doctrina Irenæi. Adeatur, quæ adfers ex lib. 4, cap. 5, ex ijs quæ diximus, patet responsio. Supra fabricatorem Mundi, non est alius Deus: & hic Mundi opifex Deus, Pater est Christi: quis hoc neget? Sed non propterea Christus non est Deus, & in creando Mundo nihil egit ille, per quem Pater omnia fecit? Verba Mosis, Audi Israël &c. ita vnum prædicans [illegible]: vt plures in Deo indicent Elohim. Idem respon[illegible]sio, ad verba ex lib. [illegible], 1. Non comparat Irenæus personam Patris, cum Filio [illegible] suo, & cum Spi-

Spiritu sancto: quasi hos excludens à vera Deitate: sed confert cum illis Dijs, quos haretici excluso Demiurgo, excogitarunt. Ideo ibi superiora concludens, ait: Cùm sit igitur hoc firmum & constans, neminem alterum Deum & dominum à Spiritu pradicatum, nisi eum qui dominatur omnium, Deum cum VERBO suo (nota λόγον, quem mox vocat Filium Dei, Iesum Christum: mentione etiam facta Spiritus adoptionis:) manifestè falsa ostenduntur ea, quæ dicunt circumventores naturaliter & Deum esse & Patrem, quem ipsi adinuenerunt: Demiurgum verò, neq; Deum neq; Patrem esse, sed verbotenus dici, &c. Tenenda igitur est pia cuiq; veritatis amanti, & Deum timenti, hac regula: quam qui non seruat, is facilè in labyrinthum infinitarum & perniciosissimarum hæresum abripitur. Regula hæc est:

Regula obseruanda.

Quoties Irenæum alijue Patres, secuti scripturas concludunt, præter vnum Deum, Mundi creatorem, qui est Pater Christi, nullum alium reperiri posse Deum: toties ab essentia naturáq; diuina excludi, omnia quæ sunt in Deo Patre, & ab eo inseparabilia, vtpote omnia illo essentialia: (sunt autem in Patre, Filius æterna & essentialis eius sapientia: & Spiritus sanctus, sempiterna & essentialis eius ac Filij virtus:) sed excludi, primùm omnia, quæ infra creatorem sunt, omnes nimirum creaturas: (harum enim multas tanquam Deos, colebant Gentiles:) Deinde omnes, quos supra creatorem commenti sunt Haretici, Deos.

Si ab essentia diuina excludantur, & quæ reuera infra Deum, Patrem Christi sunt: & quæ supra eum, finxerunt haretici: quid aliud restabit, quàm vnum duntaxat reperiri Deum, creatorem nimirum Cæli & terræ, quem Christus suum esse Patrem, prædicauit? In hæc verò excludentur Filius, ac Spiritus sanctus? minimè gentium: quippe qui, neq; infra Patrem, inter creaturas à Patre in Scripturis collocantur: neq; supra Patrem esse fingantur: sed in ipso sunt Patre, & à Patre separari non possunt.

Adducit Irenæum ex lib. 5. Filium omnia condidisse iuxtà beneplacitum [illegible] voluntatem Patris: inde infers, mandatum de eo,

de condendo Mundo, fuisse Patris: executionem autem, hoc est, creationem ipsam, fuisse Filij. Nec vides miser, quò plura citas ex Patribus testimonia: eò te pluribus laqueis irretiri. Si itaque habet, vt dicis: annon sequitur, Filium verius dici creatorem Mundi, qui illum reapse condidit: quàm Patrem, qui tantùm illius formam, Filio præscripsit? Scriptura enim illum vocat creatorem, qui reuera Mundum creauit. Si autem creator Mundi, verus est Deus: tùne poterit negare, Christum verum esse Deum: à quo fateris conditum esse Mundum?

Profers etiam ex lib. 2, cap. 49. ad quæstionem, cur filius Pater dicatur scire extremi iudicij diem: non posse melius responderi: quàm quòd Pater sit super omnia, tam in scientia quàm in alijs omnibus. Quid hinc, obsecro te, vis inferri? Christum, quâ Λόγος & Filius est vnigenitus, ignorasse diem illum: eoq; minorem esse Patre, nec eiusdem cum eo esse naturæ? At Irenæus aliter docet: qui lib. 2, cap. 47 scribit, modum, quo generatus sit Filius ex Patre: neminem nosse, nisi eum qui generauit, Patrem: & qui generatus est, Filium. Quomodo igitur Filius, quâ Λόγος est, & sapientia Patris, ignorauit vltimum diem: si modum, quo genitus est ex Patre, non minus nouit quàm Pater? Annon vides ergo dicendum esse cum Patribus, ignorasse eum, quatenus homo erat, non autem quatenus Deus? Certè Christus ipse perfectam Patris cognitionem sibi attribuens, cùm dixit, Nemo nouit Patrem, nisi Filius. Quod si Patrem, vtiq; omnia, quæ in Patre, & extra Patrem. Quid verò ex ipsa perfectissima cognitione, qua tam Filius nouit Patrem, quàm Pater nouit Filium, consequitur aliud: quàm Filium, sint ei eiusdem cum Patre scientia, sic etiam eiusdem esse naturæ?

XLIV. ANTITHESIS.

Tertullianus, iudicio Trinitariorũ, docet, Christum esse eiusdem [illegible] cum Deo.

Tertullianus contra Praxeam, Filium Dei modò genitum, modò factum, modò creatum asserit, nullo discrimine inter hæc. Non igitur religio fuit anti-

antiquissimis illis Patribus, dicere, Filium esse creatum aut factum. At succedentibus sæculis, inualescente scilicet tyrannide Antichristi, pro nefario scelere haberi cœpit, si quis eiusmodi quid de Filio Dei vel mutire ausus fuit, quin etiam grauissimæ persecutiones excitatæ contra eos, qui non fatentur, Filium ex ipsa Dei essentia genitum: durantq; hæ persecutiones in hunc vsq; diem, & durabunt, donec impleantur anni desolationis Ecclesiæ, de qua Apoc. 11, vers. 2, & 12, vers. 6.

Resp. O vtinam Tertulliani doctrinam de Trinitate, quam in eo præsertim libro, quem adduxit contra Praxeam, professus est & defendit, amplecteremini & vos, ac profiteremini: De vocibus certè Geniti & Facti, facilè inter nos conueniret.

Factum, progenito accepit: non autem genitum, profacto. Hoc potuit ferre Ecclesia in tanto viro. Sed quòd porrò illos damnarit, qui dicerent, Λόγον factum esse: hoc iure fecit: quia simul illi negabant, eum esse propriè genitum: è substantia nimirum Patris. Ideò in symbolo contra vestrum Arium, confitemur omnes, genitum, non factum: consubstantialem Patri. In hac fide nos volumus mori. Consulite & vos vestræ saluti. Professò Christus, aduersus quem pugnã suscepistis: vester erit iudex.

Ante verò Tertullianus in eodem libro, & confitetur & probat, Filium & substantiam esse, & de Patris substantia genitum. Legat pius Lector librum illum, verè Tertulliano dignum: & videbit, nihil ad asserendam defendendamq; Catholicã de Deo vno hõ tribus constante, Patre, Filio, & Spiritu sancto, etc. imprimis de vera & aterna Filij è substantia Patris generatione, doctrinam præclariùs dici posse.

XLV. ANTITHESIS.

Nec ab Origene abstineat, quò minus eum in suas partes trahant.

Origenes in Ioh. cap. 1: Pater cùm sit sapientiæ Pater, præstantior est ipsa sapientia. Hac etiam ratione excellit eũ qui est lux vera. Et contra Celsum lib. 8: Esto autem non deesse quosdam veritatem numerosa credentium multitudine, qui discrepantia dicunt, temerè affirment, quod Seruator sit Deus

ille, vniuersorum Dominus: Nos certè hoc non facimus, qui credimus ipsi dicenti, Pater, qui me misit, maior me est.

Resp. De libris Origenis magna fuerunt inter Patres disceptationes: illud verò extra controuersiam est, multa hæresis in eius libris: præsertim in libro περὶ ἀρχῶν *reperiri: siue ab ipso conscripta, siue ab alijs per inuidiam insita fuerint. Sed vnus Origenes, non fuit tota Ecclesia Catholica: & in corpore sano reperiuntur sæpenumerò mali humores. De hoc tamen doctrinæ capite, quo de agimus, illum à reliquis Patribus non dissensisse, certum est: vt vel libro 1, cap. 2* περὶ ἀρχῶν, *videre est.*

Commentarij isti in Iohan. quos adducis, inter opera Origenis, qua duobus tomis comprehensa circumferuntur, non habentur. Vtut verò res habeat: quæ adducis, nihil tum doctrinæ Catholicæ Ecclesiæ pugnant. Pater præstantior & maior est Filio, non potentia & maiestate, sed ratione principij & originis: quia à Patre Filius, non à Filio Pater: & sic Basilius & Damascenus: Pater, quâ Pater, maior est Filio, quâ Filius est, non quâ Deus: sic fons sapientiæ, præstantior ipsa sapientia: & Sol, sua luce ac radio.

Contra Celsum, hæresim oppugnat Sabellij & Patripassianorum: & distinguit Filium à Patre, quem καὶ ἐγκλὴν, vt sæpe diximus, vocare solent Patres cum scriptura, Deum ac Dominum vniuersorum, Mundiq; creatorem. Non negat ergo simpliciter Christum esse Deum & Dominum vniuersorum: sed negat esse Patrem: alioqui quomodo Pater maior esset Filio: si quis Filius est, idem esset & Pater? Socrates certè lib. 7, cap. 6 hoc de Origene scribit: Origenes (inquit) vbique Patri Filium coæternum esse confitetur.

XLVI. Antithesis.

Et Clementem Alexandrinum allegant pro defendenda Trinitate.

Clemens lib. 6 strom. Vnum est ingenitum, nempe Deus omnipotens: vnum est etiam primogenitum, per quod omnia facta sunt. Vnus enim est reuera Deus, qui fecit principium

piam vniuersorum Christum. Et lib. 7: In Cœlo quidem res est præstantissima Angelus, qui loco propius, & iam purius est æternæ & beatæ vitæ particeps. Perfectissima autem & sanctissima & maximè principalis, & quæ maximè præest, & maximè regia, & longè beneficentissima, est natura Filij, quæ & soli omnipotenti Deo propinquissima, quæ omnia ordinat ex voluntate Patris, & optimè gubernat vniuersum.

Resp. Quæ tu ex Clemente Alexandrino perperam & malæ fidei protulisti: ea ego integra & fideliter, monstratis etiam, quod cur tu non feceris, nescio, paginis, recitabo. Clemens igitur Stromatum lib. 6. editionis Florentinæ pag. 201: "*Quoniam autem vnum est ingenitum, nempe Deus omnipotens, vnum est etiam pragenitum, per quod omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vnus enim est reuera Deus, qui fecit principium vniuersorum, significans primogenitum Filiũ, vt scribit Petrus, præclarè intelligens illud: In principio fecit Deus Cœlum & terram. Is autem dictus est sapientia ab omnibus Prophetis. Is est magister omnium, quæ orta sunt, Dei consiliarius, qui præsciuit omnia. Is autem ab alto, à prima Mundi constitutione, multifariam multisq; modis & docuit & perfecit. Vnde meritò dictum est: Ne dixeritis vobis magistrum super terram.* hæc Clemens. *Accepit autem verbum* FECIT, *pro, genuit: vt veteres illi solebant: id quod vox Filij & primogeniti euincit. Quòd verò Patrem, vnum reuera Deum nominet: id tantum abest, vt excludat Filium à vera Deitate, vt potiùs necessariò in eã illum includat: quia Filius propriè dictus, eiusdem sit naturæ cum Patre, necesse est. Atq; hoc confirmant ea, quæ ibidem leguntur: quòd sit* SAPIENTIA DEI, *à Deo nimirum inseparabilis: quòd sit Dei consiliarius, qui præsciuit omnia: quòd sit ille, qui à prima Mundi constitutione, multifariam multisq; modis & docuit & perfecit. Coniunge cum ijs, illa quæ paulò ante præcedunt pag. 199, vbi hunc Filium vocat* VIRTVTEM DEI OPERATRICEM: *quæ* VBIQVE *est, &* VBIQVE *operatur. Arrige aures Ariane: Est ne alicuius creaturæ vbiq; esse, & vbiq; operari? Vocat autem Christum, principium vniuersorum: sed*

quale principium? quod sine principio est: vt exponitur in sequenti libro, pag. 231: vbi Filium Dei ait in sui generatione, tempore & principio carnisse: & ita illum vocat principium carens principio. Aeternum igitur. Et sequenti pagina, nempe 232, ait, hunc Filium, sine principio, ἀνάρχως genitum esse.

Quae porrò adducis ex lib. 7, nulla citata pagina: ea ita prorsus iugulant, si omnia recitentur, quae tu omisisti. Sunt autem pag. 231: Ea re, (πίστη, id est, cognitione Dei, seu fide, & obedientia in Deum) in terra quidem res est praestantissima homo: qui est maxima in Deum pietate. In Cœlo autem, res est praestantissima, Angelus, qui loco propius, & iam purus est aeterne & beate vitae particeps: Perfectissima autem & sanctissima, & maximè principalis, & quae maximè praest, & est maximè regia, & longè beneficentissima: est natura Filij, quae est soli omnipotenti propinquissima: ipsa maxima excellentia, quae omnia ordinat ex voluntate Patris, & optimè gubernat vniuersum, indefessa et inexhausta potestate cuncta operans, propterea quòd agit, arcanas & abditas respiciens notiones. Nunquam enim è sua excedit specula Dei Filius, vt qui non diuidatur: non dissecetur: non transeat à loco ad locum, sit autem semper vbique, & nequaquam contineatur: totus mens: totus lux paterna: totus oculus, qui omnia videt: omnia audit: scit omnia: potestate scrutatur potestates: Et subiecta est vniuersa militia Angelorum & Deorum, verbo paterno, quod sanctam suscepit oeconomiam ac dispensationem, propter eum qui subiecit. Recitabo eadem etiam Graecè, quia lucidiora & clariora sunt, Latinis, quae nimirum tu de Filio Dei eiusq; natura reticuisti: Τελειοτάτη δὴ, καὶ
Lib. 7, pag. 199. ἀγιωτάτη, καὶ σωτηρίτατη, καὶ ἡγεμονικωτάτη, καὶ βασιλικωτάτη, καὶ ἐνεργητικωτάτη ἡ ὑπὲρ φύσιν, ἡ τῷ μόνῳ παντοκράτορι πανσεβεστάτη, αὐτὴ ἡ μοναρχικὴ ἀρχή, ἡ διὰ πάντα διατείνουσα καὶ τὰ πάντα τῆς πατρὸς, καὶ τὰ πάντα ἀρίστα διακοσμοῦσα, ἀκαμάτῳ καὶ ἀτρύτῳ δυνάμει πάντα περιχορηγοῦσα: δι' ὧν ἐνεργεῖ τὰς δοτικὰς ἰσότητας ἐπιβλέπουσα. ἀεὶ γὰρ ἐξίσωται τοῦ τῆς αὐτῆς πατρὸς ἡ υἱότης τῷ ἀμεριζόμενος, οὐ διαιρουμένου, ἢ μεταβαίνων ἐκ τόπου εἰς τόπον,

ὅλον, πάντα δὲ ὤν, πάντη καὶ μηδαμῆ ἀπειρχόμενος, ὅλος νοῦς, ὅλος φῶς πατρῷος, ὅλος ὀφθαλμὸς, πάντα ὁρῶν, πάντα ἀκούων, εἰδὼς πάντα, δυνάμεις τὰς δυνάμεις ἑρμηνεύων. τούτῳ πᾶσι συντέτακται στρατιὰ ἀγγέλων τε καὶ θεῶν, τῷ λόγῳ τῷ πατρικῷ τῆς ἁγίας ἀνωτάτω ἀναδεδειγμένῳ ἀρχὴν τῶν συντάξεως.

Itáne hîc tibi videtur describi spiritus Arij? Si Φύσις, *natura Filij, creata est: quomodo in eam competunt tam multa, quæ hîc narrantur: & quæ solius Dei esse, in sacris literis prædicantur? Itáne Spiritus creatus & finitus, nunquam discedit à loco ad locum, sed semper vbiq́ existens, nulloq́ contentus loco, omnia operatur? Totúsne potest esse mens: totus lumen paternum: totus oculus, omnia videns, omnia audiens, omnia noscens, &c? tam simplex & perfectissima natura: non nisi Dei natura esse potest. Adde ijs illa etiam, quæ sequuntur, eodem lib. 7, pag. 232, latinè: vbi demonstrat Christum, rerum omnium curam gerere, præsertim hominum, tam Gentium, quàm Iudæorum: & nihil esse, quod illum ab hac prouidentia impedire queat: quando in eum non cadit impotentia, nec inuidia, nec ignorantia: ac de ignorantia loquens, ait: Ignoratio enim Deum non tangit, qui ante Mundi constitutionem fuit Patris consiliarius. Hæc enim erat Sapientia, qua Deus delectabatur omnipotens. Dei enim virtus siue potestas (*δύναμις) *est Filius: vtpote ante omnia quæ sunt facta, verbum Patris maximè principale (*ἀρχικώτατα λόγος τοῦ Πατρὸς) *& eius sapientia. Examina hunc locum diligenter. In Filium Dei nulla cadere potest ignoratio: nulla autem est pura creatura, in quam hoc competat, vt nihil non norit: atque ita non competit, vt etiam humana Christi anima, nonnulla ignorasse dicatur. Annon hinc rectè sequitur, Christum verum esse Deum? Ratio subditur, quamobrem Filium Dei nihil latuerit vnquam; quia ante Mundi constitutionem, hoc est, ab æterno, fuit Patris consiliarius. Accedit confirmatio & explicatio. Non enim fuit talis consiliarius, qui extra Patrem esset, sed in Patre: fuit enim & est illa æterna Dei sapientia, qua Pater in se ipso oblectatus semper ab*

omni aeternitate, fuit. Confirmatio altera: Est enim Filius ἰσοδύναμος Dei Patris. Ergo res Patri intima & essentialis: quia nullum in Deo accidens. Confirmatio tertia: Est enim Λόγος ἀρχικὸς τοῦ Πατρός. Haec omnia concludunt, Filium Dei, rem esse & coaeternam, & intimam atq; consubstantialem Patri: ac proinde Christum, verum esse cum suo Patre Deum. Pertinet huc etiam, quod subdit: ἔχει γάρ, ὡς εἰπεῖν, πατρικὴν τινὰ ἐπιστήμην ὁ Υἱός. Et pag. 235, latinè Christum vocat VERBVM *Patris aeternum: & reuera (nota) vnigenitum. Annon ergo coaeternus Patri, & de Patris substantia genitus? Quomodo enim alioqui esset* REVERA *vnigenitus? Omitto breuitatis caussa, infinita, quae apud Clementem Alexandrinum de vera Christi Deitate leguntur. His quae diximus, satis abundè, & liquidò demonstratum est: Clementem nihil vobis fauere: neq; de Patre & Filio aliter illum docuisse, quàm Catholica adhuc credit & confitetur Ecclesia.*

XLVII. ANTITHESIS.

Lactantium quoq; Trinitatis assertorem faciunt Orthodoxi.

Lactantius lib. 2, cap. 9 de origine erroris: De matre natus est Christus, qui ante iam fuit: de Patre, qui aliquando non fuit. Et alibi sic: Docuit Christus, quòd vnus sit Deus, eumque solum coli oportere, nec vnquam se ipse Deum dixit, quia non seruasset fidem, si missus vt deos tolleret, & vnum assereret, induceret alium praeter vnum. Hoc erat non de vno Deo facere praeconium, nec eius qui miserat, sed suum proprium negotium gerere. Item: Vnus est solus liber, Deus summus, carens origine, quia ipse est origo rerum, & in eo simul & Filius & omnia continentur.

Resp. Qui Lactantij doctrinam de Filio Dei, tanquam cum fide Catholica consentaneam defendunt: ad locum ex lib. 2, cap. 9 allatum respondent: illam non esse veram lectionem, QVI ALIQVANDO NON FVIT: *sed vel hanc (vt quidam codices habent)* QVI ALIQVANDO NON DEFVIT: *vel hanc (vt alij volunt)*

volunt) QVI NON ALIQVANDO NON FVIT: quam veram sit lectionem, liquet ex sequentibus: Hac (inquit) fides credat, intelligentia non REQVIRAT. Quis enim non intelligat, Patrem genuisse eum, qui aliquando non fuit? Sed hoc demùm mirabile est, quòd genuerit eum, qui nunquam non fuit: ideò solafide credendum. Ac certè non video: quomodo cohæreant hæc duo, QVI ALIQVANDO NON FVIT: Et, Pater genuisse æternum credendus est: quam alteram particulam, tu sciens ac volens omisisti: quare verò ô bone vir? Vox illa, FVIT, quando non ERAT, vox fuit Arij de Filio Dei: quam vt blasphemam damnauit Concilium Nicænum. Ac profectò, si vera est de Filio: de Patre quoque dicendum fuerit, FVISSE, quando non ERAT: sed aliquando cœpisse, reuera Patrem esse: quod, quis audeat dicere? Nunquam enim Deus, sine suo λόγῳ suaq; sapientia. Λόγος autem Filius Dei Patris. Æternus ergo Pater, & Filius æternus.

Profers aliud Lactantij dictum, sed neq; libro, neq; capite citatio: causam diuinare possum: metuebas fortasse, ne si quis caput inspiceret, tuam videret fraudem: vt qui ea suppresseris, quæ ad gloriam Christi pertinent. Locus est in lib. 4. cap. 14. In eo libro asseritur Filij æterna ex Patre generatio, veraq; Deitas. Ac titulus cap. 8. sic habet: Quòd Filius, bis natus est: æternaliter de Patre, & temporaliter de virgine matre: in quo capite, Christum cum tota Ecclesia, vocat Lactantius Deum de Deo: Et in cap. 12. multa ex Prophetis, de Christi Deitate testimonia profert: qui, Deus cùm esset, factus est homo: vt posteà in cap. 13. concludit: & eius Deitatem pluribus confirmat. Sequitur cap. 14: vbi de Christo loquens, quem Iudæi cruci affixerunt, ait illos nefandas manus intulisse Deo suo. Deinde subdit ad finem capitis de officio Christi, ea quæ tu retulisti verba: quæ quid teiuuent, non video. Quis enim nostrûm docuit vnquam aliud de Deo: quàm quòd Christus contra multos eosq; falsos Deos gentium, vnum tantummodò verum esse Deum, creatorem mimirum Cæli & terræ, hunćq; solum colì oportere, consen-

tanee

tanèe cum Prophetis asseuerauit? Sed cùm se huiusce veri Dei vnigenitum Filium esse, perpetuò & constanter praedicarit: an non simul, se eiusdem esse naturae cum Patre, manifestè significauit? Aut enim propriè vocabat Deum, suum Patrem: aut impropriè. Si propriè: ex eius ergo substantia filius est. Si impropriè: alicuius igitur alterius Pater, propriè fuisse Deus dicetur. Quis verò ille fuerit Filius, si non est ὁ Λόγος, qui nunquam non fuit apud Patrem: & qui à Iohanne alijsq; Apostolis, Deus appellatur? Ergò quòd in vno illo vero Deo, plures agnoscamus & profiteamur personas: id non facimus ex nostro capite: sed quia idem Christus, cum sanctis Prophetis, hoc credendum & profitendum esse docuit: quando Prophetis, vnum Iehouam, & plures Elohim praedicantibus, ipse vnum Deum, sed eris autorem, in Patrem, Filium & Spiritum sanctum distinxit, dicens: Baptizate in nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti. Non enim separantur ab inuicem; sed Pater in Filio est, & Filius in Patre: & ita de Spiritu sancto: quae caussa est, cur Christus dixerit, Ego & Pater, vnum sumus: quia vnius, eiusdemq; sunt essentiae, ac maiestatis, atq; potentiae.

At Christus, nunquam dixit, se esse illum verum Deum: semper autem, Patrem suum, hunc Deum esse praedicauit. Respondeo primùm, quia cùm in illa carne existens, non nisi pro pura creatura, à plerisq; omnibus agnosceretur: quid magis contra suum officium fecisset, quàm si se illum vnum verum Deum esse dixisset? Fuerat enim missus, vt contra Gentilium, & verò etiam multorum Iudaeorum superstitiones doceret, nullam puram creaturam, sed solum creaturarum omnium autorem, colendum esse. Deinde quia, etiam vt Λόγος, non erat ipsi ille Pater, quem tanquam totius Deitatis bonorumq; omnium fontem καθ' ἐξοχὴν, Deum verum esse praedicabat: sed eius Filius vnigenitus erat & est. Ad Patrem autem hunc, omnes homines reuocare, propositum illi fuit, & ex officio debuit. Ex vera enim Patris cognitione: sequebatur etiam vera Filij ac Mediatoris cognitio. Christus [illegible] dixit, ad Patrem, Haec est vita aeter-

na vt

nam vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Etſi ergo Chriſtus erat, & eſt reuera Deus, non ſeparatus à Patre (ſic enim duo ſtatuerentur Dij) ſed manens in Patre, eandemq; eſſentiam habens, quam & Pater: meritò tamen omnem Deitatis gloriam ad Patrem referebat.

Adducis porrò locum alium: ſed vnde? noluiſti exprimere: quamobrem? quia nihil magis te enecat, quàm caput illius libri, ex quo paucula illa verba depromſiſti. Recitabo igitur ego omnia: vt lector, quanta ſit veſtra animi malitia in ſeducendis populis, luculenter videat. Cùm Chriſtianos concluſiſſet Lactantius, non eſſe ſuperſtitioſos, quia non multos Deos, ſed religioſos, quia vnum & verum colunt Deum: ſubiecit caput 29, de vnitate Patris & Filij: quod ad verbum ſic habet.

Fortaſſe quærat aliquis, quomodo cùm Deum vnum nos colere dicamus, duos tamen aſſeueremus, Deum Patrem, & Deum Filium: qua aſſeueratio plerosq; in maximum impegit errorem: quibus cùm probabilia videantur eſſe quæ dicimus, in hoc non laborare nos arbitrantur, quòd & alterum, & mortalem Deum fateamur. De mortalitate iam diximus, nunc de vnitate dicamus. Cùm dicimus Deum Patrem, & Deum Filium: non diuerſum dicimus, nec vtrumq; ſecernimus, quia nec Pater ſine Filio eſſe poteſt, nec Filius à Patre ſecerni: ſiquidem nec Pater ſine Filio nuncupari, nec Filius poteſt ſine Patre generari. Cùm igitur & Pater Filium faciat, & Filius Patrem: vna vtriuſq; mens, vnus Spiritus, vna ſubſtantia eſt: ſed ille quaſi exuberans fons eſt, hic tanquam defluens ex eo riuus: ille tanquam Sol, hic tanquam radius ex Sole porrectus: qui quoniam ſummo Patri & fidelis & charus eſt, non ſeperatur, ſicut nec riuus à fonte, nec radius à Sole, quia & aqua fontis in riuo eſt, & Solis lumen in radio aquè. Nec vox ab ore ſeiungi, nec virtus, aut motus à corpore diuelli poteſt. Cùm igitur à Prophetis idem manus Dei, & virtus, & ſermo dicatur: vtiuſq; nulla diſcretio eſt: quia & lingua ſermonis miniſtra eſt, & manus, in qua eſt virtus, indiuidua ſunt corporis portiones. Propiore exemplo

uti liber. Cùm quis habet filium, quem unicè diligit, qui unus men sit in domo & manu Patris: licet ei nomen domini, potestatemq; concedat: similitamen iure & domus una, & unus dominus nominatur. Sic hic Mundus una Dei domus, & Filius & Pater, qui unanimes incolunt Mundum, Deus unus, quia & unus, est tanquam duo, & duo, tanquam unus. Neq; id mirum, cùm & Filius sit in Patre, quia Pater diligit Filium: & Pater in Filio, quia voluntati Patris fideliter paret, nec unquam faciat aut fecerit, nisi quod Pater aut voluit, aut iussit. Denig; unum Deum esse tam Patrem, quàm Filium, Esaias in illo exemplo, quod superius posuimus, ostendit, cùm diceret: Adorabunt te, & in te precabuntur, quoniam in te Deus est, & non est alius Deus praterte. Sed & alio loco similiter ait: Sic dicit Dominus Deus Rex Israël, & qui eruit eum Deus aternus: Ego primus, & ego novissimus, & prater me nemo est Deus. Cùm duas personas proposuisset Dei Regis, id est, Christi, & Dei Patris, qui eum post passionem ab inferis excitauit, sicut ostendisse diximus Oseam Prophetam, qui ait, Et de manu inferorum eruam eum: Tamen ad utramq; personam referens intulit, & prater me non est Deus, cùm posset dicere, prater nos: sed fas non erat plurali numero, separationem tanta necessitudinis fieri. Vnus est enim solus liber Deus, summus, carens origine, qui ipse est origo rerum, & in eo simul & Filius, & omnia continentur.

„ Quapropter cùm mens & voluntas alterius in altero sit, vel
Nota „ potius in utroq; una: meritò unus Deus uterq; appellatur: quia
„ quicquid est in Patre, ad Filium transfluit: & quicquid in Filio,
„ a Patre descendit. Non potest igitur ille summus ac singularis Deus, nisi per Filium coli: qui solum Patrem se colere putat, sicut Filium non colit, ita nec Patrem quidem colit. Qui autem Filium suscipit, & nomen eius gerit: is verè cum Filio simul & Patrem colit: quoniam legatus & nuncius, & Sacerdos summi Patris, est Filius. Hic templi maximi janua est, hic lucis via, hic duc salutis, hic est unus ...

Videm lector, quales sint isti Arriani, tum in sacris literis inter-

interpretandis: tum in citandis Patribus? Quid clarius potuit dici pro distinctione duarum personarum, Patris & Filij: proq; vnitate ESSENTIÆ, *& maiestatis diuinæ, in Patre & Filio? Quis non videt, longè alio modo Filium esse in Patre: & alias creaturas in eodem contineri? Istæ in eo sunt, tanquam in sua causa efficiente ac sustentante: Ille, & tanquam in sui origine, & quia vna est eademq; Patris & Filij mens, voluntas, maiestas,* ἐνότης. *Itáne Christus Lactantio fuit pura creatura, vt Ario fuit, & vobis? Quid? quòd in capite sequenti, nempe 30. quod est de hæresibus, aduersus cumprimis personam Christi, nominatim damnat Arium vestrum tanquam verum hæreticum? Quid? quòd contrà, illam commendat Ecclesiam, quæ contrariam Ario & alijs hæreticis, de Deo, deq; persona Christi, doctrinam profitetur? Verba illius hæc sunt: Solaqui-* " *tur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est* " *fons veritatis, hoc est, domicilium fidei, hoc templum Dei: quò* " *si quis non intrauerit, vel à quo si quis exierit: à spe vitæ ac sa-* " *lutis æternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concer-* " *tatione blandiri. Agitur enim de vita & salute: cui nisi cautè* " *& diligenter consulatur, amissa & extincta erit.* "

Redite, redite igitur & vos ad fidem Catholicæ Ecclesiæ, de Christo, vero Deo, veroq; homine: quem qui habet, & Patrem habet: qui non habet, nec Patrem habet: eoq; à salute æternæ exclusus est.

XLVIII. ANTITHESIS.

Hilarius, omnium orthodoxorum consensu, maximus habetur æqualitatis Patris & Filij defensor.

Hilarius de Synodis: Nulla ambiguitas est, maiorem esse Patrem: Nullum est dubium, Patrē honore, dignitate, claritate, maiestate, & ipso nomine Patris, maiorem esse, Filio testante: qui me misit, maior me est. Ibidem: In eo quidem maximè non comparatur nec coæquatur Filius Patri, dum subditus est per obedientiæ obsequelā. Ita videmus, articulum Trinitatis, nequaquam con-

sententibus Patrum sententijs approbari: vt mirum sit, potuisse id hactenus à magni nominis Theologis affirmari. Non inficiamur quidem, maturè sparsa fuisse semina quædam huius vani dogmatis, quo recta vnius Dei & Iesu Christi cognitio infecta fuit: non negamus etiam aliquos ex ijs, quorum testimonia adduximus, Trinitatem asseruisse: verùm id nostro instituto minimè obest: cùm non hoc à nobis agatur, vt Patrum autoritate nos tueamur: sed potiùs vt cognita ipsorum inconstantia in hoc doctrinæ capite explicando, ab humano tribunali ad diuinum, huius controuersiæ disceptationem traducamus. Neq; igitur nostræ, neq; orthodoxorum causæ patroni sint Patres: sedeat Christus cum Prophetis & Apostolis tantæ controuersiæ Iudex, ad quorum tribunal Orthodoxos citamus.

Resp. Tuum retinens antiquum, non addis fidem Patrum dictis: nec quid illi agerent, indicas: vt tutum, quid non citas loca, quò facilsùs imponas. faciam igitur Ego.

Syrmij in Illyrio, imperante Constantio, conuenerunt aliquot Episcopi: inter quos fuit & Osius Cordubensis, sed inuitus, vt narrat Socrates. Illi licet nollent videri Ariani, reipsa tamen hæresim illam fouebant. Callida horum de Deo decreta in Gallias missa, cùm legissent pij in Gallijs, Belgio & Germania Episcopi: ea admittere noluerunt: constanter in decretis Synodi Nicænæ, & aliarum Catholicarum perseuerantes: & hac de re ad Hilarium, qui tum exulabat in Asia, scripserunt: illius iudicium de decretis illis Syrmiensibus petentes, & quæstiones aliquot proponentes. His perceptis, Hilarius Pictauiensis Episcopus, gratulatus fuit illis Episcopis constantiam in fide: atq; vt illos, in ea confirmaret, sententiam suam de illis capitulis explicans atq; confirmans, librum de Synodis ad eos conscripsit: vbi apertè capita illa Syrmiensia, quibus tollebatur ὁμοούσιον Concilij Nicæni, impietatis professiones appellat: & illis nonnullas pias Orientalium Synodorum, quæ Syrmiensi aduersabantur, desinitio-

minimè opposuit: suasq; explicationes confirmationis causſa adiunxit. Summa doctrina Catholica & Hilarij eſt: Patrem idcò maiorem eſſe Filio, quòd ille ſit à nullo, iſte autem ab illo: ita tamen, vt Filius, Patri ὁμοίως ſit æqualis, nec minùs Deus verus atque æternus, quàm Pater eſt: vnum verò tantùm eſſe Deum, non perſonâ, ſed naturâ: Ac perſonam Patris ſæpenumerò, ſolitum & vnius Dei nomine nuncupari, καὶ ἐξοχὴν: quòd is ſolus ſit ingenitus, hoc eſt, à nullo, ſicut Filius à Patre eſt, & Spiritus ſanctus ab vtroq;. Ad huius rei confirmationem, plura adducere non eſt neceſſe: vnus locus ſufficiat, qui ad multorum aliorum intelligentiam maximè facit. Pag. 322 de confeſſione Orientalium agens contra Photinum: hunc canonem 23 refert, & ſua explicatione illuſtrat:

Si quis quod dictum eſt: Ego Deus primus, & ego Deus nouiſſimus, & prater me non eſt Deus, ad deſtructionem idolorum dictum, & eorum qui non ſunt dij: in deſtructionem vnici ante ſecula Dei, indebitè dictum intelligat: anathema ſit. Hilarij explicatio ſequitur. Deorum numeroſitate damnata, & Deo tantùm vno prædicato, negari Deus Filius Dei, non poteſt. Verùm natura iſtud præſtat genuinæ proprietas, vt nomen quod negatur ad numerum, debeatur eſſentiæ: & id quod non eſt Deus prater me; non poſſit Filio auferre quod Deus eſt: quia Deus alius, quàm qui eſt ex Deo, nullus eſt. Et per hanc votem Dei Patris, non poteſt, non Deus eſſe: qui ex indifferenti ad naturam ſuam, eſt natus eſſentia. Quod idcirco Iudæi ad vnionem Dei referunt, qui vnigenitum Deum neſciunt. Sed nos cùm duos deos negamus, diuerſitatem in Patre & Filio naturalis abominamur eſſentiæ: quia id quod non eſt Deus prater me, impium de falſis dijs perimit opinionem. Cùm verò vnum Deum confitentes, Filium quoque Deum dicimus: nihil diuerſum per ſubſtantiam, in vtroq; ſub vno nomine prædicamus. 23.

Canon iſte, cum Hilarij explicatione, ad multarum quæſtionum de hac doctrina, explicationem, pio cuiq; viro ſufficiet. Sed ſi addatur id quod habetur pag. 323. nos, non quidem duos deos

dicere, sed vnum: neq; tamen per id sequi, non & Dei Filium Deum esse: (Est enim ex Deo, Deus) nihil amplius desiderari poterit. Sensus enim est: vnum tantùm esse Deum, non ex Deo sed alium esse, qui sit Deus ex Deo: nec tamen duos, sed vnum duntaxat naturâ Deum: quemadmodum explicat ipse pag. 327. vbi ait, vnum esse Deum naturâ, non personâ. Ex his verò iam quidò apparet, quid ad loca à te ex Hilario adducta, respondendum sit. Sunt autem prima quæ tu citas verba in pag. 304: Et verba sunt, non Hilarij, vt putasti, sed Syrmiensium: quibus porrò ab Hilario opponuntur piæ Orientalium definitiones.

Summa est: licet Pater, quâ Pater est, maior sit (etiam anteincarnationem) Filio, quâ Filius est, (vt etiam Basilius, Damascenus & alij Graci docuerunt) quia Pater ἀγεννήτως & ex nullo Deus est, Filius autem γεννητῶς & ex Patre est Deus de Deo, & Patri, tanquam suo autori atq; principio (origini) subditus semper, eiq; obsequentissimus fuit, quia omnia ex voluntate Patris (quæ & ipsius Filij voluntas est) semper egit & agit: naturâ tamen & essentiâ, æqualis ab omni æternitate fuit Patri: eoq; non minus Deus, quàm Pater: imò vnus & idem cum Patre Deus: quoniam vnus tantummodò Deus est naturâ, licet non personâ. Post incarnationem verò, quomodo & quo pacto respectu minor sit Patre: notum est. Quanam verò est inter hæc diuersitas?

Alter, quem adducis, locus est in pag. 321: & verba sunt Hilarij, explicantis canonem Orientalium contra hæresim Photini, decimum septimum: qui sic habet.

17. Si quis Dominum & Dominum, non Patrem & Filium intelligat, cùm dominum & dominum duos dicat Deos: anathema sit. Non enim exæquamus vel comparamus Filium Patri, sed subiectum intelligimus. Neq; enim descendit in Sodomam sine Patris voluntate, neq; pluit ex sese, sed à Domino, autoritate scilicet Patris: Nec sedet in dextra à semetipso, sed audit dicentem Patrem: Sede ad dextram meam. Hilarius subdit hæc verba: Et superiora & consequentia suspicionem, si qua esset in his dissi-

dictis videbitur, penitùs excludunt, ne diuersitas dissimilium Deitatum in Domino & Domino prædicetur: & in eo non comparatur, quia duos Deos dici impium sit. Non autem idcircò non comparatur vel exæquatur Filius Patri, ne Deus ipse non esse credatur. Cùm enim anathema sit, Christum Deum denegans: non potest idcircò prophanum videri, duos Deos cognominari, ne & Christus Deus prædicetur, cùm per essentiæ naturalis proprietatem idcircò Deus vnus est, quia ex innascibili Deo Patre, qui vnus est Deus, vnigenitus Filius Deus natus, non aliunde, quàm ex Deo, habeat esse quod Deus est: & indifferenti, ipse qui genitus est, ab eo qui genuit, essentia non potuit esse: nam indifferentis vnum nomen est natura. Et vel in eo quidem maximè non comparatur nec coæquatur Filius Patri, dum subditus per obedientiæ obsequelam est: dum pluit Dominus à Domino, ne à se ipse secundùm Photinum aut Sabellium pluerit, vt Dominus à Domino: dum ad dextram Dei tum cõsedit, cùm sibi vt consideret dictum sit: dum mittitur: dum accipit: dum in omnibus voluntati eius, qui se misit, obsequitur. Sed pietatis subiectio, non est essentiæ diminutio: nec religionis officium, degenerẽ facit naturam: cùm per id, quod cùm & innascibilis Pater Deus est, & vnigenitus Filius Dei Deus est, Deus tamen vnus sit: & subiectio Filij doceatur & dignitas, dum ei ipsi non nisi Filius nuncupandus, subijcitur. Quod cùm Dei Patris sit, tamen sibi ex natura sit: nomen habens alienum, sed eius, cuius & Filius est, vt sit Patri & obsequio subiectus & nomine: ita tamen, vt subiectio nominis, proprietatem naturalis atq; indifferentis testetur essentiæ.

Vides, quibus in rebus non coæquetur Patri Filius: & quomodo tamen æqualis sit Patri, diuinâ naturâ atq; essentiâ? Cur non fideliter verba Hilarij recitasti? cur reticuisti, quod mox subiecit: Sed pietatis subiectio, non est essentiæ diminutio: nec religionis officium, degenerem facit naturam: cùm per id quod cùm innascibilis Pater Deus est, & vnigenitus Filius Dei Deus est, Deus tamen vnus sit, & subiectio

dio Filij doceatur, & dignitas? Cur inquam hæc in quibus totius controuersiæ cardo cõuertitur, silentio

Adde iam istis, quæ pag. 322, explicans supra dictum Anathematismum 23, subdit: ea sic habent: Si quis quid dictum est, &c.

At nos (inquis) autoritate Patrum non nitimur, neq; illâ tuemur. Neq; nos vicissim hac, vestra caussa adduximus, sed propter pios, vt videant, qua fide citetis Patres: simulq; intelligant, nullam esse in Patribus, ad substantiam doctrinæ de Deo quod attinet, inconstantiam: quando omnes constantissimè, ad mortem vsq;, symbolum Apostolicum imprimis, deinde Nicænum ac Constantinopolitanum, vanimi consensu amplexi sunt, retinuerunt, prædicarunt, defenderunt: idq; propterea, quòd totum à sacris literis desumtum esse, perspicuè cognouerant. Nam neq; ipsi, neq; nos hominum, sed solius Dei, qui locutus est in Prophetis & Apostolis, autoritate nitimur, in quæ ad fidem pertinent. Cùm ergo ab hominibus ad Deum, provocatis: atq; vt Christus cum Prophetis & Apostolis, tanquam controuersiæ iudex sedeat, petitis: quid aliud, quàm vt vos à veritate absorberi iubeat, postulatis? Nihil enim certius est ex doctrina Christi & Apostolorum, consentientibus Prophetis, quàm in Cælo, vbi peculiariter Deus habitare dicitur, Tres esse, in quorum nomine baptizati sumus, Patrem, Λόγον Filium, & Spiritum sanctum: tres inquam inter se distinctos, vita, intelligentia, voluntate, maximaq; potentia præditos: quæ caussa est, cur personæ tres appellari solitæ sint in Ecclesia.

2. Quid præterea ex ijsdem scripturis clarius esse potest: quàm horum vnumquemq;, Deum & appellari & esse? Symbolorum fœderis, nemini nisi eidem fœderis autori, qui est Iehova Elohim, & cui olim Iudæi sacramento circumcisionis consecrabantur, obsignari & consecrari nos Christus suo baptismate iussit.

3. Quid denig; magis perspicuum, magisq; certum, quàm vnum tantummodò esse Deum seu Iehouam? Vnde sequitur necessariò, licet illorum trium quisq;, & imprimis ac

Patr

Pater Deus sit, quia à nullo est, & fons est totius Deitatis in Filio & Spiritu sancto: non tamen tres esse naturâ Deos, cùm vna sit omnium Deitas atque ἐσία: quia vnus est Iehoua. Hac est summa doctrina de Deo: qua nihil est certius, nihil clarius, nihil antiquius, nihil magis Catholicum. Si qua verò posteà orta sint inter Patres de Deo disceptationes, altercationes, subtiliores quæstiones: in causſa fuerunt hæretici, qui in simplicitate & veritate illius doctrinæ non acquiescentes, variis excitatis dissidijs, sicut vester Arius, turbarunt Ecclesiam, & tenebras veritati obduxerunt. Esto igitur index inter nos & vos Christus ipse, cum suis Apostolis. Et hic murus nobis aheneus esto: Vnus est Iehoua, plures Elohim, Pater, Filius, Spiritus sanctus: vnus, non personâ, sed naturâ: Et vnicus Filius Λόγος, factus est caro, ita vt sit verus Deus, verúmq; homo: & ideo verus Mediator, redemtor, seruator, in quem (qualem scilicet proponunt Scripturæ) qui credit, habet vitam æternam: qui non credit, manet ira Dei super eum. Hæc est fides Catholicæ Ecclesiæ, in qua ego quoq;, sicut hactenus vsq; ad 71 annum vixi, sic etiam volo mori: Amen.

XLIX. ANTITHESIS.

In Concilio Nicæno, inquiũt Romanenses, coacti fuerunt 318 Episcopi, doctrina ac vitæ sanctimonia præclari: quamobrem par est, vt huius Concilij decreta, ac in primis symbolum, in magno pretio habeatur.

Historia malè astipulatur hisce laudibus. Primùm enim narrat, viguisse inter ipsos Episcopos acerba odia ac dissensiones, adeo vt libellos supplices, quibus sè mutuò accusarent, Imperatori obtulerint. Deinde, quàm boni fuerint Theologi; ex eo apparet, quòd Cœlibatus Sacerdotum, ipsorum autoritate fuit confirmatus. Nam cùm primùm hoc agerent, vt, quicunq; ex Clericis vxores duxerant, antequam fuissent in hunc ordinem cooptati, ab vxorum consuetudine cohiberentur, & hoc nefarium institutũm consilio vnius Paphnutij fuisset impeditum, ni-

hilominus impiam Ecclesiæ consuetudinem stabiliuerunt, qua ij qui cœlibes allecti erant in Clericos, penitus à nuptijs arcebantur. Sozomenes lib. 1, cap. 22: Certè cùm Paulus 1 Tim. 4, prohibitionem coniugij appellet doctrinam dæmoniorum, quæ per Antichristum erat inuehenda: quis est, qui non animaduertat, Antichristum in hoc concilio leges dictasse, & defectionem à fide ac doctrina Christi induxisse, quemadmodum prædictum fuerat à Spiritu sancto per os Pauli; Tertiò recitatur in historia, duos Episcopos ante finitum Concilium obijsse, & ad horum sepulchra reliquos accessisse, eos in hunc modum alloquentes: Sanctissimi Patres, qui certamen præclarum certastis, cursum consummastis, rogamus vos, vt quatenus Trinitatem (quam nunc claro lumine coràm intuemini) nobiscum approbatis, vt inquam Symbolo nostro ac decretis factis subscribatis: cumque librum in quo descriptum erat Symbolum, apud sepulchra collocassent, altero die reuersi, hæc verba in eo scripta repererunt: Nos ambo Chrysantus & Musonius consentimus cum cæteris Episcopis in decreta Concilij: & quanquam corpore defuncti sumus, nihilominus manibus proprijs subscripsimus. Niceph. lib. 8, cap. 23. En virtutes Concilij toto orbe celeberrimi, cuius autoritas velut magica quædam incantatio, omnium animos tot sæculis dementauit.

Respon. Propositio Ecclesiæ Catholicæ non est, ideo doctrinam de Trinitate veram esse, quia Synodus Nicæna sic definiit: sed quia hanc tradunt sacræ literæ: ad huius verò confirmationem non parum facere quòd celeberrima illa primáq; Oecumenica Synodus, Nicæna nimirum, ex ijsdem sacris literis, magno omnium Patrum consensu, illam demonstrauit. Lege Euseb. Cæsar. & alios Patres, qui de voce præsertim ὁμοουσίῳ disputantes: nihil de Deo noui, in Concilio Nicano fuisse definitum, sed tantùm quæ in sacris literis habebantur, ea explicata fuisse, euincunt: non esse autem synodum illam contemnendam, cum fuerit celeberrima, & ex viris summa pietate & eruditione clarissimis constiterit, lege & Theod. historiam, lib. 1, cap. 8. Nihil igitur ad rem, quæ tu aduersus illius Synodi laudes, & adeò dignitatem autoritatemq; imminuendam affers.

Euerunt

Fuerunt (inquis) inter ipsos Episcopos graues controuer- 1.
sia: de rebus videlicet priuatis. Sed quid tum? Ergóne doctri-
na è sacris literis demonstrata, & omnium Patrum consensu ap-
probata, falsa & haretica fuit? Annon etiam inter discipulos
Christi contentio fuit de primatu? Et inter Paulum ac Barna-
bam, non parua controuersia de Marco assumendo? Num igi-
tur vel doctrina illorum damnanda, vel autoritas contemnen-
da? Imò inde apparet, synodo illi præfuisse Spiritum sanctum,
quia in voluntate Dei, qui per Imperatorem omnes libellos lace-
rari iussit, libenter acquieuerunt: & sublatis omnibus inimi-
citijs, condonatiúq; priuatis iniurijs, vnanimes porrò in negotio
religionis strenuè contra Sathanam se gesserunt.

At nisi vnus Paphnutius interceßisset, tota Synodus im- 2.
pium de vxoribus Sacerdotum canonem tulisset. Imò hîc agno-
scere debes præsentiam Spiritus sancti in illa Synodo: qui talem
impietatem, à tali Synodo sanciri non permisit. Paphnutio enim
ideo assensi sunt omnes: quia verbum Dei retulit. At probauit
tamen, & stabilinit impiam (inquis) Ecclesiæ consuetudinem,
qua, qui Cælibes allecti erant in Clericos, penitus à nuptijs arce-
bantur. Primùm, Socrates lib. 1, cap. 11 hanc recitans histo-
riam, his verbis sententiam Synodi tradit: Quapropter &
hanc quæstionem ita compescuerunt: vt cuiuslibet arbitrio libe-
rum permitteretur abstinere à coniugio. Nota. Non dicit à con-
inge, quam habet, sed à coniugio: nempe vel exercendo, vel con-
trahendo: nisi fortè nomine coniugij, ipsam coniugum coitio-
nem intellexit. Aliter ergo dicendum est. Paphnutij sententia
duo habuit membra: vnum de coniugatis sacerdotibus: alterum
de inconiugatis. De primo dixit, intolerabile iugum esse, si pro-
hibeantur cum suis vxoribus dormire: De altero dixit, Satis esse
si isti secundùm antiquam Ecclesiæ traditionem, ad nuptias am-
plius non accedant. Vtrumq; autem membrum probauit Syno-
dus. Quid verò sibi vult illud, SATIS EST? *quasi dicat, satis*
est iugi, si secundùm consuetudinem &c. Agnoscebat iugum
etiam esse hoc vtcunq; durum: vt videlicet inconiugati, ad nu-

ptiæ non amplius redeant: Satis ergo superq; esse Sacerdotibus, si hoc vetus iugum ferant: tantùm abest, vt altero nouo pragrauari debeant.

Deinde particula secundùm veterem Ecclesiæ TRADITIONEM, indicat priores Patres, non alia ratione, nec in alium finem, illam de inconiugatis sacerdotibus traditionem statuisse: quàm qua etiam Apostolus locutus est de viduis, quæ ad ministerium Ecclesiæ eligebantur. Atqui Apostolus nemini vnquam tale iugum imposuit, aut imponi voluit: quo in statu cælibatus, contra propriam conscientiam sese continere cogeretur: imò generalem tradens regulam dixit: Qui non potest se continere, nubat: melius est enim nubere, quàm vri. Hæc verò minimè latebant veteres illos Patres, quorum mentionem fecit Paphnutius. Nihil ergo hac de re impium statuit Synodus Nicæna. Sed fac omnes errasse: vnus nauus non deformat totum corpus.

3. Quæ ex Nicephoro producis, ea apud alios illorum temporum, rerumq; in Synodo Nicæna gestarum scriptores non legi. Sed si vera sunt: quid habent impij? Intelligo quid velis inferre. Illæ fuerunt illusiones Diaboli: doctrina ergo Synodi, fuit Diabolica. Inuerto: Doctrina Synodi, fuit diuina: quia ex verbo Dei: Ergo diuinum miraculum.

L. ANTITHESIS.

Ignoratio Philosophiæ & Dialecticæ (inquit Zanchius) in caussa est, cur à recta Dei cognitione aberrent Ariani.

In Concilio Nicæno reiectum fuisse vsum Dialecticæ, in disceptanda controuersia de Filio Dei, testis est Socrates, lib. 1. cap. 5.

Resp. Quæ ego scripsi de caussis hæresium, inter quas ignoratio quoque veræ solidæq; Philosophiæ & Dialectica liberalium q; artium connumeratur: ea in libris meis de Tribus Elohim habentur: parte altera, cap. 1: & allatis exemplis, luculentissimè illam demonstraui, idq; imprimis aduersus Arium, prauum sophistam, pessimum Theologum. Quod verò tu obijcis ex Socrate,

crate, lib. 1. cap. 5: falsum est: Ibi enim initium duntaxat controuersiæ inter Arium & Alexandrum describitur. Verùm in cap. 8: aduersus quosdam sophistas, qui suis syllogismis sanam & simplicem de Filio Dei doctrinam oppugnabant, omniaq; turbabant, elegans historiola narratur. Quendam enim laicum, ac simplici sensu praditum, Dialecticis illis disputatoribus restitisse in hac verba: Christus nobis & Apostoli non dialecticam artem, nec vanam seductionem, sed nudam sententiam, qua fide ac bonis operibus custoditur, tradiderunt: atq; hoc dicto, & simplici veritate explicata, tumultuationem illam, quam Dialectica pepererat, repressam fuisse. Verùm quid hæc obsecro aduersus ea, quæ ego de vera dialectica, veroq; illius vsu scripta reliqui? Neq; Apostolus, ad Colossenses verum & naturalem Philosophiam, sed inanem duntaxat, & deceptricem damnauit. Et quinam fuerunt Dialectici illi, hoc est sophistæ, quibus restitit ille pius Idiota, nisi Ariani: qui ex ijs quæ in nostrorum liberorum procreatione contingunt, aduersus ineffabilem & æternam illam Filij ex Patre generationem, sophisticari ab Ario didicerant? De Ario sic scribit Socrates lib. 1, cap. 5: illum vtpote nugarum Dialecticarum non imperitum, Alexandro asserenti in Trinitate, esse vnitatem, sese per contentionem opposuisse, hoc sophismate: Si Pater genuit Filium, initium essentiæ suæ habet genitus: & ex eo liquet, fuisse aliquando tempus, cùm non esset Filius: sequiturq; necessariò, habere illum hypostasim ex non existentibus. Vides hîc, Ariane, sophisticam tui præceptoris? vides vndénam orta sit vestra contra Ecclesiam de Deo doctrina? Non certè ex vera Dialectica: sed ex illius abusu: hoc est ex sophistica. Et quis docuit Arium, quicquid ex alio generatur, illud posterius esse suo generante: posterius inquam posterioritate (vt loquuntur Scholæ) temporis? Ex hoc enim principio tota eius argumentatio pendebat: quod quam sit falsum axioma, in multis etiam Physicis rebus, luculenter apparet. Annon radius nascitur à Sole? fuitne tamen vnquam Sol sine radio? Ac si maximè etiam verum esset illud assumtum in rebus Physicis & sem-

pori subiectus: quatamen fuit fatuitas ad res diuinas & extra omne tempus positas, illud pertrahere? Habuit ergo genitus initium, sed quale? non temporis, nec vllius spatij, sed originis. Non temporis, quia Pater nunquam fuit sine Filio: sed originis, quia originem habet Filius à Patre. Falsum ergo illud primum, quod intulit Arius fuisse aliquando tempus, cùm non esset Filius: Falsum & alterum, Filium habere hypostasim ex non existentibus. Est enim ex aterna Patris substantia genitus: eoq; Patri coëssentialis, & coaternus. Summa: Nulli magis turbarunt Ecclesiam, quàm Ariani suis sophismatibus.

LI. ANTITHESIS.

Magnus ille Athanasius, vir fuit Sanctus, & magno pietatis Zelo præditus, inquiunt orthodoxi, ideoq; eius scripta, ac inprimis symbolum, in quo Trinitatis mysterium exposuit, ab omnibus magnifieri oportere.

Narrat Sozomen, Constantinum nullis precibus adduci potuisse, vt Athanasio (quem exilio mulctarat) reditum ad Alexandrinos permitteret: addens caussam, quòd homo esset superbus, seditiosus, maledicus, conuitiator. Fuit autem Constantinus Imperator singulari modestia ac humanitate; ideoque caussam esse grauem oportuit, cur tanta seueritate aduersus Athanasium vti voluerit. Præterea apud Theod. lib. 2, cap. 13 & 16, facinus Athanasij multò adhuc terrius recitatur. Siquidem Constantius Imperator palàm affirmat, Athanasium hoc continenter machinatum, vt inter se & Constantem fratrem germanum odia intestina sereret: imò verò eò rem perduxisse, vt Constans ipsi bellum denunciaret, quatenus non permitteret Athanasio reditum ad Alexandrinos. Dicit Constantius, quatenus iniuriam sibi à fratre ac Athanasio illatam, patientia non superasset; futurum vt graue bellum inter se & fratrem extitisset. Restituto Athanasio accidit paulò post, vt Constans interficeretur, quando Constantius iam totius imperij monarcha factus, iussit quæri Athanasium, & ad supplicium rapi, à quo ille fuga elapsus est. His postremò addatur, quod historia memorat Athanasium suspectum fuisse de magia. Talis igitur

igitur fuit magnus ille ac sanctus Athanasius, quem totus ferè mundus tanquam Numen quoddam colit.

Resp. Vnum dicis ab Orthodoxis de Athanasio praedicari: quòd fuerit sanctus, & magno pietatis Zelo praeditus: hinc verò ab illis inferri, Athanasij ergo scripta, atq; inprimis symbolum, magni ab omnibus fieri oportere. Illatio falsa est. Non enim, quia Athanasius sanctus fuit & Zelo pietatis praeditus, ideo Ecclesia illius libros probauit, & symbolum decantari iussit: sed quia cum sacris literis consentaneum illud esse cognouit. Assumtum oppugnas narratione quorundam: quae de Athanasij ingenio & moribus narrantur. Malafide factum illud Constantini recitas, suppressis veris illius causis. Totam ergo illam historiam, ego hîc explicare cogor.

Summo & plus quàm Vatiniano odio persequebantur Athanasium Ariani omnes: idq; propterea, quòd is vnus, omnium fortissimè & constantissimè illis resistebat, & doctrinam Concilij Nicaeni non infeliciter tuebatur: quae causa fuit, cur putarint Ariani, si Athanasius è medio tolleretur, fore vt simul etiam doctrina quam defendebat, è toto orbe Christiano exterminaretur. Hinc in Athanasium variae Arianorum insidiae, accusationes, calumniae: apud plebem, in Synodis, apud Imperatorem: quòd esset superbus, contentiosus, seditiosus. Imperator, vt qui id operam dabat, vt Ecclesia in pace viuerent, nihil magis oderat, quàm Ecclesiarum turbatores: fuit autem & incredendis illis quae referebantur, nimis facilis: & synodorum plus quam par erat sepenumerò obseruans: quia & naturâ erat bonus, & religionis Christianae amantissimus. Haec omnia in genere constant ex historijs. Nunc ad quaedã singularia.

Athanasio duo fuerunt cum primis capitales, & perpetui inimici: Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicaenus, Episcopi: idq; propterea, quòd ab illo fuerant in Concilio Nicaeno fortiter repressi: ita vt in exilium pulsi fuerint: à quo tamen & ipsi simulata paenitentia tandem reuocati, ad sua quisq; Ecclesiae redierunt. Reuersi magno honore & reuerentia afficiebantur

tur

tur à pio Imperatore: quòd illos serò respuisse, & reuera ad sanam doctrinam redijsse putaret. Ij cùm magnam autoritatem & libertatem apud Imperatorem sese obtinuisse viderent: illa abusi autoritate, decreuerunt quibuscunq; possent modis diuexare Athanasium, & in odium apud Imperatorem adducere: vt eo tandem vel necato, vel in exilium abacto, doctrina Concilij Nicæni, paulatim extingueretur, & Arij propagaretur. Cùm igitur vna ex parte scirent, Imperatori nihil magis esse cordi, quàm vt omnes ad Catholicam doctrinam reuersi, & in communionem recepti, veram inter se amicitiam, pacem, & concordiam colerent: ex altera verò parte non ignorarent ingenium Athanasij, fore vt nunquam Arium, aliósue ei adhærentes ad communionem admitteret: curarunt datis ad Athanasium literis, & supplicatione Imperatori exhibita, vt Arius ab exilio, propter (fictam) resipiscentiam, reuocatus, ad communionem Alexandrinæ Ecclesiæ reciperetur. Athanasius recusat: accusatur ergo apud Imperatorem, tanquam seditiosus, tumultuator, & eos, qui ad Ecclesiam accedere vellent, prohibens, concordiamq; impediens. Iratus Imperator, Athanasio mandat, addita graui comminatione, ne quempiam ab accessu Ecclesiæ prohibeat. Demonstrat Athanasius, & persuadet Imperatori, non esse dandam communionem Arianis. Acquiescit Imperator. Hoc percepto, Eusebius curat per Melitianos, alias instituit contra Athanasium accusationes: sed Imperator agnita Athanasij pietate & innocentia, & meras esse sycophantias, quæ illi obiiciebantur: populo Alexandrino scripsit, ac testimonium (vtar verbis Sozomeni lib. 2, cap. 22) viro huic tribuit, quòd & admodum æquus esset (audi Ariane) & de fide rectè sentiret: quòd, pertupidè cum eo contulerit, ac virum eum esse diuinum persuasum sit, & quòd per inuidiam accusatus, melior accusatoribus suis apparuerit. Viden Ariane, quale iudicium fecerit pius ille & prudens Imperator de Athanasio: imò qualem eum esse reipsa cognouerit? hominem verè diuinum, inquit Sozomenes.

Verumenimverò hypocrita illi Ariani à proposito non desistunt,

ſſent, vt multitudine accuſationum innocentem obruant: & Imperatorem ad illum præ impatientia pellendum cogant. De nouis igitur & grauiſſimis criminibus accuſatur Athanaſius: ita vt propter multitudinem & accuſationum & accuſatorum, propterq; aduerſariorum importunitatem coactus fuerit cogere ſynodum Cæſariæ Paleſtinæ, quæ paulò poſt translata fuit Tyrum. Floriſq; autem omnes, tùm erant Ariani: licet palam Catholicam Synodi Nicænæ fidem profiterentur, qui illi ſynodo interfuerunt Epiſcopi. Cùm hæc, & malitiam inprimis Euſebij noſſet Athanaſius: diu quidem eò ire detrectauit: ſed tamen ad extremum ſiſus ſecundùm Deum, bonitate ſua conſcientiæ, & æquitate Imperatoris, ad illam ſynodum ſe contulit. Vbi verò omnia iniquè agi, ſeq; ab inimicis, propter odium religionis, oppreſſi animaduertiſſet: Tyro fugiens, ad Imperatorem confugit: & narratis geſtis in ſynodo, petijt ab Imperatore, vt illis Epiſcopis Conſtantinopolim vocatis, coram eius clementia, omnia ſibi obiecta diſceptarentur: Iuſtæ petitioni annuens Imperator: ad Synodum ſcribit, atq; vt omnes ad ſe veniant, iubet. Quid his Imperatoris literis acceptis contigerit: non meis, ſed ipſius Sozomenis verbis explicabo.

Itaq; (inquit Sozomenes) cùm hæc ſcripſiſſet Imperator, Sozom. lib. 2, c. 28. *alij metu correpti, ad ſuos diſceſſerunt: alij verò, qui cum Euſebio Nicomedenſi Epiſcopo erant, ad Imperatorem profecti, Synodum Tyro congregatam, in eauſſa Athanaſij decreuiſſe quæ inſtaſint affirmant: ſimulq; teſtes in medium adducunt Theognium, & Marim & Theodorum, & Valentem, & Vrſacium, ac fidem faciunt, fregiſſe Athanaſium myſticum poculum, & alia multa vituperantes calumnijs inualeſcunt. Imperator igitur, ſine delationibus illorum verè crediderit, ſine Epiſcopos concordes deinceps futuros putauerit, ſi è medio tolleretur Athanaſius, iubet illi, vt Treueris ad Galliam Occidentalem habitet. Eò quidem ille deducitur. Quis ex ijs non liquidò colligat, quæ fuerit cauſſa exilij Athanaſij? Non certè quòd Imperator Athanaſium verè nouerit talem eſſe, qualem eſſe traduxerant aduer-*

furij: sed aut, quia cùm esset nimis obseruans synodorum, nimiùm etiam sese credulum præbuit illis calumniatoribus: aut quòd, cùm nihil magis ex animo odisset, quàm Episcoporum dissidia, sperarit, si vnus ablegaretur Athanasius, fore vt reliqui Episcopi omnes, pacem inter se colerent, & Ecclesiæ manerent pacatæ. Hic fuit finis bono Principi in exilio Athanasij. Interim negari non potest, vt ex illis historijs patet, quin iniquissimè actum fuerit cum Athanasio: id quod preces omnium piorum, ad Deum & Imperatorem pro illius reditu (vt Sozom. eiusdem libri cap. 31, narrat) manifestè confirmant. Si igitur quæras causam, cur Athanasium vocarit Imperator, superbum, seditiosum, maledicum: lege illas historias, & qua vera fuerit causa, facilè inuenies. Summa. Ita turbauit Ecclesias in Oriente Athanasius: sicut Elias Israëlem, & Apostoli totum orbem terrarum. Sed cur tu silentio prætteris decretum Imperatoris de reuocando Athanasio, quod Theodoretus lib. 1, cap. 13 recitat? Pœnitet enim eum illius facti. Cur & causam huius exilij omittis, quam apud eundem Sozom. lib. 3, cap. 2 refert, & scribit ad populum Alexandrinum, Constantinus, primus Imperatoris filius? ne pe ne qua indignitate afficeretur ab hostibus suis Athanasius? Maluit ergo Imperator, Athanasium seruari Treuiris, quàm periclitari Alexandriæ. Lege Ariane illam iunioris Constantini epistolam: & videbis quas Athanasio laudes tribuat. Theodoretus autem excusans factum Imperatoris in proscribendo Athanasio: apertè scribit, illum fuisse ab Episcopis, hostibus Athanasij, quibus nimium fuit credulus, circumuentum. Summa: Omnes scriptores improbant factum Imperatoris: varijs autem modis illum excusant: sed Imperator ipse iniuriam à se factam fuisse Athanasio propter importunitatem tot tantorumq; aduersariorum, non obscurè sapius, & præsertim sub mortem suæ de reuocatione Athanasij decreto, significauit.

Quod adfers ex Theod: quid obsecro, te iuuat? Et ex narratione Theodoreti, & ex libero Liberij colloquio cum Constantio, liquidò constat, meram fuisse calumniam Arianorum con-

tra

tra Athanasium, Constantio ideo persuasam, quia homo leuis erat, & Ariana factionis. Nunquam in animo fuit Athanasio, committere fratres: sed ab Ariano ad Catholicum confugiens, quod sui erat officij, summa cum pietate, & reuerentia faciebat. Habebant verò & Constantinus & Constans, cur Constantio irascerentur: cùm videret eum tam leuiter à pietate paterna, ad Arianismum defecisse, Catholicos Episcopos proscribere, et Arianos fouere. Lege interim epistolas ipsius Constantij, quæ sunt apud Socratem lib. 2, cap. 24: & videbis quale testimonium dederit ille Imperator Athanasio.

Suspectum fuit (inquis) de magia: sed quibúsnam? non certè Catholicis: Non te verò puduit hæc scribere, cùm tales extent defensiones Athanasij apud omnes scriptores, quibus in omnem æternitatem pudefacti, & summa malitia atq; sycophantia conuicti fuerunt, illius accusatores? Sed te eodem Diabolico Spiritu agitari, quo & illi agitabantur, hac ratione declaras: quòd quæ omnes Scriptores aiunt fuisse calumnias, ea tu tanquam vera proponis. Etiam Iudæi dixerunt, Christum in Beelzebub ejicere dæmonia solitum fuisse: num igitur verum? Adscribebant illi Sathanæ, quod Christus faciebat in digito Dei: & Ariani, magia, quæ circa Athanasium fiebant diuinitus: vt quòd sæpè è manibus hostium mirabiliter ereptus fuit: vt quòd multa præuiderit, certoq; prædixerit: & alia huius generis, quæ peculiari Dei gubernatione, in illo & per illum sanctum virum facta fuisse leguntur. Hæc pro defensione illius sancti viri, & Heroici serui Christi, Magni Athanasij.

Soz. lib. 4, cap. 9, 10, & alibi.

LII. Antithesis.

Patres Arium vocant præcursorem Antichristi: Et Zanchius omnes eos, qui Trinitatem in dubium vocãt, Antichristos appellat.

Historia Ecclesiæ testatur, quo magis creuit potentia Antichristi ac Episcoporum, hoc duriùs fuisse pressos Arianos, & splendidiùs excultum dogma Trinitatis. Et adhuc hodie videmus, Antichristum suauiter amplecti hunc Deum, ac

grauissimè persequi eius aduersarios. Cùm igitur Sathanas non possit odisse Sathanam: quo iure nostri homines adducti, Arianos vocant Antichristos, quos Romanus Antichristus, omnium Antichristorum caput ac patronus, tanto odio persequitur: se verò eundem cum Antichristo Deum & Christum colentes, splendido Euangelicorum titulo ornant?

Resp. Quod Patres dixerunt de Ario, verum est: quibus & ego subscripsi. Quisquis enim sese opponit gloriæ Christi pertinaciter: is Antichristus est. Quòd verò opponis ex historijs: in eo te nescire quid dicas, luculenter significas. An non tenebis, Christum fuisse ante Antichristum: & illius doctrinam, huius fuisse priorem? At qui Christus docuit, tres esse, subsistentes nimirum, intelligentes, volentes, in quorum nomen baptizari debeant, quotquot fœderis participes esse volunt: & interim tamen non tres esse, sed vnum tantummodò Iehouam, fœderis autorem. Hoc abundè, ex Baptismo præsertim demonstratum à nobis est. Hæc igitur doctrina, Antichristi ipsa non potest: sed huic contraria, quæ & posterior est. Episcopus autem Romanus, illam hucusq; defendit: atq; ista defendit, vt huius rei caussa, illorum Episcoporum permulti, plures quàm 30, præter exilia, mortem quoque perpessi sint: quemadmodum historia manifestè docent. Quomodo igitur hæc doctrina, Antichristi esse potest?

Quid ergo tu garris de historijs Ecclesiasticis? Meretyranuide Constantij, & postea Valentis, Orthodoxos fuisse oppressos, & Arianos promotos, historia testantur: donec tandem per Gratianum, Theodosium, Arcadium, Honorium, aliosq; pios Imperatores, profligatis hæresibus, doctrina Christi, in Concilio Nicæno explicata, infinitorumq; porrò etiam sanguine confirmata, in totum orbem Christianum renouata fuit. Hinc vestra ista lacryma: nonne ô bone Vir? At dices, hos omnes Imperatores, fuisse Antichristos, vel Antichristi mancipia. Ita? Quomodo probas? quia promouerunt, inquies, doctrinam Antichristi, hoc est, Episcopi Romani. Sed hæc est petitio principij:

quæ

quasi verò vel hæc doctrina, à Pontifice Romano excogitata sit: vel illi Imperatores, ad eam promouendam, à nulla re alia, quàm ab autoritate Romanorum Pontificum fuerint adducti. Certè Theodosius ille magnus sapientissimusq; Imperator, non obturauit ora vestris Arianis, neq; illos inter se commisit autoritate Papa, sed omnium præcedentium Patrum, qui Arianam hæresim præcesserant: illi autem Patres, doctrinam de Deo, quam cum illis Rom. Episcopus profitetur, è sacris literis hausta, luculentissimè demonstrarunt. Si illa doctrina fuit Christi: sequitur vestrum Arium, qui sese illi opposuit, fuisse Antichristum: Papam verò, qui illam defendit, hac in parte non posse Antichristi nomine appellari. Si autem contendas, non fuisse Christi; rursus sequitur, vestrum numen Arium, insignem fuisse nebulonem: qui vt ab exilio liberaretur, finxit Imperatori Constantino, se & suam mutasse sententiam, & fidem Nicæna Synodi ex animo amplecti: id quod etiam iure iurando sanctè affirmauit: hoc est, mentitus est. O egregium Mundi doctorem. Tales fuerunt & eius discipuli, Nicomediensis, Theognius, aliiq; vani, inconstantes, sineq; vlla pietate Episcopi: quibus idem fuit negare & affirmare: peierare, & sanctè iurare. In quam enim partem videbant Imperatores inclinare: in eam ipsi quoq; sese flectebant, suamq; religionem componebant: aientes cum aientibus, negantes cum negantibus: Ita vt Themistius Philosophus, obseruata illorum Episcoporum instabilitate, verè dixerit, illos non Deum, sed purpuram colere, & ab Euripo non differre: Ecebolijerant omnes. Hóccine ne de Athanasio, aliisq; Nicænæ fidei Episcopis, qui sæpius exulare, quiduis pati, & mortem subire maluerunt, quàm veritatem dissimulare, nedum abnegare, dici potest? Des mihi vel vnum in illis historijs, qui pro Ariana fide voluerit mori. Simulac in exilium abigebantur: statim de reditu cogitantes, Nicænam fidem mentiebantur: suscitato autem Imperatore Ario, ad vomitum redibant. Ingenia, plusquàm Diabolica. Diabolus enim odit inconstantiam: cùm ipse sit pertinax.

Socr. lib. 5, cap. 10.

Socr. lib. 1, cap. 38. Soz. lib. 2, c. 27 & 30.

Socr. lib. 3, cap. 25.

Summa verò est: Nos à doctrina de Filio Dei falsa, quam tradidit Arius, illum & Antichristum, & magni Antichristi in Oriente, qui est Turcus, præcursorem fuisse demonstramus: Te autem à persona Papæ, quem omnium Antichristorum caput appellas: argumentaris, eius quoque doctrinam de Deo impiam & Antichristianam esse: assumta non caussa pro caussa. Neq; enim, quia in multis sese Christo opponit, ideo sequitur, in doctrina etiam de Deo, eum esse Antichristum: fallacia quoque addicta, à secundum quid, ad simpliciter. Atq; hæc ad tuam 52. Antithesim satis.

LIII. ANTITHESIS.

Iactant Orthodoxi, Arium ob blasphemũ dogma fuisse extra ordinem à Deo percussum, & fœda morte sublatum, hocq; argumento fidem faciunt suæ doctrinæ.

Historia affirmat, Constantinopoli (vbi hic casus accidit) varia fuisse hominum iudicia de morte Arij. Cumque alij aliud sentirent, familiares eius dixisse, Arium à maleuolis, qui præsenti eius felicitati inuidebant, veneno necatum esse. Id si ita est (vt quidem vereor) sanguis Arij, de quo tantopere hactenus triumpharunt Orthodoxi, suo tempore reposcetur de ipsorum manibus, ab eo, qui omnia nouit & iudicat.

Resp. Ad hanc Antithesim non potest melius responderi: quàm simplici eorum recitatione, quæ de periurio Arij, deq; diuina eius vltione, scripta reliquerunt fideles historici: sed si quædam ad rem facientia, prius breuiter retulero.

Socr. lib. 1, cap. 26.

Cùm Arius propter simulatam veræ fidei confessionem, eamq; Imperatori exhibitam, hisq; verbis (Iudex noster Deus est, & nunc & in futuro seculo) obsignatam, ab exilio fuisset reuocatus: Alexandriam rursus (inquit Socrates lib. 1, cap. 27) hæresim clamulum serendo, exagitare conatur (Eo sinceritatis Arij, veramq; eius pœnitentiam:) Nicomediensis verò cum suis, ita egit apud Imperatorem suis Calumnijs: vt recepto iam Ario, Athanasius eadem in exilium mitteretur: quemadmodum narratur à Socrate lib. 1, cap. 27. & sequentibus vsq; ad cap. 31.

Arius

Arius autem (verba sunt Socratis cap. 37.) cùm Alexandriam
rursùs cum suis sociis venisset, totam denuò ciuitatem perturbat.
Imperator verò cùm mentem Arij peruersam esse percepisset: ac-
cersitum eum, Constantinopolim redire iubet: rationem de illis
redditurum, quæ denuò mouisset. Ecclesiæ autem Constantino-
politanæ præerat Alexander, qui Metrophani successerat. Hunc
virum pium fuisse, pugna cum Ario habita ostendit. Cùm enim
Arius venisset, ac diuisus esset in duas partes populus, ortaq; esset
tumultuatio per ciuitatem, alijs Nicænam fidem haudquaquam
interuertendam esse dicentibus: alijs Arium rationabilia dicere
contendentibus: maximis angustijs tenebatur Alexander, præ-
sertim ob eam causam, quòd ipsi Eusebius Nicomediæ plurimùm
comminaretur, dicens, se ilico vt deponeretur curaturum, nisi
Arium & socios eius in communionem reciperet. Alexander
verò non tam depositionem metuebat, quàm doctrinæ dissolutio-
nem, quam illos machinari sciebat. Cùm enim custodem se eorum
esse putaret, quæ in synodo fuerant determinata, totus in id in-
cumbebat, ne formulæ illius laderentur. In hac itaq; solicitudi-
ne constitutus, valedicto Dialectica, ad Deum confugit, ieiu-
nijsq; indesinentibus vacauit, nec vllum orandi modum omisit:
Et talem cogitationem animo concepit. In Ecclesia, quam cogno-
mine Irenen vocant, clanculum qua videbantur perfecit, vbi
seipsum inclusit, & ad altare progressus, in faciem se coram sa-
cra mensa prostrauit, & cum lacrymis orauit. Et hoc multas
noctes pariter ac dies continuè ac perseueranter fecit, petijt à
Deo, & accepit. Erat autem petitio eius talis. Siquidem Arij
dogma verum esset, ne ipse diem disceptationi deputatam cerne-
ret: si verò fides, quam ipse habebat, non Arij opinio, vera esset,
vt ipse determinata die Arius omnium malorum caussa, pœnas
daret impietatis. Subdit Socrates de periurio Arij, eiusq; obi-
tu in hæc verba.

Talia oranit Alexander. Imperator verò periculum de
Ario facere volens, accersit eum ad palatium, interrogatq; an
determinationibus Nicænæ synodi consentiret. Ille nihil mora-
tus co-

tus coram eo subscribit: sed ita vt arte fucum circa ea faceret, qua de fide erant definita. Imperator admiratus, etiam iuramentum exigit. Ille & hoc per impostura praestat. Erat autem impostura illius, qua subscribendo vsus est, sicut audiui, talis: Dogma suum in charta quadam scripserat, scriptumq; sub ala gestabat, atq; ita iurauit, ad eum se modum verè sentire, sicut scripsisset. Hoc ita accidisse, ex aliorum relatione scribo. Quòd iuramentum quoq; adiecerit, ex Imperatoris epistolis colligo. Imperator igitur, quoniam illi credebat, Alexandro Constantinopolitano Episcopo mandat, vt eum ad communionem reciperet. Erat autem tum dies Sabbathi, & sequenti die futurum expectabat, vt coniungerentur: verùm vltio audacis Arij conatus confecuta est. Cùm enim egressus esset Palatium stipatus satellitibus illis, qui cum Eusebio erant, per medium vrbem celebris ingrediebatur, & cùm proximè ad forum, quod Constantini dicitur, venisset, vbi purpurea posita est columna: metus conscientiæ Arium apprehendit, ac simul vnà cum metu mota est alui laxitas. Percontatus nũ in propinquo alicubi secessus esset, ac cognito, esse retro forum Constantini, illo secessit: vbi hominem animi defectio corripuit, & vnà cum excrementis ipse quoq; anus confestim excidit, ac copia sanguinis consecuta est, & simul reliqua intestina vnà cum splene & iecore coniunctim sunt prolapsa. Protinus itaq; mortuus est. Secessus ille ad hunc vsq; diem Constantinopoli retrò forum Constantini, sicut dixi, & macellum in porticu situm, ostenditur, & cunctis præsentibus, ac digito illum notantibus modum mortis Arij perpetuò memorabilem reddit. Cùm hoc factum esset, timor & anxietas eos, qui cum Eusebio Nicomediæ erant, corripuit: & fama hac totam ciuitatem, & vt ita dicam, totum orbem peruagata est. Cùm autem Christianismo Imperator hoc amplius afficeretur, ac Nicænam fidem iam verè diuino confirmatam esse testimonio diceret: lætabatur super his quæ acciderant, & super tribus filijs &c. Eadem apud Sozom. lib. 2 habentur, cap. 27. Ita enim scribit de bono principe, per quendam hypocritam presbyterum

Arianæ

Ariana factionis hominem, intercedente Constantia sorore Imperatoris, seducto: Arium paulo post ab exilio reuocat: mandatq́, vt fidei suæ de Deo confessionem scripto sibi exhibeat. Ille vt nouitatem nominum, quæ prior ipse inuenerat, declinaret: aliam expositionem contexit, verbis vsus simplicibus, & sacris Bibliis cognitis: addito etiam iuramento, quòd ad eum modum crederet, & ea mente sentiret, nec aliud quicquam extra oblatam expositionem cogitaret. Habet autem illa hoc modo.

EXPOSITIO ARII, DE FIDE AD Constantinum Imperatorem.

Plentissimo ac Deo dilectissimo Imperatori nostro Constantino, Arius & Euzoius presbiteri. Fidem nostram, Domine Imperator, sicut Deo dilecta pietas tua mandauit, scripto hoc exponimus. Ad hunc modum autem & nos, & qui nobiscum sunt omnes credere confitemur, sicut hic infra subijcitur. Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Dominum Iesum Christum, Filium eius, genitum ex eo ante omnia secula, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, tam quæ in Cælo, quàm quæ in terra, qui venit, carnem assumsit, passus est, resurrexit, ascendit ad Cœlos, & venturus est ad iudicandum vivos & mortuos. Et in sanctum Spiritum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri seculi, & regnum Cælorum, & vnam sanctam Catholicam Ecclesiam Dei, à finibus terræ, vsq́ ad fines illius. Hanc fidem ex sanctis Euangelijs accepimus, Domino discipulis suis dicente: profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si verò ista non sic credimus, & verè Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum recipimus, sicut credit & recipit omnis Ecclesia Catholica, & sacra scriptura docent, secundùm quas per omnia credimus: sit Deus Iudex noster, & nunc, & in futuro die. Capite porrò 29. ita de morte Arij scribit: Pridie verò eius diei, qui præfixus fuerat, oratorium ingressus Alexander, pronus ante altare per totam eam noctem iacuit, Deumq́ precatus est vt propositum ac

scopum eorum, quæ contra se consultata erant, impediret. Arius autē, cùm eodem die circa vespertinum crepusculum aliquò abiret, repentino alui motu coactus, ad locum quendam publicum in eum usum segregatum venit. Cùm autem post diutinam moram non egrederetur, nonnulli ex illis, qui eum foris præstolabantur introgressi, mortuum in sede reperierunt. Hoc cùm manifestum esset factum: non erat eadem cunctis de morte illius opinio. Videbatur enim alijs subitò quodam morbo circa pectus comprehensus, aut defectionem quandam præ voluptate propterea passus, quòd res ipsi ex animi sententia succederent, subitò illius momento esse mortuus: alijs verò, quòd pœnas impietatis dedisset. Illi autem, qui cum ipso sentiebant, incantationibus eum sublatum esse nugabantur.

Narrat eadem Nicephorus lib. 8, cap. 51. Si credendum est historijs: apparet Arium, verum fuisse templum Diaboli: in quo nulla pietas, nulla sinceritas, nulla veritas, nullus Dei timor, totus autem Sathan corporaliter inhabitabat: eius verò obitum, meram fuisse Dei vindictam: qua illius & perinrium, & blasphemiam coram toto Mundo vltus est.

LIV. Antithesis.

Ariani propiùs ad veritatem accedunt: Zanchius.

Arius olim blasphemum os (si quod vnquam Sathan) aperuit. Beza in epistolis.

Resp. Quid tibi velis hac antithesi, cùm ea tamen nulla sit: non intelligo. Vbi verò, & quo sensu ego scripserim, Arianes propiùs ad veritatem accedere, in præsentia non memini. Dubium non est, quin comparatione aliorum quorundam hæreticorum, locutus sim: puta Sabellij, qui vnam tantùm personam admittebat: puta etiam Samosateni & Photini, qui Christum negarunt fuisse ante conditum Mundum: initium autem cepisse ex virgine: sed quid hac ad rem? Ergo vt vanitatis plenum, hanc tuam antithesim omitto: indigna cum sit responsione mea.

LV. An-

LV. ANTITHESIS.

Trinitarij insimulant Arianos multorum scelerum, inprimis quòd persecuti sint Orthodoxos, effuderintque multum sanguinis innoxij: vnde colligunt homines fuisse impios, ac veri Dei ignaros.

Historia Ecclesiæ, quanquã ab Orthodoxis scripta, loculples testis est: Orthodoxos & primos fuisse, & postremos in Arianis persequendis. Ipsorum namq; instinctu Constantinus Arium relegauit in exilium, eiusque libros exuri iussit: quanquam non multò post controuersia rectius perspecta, & Arium reuocauit, & dogma eius amplexus est. Deinde subsequentibus annis, Episcopi adeò importuni fuerunt Imperatoribus, vt coacti sint Arianis publica sacra interdicere, quæ annos circiter ducentos maximi cœtus frequentarant. Sunt item in illorum capita cruentæ leges sanctæ suasu Episcoporum: quæ omnia tum acciderunt, quando Ecclesiæ status in peius ruerat, & Antichristi vires robur acquisierant. Quòd verò historiæ scriptores tantoperè exaggerant crudelitatem Arianorum: quis cordatus fidem eis in hac narratione per omnia adhibeat, cùm fuerint acerrimi hostes Arianorum, & multa intemperanter scripserint? Cumq; è medio sublata sint scripta contraria, ac per vim oppressa, quibus Ariani suam innocentiam & persecutiones, quas perpetiebantur ab Orthodoxis, memoriæ prodidere: quis non dubitare incipiat de fide partis alterius, quæ ferre non potuit, vt altera quoque pars à posteritate legeretur? Certè si vera sunt, quæ Pontificij hisce 50 annis de Luthero ac Euangelicis commenti sunt: nihil erit hoc hominum genere flagitiosius. Atqui satis notum est quàm sint pudendæ nugæ, quas Antichristi satellites aduersus suarum impietatum reprehensores impudenter confingunt. Cumq; ferè ita vsu veniat, vt peior pars vi ac calumnijs obruat meliorem: quis nobis hunc metum eximet, ac si idem non acciderit Arianis, in quorum perniciem videmus Pontificios, Lutheranos, Zuinglianos, ac totum ferè orbem conspirare?

Resp. Quæ nostri dicunt de crudelissima & iniquissima Arianorum in Catholicos persecutione, [illegible] quæ fides historijs

habenda est, verissima sunt. Crudelissima quidem fuit, quia non contenti bonorum direptionibus & exilys: barbaris etiam & saevissimis modis, Orthodoxorum sanguinem effuderunt: vt luculenter tradunt historia. Iniquissima verò, quia non solum caussa tanti effusi sanguinis, fuit iniqua: sed etiam ratio, qua vsi sunt aduersus nostros, cum omni pugnauit aequitate. Annon doctrina Orthodoxorum praecesserat Arianam, atq; è S. literis demonstrata fuerat? Iniquam ergo habuerunt caussam Ariani. Annon, postquam etiam illorum caussa fuisset diu inter tot Patres agitata, & tandem condemnata: denuò sapius turbarunt Ecclesias? Quomodo ergo quis illorum caussam tueri poterit? Sed & ratio, qua illi rerum potiti, aduersus nostros vsi sunt, iniquissima fuit atq; barbara. Annon Constantius & valens Imperatores, alijq; tum Episcopi, tum Magistratus, & praepotentes Ariani, simulac aliquis nollet ipsis assentiri: sine vlla caussa disquisitione, illum vel exilio plectendum, vel morte è medio tollendum curarunt? Legantur historia, quae sunt harum rerum testes locupletissima. Quòd verò ais, Orthodoxos primos fuisse in persequendis Arianis: Si illud verbum PERSEQVI, pro simpliciter à coetu fidelium depellere, atq; etiam in exilium abigere, accipias: nos istud non inficiamur, nec inficiari possumus, quando Orthodoxi, priores etiam simpliciter fuerunt Arianis, à quibus in vera religione turbati fuerant: sed quod factum fuit, illud optimo iure factum fuisse contendimus. Quis enim bonus pastor, lupos à grege suo, omni conatu abigendos non curet? Et quósnam obsecro, quando, & quomodo in exilium misit Constantinus? Arium vestrum, cum suis aliquot: & quando? Postea quam ipsorum caussa, diu fuisset in amplissima Synodo, legitimè disputata, agitata, cognita, manifestissimaq; haereseos damnata: ipsi verò, multis alijs resipiscentibus, resipiscere noluerunt. Et qualinam exilio damnati fuerunt? non perpetuo, in quo perirent: sed ad tempus, vt eo correcti, vera sufficerentur resipiscentia: & resipiscentes, ab exilio revocarentur: id quod & factum fuit. Quamvis enim Princeps Constantinus,

cùm

tùm ab hypocritis Arianis persuasus fuisset, sed falsò. Arium cum suis respuisse: eos confestim renocauit. Quid in toto hoc Constantini facto habes, quod carpas? Persecutio enim hæc, & levis fuit: & tum Ecclesiæ salutaris, tum ad ipsorum Arianorum salutem instituta. Atq; hæc de prima verbi PERSEQVENDI significatione, satis. Si verò PERSEQVENDI verbum, pro capitali pœna afficere intelligas: quod tu dicis de Orthodoxis, hoc vt falsissimum & Sycophanticum pernegamus: sed Arianos primùm de hoc persecutionis genere, aduersus Orthodoxos cogitasse, illudq; subinde exercuisse, nos innixi veris historijs, contendimus. Certè neq; Constantinus pater, neq; Constantinus aut Constans filij, Nicana autem fidei professores, vllum vnquam Arianum capite plectendum curarunt: sed Constantius Arianus, huic capitali persecutioni, tdq; etiam indicta caussa, tantùm quia oderat Homousianos, initium dedit. Constantius fuit vocatus: sed in vera paternaq; religione, & clementia minimè constans: in impietate autem & sanitia, maximè pertinax: ad eam persecutionem suadentibus, non certè Romano Pontifice, sed Macedonio Constantinopolitano, Georgio Alexandrino, alijsq; eiusdem farinæ Episcopis. Secutus est, (vt iam de Iuliano, qui neq; Orthodoxus, neq; Arianus fuit, sed à Christiana religione ad gentilissimum prorsus defecerat, nihil loquamur:) Iouinianus optimus princeps: qui licet Nicana fidei professor & defensor esset: Arianorum tamen persecutus est neminem: quòd Reipub. Christiana videret non expedire: imò ad Episcopos inter se contendentes dixit, Ego contentionem detestor, concordi verò sententia coniunctos diligo & veneror: hoc humano responso non obscurè significans, quid vellet: nempe, vt omnes Nicænam fidem concorditer sequerentur: id quod & à non paucis obtinuit. Iouiniano successit Valentinianus, qui Valentem fratrem in Oriente, imperij consortem fecit. Fuit ille Nicænæ, iste autem Arianæ fidei homo: sed quomodo sese inter se erga Christianos gessit? Valentinianus (inquit Socrates) eos quidem tuebatur, qui sanxerant fidei [illegible] Arianis haud

Socr. lib. 2, cap. 27, 28.

Socr. lib. 5, cap. 25.

Socr. lib. 4, cap. 1.

quaquam erat molestus. Valens verò Arianos promouere volens, dissentientes ab illis, acerbè tractabat: id quod fusè, toto illo 4. libro explicat Socrates. Imperante enim Valentiniano in Occidente: Valens in Oriente, non solùm multis & proscriptionibus, sed varijs etiam supplicijs Homousianos afficere solebat: hoc tantùm nomine, quòd cum Eudoxio Ariano, Episcopo Constantinopolitano, à quo fuerat baptizatus, nollent consentire. Quis huius iniqui, superbi, & periuri atq; perfidi Ariani (fidem enim datam, & iuramento confirmatam, Ducibus Procopij, contra consuetudinem Romanorum, etiam infidelium, turpissimè & cum infamia nominis Christiani, violauit:) quis inquam huius tyranni Ariani feritatem atq; barbariem explicare queat? Res quidem Persicæ (inquit Socrates) tranquillæ erant: ipse verò (Valens) tranquillitate hac abusus, irreconciliabile bellum contra Homousianos excitauit. Viden, Ariane, ingenium vestri Imperatoris? Item, cap. 6: Imperator autem rebus tam prosperè gestis (nempe in bello contra Procopium) denuò turbas contra Christianos mouet: volens, vt cuncta religio, Ariana fiat. Hactenus ille.

Socr. lib. 4, cap. 5.

lib. 4, c. 2.

Tyrannus enim ira percitus fuerat, quòd Synodus Lampsacena, quæ ipsius tamen iussu fuerat contracta, Arianos Episcopos deposuisset, & Ariminensem fidem damnasset. Summa: volebat omnia ex suo cerebro fieri: alioqui ad vim & ad arma (vt nunc etiam alij Tyranni faciunt) prosiliebat. Quamuis autem Deus multis è cælo prodigijs, horrendis grandinibus, maximis terræ motibus, subuersionibus vrbium, suam aduersus Valentem iram declararet: nullus tamen metus animum illius subijt: sed sæuire in Orthodoxos pergebat. Item, cap. 15. Ariani (inquit) amplius efferati, Ecclesias afflixerunt: percutientes, comminantes, carceribus includentes, multantes, & omnia nefanda contra vos patrantes. Quæ cùm non ferrent (orthodoxa Ecclesia) ad supplicationes Imperatori veniunt: quò vel ex parte tantùm à violentia liberari possent. Verùm hos spectantes, admodum [illegible] essent, ab eo sperabant, qui ipse

ipse vim inferebat. Hæc ibi. Quid crudelius, quid magis barbarum, quàm quod cap. 16. narratur de 80. Orthodoxis, ex ordine Ecclesiastico viris: qui cùm ad Imperatorem cum supplici libello venissent, ipse eos comprehendi & interfici iussit: & quónam genere mortis? dolosè vnanaui includuntur omnes: & in altum pelagus abducuntur: & ibi naui incensa, omnes incendio tolluntur: idq; ideo factum est: vt hoc modo mortui (ait Socrates) non haberent, à quibus sepelirentur. Quis vnquam tyrannus, talia admisit, qualia vester Arianus Imperator? Etsi verò facinus hoc paulò post acerba & dura fame vltus sit Deus: nunquid tamen tyrannus aliquid de sua sæuitia remisit? Nihil minus. Subdit enim Socrates cap. 17. Valens autem Imperator, qua ex famis accidebant molestia, parui pendens: Antiochiam Syriæ venit, ibiq; moram nectens eos vastat, qui Ariani esse nolebant. Homousianis enim prorsus ab Ecclesijs ferè per omnes Orientis ciuitates pulsis, nondum tamen quieuit: sed illos etiam varijs supplicijs subijcit, ac multò plures, quàm priores perdit: ac vario mortis genere, præsertim flumio mergendos, tradit.

Obiter verò illud perpendite Ariani, quod Edessæ præfectus, de Orthodoxis, Valenti de illorum nece semper cogitanti, dixit, cunctos esse pro fide sua mori paratos: nec consonum esse rationi, vt tantus hominum numerus breui tempore occidatur. Hóccine de Arianis dici potest: qui, sicut Ecbolius, aiebant & negabant, prout Imperatores sibi placere significabant? Redeo ad crudelistatem Ariani spiritus. Eodem tempore (inquit Socrates cap. 19) damon quidam pessimus, Imperatoris abusus est crudelitate. Persuasit enim curiosis quibusdam, per necyomantiam inquirere, quis post Valentem esset imperaturus: quibus magica vsis incantatione, damon [illegible] sed pro more suo obliquare respondit, quatuor illas [illegible] ostendere Θ, ε, ο, & δ, ac discessit, ex his fore inferre, eique post Valentem esse imperaturus: Esse autem [illegible] Rumor hac de re venit ad aures [illegible] Deus permisit, vt futura scirent: & quod [illegible] venturi regnaturi gubernat:

bernat: sed relictis Christianismi mandatis, quorum se zelum habere putabat, multos perdidit, quos tyrannidem inuasuros suspicabatur. Occidebantur itaque Theodori, & Theodoti, & Theodosij, & Theoduli, & quotquot consimilia istis habebant nomina: inter quos & Theodosiolus quidam vir generosus ex nobili Hispaniæ prosapia descendens, occisus est. Multi autem imminentis periculi metu, nomina sua mutarunt, negatis illis, quæ parentes imposuerant: eò quòd periculis essent obnoxia.

Significabat autem Damon ille malignus, Valenti Ariano successurum Theodosium, pium & orthodoxum Imperatorem. Quid? quòd omnes etiam Monachos, qui in solitudine vivebant, homines inermes, quietos, pacificos, tantùm quia fidei erant Nicænæ, crudeliter affligendos, depradandos, & è sua solitudine destrudendos curauit? Nullo (inquit Socrates) sermone, quæ contra eos mala gesta sunt, enarrari queunt. Cùm itaq; Valens (inquit Socrates cap. 24.) cum Alexandrinos, tum Ægyptios persecutionibus affligi, lege præcepisset: vastabantur ac subuertebantur omnia: & alij ad tribunalia trahebantur, alij verò in carceres conjicebantur, & alij aliter torquebantur. Varia siquidem supplicia contra quietis amantes exercebantur. Postquam hæc Alexandriæ, pro arbitrio Lucij gesta, & Enzoius Antiochiam reuersus esset: confestim isti monasteria Ægypti inuadunt: dux videlicet cum multitudine militum, & Arianus Lucius. Etenim nec ille deerat, sed peiora, quàm milites, haud quaquam sanctorum virorum ordinem miseratus, perpetrabat. Cùm autem ad id loci veniissent, viros illos consueta facientes, orantes, morbos curantes ac dæmones expellentes, comprehenderunt: & parum mirabilia Dei curantes, ne hoc quidem illis permiserunt, vt consuetis orationibus, suas preces absoluerent, sed & illinc eos eiecerunt. Nec hoc contenti fuerunt, sed progredientes, turbas etiam contra eos mouerunt. Hæc se Ruffinus & vidisse, & abillis [illegible] esse dicit, &c.

Socr. lib. 4, cap. 22.

Ad ex[illegible] scribit: Valentem grauiter Ha[illegible] & quotidie grauiores contra eos pœnas

pœnas extorsisse. Dic mihi calumniator Ariane, hæcine de Constantino Patri, deq; eius filijs Constantino & Constante legantur? Huiusq; de Valente Ariano: vt omnes, qualis fuerit spiritus Arij, à quo ille Imperator, ad tantam in Orthodoxos sæuitiem semper agitabatur, intelligant: Spiritus nimirum Antichristi, eoq; ipsius diaboli: qui & mendacia aduersus Filium Dei loquitur, & homicida est ab initio. Inueniant nobis Ariani vel vnum ex Imperatoribus Orthodoxis, qui crudelitate in ipsos Arianos, cum Valente Catholicorum carnifice, comparari possit. Clementissimus fuit (vt de ijs qui præcesserunt, nihil amplius dicam) & humanissimus Gratianus, qui ipsis quoq; Arianis templa concessit: clementissimus Theodosius maior, qui Arianos Episcopos concordiam cum Homousianis amplecti recusantes, sola vrbe egredi iubet, & extra vrbem conuentum concedit: Et, de quo Socrates lib. 5, cap. 20. neq; Arianos, neq; Macedonianos, neq; Nouatianos, sed solos Eunomianos persecutus est. Clementissimus Arcadius: clementissimus Honorius: clementissimus Theodosius iunior: Valentinianus iunior: qui, licet Ariani subinde nouas turbas excitare soliti essent: de nemine tamen vnquam pœnas sumserunt: imò cùm Nestorius Episcopus Constantinopolitanus, & illos & Nouatianos acriter persequeretur: Imperatores, Theodosius iunior, & Valentinianus iunior, impetum illius, admonendo cohibuerunt. Ac de Theodosio iuniore speciatim scribit Socrates, eum tanta fuisse clementiæ & mansuetudinis, vt verè de illo dici potuerit, quod de Mose prædicat Scriptura: non fuisse hominem super terram illo mitiorem: & hanc ob caussam Theodosium hunc, [illegible] fuisse laudare Proclum Episcopum, quòd nemini [illegible] placiditate potius, quàm violentia, omnes [illegible] pertrahere cupiens, & sapiens: quamq[illegible] perrò tulit aduersus Nestorianos, [illegible] cimus, vt qui impiam Nestorij [illegible] doctrina adhærent, si [illegible] Ecclesijs tyciantur: si [illegible] legat aquius &

Socr. lib. 5, cap. 2.

mitium? Vt verò nihil dicam de Martiano, Synodi Chalcedonensis autore, quo nihil aquius & humanius, aliorúm plos omnes Imperatores & Reges silentio præteream: ex ijs quæ retuli, luce meridiana clarius esse factum arbitror: hoc sanguinarium iniqua persecutionis genus, non ab Orthodoxis initium, sed ab Arianis tam Episcopis, quàm Imperatoribus, & principium & incrementum accepisse. Non possum verò silentio prætexire, quæ Eugrius, de Rege etiam Vandalorum, Onoricho Ariano, scripta reliquit. Onorichus (inquit) Gizerichi in regno successor, quoniam Arianam religionem sequebatur, Christianos in Lybia crudelissimè affligebat, cogens eos ad Arianam transire opinionem, qui recta dogmata venerabantur, non obsequentes autem igne & innumeris mortis generibus interimebat, ac nonnullis linguas amputabat. Vides hîc spiritum Arij, qualis fuerit?

Hist. lib. 4, cap. 14.

Quod subdis de Orthodoxis, illos postremos etiam esse in persequendis Arianis: ea de re multis in præsentia tecum non agam: quia disputatio hæc, an magistratui Christiano, liceat in hæreticos capitaliter etiam animadvertere, neq; ad præsens nostrum argumentum pertinet: neq; non fuit (vt initiò dixi) à doctissimis viris, fideliter explicata: vt plura addere non sit necesse. Hoc tantùm dico: quòd nostri Magistratus, aliquot Arianos, & quidem paucissimos, capite plexerint: illud neq; à te, neq; ab vllo mortalium, meritò culpari posse. Non enim ideo capitali supplicio affecti fuerunt illi Ariani, quia simpliciter erant Ariani: sed quia blasphemi in Filium Dei, tum lingua, tum libris: & [illegible], quia seductores, Ecclesiarumq; turbatores: & denique [illegible], quia in ipsos Magistratus contumaces & periuri fuerunt. [illegible] de hisce hominibus mandet Deus pijs Magistratibus [illegible], qui sana mente legerit S. literas. [illegible] iustitia accensabit? Impudens verò [illegible] dacium, quod subdis de optimo & [illegible] antino Magno: illum [illegible] dogma [illegible] ab exiliare [illegible], spectato

Lib. 1. c. 32.

Dei

Dei iudicio aduersus Arium in tali mortis genere, de quo supra dictum est, confirmatum fuisse in fide Nicæna, quam verè testimonio diuino, confirmatam fuisse, liberè & palàm prædicabas. Non diu autem post mortem Arij, annum circiter, vixit Imperator: intra quod tempus, nihil eum priori fide mutasse. Ego legi: si tu legisti apud probatum autorem, cur non profers? Quòd reuocarit Arium ab exilio: id ideo non fecit, quòd in eius sententiam descenderit: sed (vt explicatum est) quia illum ex mendacibus nonnullis Arianis resipuisse intellexerat, & crediderat. Ad eandem tamen calumniam refellendam, pertinet, quod Sozomenes lib. 3, cap. 1 ita scribit: Ad hunc itaq; modum comparata fuerunt, quæ Ecclesijs sub imperio Constantini acciderunt. Mortuo illo, rursus in contentionem venerunt, quæ à Nicæni Concilij Patribus fuerant decreta. Licet enim illa non approbarint omnes, nemo tamen ea, Constantino adhuc superstite, palàm & perspicuè reprobare ausus fuit. Vbi verò mortuus fuit, multi ab opinione hac defecerunt, &c. Si Constantinus, vinus adhuc defecisset ad Arianismum: quomodo nemo, Constantino adhuc superstite, palàm & perspicuè, decreta Concilij Nicæni, reprobare ausus fuit?

De interdictione conuentuum Arianorum: res ita se habet. Mortuo Valente vestro, crudelissimo Orthodoxorum hoste, Gratianus Orthodoxus, in eius locũ suffectus, statim cogitauit, prout ipsius postulabat pietas et officium, tum hæresim Arianam ex Ecclesia tollere, tum veram Christi doctrinã in Concilio Nicæno explicatã, in Ecclesiã reuocare: sed [illegible] prudenter. Cùm enim totus ferè Oriens Ar[illegible] conqueretur, & fidem Nicænam odio [illegible] Imperatori, magna prud[illegible] Socr. lib. 5, Patrui sui Valentis in [illegible] primis tu- cap. 2. rauit, nimirũ vt O[illegible] fuerant, reuocarentur [illegible] Nicæna & Ariana, intr[illegible] storia suos, com- etmorer[illegible] Cur

autem obsecro, alijs hæreticis exclusis, conuentum permisisse dixi-
mus? Non certè quòd eorum doctrinam probaret: sed quia tam
tanta esset illorum multitudo, videbat fieri non posse, vt ea re-
ligio statim exterminaretur. Quæ sua igitur fuit Christiana
prudentia, aliquid Arianis gratificandum ad tempus: & tam
duram quercum, tamq; altis & multis radicibus constabilitam,
non vno ictu, & statim, sed multis & paulatim vrudicandam
esse indicauit. Quis hoc improbet? Neq; Apostoli simpliciter pro-
babant, vt esu sanguinis & suffocati interdiceretur gentibus:
sed pro eo tempore, hoc gratificandum fuisse Iudæis, prudentiss-
mè animaduertebant. Theodosium porrò maior, captata vera-
Socr. lib. 5. cap. 20. sione ex schismate hæreticorum inter se, Arianorum videlicet,
Nouatianorum, Macedonianorum & Eunomianorum: ingeta-
uit, ne Ariani conuentus in vrbe Constantinopoli, sed tantùm
extra vrbem haberent: admissis in vrbe Nouatianorum, atq;
etiam Macedonianorum conuentibus. Isti enim cum Catholi-
cis, de Filio Dei consentiebant. Ita paulatim extinguebatur
lib. 5. c. 16. pestis Ariana. Ruffinus verò narrat historiam non illepidam.
Amphilochium qui multos iam annos Lycaoniæ metropoli præ-
fuerat, venit ad Theodosium, supplicaturus, vt hæreticorum
cœtus ex vrbibus ejicerentur: ad quam rem cùm Imperatorem
haud facilem esse obseruasset: hac vsus est sanctæ astutia. Ingressus
in Regiam, & conspicatus adstantem Imperatori Filium Arca-
dium, qui & ipse paulo ante designatus fuerat Imperator, de-
ne quidem Patrem salutat, nullum autem honorem ipsi filio de-
fert. Theodosius hoc admiratus obliuione potius Amphilochij
factum id fuisse putat, quàm malitia & libera voluntate. Iubet
igitur eum accedere ad Filium, illumq; osculari. Respondet Am-
philochius se [illegible] honorem habuisse. Indig-
natus Imperator [illegible] & insectatio-
nem interpre[illegible] clamore, Impera-
tor (inquit) it[illegible] Filij sui, tamq; ve-
[illegible] igitur
[illegible] Filij sui,
esse?

esseq; eis infensum, tanquam ingratis erga Saluatorem & benefactorem suum. His intellectis (subdit Theodoritus) cum admiratione dictorum factorumq;, legem statim scribit Imperator, qua haereticorum cœtus prohiberentur. Audebisne Ariane, aut Zelum factum q; Amphilochij, aut legē Imperatoris improbare? verumq; inquies, improbo. Damnandi igitur in primis fuerunt Constantius & Valens, qui illud priores contra Orthodoxos fecerunt: & quidem iniquissimè, cùm in nostrorum cœtibus Filius Dei, non vt in vestris blasphemetur, sed vnà cum Patre, & Spiritu sancto glorificetur.

Cruenta item leges in Arianorum capita, inquis, sancita sunt. Non in simpliciter Arianos: sed in blasphemos & seductores, eosq; pertinaces atq; periuros: quemadmodum Deus mandat. Arianorum scripta (inquis) sublata sunt è medio, & per vim oppressa. Non per vim, hoc est, per violentam iniuriam: sed per mandatum Dei, qui sicut blasphemos homines, sic etiam libros blasphemiarum plenos, ne illis populi inficiantur, tolli è medio iubet. Et Apostolus probat Act. 19. illorum factum, qui libros magicos, hoc est, diabolicos, coram Apostolis, in testimonium verae resipiscentiae, comburebant. Quid verò magis diabolicum est: quàm tales conscribere libros, in quibus Filius Dei blasphematur, quales sunt Arianorum?

Arianorum hostes fuerunt, (inquis) qui historias Ecclesiasticas scripserunt. Ariana impietatis [illegible] fuerunt, sed non historicae veritatis. Neq; si nonnulli [illegible] scripserunt multas aduersus protestantes commentitias [illegible] scripserunt calumnias: idem à veteribus Orthodoxis [illegible] aduersus Arianos factum fuisse, in[illegible]

Vsu ferè venit[illegible] probat meliorem. Ecclesiastici [illegible] Constantij vestri & Valentis, [illegible] nostra infestabant, [illegible] Catholicos [illegible] tractabant, [illegible] perurgebant, [illegible] dentibus [illegible] ergo Orthodoxos

porrò cùm plures fuerunt, quàm Ariani, vi etiam & calumnijs aduersus Arianos egisse, cosq; contra omnẽ aquitatem oppressisse.

Falleris, cùm ais, totum Mundum in perniciem Arianorum conspirasse: quando non Arianorum, sed Ariana duntaxat hæreseos pestem extinctam esse cupiunt. Neq; nos certè in alium finem hæc scribimus: quàm vt vobis saluis Ariana hæresis vestra ab omnibus damnetur: Christiana autem veritas promoueatur, colatur, foueatur: ad gloriam nominis Dei, Patris, Filij, & Spiritus sancti, & ad totius Ecclesiæ ædificationem, Amen.

PERORATIO ARIANI.

EN quantis salebris scateat dogma Trinitatis, quod tanto cum applausu omnium excipitur, in quo defendendo Euangelici ac Romanenses summa cum armorum ac voluntatum consensione vigilant. En quàm fœcunda sit Trinitas omni genere monstrosissimarum vocum, phrasium, contradictionum, quibus incomprehensibilis ac tremenda Dei maiestas, profanorum hominum ludibrijs exponitur, omniq; sua dignitate qua pollere apud homines debebat, spoliatur. Quamdiu igitur pro hoc Pontificio Deo pugnabitis? quamdiu ijsdem, quibus Antichristus armis eundem cum ipso Deum ac Christum tueri sustinebitis? vos alloquor (nam Romanensiũ plaga est incurabilis) qui Antichristi idolomaniam perspicere capistis, & religionem nõ è Concilijs & Patribus, sed sanctissimo Dei verbo docendam iudicastis? Quamdiu in ipsa arce religionis, Antichristi fraudes & apostasiam non animaduertetis? Quousque manus ac pedes, Antichristi vinculis [illegible] iudetis? ipsum verò caput ac cervicem [illegible] iugo submittere desinetis? Quam[illegible] gladio Magistratus ac bra[illegible] pugnare solet Antichristus [illegible] armaque spiritualia, qu[illegible] protrauit:

qua

quæ sola vobis porrigantur à Christo & Apostolis: nec sunt alia ad hæreticos ingulandos efficaciora? Videte igitur etiam atq; etiam, quid tandem iudici Deo respondebitis: si in grauissimo religionis articulo, non alia quã hactenus arma expedire pergatis. Neq; enim is, de cuius gloria agitur, quæq; per vos minus lucet, ad tantam confusionem diutius tacebit.

AD PERORATIONEM.

PEroratio tua, duabus constat partibus: conclusione totius tui libelli: & adhortatione ad nos, vt neque eundem Deum ac Christum, quem Rom. Pontifex: neq; ijsdem, quibus ille, armis, sed solo Dei Verbo, tueamur.

Conclusio, quàm sit falsa: ex ijs, quæ ad tuas ineptas Antitheses respondimus, luculenter apparet: totumq; hoc pio lectori iudicandum permittimus.

Primum adhortationis vestræ membrum non admittimus: sed vos monemus, nos non ideo doctrinam de Deo & Christo, quam hactenus professi sumus, constanter adhuc profiteri, & ad mortem vsq; beneficio Christi, professuros esse, quia eandem profiteatur ac tueatur Papa: sed quia eam tradidit ipse Deus, & Christus, per Prophetas & Apostolos in S. literis: quemadmodum non solùm nos, sed omnes etiam pij Patres, adeoq; tota Ecclesia Catholica, perspicuè & copiosè, aduersus hæreticos, variis temporibus, demonstrarunt: & hac in parte nos ab Ecclesia Romana, ideo non dissentire, quia manifestè videmus, eundem Deum, eundemq; Christum ab illa praedicari, atq; defendi, quem & nos docti ab Apostolis ac Prophetis, iudicamus atq; defendimus.

Alterum membrum admittimus: [illegible] non solùm fuit superuacaneum, [illegible] quasi verò nos armis [illegible] quod est Verbum De[illegible] Magistratus nostri, pr[illegible] non minus in blasphemos [illegible] quàm ali-

inulios facinoroſos vtuntur: At cauſſam religionis, nos tueri iu-
mur, niſi gladio ſpirituali, ſcripturis nimirum ſacris: quibus
pro confirmatione, totius quoq; Eccleſiæ Catholicæ conſenſus ac-
cedere ſolet. Hæc ad Perorationem tuam: reliqua ſunt negato-
ria, & vana. Arianiſmum certè non alia ratione, quàm armis
ſpiritualibus, nobis à Chriſto per Apoſtolos porrectis, iugulatum
& proſtratus fuit: vt vaniſſima ſint illa tua: QVAMDIV IGI-
TVR: QVOVSQVE MANVS: QVOVSQVE TANDEM ALI-
QVANDO, & cætera: quaſi verò vobiſcum nunquam ſit actum
Verbo Dei, ſed tantùm ferro & igne. Libri Patrum, hiſtoria Ec-
cleſiaſtica, ſcripta noſtra, imò & veſtra, vbi conamini teſtimo-
nia ſcripturarum à nobis allata, retorquendo repellere, contra-
rium teſtificantur, & te ſumma Sycophantia, abundiſſimè con-
uincunt.

PERORATIO ORTHODOXI.

NOS igitur etiam peroramus, concluſione & adhortatione.
Concluſio eſt: Doctrinam noſtram de æterno Deo Patre, de
æterno Deo Filio, de æterno Deo Spiritu ſancto, vnoq; eodemq; Ie-
houa, æterni fœderis, noſtræq; ſalutis autore, cui omnes nos Pe-
tiſmi Symbolo obſignati ſumus: à Chriſto ipſo nobis traditam
fuiſſe: eoq; verè diuinam, certam, & ſempiterna veritatis eſſe
doctrinam, quam qui non credit, ſed potius pertinaciter oppu-
gnat, ſalutem ſuam perdit.

Adhortatio eſt: Obſecramus ergo vos per Ieſum Chri-
ſtum, verè & propriè Filium Dei, verè & propriè Patris vnige-
nitum, qui non habet, nec Patrem habet: [illegible] *à Diabolo, reſiſtatis veri-*
tati, quo in nomen Patris,
qui non eſt [illegible] *non eſt Pater: & in no-*
men Spiritus [illegible] *Filium: tanquam in*
[illegible] *Filio: vt hos etiam,*
Patrem, Filium [illegible] *eodemq;*
Deum [illegible] *de Deo,*

de Deo, quis sit, doctrina: qua sicut nihil est certius, propter diuinas scripturas, quæ illam tradunt: sic nihil ea homini videtur absurdius, propter tenebras humanæ mentis, quæ immensam illam diuinam essentiam percipere non potest, quomodo vna cùm sit ac simplicissima, ea tamen distincta etiam sit in tres, non essentias quidem & Deos, sed (vt Ecclesia Græca loquitur, est autem vox Apostolica Hebr. 1.) in tres ὑποστάσεις, seu (vt Latina) substantias vel subsistentias & personas, quæ sunt Pater, Filius & Spiritus sanctus. Rogamus igitur, ne quæ verè ac certa sunt in scripturis: ideò reijciatis, quia humanæ vestræ rationi absurda & ἀδύνατα esse videntur: sed potius armis illis spiritualibus, de quibus Apostolus, vtentes, ratiocinationes vestras humanas euertatis: omnem mentis vestræ sublimitatem, quæ extollitur aduersus Dei cognitionem, deprimatis: omnem denique cogitationem vestram, ad obediendum Christo, in captiuitatem redigatis. Certum autem est, Christum sicut mandauit, vt in nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti, tanquam trium ὑφεστώτων, vnius autem veri Dei, & noui Testamenti autoris, baptizaremur: sic etiam, vt in hunc vnum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum credamus, hancq; de Deo doctrinam firma fide amplectamur, mandasse. Cur ergo Domino nostro Iesu Christo, non obtemperamus? de Deo, quis sit, satis. 2. Cor. 10. 4.

De Christo autem Mediatore, hæc quoque certissima est, & secundum scripturas, doctrina. Neque Pater, neque Spiritus sanctus, sed solus Filius, qui & λόγος æternus [illegible] in Patre, & in sinu Patris semper existens, Deusq; verus [illegible] in sola Dei forma, sumta in vnitatem suæ persona carnis, factus est caro ipsa, hoc est, verus ac per[illegible] verum quod erat verus nimirum & per[illegible] secundum vtramque naturam, inter nos [illegible] constituit: vt vtriusq; naturæ actio[illegible], sed vnitis, (qua etiam [illegible] sunt) quæcunq; ad salutem [illegible] exempli caussa, passus quidem [illegible] Deitate, sed eam Iohan. 1. 1. Iohan. 1.

tamen mortem, non minus secundùm diuinam, quàm secundum humanam voluntatem voluerit: & passio quidem in carne sola haserit, sed vis expiandi peccata, passioni à Deitate accesserit: id quod de alijs quoque actionibus Christi, tanquam Mediatoris nostri, si saluas velimus esse scripturas, & eas omni contradictionis implicatione liberare, omnino sentiendum & dicendum est: vt sit vnus & idem, qui patitur, & qui non patitur, sed secundùm diuersas naturas. Qua ex re, hoc est, ex Mediatoris officio, quis Christum & verum esse Deum, & verum esse hominem, non concludat? Ita, qui Christum nolunt esse aut verum Deum, aut verum esse hominem: quid aliud isti miseri agunt, nisi quòd se per Christum redemtos esse negant? Hæc de Christo vera & certa est, si credendum est, vt est, scripturis, doctrina. Nihil igitur tutius est, & animis nostris salutarius, quàm vt ijs, quæ de Deo & de Christo traduns Sacra litera, simpliciter credentes, oculis verò mentis nostræ (vtpote finitæ) in assumptam à Filio Dei humanam naturam, (vtpote & ipsam finitam) immediatè defixis: (quis enim immensam Dei essentiam, nudam apprehendere aut comprehendere queat?) in ea porrò λόγον, æternum Dei Filium, qui carnem illam sibi ἀφράστως vnitam habet, contemplemur: & hunc Deum simul & hominem, eoq; verum Mediatorem esse agnoscamus: in hoc autem Christo, Patrem deinde & Spiritum sanctum, tanquam ab illo inseparabiles, apprehendamus. Est enim Pater in Filio, & Filius in Patre: & Spiritus sanctus vterusq; est Spiritus, & in vtroq; existit. Sic faciendum esse ipse Dominus Iesus. Primum enim sese, vt verum hominem [illegible] omnium oculis præbebat: Volebat ergo primo loco [illegible] & perfecto homine, ab omnibus agnosci. Deinde [illegible] tum scriptis Prophetarum, tum [illegible] Dei, nempe non per gratiam, vt [illegible]: Volebat ergo secundo loco, pro vero [illegible] vt fidelis, quem oculis corporis [illegible] oculis mentis & fid[illegible] Deum, vider[illegible] essent occasionem

easionem imaginandi plures Deos, Patrem vnum, Filium alterum: addebat se & Patrem vnum esse: item Patrem in se esse, atque operari, & se vicissim esse in Patre: id quod & de Spiritu sancto non obscurè significauit, cùm dixit, se in Spiritu Dei eijcere demonia: & Spiritum Paracletum, qui à Patre procedit, se missurum: & cùm insufflans dixit, accipite Spiritum sanctum. Volebat ergo, vt fideles, quem videbant esse hominem, & quem credebant esse Filium Dei Patris naturalem, in eodem, Patrem quoque, & Spiritum sanctum, eiusdem fidei oculis contemplarentur: ac licet Filius non sit Pater, nec Pater Filius, nec Spiritus sanctus Pater aut Filius: eos tamen ita inter se vnius Deitatis seu diuina natura ceu nexu (si ita de illa ineffabili maiestate loqui liceat) vnitos esse intelligerent: vt non tres sint Dij, sed vnius duntaxat τῆ θεότητα Deus. Illis enim alijsq; similibus phrasibus, & pluralitatem distinctionemq; diuinarum personarum: & vnitatem essentiæ significare voluit, optimus rerum diuinarum magister, Dominus Iesus. Ita in Iesu Christo homine visibili, si eius credatur verbis, immediatè inuenitur inuisibilis λόγος, aeternus Dei Filius, qui vnà cum carne assumpta, vna tantum est persona: in λόγῳ autem Pater agnoscitur, & Spiritus sanctus vtriusq;. Viden Ariane, qua methodo, & per quosnam gradus, ad veram perfectamq; Dei cognitionem, deduci nos velit Christus? nempe, vt initio fa[illegible] notioribus, ad ignotiora: & à facilioribus, ad difficiliora, [illegible] est methodus, paulatim deducamur. Est autem [illegible], quòd Christus sit per naturam humanam, verus filius [illegible] & homo, quàm quòd sit per naturam diuinam, filius Dei, Deus: & notius etiam est, quòd sit Filius Dei, & Deus per naturam eius, quam quòd interim non sint duo Dij Pater & Filius, [illegible] qui genuit, & qui genitus est. [illegible] sua: Deus, propter vnionem person[illegible]. An non etiam in vera hominis cognit[illegible] primùm enim ex visibili f[illegible] ad hominem: deinde ex [illegible] esse ratione intelligi[illegible] ratione animæ

cum corpore, non duos, sed vnum duntaxat hominem esse cognoscimus. Haccine doctrina de Deo salebris scatet & contradictionibus? Profectò si cognosceretis Christum vnigenitum Dei Filium: cognosceretis & Patrem eius, & in vtroq; Spiritum sanctum. Sunt enim in Christo omnia: & omnis plenitudo Deitatis in ipso inhabitat corporaliter. Qua caussa est, cur Apostolus dixerit, se nihil inter Corinthios decreuisse scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Ad veram autem Christi cognitionem peruenire nemo potest, nisi trahatur à Patre: sicut etiam neque Patrem quis nouit, nisi cui Filius voluerit reuelare. Pater ergo trahit ad Christum cognoscendum & amplectendum: In Christo autem cognito, reuelatur & agnoscitur Pater.

Faxit ergo Pater, vt ad veram Christi cognitionem pertrahamini: vt in hoc cognito, agnoscatis & Patrem, vi & efficacitate Spiritus sancti, per quem vterq; in nobis operatur:

Amen.

APPEN-

APPENDIX AD LIBRVM.

ANtith. 11. Inter opera Athanasij, nullus est libellus, cui sit talis titulus, de vnitate fidei: rem verò ipsam passim in suis scriptis pertractat. Sed fortassis intelligis Epistolam ad omnes vbique per Aegyptum, Syriam, Phæniciam & Arabiam Episcopos, quæ est in T. 3. Vbi quæ sit totius Ecclesiæ fides de Deo, & Christo, breuiter explicat his verbis: Symbolum igitur, tesseraque fidei nostræ, est consubstantialis Trinitas, Deus verus, ex Maria genitus homo: qui autem istis non adstipulatur, anathema esto.

Duo autem sunt distincta capita huius fidei: vnum, quòd tres in Deo personæ sint consubstantiales: alterum, quòd qui factus est homo ex Maria, sit non Pater aut Spiritus sanctus, sed Filius, verus Deus. Sic [illegible] postea clarius explicat, dicendo: Hæc enim scripta magni Concilij Nicæensis volunt: consubstantialem scilicet Patri Filium esse, & Spiritum vnà cum Patre & Filio conglorificari: Deum verum, Filium Dei, incarnatum, passum esse, resurrexisse, in Cœlum ascendisse, venturum esse iudicem viuorum & mortuorum: cui gloria, &c.

In hæc enim capita resol[illegible] fidei Christianæ Athanasius. Sed tu n[illegible] coniunxisse, seu confudisse potius, quæ cr[illegible] sic legisse: Consubstantialis T[illegible] Maria genitus homo: inde infe[illegible] totam Trinitatem f[illegible] nescio, an ignorantiæ, an ver[illegible] borem.

A[illegible]th. 14. [illegible]. Ad explicationem [illegible] sententia Patris: adfer[illegible] adducit, pag. 40[illegible] [illegible] volunt esse, vt idem [illegible] [illegible] rum

de Filio examinari, an sit, & qui sit, & quomodo sit: & ita res ipsa formam suam scripturis & interpretationibus earum patrocinantibus, vindicabit. Aiunt quidem & Genesin in Hebraico ita incipere: In principio Deus fecit sibi Filium. Hoc vt firmum non sit, alia me argumenta deducunt ab ipsa Dei dispositione, qua fuit ante Mundi constitutionem, ad vsq; Filij generationem. Ante omnia enim Deus erat solus, ipse sibi & Mundus, & locus, & omnia. Solus autem: quia nihil extrinsecus præter illum. Cæterùm ne tunc quidem solus: habebat enim secum, quam habebat in semetipso, rationem suam scilicet. Rationalis enim Deus, & ratio in ipso prius: & ita ab ipso omnia. Quæ ratio, sensus ipsius est, hanc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam sermonem appellamus. Ideoque iam in vsu est nostrorum per simplicitatem interpretationis, sermonem dicere in primordio apud Deum fuisse, cùm magis rationem competat antiquiorem haberi: quia non sermonalis in principio, sed rationalis Deus etiam ante principium: & quia ipse quoque sermo ratione consistens, priorem eam, vt substantiam suã ostendat. Tamen & sic nihil interest. Nam etsi Deus nondum sermonem suum miserat, proinde eum cum ipsa, & in ipsa ratione intra semetipsum habebat, tacitè cogitando & disponendo secum, quæ per sermonem mox erat dicturus. Cum ratione enim sua cogitans atque disponens sermonem eam efficiebat, quam sermone tractabat. Idque quo [illegible] à me recognosce, vt ex [illegible] habeas, & tu in temetipso [illegible] rationale, à rationali scilicet [illegible] iam ex substantia ipsius [illegible] m ipse congrederis ratione [illegible] cum sermone [illegible] omnem sensu [illegible], sermo est: quodcun-

quodcunque ſenſeris, ratio eſt. Loquaris illud in animo neceſſe eſt: & dum loqueris, conlocutorem pateris ſermonem, in quo ineſt hæc ipſa ratio, qua cum eo cogitans loquaris, per quem loquens cogitas. Ita ſecundus quodammodo in te eſt ſermo, per quem loqueris cogitando, & per quem cogitas loquendo, ipſe ſermo alius eſt.

Quanto ergo plenius hoc agitur in Deo, cuius tu quoque imago & ſimilitudo cenſeris, quòd habeat in ſe etiam tacendo rationem, & in ratione ſermonem? Poſſum itaque non temerè præſtruxiſſe, & tunc Deum ante vniuerſitatis conſtitutionem ſolum non fuiſſe, habentem in ſemetipſo proinde rationem, & in ratione ſermonem, quem ſecundum à ſe faceret, agitando intra ſe. Hactenus Tertullianus.

Errata quædam, partim in deſcribendo, partim in imprimendo commiſſa.

Pag. a. 8. lin. 2. pro propter lege præter
Pag. 44. l. 16. pro atque l. atqui
Pag. 50. b. l. 26. pro quod, lege quidi
Pag. 65. l. 15. poſt homo adde alter
Pag. 7. 2. l. 22. poſt dubit[illegible]
Pag. 7. 3. lin. vltima pro pet[illegible]
Pag. 65. b. l. 2[illegible]
Pag. 68. b. l. 19. pr[illegible]
Pag. 91. l. 10. tam[illegible]
Litera H. in Ant[illegible] ocinbet Pa-
[illegible], &c.] *Apoſtoli verbis*